ما شاء الله لا قوة الا بالله

بعد الحمد کہ درین زمان افادت اقتران کتاب فیض انتساب بحالات اسوۃ الاخیار
عمدۃ الاطہار محبوب حضرت غفار سید بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار مسمّی بہ

تذکرۃ المتقین
فی احوال خلفاء
سید بدیع الدین

من تالیف منیف فیض تصنیف شرافت صدرنشین بزم صدق و صفا ذوق افزای محفل علم و حیا مظہر حسنات
مصدر برکات فی حذر من مولوی سید محمد امیر حسن مداری القنوجی مہر گنج نو حسب فرمایش مولوی سید محمد حسن صاحب

[illegible] ۱۳۱۸ [illegible] دہلی [illegible] مطبوع

قیمت پختہ فی جلد عہ

بار اول

بسم الله الرحمن الرحيم

سبحانك اللهم نحمدك بآلائك ونشكر لك بنعمائك لك الحمد والمنة
ومنك البداية واليك النهاية فانك تبدي وتعيد كما قلت في كلامك المجيد
والصلوة والسلام على حبيبك ورسولك سيدنا الذي جاء في حقه لولاك
لما خلقت الافلاك وآله وصحبه الذين قال حبيبك في شانهم اصحابي كالنجوم
بايهم اقتديتم اهتديتم **اما بعد** فيقول العبد العاصي من عباد الله الجليل
الذي ليس لديه زاد الا شيء قليل اني اردت من زمان بعيد ودهر طويل ان اكتب في
احوال الاولياء والصلحاء رسالة لتكون لي الى سعادة الدارين وسيلة

احب الصالحين ولست منهم | لعل الله يرزقني صلاحا

لكن لاجل هبوب الافات من الخلق والايام لم يدعني الزمان الى
اتمام المرام فناجاني نفسي ان الدنيا فانية ولابد من الرجوع الى المولى الحق
فشرعت في ذكر اولياء الله الكرام اعني حضرت سيد بديع الدين قطب المدار

وحلما آ اصر قد من اسلار رموز المطالب لیکون لی للتحبیر وسیلة والی اعطاء المآم

المرسقة کفیلة وعلی اللّٰہ تعالیٰ توکلت هو حسبی ونعم الوکیل نعم المولیٰ ونعم النصیر

اما بعد راقم الحروف بیچیرز خویدم الفقرا احقر زمن محمد امیر حسن

مداری الفنصوری غفر اللہ ذنوبہ وستر عیوبہ ابن جامع علوم معرفت وحقیقت
عمدة الشاغلین اسوة المتورعین مقبول بارگاہ بیچون وبیچگون سید شاہ
اخون طاب اللہ ثراہ وجعل الجنة مثواہ متوطن قصبہ دار النور حضرت
مکنپور حرسها اللہ عن الذنوب والشرور بعرضہ میرسد کہ در اوائل حال زمانہ
طالب علمی این عاصی بشرف ملازمت والد مرحوم مستسعد شد وچندروز بمدرسہ
فیض عام مجریہ درگاہ والاجاہ واقع قصبہ موصوف اتفاق افتاد وباز بیاوری
بخت ہمایون از جناب مستطاب استاذنا المعظم ملاذنا المفخم مقبول بارگاہ کریم
سید شاہ فضل عظیم فنصوری نور اللہ مرقدہ کہ تعریف وتوصیف والا صفاتش
تحصیل حاصل است در کمال علم وعمل یکتا ویگانہ بود ومدت العمر در ریاضت
ومشقت بسر فرمودہ واوقات مبارک بجز طاعت وعبادت صرف نہ نمودہ از
علوم دینیات این ابجد خوان مکتب ناد انی حرفی چند از انجناب تحصیل نمودہ سالی
برین حال آمد کہ از فیض صحبتش وکمال توجہش شمہ از شغل واشغال فقر واذکار
خاندان عالیہ مداریہ زادہا اللہ شرفاً وتعظیماً کہ بطریقہ انیقہ مشائخان این خاندان

ـــ وقال الصوفیہ لیس فی الوجود الاحقیقة واحدة وہ ای مقام التوحید۔

نافذاست حاصل نمودم و دست ارادت بشیخ المشائخ قبلۂ ارباب تحقیق
کعبۂ اصحاب تدقیق مقرب جناب ذوالمنن سید شاہ آل حسن المعروف بہ شاہ
اچھے میاں صاحب دام اللہ فیوض برکاتہم کہ برادر کلان حضرت
استاذی مرحوم مغفور اند دادم و شجرۂ پیران طریقت برگرفتم نیز از انچہ
کہ جناب فیض مآب والد ماجد مرحوم را طریقہ از مشایخان اینخانوادۂ فاخرہ
حاصل شدہ بود مفتخر شدم یا غفور الرحیم خاتمہ من و جمیع مسلمانان بخیر گردانا د
بحرمت النون والصاد روزی اعز اسعد زمن مولوی سید **محمد حسن** اطال اللہ
عمرہ از دادا اللہ قدرہ نسبت انتخاب حالات حضرت مرکز دائرۂ ولایت مرجع
اصحاب ہدایت نوبادۂ گلستان رسول الثقلین شمع شبستان جناب حسنین امام المتقین
سلطان العارفین وارث الانبیاء والمرسلین سیدنا سید **بدیع الدین** قطب الاقطاب
قطب المدار قدس سرہ و خلفاء نامدار والاتبارش اصراری بلیغ رسانید و در بارۂ
منتخب ہذا عزیز سلمہ درستانید او بدامنم برزد ناچار از کتب و تواریخ عربیہ فارسیہ
و ملفوظات و مکتوبات پیشوایان دین متین حضرت خاتم المرسلین صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم حالات بہم رسانید و برخی از آن نقل بر داشتم و این اوراق از حصۂ اول
تصور رسیدہ و ترتیب دادم و موسوم بہ **تذکرۃ المتقین** نمودم کہ بعالم اسباب یادگار
باقی ماند توقع از ناظرین آنست کہ ہر کجا در ربط عبارت یا محاورہ خلاف یا زلّے

گرازمقتضای بشریت است راه یافته باشد باید بنظر عاطفت باصلاح کوشند واگر نتوانند
پوشند والله المستعان بتوفیق ایزد منان مخفی نماند که این رساله ایست حاوی
بر نبذی حالات حضرت سید بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار قدس سره
وانتخاب حقیقت حال بعضے از خلفاء نامدار آنجناب و مختصر سیر حضرت
ممدوح الانام در کتاب سابقه موسومه بمختصر البیان ارقام کرده بودم درین مسطور
باختصار کوشید و باقی حالات دیگر خلفاء آنجناب انشاء الله تعالی آینده خواهم نگاشت

ذکر حضرت سلطان العارفین قدوة الکاملین زبدة الواصلین سید بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار قدس سره

بدانکه نام نامی حضرت سید بدیع الدین لقب قطب المدار عرف شاه مدار کنیت
ابوتراب است قطب المدار منصبی است جلیل القدر ولیکن باین عالی مرتبت رسیدا
او واسطهٔ انتظام عالم و مرجع اولیا و اتقیا و صاحب تصرف مے شود ویرا
قطب الاقطاب قطب العالم قطب الارشاد قطب کبری قطب اکبر هم می گویند حضرت
حسنی و حسینی از سادات جعفریه اند و در شهر حلب ملک شام روز دوشنبه بوقت
صبح صادق یکم شوال چهارصد و چهل و دو هجرة النبی صلی الله علیه و آله وسلم خانه
حضرت قاضی قدوة الدین سید علی حلبی را از فیض مقدم منور و پر نور فرمودند
و بوقت ولادت باسعادت اکثر عجائبات بظهور در آمدند الغرض وقتیکه حضرت بعمر

پنج سالگی رسیدند والد ماجد آنجناب برای تعلیم علم باستادیکه نامش مولانا خدا بخش شامی بود تفویض فرمود و یکی از علمای متبحر دران دیار معروف بود و مشهور القصه از روز مکتب نشینی تا فراغ علم کراماتیکه از آنحضرت بوقوع آمد تدریج صحائف نگارند

الغرض بعمر چهارده سالگی بکمال تبحر دران آوان نام نامیش شهرتے یافت در بعض علوم نوادر مثل ہیمیا و سیمیا و کیمیا و ریمیا چون حضرت دیگری حامی نبود و در اکثر صحائف دریافته شد که کتب آسمانی و صحائف آنچه که بر انبیاء کرام و بر پیشوایان و مقتدیان قوم جن نازل شده بودند بران کما حقه عبور میداشتند الغرض بعد فراغ علم از والدین ماجدین اجازتی گرفته عازم حرمین شریفین زادهما الله تعظیما تکریما شدند و با تنها راه و در غاری مشغول بیاد الهی گشتند آخرش ندای غیب رسید که وقت حصول مطلب قریب گردید بر خیز و در سعادت کوش چنانچه از انجا عازم مکه معظمه شدند و به بیت الله شریف منعم بوده و سعادت طواف کعبه معظمه حاصل نموده بعبادت معبود حقیقی مصروف گشتند دران حال ندای آمد که بر مزار پر انوار جد امجد خود زود دا شو که انتظارت میکشد چنانچه حضرت قبله عالم بامداد بسوی مدینه منوره روانه شدند و در طی مسافت کوشیده بعد چند روز بمدینه طیبه رسیدند و از قبله نور را ظهر شرف بزیارت گردیده بدرود خوانی مشغول گشتند آخر الامر بعالم روحانیت آنجناب را

حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از اسرار باطنی مالامال فرمودند و برآورده
چنین آورده اند کہ اشارۃ بجانب حضرت علی کرم اللہ وجہہ نسبت حضرت
قطب المدار شد کہ این طالب حق را کہ از نسل تست تعلیم غوامضات معرفت
وحقیقت کرده بیشتم آر چنانچہ بموجب ارشاد مبارکش لعل آنحضرت نبی اکرم صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم دوبارہ مشمول عواطف فرمودہ وبعطای نعمای خیر ترقیہ سرفراز نمود
وحضرت قطب المدار را حکم فرمودند کہ بہندوستان رفتہ در امر حق سعی بکار برے
چنانچہ از آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اجازت حاصل کردہ عازم ہند گشتند و
ہدایت وارشاد خلق اللہ را فرمودہ ومخلوق را رہنمونی نمودہ بر جہاز سوار شدند
روزی حضرت فضائل نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ارشاد میفرمودند کہ ارکان
جہاز از راہ عناد واعتساف سخنہای مخالفانہ سر کردند حضرت از اوشان
ناخوش شدند وبمشیت ایزدی آن جہاز در تباہی آمد وآن ہمہ در بحر فنا
غرق شدند مگر حضرت مع یازدہ کس زان گروہ پرخاش جو بر تختہ باقی ماندند
وبسی بر نیامد کہ آن باقی ماندگان ہم راہ فنا گرفتند حضرت قطب المدار را ناخدای
حقیقی بافضال خویش بر ساحل نجات رسانید عمارتی عالیشان از دور پدید آمد
وقتیکہ حضرت متصل وی رسیدند مردی بزرگ صورت فرشتہ سیرت را بر درش
ایستادہ یافتند آن پیر مرد سبقت سلام کردہ دران مکان رفیع الشان

آنجناب را بمراهی خود بر حضرت آن مقام بزرگی راز نهایت جاه و حشم
بر تخت مرصع و مکلل زیب و ساده یافتند و مؤدب قریش رفتند آن بزرگ از
کمال شفقت و عاطفت نزد خود نشانید و طعامی پیش کرد آن طعام ملکوتی
بود لقمه از دست خود نوش کنانید لقمه که از حلق فرو میرفت احوال یک طبق
از طبقات ارضی و سماوی بر وی مکشوف میگشت الغرض از عرش تا فرش بر
حضرت مبرهن گردید و پس از آن آنجناب را لباس بهشتی پوشانید و فرمود انشاء الله
تعالی ترا گاهی خواهش اکل و شرب نخواهد شد و خرقه که دادم کهنه و رنگین گاهی
نخواهد گردید آن بزرگ سرحلقه ملائک عنصری بود نامش شنیخیثا است و
بر دایتی چنان هم آمده که افتخار خرقه و طعام از دست حق پرست حضرت
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم مرحمت شد و همین قول اصح یافته شود بالفاق
جمهور الغرض حصول این نعمائی غیر مترقبه بروایات صحیح و اقوال ثقات اظهر
من الشمس ست حضرت قطب المدار در نواحی کالنجر و گجرات وغیره اقامت
عام فرمود و متوجه دیار هند گشتند و باز عازم مکه معظمه و مدینه طیبه شده و سیر و سیاحت
نموده در احسن البلاد حاضر شدند از سعادت طواف خانه کعبه معظمه مشرف بوده از ان
مقدس زمین در کاظمین شریفین زیارات مزارات ائمین کرده در بغداد پر نور رد و فکنده
خبر آمد و الا ابی النصیه خواهر حضرت محبوب سبحانی شیخ محی الدین عبدالقادر جیلانی

رحمۃ الله علیہ شنیدہ حاضر آستانہ شدند و ایشان را بہیچ از اعقاب
نبود بدعاے حضرت قطب المدار صاحب اولاد گردیدند حضرت
ازانجا بدرکوس رفتہ مدتے بیاد حق معروف بودہ باز بہ بغداد تشریف
آوردند و صاحبزادگان بی بی نصیبہ موصوفہ اعنی حضرت سید محمد
برادر خورد سید احمد و میر شمس الدین حسن عرب و میر رکن الدین
حسن عرب برادر زادگان بی بی نصیبہ مرحومہ بہزار دل و جان
تجرید اختیار نمودہ در رفاقت حضرت بودہ و در حلقہ ارادت کیشان درآمدند
و بہمراہی والا ارادہ فرمودہ در کربلاء معلی رسیدند و ازانجا
مشرف بزیارت شدہ در نجف اشرف درآمدند حضرت قطب المدار
درانجا حضرت سید جمال الدین وغیرہ ہم مذکورین را معتکف فرمودہ
عازم ہند گردیدند و سیر روے زمین نمودہ در اجمیر رسیدند و بر کوکلا
پہاڑی قیام فرمودند حضرت خواجہ معین الدین چشتی رحمۃ الله علیہ
براے ملاقات والا تشریف آوردند و در ہر دو بزرگواران باہم
کمال اتحاد دریافت بر جاے قیام حضرت قطب المدار ہنوز
اژدہام خلائق میشود الغرض حضرت سیر ملک ہند فرمودہ متوجہ
بمکہ معظمہ گردیدند بعد فراغ زیارت خانہ کعبہ مکرر در نجف اشرف رسیدہ
و معتکفان مذکورہ بالا را بہمراہی گرفتہ بشہر حلب ملک شام تشریف

ارزانی فرمودند و در قصبه حیار که متصفات حلب ست داخل شده
و رخت اقامت انداخته و حضرت سید ابو محمد ارغون و حضرت
سید ابو تراب منصور و حضرت سید ابو الحسن طیفور صاحبزادگان
حضرت سید عبد الله را طلبیده و در فرزندی خود سرفراز فرموده و
وبخدمت اشرف نهاده در روانه مدینه طیبه شدند و چند روز در انجا معتکف
ماندند باری بیاوری بخت همایون بمجلس مقدس سید الانام علیه التحیة
والسلام شرف اندوز شدند و بعد حصول نعماے دو جهانی و دولت
جاودانی بحکم حضرت نبی صلی الله علیه وسلم برای هدایت ملک هند باذون
و مامور گشتند و آن حضرت صلی الله علیه وسلم ارشاد فرمودند که متصل قنوج
وشتی ست که دران میان جانب جنوب تالابیست از وے صدائے یا عزیز
بیهیم می آید و آن زمین حق تعالی براے تو مخصوص کرده است آن
آراضی مرجع خلائق خواهد شد و مضجع و مدفنت در انجا خواهد گردید الختصر
اجازتش حاصل کرده و سیر ملک عجم و غیره نموده بخراسان تشریف ارزانی
فرمودند قطب آنجا از بیخبری خود بیخبر ماند و بخدمتش حاضر نشد حضرت
سید جمال الدین تفریحا سیر کرده بآن سمت رسیدند حسب اتفاق
از وی ملاقی شدند و گفتند که درینجا حضرت قطب المدار رونق افروز اند
چرا از شرف سعادت محروم ماندی جواب داد چه حاجت که حاضر شوم

دمی ولی اند و من هم ولی ام کلمه بے ادبی که بزبان آمد و باعث کلفت
خاطر عاطرش گردید و بیک نظر غضبش همه کرامتش مسلوب گشت سید مناحسن
بر فرودگاه خود تشریف آورد وقتیکه روبروی حضرت شد فرمود که العزة
شاید نصیر الدین طبیع از کت را تکدر ساخته باس ادب خموش ماند و
هیچ نگفت ساعتی نگذشته بود که نصیر الدین بحال خسته حاضر شد و کلماتیکه
شایان شان فقرا نباشد گفته بود ازان توبه کرد و معذرت خواست
حضرت قطب المدار از سید ممدوح گفته ما را با آنمنصب بحال فرمود الغرض
حضرت سیر و هدایت کرده در بلاد هند تشریف آوردند و بیشمار مخلوق در حلقهٔ
بیعت و ارادت درآمد حضرت قطب المدار اراده اجمیر کرده در شهر برسیدند
و بر کوکلا پهاڑی حضرت سید جلال الدین و سید احمد را در اعتکاف نشانیده
خود بدولت بجانب کالپی عنان عزیمت منعطف ساختند وقتیکه
حضرت بکالپی نزول اقبال و حلول اجلال فرمودند خبر فیاضی و کرمش
مشتهر گردید قادر شاه بن محمود شاه که از نبائر فیروز شاه دهلوی بود
اراده حاضر شدن بخدمتش در سر میداشت مرشدش بوجهی منع میکرد
که و تعتم انزی که درا وند شاه ست از انجا رفتن در نظرش کمتر خواهد شد
باری بوقت نصف النهار موقع یافته حاضر گردید عماد الملک پادشاه قوم
جن که بر در حجرهٔ اقدس حاضر بود حاکم را اندرون رفتن ممانعت کرد

وگفت اکنون وقت نیست به بین آفتاب از حدت بر جلال ست و وقت
زوال در ین وقت باز شوی حالا یا بجناب بازیست حاکم ہتک شان
شاہی سگالیده ہم برآمد و فرس خود را قریب حجره رسانید و خواست
که سر بالا کرده بنگرد دیوار حجره بلند شد سرہنگے را گفت فیلے که بسیار
طویل القامت ست حاضر کن چنانچه فیلے طلبیده بر وے سوار شده
نگریست باز دیوار حجره بلند یافت در انوقت خشمگین و نامراد واپس شده
وبحضرت اقدس خبری رسانید که بدار الحکومت ما نباشد حضرت عبور
دریاے جمن فرموده قیام کرد بمکافات این بے ادبی قادر شاه بالقہر الہی
مقهور شد و ہمه جسمش پر آبله گردید ہر چند حکما، حاذق سرگرم معالجه بودند
مگر سودمند نمی شد شیخ سراج از انجام کار نه بخبر شده تدبیر ہا می کرد آخرش
ناتمام می یافت ناچار از زبان خود لیسیدن آغاز کرد مگر این ہم
کارگر نشد چنانکه احوال امداد شیخ سراج بآنحضرت منکشف گشت بر زبان
قضا ترجمان گذشت که سراج چرا نسوخت بمجرد ارشاد این کلمه حالت
شیخ دگرگون گردید و در تمام بدن وے آتش سوزش مشتعل شده
شیخ از سرتا پا بسوخت و از حاضرین وقت وصیتی کرد که نعشم را بلا غسل
دفن کنید و بازآن صعوبت مبتلا شده فدای قادر شاه شد متکفلان
امور تجهیز و تکفین بوجه لاعلمی منوی خاطر شیخ وصیتش را خلاف طریق ت

شرع شریف فهمیده باهم مشورت همیکردند که حالا چه کرده شود که کسی
از ان میان نکته دانی را بکار برده گفت اول بر انگشت خنصر او نیز
خبر دهان ست چند قطرات آب انداخته امتحان کنید وقتیکه بر روی آب
انداختند مثل خاکستر با آب گداخت بآن وقت منشار شیخ بر همه ها
ظاهر گشت پس بلا غسل دفن نموده شد بمملکت قادر شاه تزلزل آمد
این واقعه در تاریخ هند مندرج است با ستربان بارگاه الوهیت نتیجه اولی
همین است که بظهور آمد معاذ الله من ذالک

پروانه از ان سوخت که با شمع در افتاد | با سوختگان هر که در افتاد بر افتاد

حضرت قطب المدار از انجا متوجه بجونپور شده ند واقع کالپی چونکه بوجه شهرت
گوش گزار سلطان ابراهیم شرقی شده بود پیشوائی کرده بکمال عجز و انکسار
مع ارکین سلطنت قدمبوسی حاصل نمود و بدار الامارت خود آورده
از نعمت بیعت مع اعیان سلطنت سرفراز شد حضرت قاضی شهاب الدین
ملک العلما بر بحث و اعتراض آماده شده خصومتی از آنجناب اختیار نمود
و بدربار سلطان مذکور خبرهای دور از کار رسانید مگر با وجود تفتیش که سلطان
میکرد اصلا درین معامله بد و ملتفت نشد وقتیکه کرامات باهرات که از
آنجناب هر روز میشد دید بخاطر خود منفعل گردید و بغرض سلسله جنبانی
دو سوال نوشته بخدمتش ارسال داشت در جوابش حضرت قطب المدار

مکتوبی ارقام فرمودند **مکتوب شریف** برادرم قاضی شهاب الدین
شمس عمر دولت آبادی بدانند که کتابت او نبیرهٔ سید المرسلین سید
طاهر دام سیادته و نظام الدین برین درویش رسانید معلوم گشت که
در کتابت آن برادر چنین یافته بود که از بیشتر مردان جهان تمامت
میشنود که سید مذکور را مخصوص ملاقات آن حضرت میسر می آید و تنها سعادت
این معنی رو مینماید و هیچ یکی مرد دیگرے را آن در بسته نمی کشاید چگونه بود و
دیگر آنکه اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِیَاءِ همین علم است که ما تحصیل کردیم یا آن
علم علمی دیگر است این سوال را حل فرمایند آے برادر عوام را دانستن
اسرار خواص الوهیت بس مشکل است که بندگان را در اسرار
شاهان بار نیست بدانکه گوشه نشینان خانقاه عدم که مردانند و
برکب نَفَخْتُ فِیْهِ مِنْ رُّوْحِیْ شهسوارانند و در مقام قرب
قریب اند و از سایه حدوث خویش دورانند جبرئیل را برکابداری
نمی گیرند و میکائیل را بغاشیه برداری نمی پذیرند ایشان بیک تگ
از هر دو عالم بیرون می آیند و بصحرای الوهیت و بعالم لامکان و ناکجا
و ناپیدا ناهی جولان مینمایند لَیْسَ عِنْدَ اللّٰهِ صَبَاحٌ وَّلَا مَسَاءٌ مقام
دارند و بعالم یَمْحُو اللّٰهُ مَا یَشَاءُ وَیُثْبِتُ محو و محو اند بے نام و نشان
از جملهٔ خلائق حق تبارک و تعالی را غیرتے که با این قوم است از نظر مردان

محفوظ و مستور میدار و آن مقالید السموات والارض - و آئین درویش
دربسته بر و بکشاید که مامور بامر الله تعالی است والله غالب علی
امره و لکن اکثر الناس لا یعلمون خویشتن را بکسوت بشری بدو
مینماید که بدان مامور است چون این معنی آن برادر را معلوم گشت دیگر
آنکه العلماء ورثة الانبیاء که پرسیده بود تو سمع باش پیش از آن که
از کنج خانه عدم بسوی منزل وجود یخرج من بین الصلب و الترائب
در باز نمود آن مقبولان حضرت ازل را بروز میثاق ندا آمد الست
بربکم جلیل الجبار بے حروف و اصوات گفت هنوز آنرا فراموش نکرده
همان حالت در ایشان متاثر است و در مقام ایشان نه ماضی نه مستقبل است
وانچه در کتابت ازل و ابد است بدان واقف اند این علم میراث انبیا
است اے برادر همچنین ورثة الانبیا باید که مر ایشان راست و از جمله
مواهب الٰهی و اسرار عالم نامتناهی است و از همه مخلوقات پوشیده که
ان من العلم کهیئة المکنون لا یعلمها الا العلماء بالله
وانچه در لوح مکنون است معاینه و مشاهده در نظر ایشان است
و از عالم کن تا دخول بهشت و دوزخ آنچه که بوده است و خواهد بود
میدانند و احوال فردائے قیامت جزو کل میدانند و امتازوا الیوم
ایها المجرمون و هر گاه که مردمان در روز بعث با یکدیگر آمیخته

بدید آیند ایشان مخلصان را از مجرمان علحده گردانند تا سعید از شقی
شناخته شوند و از بهر ظهور فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ
ایشان اند و در عالم خدایگان محیط و ایشان را میرسد که العلماء ورثة
الانبیا خوانند و مردانیکه بعلم ظاهر مغرور اند و باندک زهر مشهور اند و باندک
سکر مسکور چه توان کرد فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ و علمیکه آن را در
راست بواسطه آن بر سر این سر توان رسید اگر درین سطور نوشته آید
علماء ظاهر که طاقت شنیدن حقیقت اینمعنی ندارند زیر و زبر گردند
حقیقت اینمعنی شریعت را مغلوب کند اولیا مستهلک که درین راه
گشته شدند بمطلوب و مقصود نرسیدند و در مقام العلماء ورثة الانبیاء
بنبودند علم بانواع است اگر مختصری درین راه بیان کنم دراز گردد و
عالمانیکه در مقام العلماء ورثة الانبیاء بودند علمیکه از و معرفت عز آمده
حاصل آید کما حقه دانستند و کسانیکه بتحصیل علم ظاهر مشغول شدند
و عمر بسر بردند آخر الامر اَلْعِلْمُ حِجَابُ الْاَكْبَرُ دیدند معرفت حق
درین علم ظاهر دور دراز است از آموختگی خلق را حاصل نیاید و علمیکه آن
را در راست با رنج بسیار و کد بیشمار حاصل آید و درین درجه کسب
رنج و کد نیست هر کرا درین مقام جا است از عرش تا ثری زیر پا ست
بهشت تحتشان و دوزخ آشاان درگاه دانند از صلب پدر در رحم مادر

میراث یافتند وعلّم آدم الاسماء کلها ثم عرضهم علی الملئکة فقال انبئونی باسماء هؤلاء ان کنتم صدقین در مقام مناجات موسی علیه السلام ایشان حاضر بودند ونوده هزار کلام که در مقام قاب قوسین او ادنی که حق تعالی که در شب معراج با محمد مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم گفت چون نوده هزار کلام ایشان طلبیدند از محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم شنیدند وواصل مصافحه گردیدند ودر حیات وممات ایشان حاضر بودند وکل را دریافتند چون آن سلطان لولاک لما خلقت الافلاک واظهرت الربوبیت مقام ومنزلت ایشان بس بلند دید بر این مسکینان نواخت واز خدای تعالی دعا خواست اللهم احینی مسکینا وامتنی مسکینا واحشرنی فی زمرة المساکین برحمتک یا ارحم الراحمین بعائنه جواب بدربار جهان مدار حضرت حاضر شده بحلقه ارادت در آمده واز نعمت خلافت هم مفتخر گردید حضرت قطب المدار در انجا چندی مقام فرموده مع رفیقان جانباز سیر نموده عنان عزیمت بجانب کنتور راجع فرموده ودر مسجد قصبه قیام ورزیدند حضرت قاضی محمود در حلقه بیعت داخل شده مشرف بخلافت شدند المختصر حضرت قطب المدار در گهاٹم پور

قدم رنجه فرمودند والی آنجا لاولد بود از آنحضرت ملتجی شد چنانچه
از دعاے والایش دُو فرزند ارجمند تولد شدند هنوز نسلش
بآن قصبه موجود است الغرض برین منوال سیر گلشن ہستی نموده
وہدایت فرموده در بلده سورت بسیر رفتند که سرِ راه چند اعمی به نظر
سوال نشسته بودند حسب عادت از نیها ہم سائل شدند حضرت شاه
برحال اوشان رحم خورده بقیۂ آب طهارت خود شخصی را از ہمراہیان
مرحمت کردند تا بچشمانش مماس وملاقی شود چنانچه ببرکت توجه
حضرت ہمگی بینا شدند غرض که در تلقین وارشاد خلق الله سعی
مبذول فرموده عازم بیت الله شریف شدند وحج الاخر کوشیدند
وبعد فراغ حج مراجعت بملک ہند فرموده متوجه بار اجنبی مکن پور گردیدند
بآن مقام که اشاره رسول اکرم صلی الله علیه وسلم شده بود
در انجا تالابی دیدند وصداے یا عزیز بشنیدند از قدرت حق معاً
تالاب خشک شد وآوازش بند گردید حسب دستور رفقایش
در آنجا ہم حجره کلوخی تیار کردند سبحان الله قادر بیچون وبیچگون
از تفضلات بےغایات خود آن پاک زمین را بسبب ورود یا عزیز
از وجود منبع الجود آنجناب چنان عزتی بخشید که ذره ذره اش
پر نور آفتاب عالمتاب شرف دارد ابیات

تا شرف شد مکنبور از قدوم آنجناب ‌ ‌ ‌ ذرهٔ خاکش شرف دارد بنور آفتاب

چون نباشد جبهٔ تعظیم آن اقدس زمین ‌ ‌ ‌ زانکه جان و جهان کرده در اسیلان خواب

مرقدش فیض مجسم قبه اش نور جسیم ‌ ‌ ‌ حضرتش خیر المراجع عتبه اش حسن المآب

معنی نور علی نور پیا ضش کنبدش ‌ ‌ ‌ مصر عه باشش ز بیت اشرگشته انتخاب

رخنهای حجره بنگر که هر آئین آن ‌ ‌ ‌ عینک نور خدا بینی است نز دکته آب

آب سه ز حضرتش بالی زمین افتاده ‌ ‌ ‌ مهر پیش فرتره اش نار و بتابش وجه تاب

تا مشام زائرانش را نماید تر دماغ ‌ ‌ ‌ مشک بیزی میکند در حضرتش عطر و گلاب

نافع هر نامرادی رافع حاجات خلق ‌ ‌ ‌ دافع رنج و ملالت شافع روز حساب

ذکر حق در حلقه بزمش بمستان و اجل ‌ ‌ ‌ رحم چون در لفظ رحمت تا بچون آفتاب

چشم تحسین از کسی بود از ین چون خوردنم ‌ ‌ ‌ ای ز هیچ تحسینم اگر افتد قبول آنجناب

ای مجسم صورت فیضان فضل کردگار ‌ ‌ ‌ وی مجیب غوث استماع اهل اضطراب

مزرع خشک دو عالم در روی سیراب کرد ‌ ‌ ‌ ابر دریا بار فیضان تو روز فتحیاب

کیست در عالم که او ممنون احسان تو نیست ‌ ‌ ‌ کیست کز فیضان عام تو نگشته بهره یاب

غرض که ازان زمانه دران وادی صورت آبادی پیدا شد

اولیارا هر کجا مسکن بود ‌ ‌ ‌ گر همه دشت است گلشن می شود

حق سبحانه تعالی را کرمیکه باین قوم است او خوب میداند و عطوفتیکه بر ایشان مبذول میدارد کسی را بران آگهی نه روزی حضرت قطب المدار از محمد ارشین

کہ ازاں او تمندان ارجمند بود تشنہ طلبید شاد ایشن موصوف ہر چند
جستجو بہم رسانید مگر آب دستیاب نگردید خداے تعالی اضطرارش
پسند نمود و بپاس خاطرش کہ یکی از بندگان خاص بود چشمۂ فیض
در سواد مکن پور از دریاے رحمت بے پایان خویش جاری فرمود
و ہنوز بلفظ ایشن نامیست وقتیکہ آوازۂ فیاضی و کرم حضرت قطب المدار
بگوش اہل عالم رسید کثرت مردمان وضیع و شریف بر آستانہ اش
گرویده جاے ذخیره اندوز سعادت و مکرمتش شده کامران گشت
دران نزدیکی حضرت قاضی سطہر ہم بغرض مباحثہ بخدمتش حاضر شد
و بحثی پیش کرد آخر با عتراض خود نادم بوده در حلقۂ خاصان درآمد
ذکرش آینده ارقام کرده خواہد شد انشاء اللہ تعالی غرض کہ دران
آوان عرائض سلطان ابراہیم شرقی بنا بر طلب حضرت مع تحف
و تحائف از جونپور وارد شدند حضرت قطب المدار بنظر ایفاء وعده
کہ از اہالیان جونپور کرده بودند حضرت سید ابوتراب فنصور خلیفه
و جانشین خود را بر جاده افاده گذاشته و عزم جونپور کرده رونق بخش
لکھنو گشتند شہره آمد و الاعالمگیر شد حضرت شیخ مینا بخدمت اقدس
حاضر گردیدند و مشمول عواطف حضرت بوده سعادتے اندوختند روزے
حضرت قطب المدار بحالت انبساط ارشاد فرمود کہ شیخ مینا استحقاقے

دارد که صاحب ولایت اینجا کرده شود چنانچه بعده هرکه از
اهل حوائج بدربار والا حاضر شدند حکم دادند که بهمراهی قاضی شهاب الدین
پرکالهٔ آتش رفته فائز بمرام شوید چنانچه معرفت حضرت قاضی شهاب الدین
چارنمازی نزد شیخ مینا فرستادند و حاجتمندان را همراه وے کردند وقتیکه
شیخ ازین نعمت خود را مفتخر دید آن مصلی را بر سر نهاده در حق اهل غرض
از خدائے تعالی دعائے خواست که الٰهی به برکت مصلی شریف حاجات
این درماندگان برآر حق تعالی دعایش قبول فرمود شیخ مینا
برای ادائے شکریه این نعمت کمر همت بست باز بخدمتش حاضر گردید
و چندی در حضرت ماند شرف سعادت اندوخت این آن سعید ازل
بود که از وقت ولادت مدام منظر حضرت بوده بانواع تلطفاتش
مفتخر همی ماند چنانچه بعض مورخین چنین نقل کرده اند که وقتیکه حضرت
قطب المدار از جونپور معه رفیقان و اصحاب صوب لکهنو عزم کردند
و در شهر زینتی بخشیده هنگامه تلقین و ارشاد گرم فرمودند دران روز
یوم السلخ بود بوجه کثرت ابر رویت هلال نشد بامدادش مردمان
حاضر آستانه گردیدند و التماس کردند که دیروز هلال بنظر نیامده
امروز چه کرده شود فرمودند که تامل کنید لحظه نگذشت که زالے
از دور درآمد و عرض کرد که کودکے تولد شده است و از شیر

رغبت نمی کنند فرمود غم مخور او تا ماه صیام صائم خواهد ماند و بوقت
افطار افطار خواهد کرد از شنیدن این حال سوال سائلان حل شد
و فرمود که این کودک باخدا و صاحب هدایت خواهد گردید چنانچه
حسب الارشاد بظهور آمد المختصر حضرت قطب المدار از انجا عزم فرمود
و خلق الله را رهنمونی نمود متصل جونپور رسیدند سلطان ابراهیم
و ملک العلما و دیگر سادات شهر باستقبالش حاضر شده باعزاز و اکرام تمام
در شهر تشریف شریفش بردند از حسن ارادت شان حضرت چند
سال در جونپور افاده تمام فرمودند و عالمی ذخیره اندوز عاطفت
و رحمتش شده متاخرت و این اندوخت حضرت از جونپور اراده
کنتور فرموده رونق افزای مکن پور شدند و صاحبزاده خود را در آغوش
عاطفت بگرفتند

ذکر حضرت سلطان الصالحین ملک الفقرا سید ابو تراب فنصور قدس الله سره العزیز

آورده اند که صاحبزاده اخص حضرت سید ابو تراب فنصور بن سید
عبدالله بن سید ابراهیم بن سید جعفر بن سید محمود الدین حلبی برادر
حضرت سید بدیع الدین بن قاضی قدوة الدین سید علی حلبی بن
سید بهاؤالدین بن سید ظهیر الدین بن سید اسمعیل بن سید احمد

بن حضرت امام جعفر صادق بن حضرت امام محمد باقر بن حضرت امام
زین العابدین بن امام حسین بن حضرت علی کرم الله وجهه رحمهم الله
ارواحهم اجمعین قائم مقام وسجاده نشین حضرت قطب المدار است
وجامع علوم صوری ومعنوی شده بکمالات عالیه اتصاف داشت
چنانچه از وفور علم وعمل وباخلاق حسنه سید را معاصرانش ملک العرفا در
مکتوبات وملفوظات خود تحریر کرده اند سه برادر حقیقی بودند اعنی حضرت سید
ابو محمد ارغون وسید ابو الحسن طیفور وحضرت ممدوح در شهر حلب ملک شام
به قصبه جنار که منضمات حلب است توطن داشتند از بدو شعور آثار نجابت بلندی
بر ناصیه های ستوده شان تابان وآنچه که حالت در صالحین می باشد جبلی در
صاحبزادگان موصوف پیدا وآشکارا بود در کمال صلاح وتقوی هر یک
بی نظیر بودند المختصر هر سه خواجگان را اشتیاق قدمبوسی جد امجد خود
بدرجها در خاطر جاگزین شد ومنتظر وقت بودند که حضرت از قدوم
میمنت لزوم دیده انتظار مشتاقان را منور فرمایند وحضرت قطب المدار
را زمانه کثیر از وطن شریف تشریف آورده گذشته بود در سیر وسیاحت
وهدایت خلق اسداد ذات مبارک بسر میفرمودند درین مدت چندین
پشت صاحبزادگان گذشتند وقتی حضرت اراده نموده بر دولتخانه
فیض کاشانه تشریف ارزانی فرمودند وبر رهروان ملک بقا فاتحه خواندند

واز جمال باکمال خود دیده نور دیدگان را پر نور وضیا بخش فرموده
و در فرزندے خود گرفته بخدمت اشرف اقدس واگذاشتند و بشرائف
توجهات واز نعمائے غیر مترقبه بر همه را مالا مال فرموده کامل و اکمل
گردانیدند و در کمالات خود هر همه صاحب کمال بوده اند چنانچه از
تصنیفات خلفای نامدار شان خوارق عادات هر یک جداگانه آشکارا
اند و کرامات باهرات که از ایشان بظهور آمده مشتهر زمانه درین مختصر گنجایش
ندارد اندکی ازان نوشته شد آورده اند که وقتی جماعت تجار
مغرب مال خود فروخت کرده بمقامی مقیم شده بودند واراده واپسی
بملک خویش پیدا گشتند شخصی گیا از حرامیان ذور کرده در امیان
خود را بظاهر رفیق وغمگسار و شریک رنج و راحت سفر ظاهر کرده
مخفی شده و همراهی ایشان مانده وقت فرصت را نگاه میداشت
روزی موقع یافته بطمع زر در طعام شان زهر هلاهل در آمیخت
و خود بکارے بهانه کرده راهے پیمود واز مال واسباب آنطائفه
نقد و جنس را غنیمت برد شخصے ازان گروه بکارے رفته بود
از نیم دران وقت شریک خوردن طعام نشد وقتیکه باز آمد بعد
چند عرصه حالت رفیقان وعزیزان خود دگرگون یافت وازان کس
نشانے ندید و در اندک لحظه آنهمه را زهر کارے شد و فوت گشتند

شور و فریاد از نهادش برخاست و بیقراری گرفت الغرض نهایت
اندوهگین شده در مفارقت اعزا رو بر هلاک نهاد و قریب بود که
از کوفت واقع جانکاه طائر روحش پرواز کند که بمشیت ایزدی
حسب اتفاق در ره گذر حضرت سید ابوتراب فنصور ممدوح الانام
آن شخص افتاده بود حضرت بر حال وے رحم خورده بر بالین
آن خفتگان نوم بیخبری تشریف ارزانی فرمود و بر آشفته حالی
آنجماعت دلش بهم برآمد و از خدائے تعالی دعا خواست که اے
حی لایموت بحق حبیب پاک حضرت نبی صلی اللہ علیه وآله وسلم خود
این جماعت را که از زهر هلاهل درین بیکسی و ناآشنائی که بودند
کشته شدند و از اهل و عیال خود دور افتادند حیات تازه عطا
کن و بر دعاے فقیر رحمت فرما چنانچه ببرکت دعاے حضرت
آن گروه زنده شدند و دوباره در گلشن هستی قدم نهاد شخصی از انهمه
حسرتے برد و گفت اے آه باز بمیرم تا ازین عذاب نجات یابم
حضرت فرمود که این چه ماجرا است مردمان التماس نمودند که مردی
می نالد ما لش شخصی غنیمت برده است چنانچه اکثر هارا از مایان
نقصانے رسیده در ان اندوه شده میگر بدار شاد شد که غلط میگوئید
هرگز مال از مالی شمایان بتلف نیامده در اسباب خود تلاش کنید

وقتیکه جستجو ساختند هریک متاع خود مسلم یافتند ازین عنایت
بے غایت زیاده مسرور گشتند و بوطن خود عازم شدند نقل است
که روزی بموسم سرما حضرت خواجه منصور قدس سره بر سر ریگ چاک نشسته بودند
و خادم حسب الحکم بمحتاجان تقسیم گلیم می نمود درین حالت مسکینان بسیار گرد آمدند
و التماس نمودند که گلیم کم تر است و سائل بسیار چه کرده آید حضرت ممدوح ردائے مبارک
که بر دوش داشتند حواله نمودند این را با اینها قسمت کن چنانچه همین ردای
مبارک جمله را گلیم کفایت کرد همدران ساعت جوانی خسته حال پدید آمد
و از بشره اش چنان مینمود که امیرزاده است مگر از جور فلک ستمگار
بمصائب صعب گرفتار خادم گلیمی بدو سپرد آن گلیم اثر عظیم بروی
کار آورد که خروشے از نهاد درویش برخاست چندانکه عنان ضبط
از دست رفت و بیخود گردید بعد ازانکه بهوش آمد و حقیقت الامر
هویدا شد آنحضرت او را بزمرهٔ طالبان صادق داخل کرده تعلیم
ریاضت و مجاهده فرمود و در اندک روزگار بزرگترین خاصان
حضرت آفریدگار شد اسمش نصیر الدین المشهور بشاه درویش است
از امرای ایران بود و در سبب ترک دنیا و ظهور شوق سلوک گویند
که قبل واقع مسطوره روزی بر تالابے سیر میکرد شتر سوارے را دید
که نزدیک آمد و سخن کردن گرفت شاه از گفتگویش نهایت مسرور و بتهج گشت

بجمیعها المرتبة الالوهیة استغنی کلامه - و بعالم الامکان و نا محدود و نا متناهی - یعنی حضرت احدیت الجمع که مقام استتار و اختفار جمیع تعینات و نسب و اعتبار است و لهذا معبر شده بعالم الامکان و نا محدود و نا متناهی چون ... مینماید اسے واصل و داخل

فی الفصل الاسماء و الصفات هی المرتبة الالهیة - و قال نعته و موصوف و اسماء ... آخر الاسماء و الصفات بکون فی مرتبة واحدیة التی هی ولا اسم الا الذات فقط بهما صفة ولا موصوف ولا اسم یعنی التعینات کلها فلا نعت

۲۳ اول تعبیر بود که مقام

قضارا در اثناے کلام شتر سوار جان داد شاه ازین واقعه بغایت عجب ماند و با قرین خود گفت من کیستم و این اجل رسیده کیست گفت تو شاه جهانی و این از کمترین بندگان شاه درحالت بیخودی

این اشعار بر زبان راند نظم

غم و شادمانی بسر می‌رود ... بمرگ این دو از سر بدر می‌رود
چه آنرا که بر سر نهادند تاج ... چه آن را که بر گردن آمد خراج
اگر سرفرازی بکیوان براست ... دگر تنگدستی بزندان دراست
در آندم که اجل بر سر هر دو تاخت ... نمی‌شاید از یکدیگرشان شناخت

من بعد ترک تعلق کرده سوداے زیارت بزرگان دین در سر گرفت و بتلاش مرشد کامل بهر سو بگردید بیاوری بخت بیدار از مکاشفه و عرفان بهره وافی یافت و تمامی عمر در تجرید و تفرید بسر برد و بخلافت سید ابو تراب فنصور مشرف گشت و در اولاد امجاد سید قدس سره بزرگانند که بر جادهٔ افاده راه یافتند و تصرفات وخرق عادات مشهور اند چون حضرت داود شیران که فیض در برکتش از انجناب هنوز جاری ست قبر شریف در تمن پور واقع است وحضرت خواجه ابراهیم صاحبزاده وخلیفه وجانشین حضرت سید ابو تراب فنصور قدس سرهٔ یکی از مرتاضان زمانه بود و صاحب

مقامات عالی گردید چون عهد حیاتش باممات قرین شد
بجاے خود حضرت سید پیر محمد راکه او در صلاح وتقوی
بزرگترین بود گذاشته بعالم ملکوت شتافت چنانچه
وی هم بمنازل معرفت وحقیقت قدم نهاده ولطف کمالاتش
برداشته ودر هدایت خلق الله بسے کوشید وقتیکه زمانه وصال
محبوب حقیقی نزدیک رسید بر مسند تلقین وارشاد حضرت
سید خان محمد راکه در صلاحیت کیشی وسعادت اندیشی یکتا
ویگانه بود بر سریر ارشاد عالم گذاشته رحلت فرمود ووے درحیات
خود حضرت خواجه حسن را جانشین خود نموده ره نورد ملک بقا شد آنهم حضرت
سید محمد دولار راکه یکی از کاملین زمانه گردید وبر جادهٔ افاده گذاشته سیر عالم ملکوت
فرمود چنانچه آنجناب پیش خود حضرت سید فتح الله متولی آستانه
حضرت سید بدیع الدین قطب المدار را جانشین خود فرموده زینجهان
رخت اقامت بربست الخ انا لله وانا الیه راجعون آورده اند
که روزے بدربار حضرت قطب المدار امراے دیار وامصار حاضر
بودند واز پند ونصائح هنگامهٔ مجلس گرم بود وهرکس بکمال فروق
شوق محو بعد اختتام کلام سلطان ابراهیم شرقی جونپوری که دران
جلسه موجود بود التماس نمود که میخواهم که براے خوشنودی خاطر

صاحبزادگان دکفایت بندگان این آستان کفافی که طریقه
خانوادۀ نسبت معین کنم حضرت قطب المدار نور دیدگان را
پیشگاه حضرت اقدس خوانده منشاء خاطر سلطان را شرح
فرمودند عرض کردند که بعد از تامل نیک اندیشیده جواب
باصواب التماس خواهیم نمود پس حضرت خواجه منصور با دو برادر
خود درین خصوص مشاورت کرد که دامن از عهده قضا برچیده
برای حصول نعمتے که پاینده ولایزال است ملازمت حضرت
اختیار کرده ایم اندرین حالت در انتظام و انصرام ریاست پرداختن
خود را در معرض هلاکت انداختن است هر دو برادر بغایت پسندیدند
پس بحضرت قطب المدار قدس سره العزیز حاضر شده شاهد مدعا را
بدین گونه بگلگونه بیان آراستند که ما خواهان سلطنت ابدی ایم
این ریاست چند روزه دنیوی که سراسر حارج و مخالف است بچه
کار آید چرا مالک قناعت نگریم وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ
وَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُحْسِنِينَ آن حضرت بر حسن رای و استغنای صاحبزادگان
آفرین خواندند و دعای خیر و برکت و ارتفاع مدارج طریقت و اجرای
هدایت فرمودند الحق همچنین بوقوع آمد که تمامی هندوستان
از فیضان این بزرگان مملو است حضرت خواجه منصور قدس سره

آگاہی اوقات مبارک را بے یاد الٰہی دمے معطل نگذاشت
کرامات عجیبه و غریبه که از آنجناب بظهور آمده چه سرایم و چه بنوک قلم
آرم خوارق عاداتش بعض معاصرانش در تصنیفات خود ذکر
کرده اند و از عادت او بود که هرچه از تحف و تحائف که پیشش
آمدی بذل مسکینان نمودی آن خواجه و هر دو برادرانش و اولاد
امجاد و هر یک در حراست ملک قناعت و ترک ریاست کوشیده
و هر یک قدم در کوچه معرفت و حقیقت نهاده بر جا ربالش فقر و فنا
رونق بخشی فرمودند و بر جادهٔ هدایت و ارشاد و صاحب سجاده ماندند
و هنوز بعضی از ان بآن طریق علیٰ وجه الاحسن مستقیم اند و سکه
هدایت و ارشاد بر هفت اقلیم زده و خلفا ر نیک صفات را گذاشتند
و حضرت خواجه منصور[1] قدس سره در سنه هشتصد و نود و نه بماه رمضان المبارک
بتاریخ سوم برحمت حق پیوست قبهٔ انور در کنیور واقع است زیارتگاه
خلائق آستانهٔ اوست و سلسله از وے نافذ شده بلقب خادمان
نامیده شد فیضان و تصرفاتش تا حال جاریست المختصر اجماع خلائق
و اژدهام اهل حاجت بدربار حضرت قطب المدار بے عدد ولاتعد
شدن گرفت و هر کس ثمرهٔ نیت خود یافته میگردید روزی حضرت
خواجه ابوالحسن طیفور قدس سره سیر کنان جانب جنوب بمقام

[1] ت معلوم شد که در سنه هشت صد و نود و نه وفاتش گردیده و کنیتش ابوالحسن منظر آمده ۱۲

بسد حسن تشریف فرما شدند و در انجا جوگی را دیدند که نهایت صاحب
استدراج بر هوا مربع نشین است سید ممدوح چون بادو جای
شد بر زمین افتاد جوگی متحیر شده سوالے از کوچه فقر بزبان سنسکرت
پرسید بنظر که حضرت آشنا بزبان هندی نیند - مگر چونکه کرامات
اولیا حق است بیانخش جواب معقول در سنسکرت داده دیگر
سوال بآن زبان استفسار کرد و عدم تفتیش باعث خفت گردید
واز معائنه این کرامت عرق ندامت بر چهره آورده مشرف بایمان شد
وبهمراهیش بخدمت حضرت قطب المدار حاضر شده بانواع سعادت مفتخر گردید

ذکر حضرت سلطان الزاهدین سید ابوالحسن طیفور قدس الله سره العزیز

حضرت سید ابوالحسن طیفور قدس سره ولی بود از قدمای مشائخ
پیشین که جامع کمو ثها بود در صلاحیت و قناعت تقوی و طهارت
انفاس گرامی مدیلی نداشت مکارم اخلاق و شرائف اوصاف
ذات متبرک اوست کمالاتش بکمال رسیده و مدائح ارجمندش
بعروج سر کشیده و ذکر جمیل و خوارق عاداتش هر سو اشتهار یافته
در ریاضت و مجاهده بدرجه غایت رسیده این نوباوه خاندان
ولایت گلدسته گلستان سیادت بخدمت اشرف اقدس جاه بزرگوار

خود اعنی از حضرت قطب المدار سرمایهٔ کمالات اندوخت و بحلقهٔ
خلافت درآمده بر جادهٔ فیاضی و کرم زینت بخشی فرمود محمدت
او را بکدام زبان در حلیه بیان آید و منقبتش قلم را چه یارا که بر صفحهٔ
قرطاس نگارد ملخص احوال درین تذکره نگاشته شد خلقی از انفاس
سامی مستفیض شده و عالمی بزمرهٔ اهل حق درآمده بمنزل سعادت
رسید و جمّانی بتوجه عالی در بحر مکاشفه و مراقبه مستغرق شده کامیاب
و سیراب گردید وقتی قحط سالی در هند پدید آمد و عنان صبر و شکیبائی
از دست زمانیان رفت و اکثری از صعوبت فقر و فاقه بملک دیگر
راه پیموده و بسیاری از شدت گرسنگی هلاک شدند جماعتی فریاد و
فغان کرده پریشان و سراسیمه حاضر آمده و مصائب اندوده در معرض
بیان پیش آنجناب آورده نجات خواست و عرض کرد که ای محبوب
داور جل عظمته عذابیکه بر همه مخلوق مسلط شده است از تدبیر و
چاره جوئی رفع نمیشود و آه و بکا بجناب کبریا سود دست نمی بخشد
جان بری دشوار بنظر می آید فریاد که بفریادم رسی و حیف که بدرمانم
دستگیری نکنی باشارهٔ گوشهٔ چشمت تشنه کامی جهان دور میگردد و
باندک توجه همه عالم سیراب میشود میخواهم که ازین عذاب الیم نجات
حاصل آید سید قدس سره بر حال زار ایشان رحم خورده در صحن مسجد

ایستاده شد و بجناب الٰہی دست دعا دراز کرده برای کشود کار
خلائق مناجات فرمود ببرکت التجای گرامی بارش باران شد
وابر رحمت برزمین بارید و خشک سالی از عالم دفع گردید ہمچنان
تصرفات ہر روز ازان بزرگوار بظہور مے آمدند وازانجناب
خلفاے اجل باقی ماندند که در ہدایت وارشاد پرچم کمالات
ہر جانب بکمال شوکت وحشمت برافراختند خصوصًا اولاد امجادش
بر مسند تلقین وارشاد تکیه زده کوس زہد واتقا در عالم نواختند الغرض
حضرت خواجه طیفور در سنه ہشتصد و ہشت از جہان رخت ہستی بسته
بجوار رحمت حق پیوست انا لله وانا الیه راجعون المختصر
حضرت قطب المدار چندے در ہدایت وارشاد خلق الله کوشیده وخلفاے
نیک صفات خود را ہدایت ووصایا فرموده جا بجا برای ہدایت
مخلوق مامور فرمودند دران قرب سفر ملک بقا پیش آمد صاحبزادگان
موصوف را طلبیده درونہاے صافی ایشان را بگونه گون حقائق
معرفت که بر آن وقت [illegible] بود مملو گردانید وبرہنمائی طالبان
حق اشاره فرموده بخوشدلی وفارغ البالی در سنه ہشتصد وسی
وہشت بماه جمادی الاول بعالم بقا رونق بخش شدند
انا لله وانا الیه راجعون

ذکر حضرت سلطان المشایخ سید ابو محمد ارغون قدس الله سره العزیز

آورده اند که اسم گرامی سید ابو محمد لقب خواجه ارغون خلیفه
وجانشین حضرت سید بدیع الدین از اکابر زمانه بود نام والد
ماجدش سید عبد الله مرحوم فتح الله علیه ابواب فضله در کمال
علم ظاهر و باطن فروغ میداشت و بفضائل دینی و دنیوی متصف
شد و از جلائل نعم الهی آنکه از بدو شعور اتفاق سعادت اندوزی
بملازمت جد بزرگوار خود اعنی حضرت قطب المدار قدس سره افتاد
وشرف اختصاص اندوخت و بافضال مفضل حقیقی روشنی دل
وسعادت جاوید روزی شد چون ستاره بخت بلندی سید معلی
باوج کمال رسید به پایه هاے بلند سرفرازی یافت و بخرقهٔ خلافت
عز امتیاز یافته یکے از اولیاء اجله روزگار شد خوارق عادات و
تصرفات باهراتش درج صحائف اند و کرامات و تفضلات و فیضان
عامش پایانے ندارد و کمال عنایت حق سبحانه تعالے برحال وے
بود میگویند که سید قدس سره روزے بمقامے تلاوت قرآن مجید
همیکرد و در حالتے بود در آن دم طائرانیکه بر هوا سیر می نمودند قرائتش
شنیده در کمال ذوق مدهوش افتادند و جانوران وحاضران

دیگر ہم چنین حالت پیدا شتند که شاه ابوحامد اصفهانی از در درآمد و انداز
مجلس دیده متحیر گردید چون نظر حضرت ممدوح بروے افتاد شور
و فغان از نهادش برخاست و مستی و بیباکیش از حد درگذشته حالت
غشی بروے مستولی شد وقتیکه حضرت از قرارت فارغ یافت دستش
بگرفت و فرمود اے شیخ چرا از حد درگذشتی حامد قدس سره بهوش آمده
بپایش در افتاد حضرت ممدوح در کنف عاطفت گرفته بانواع سعادت
مشرف فرمود پیوسته تصرفات بسیار از آنجناب بوقوع می آمدند
و اہل حوائج از ذات گرامیش مستفید و کامران می شدند از ان
یگانه روزگار سلسله جاریست و آن گروه بلقب خادمان نامیست
یعنی ہر که بآن سلسله توسل جست بلقب خادمان نامیده شد و در
زمره فقرا اگر وہیست از وے ملقب بارغونی که به تجرید و تفرید مخصوص
اند آخر حضرت خواجه ارغون قدس سره در سنه ہشتصد و نود و ہفت
ازین جهان رحلت فرمود مقبره شریف در مکن پور واقع است

اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْن

ذکر حضرت سلطان الاصفیا قاضی محمود الملقب بجگ دانشمند اتبع ہنه قدس الله سره العزیز

شیخ الطریقة برهان الحقیقة خلاصه درگاه معبود معدن فتوت وجود حضرت

قاضی محمود الملقب بگرگ دانشمندان تیغ برهنه که جامع علوم ظاهری
و باطنی بود تصنیفاتش شهرت تمام دارد و عالمی بود عظیم القدر
سنی الصدر مرتبه از مراتب ولایت عظمی میداشت زادگاه و مولد آباد
وے کنتور است بشرف بیعت حضرت قطب المدار مشرف شده
عمر عزیز را در احسن الاذکار و عمدة الاشغال بسر فرمود کمالات اندوخت
و عالم علم معرفت شده افتخار گوناگون حاصل نمود حسن عقیدت
بدرجه بحد کمال مرشد طریقت خود میداشت وقتے حضرت
قطب المدار از جونپور به کنتور اراده فرمودند چنانچه بمسجد قصبه قیام
ورزیدند و بجماعت رفقا بلا انتظار جماعت اهالیان شهر نماز
ادا نمودند و اول وقت را از دست ندادند که قاضی موصوف
مع تلامذه خود دران مسجد وارد شد و بعد اداے نماز درباره عدم
انتظار جماعت آماده بحث شده گفتگوے آغاز کرد حضرت قطب المدار
را از طرز کلامش معلوم شد که آتش مباحثه درون قاضی را گرم
ساخته است گفتگو طوالت خواهد گرفت پس باین خیال فرمود
شاید قرآن مجید نخوانده و مطالعه وے ننموده گفت کلامم موافق
کلام جلیل است غرض که فرقان حمید از کتبخانه قاضی آورده شد
وقتیکه اوراقش باز کردند ساده سفید بنظر در آمد قاضی را حیرتے

بدان پس چون صاحب وقت صاحب حال شود تغیر از وے منقطع گردد و اندر روزگار خود مستقیم شود و گاه وقت بے حال زوال روا بود چون حال بدو پیوست جمله روزگار وی وقت گردد و گفته پس حال صفت مراد بود و وقت درجه

گرفت و در فکر و اندیشه بوده اسم گرامیش دریافت نمود فرمود
بدیع الدین که معًا مقوله حضرت شیخ ابو الفتح شطاری رحمة الله علیه
که مرشد والد ماجدش بود بیاد آمد که وقت درخواست بیعت
پدرش شیخ ارشاد کرده بود که این سخت بلند مستفیض ازذات
گرامی سید بدیع الدین قطب المدار خواهد شد نصیبش از دست
بافضال مفضل حقیقی ولی صاحب تصرفات خواهد بود و سلسله رشد
وارشادش جاری خواهد ماند پس از ارشادش خبردار شده معذرت
خواست وگفت که مرا بزمره بندگان درآرید فرمود تا وقتیکه علم خود را
فراموش نکنی هرگز در بیعت نخواهم گرفت قاضی سر بگریبان تحیر
فرو برد که علم چگونه کالعدم خواهد شد و درآنجناب عجز و انکسار
بکار برد حضرت لعاب دهن شریف در دهنش انداخت حجاب یکه
العلم حجاب الاکبر بود دفع گردید و همه احوال طبقات ارضی و
سماوی بروی منکشف گشت و از عنایت و الایش بحلقه ارادت
و خلافت ممتاز شد حالت قاضی قدس سره گاه گاهی از حدت
حرارت شوق عشق الهی در سینه فیض گنجینه چنان مشتعل می شد
که نوبت بسوختن میرسید آب و گلاب پاشی سودمند نمی شد
آخرش بعد ریاضت و مجاهده تسکین رونمائی میکرد الا استی

وبیا کیش نمیرفت الغرض از قاضی ممدوح سلسله رشد وارشاد هنوز جاریست وآنانکه بر جادهٔ افاده رونق افروز شدند بلقب طالبان مشهوراند در سنه هشتصد وپنجاه وهشت هجری از زین دان فانی رخت هستی بر بست مقبرهٔ شریفش در قصبه کنتور است

ذکر حضرت سلطان الاولیا قاضی مطهر قله شیر قدس الله سره العزیز

شیر بیشهٔ ولایت حضرت قاضی مطهر قله شیر که سر آمده روزگار بود در علم وفضل عدیلے نداشت در اوائل حال مدرسی همی کرد وطلبه منتهی دیار وامصار از جناب افتخار الاشیاخ کمال رسوخ تلمذ میداشتند وزبانی کار عمده قضا با جاه وتمکین از کمال حکمت ودانشش انجام میداد تصنیفاتش هم است از جناب فیض انتساب حضرت قطب المدار بشرف بیعت وخلافت سرفرازی وممتازی حاصل نمود تا یکی از اہل کمال نامی شد طبیعتش جز ارتفاع بعالم علوی میلی نداشت آوازه خرق عادات وکرامات باهرات حضرت قطب المدار شنیده بغرض مباحثه با دوصد طلبه ذکی منتهی بخدمتش آمده در مسئله وحدت وجود بحثی راند ویک هفته هنگامه اعتراض گرم ماند آخرش کلام بدرجه اتم رسید وحضرت را غیرت علم احدیت در گرفت

فرمود اسے طفل مکتب خالق مطلقم واحد است و نقابیکه بر چهرهٔ انور
اطهر فرو هشته بود بر داشت قاضی بمعاینهٔ تجلی پیکر اطهر که از تابش جمال مهر
سپهر کرامت نمایان شد معه تلامذه بسجده در افتاد و در حالت غشی
آمده سه یوم لذت بیخودی چشید چون بهوش آمد عفو تقصیر خواسته
درخواست بیعت کرد حضرت منظور داشته در حلقهٔ بیعت معه
تلامذه اش در آورد قاضی موصوف قدوم میمنت لزومش را
موهبت عظیم شمرده در تعظیم و تبجیل آنجناب کوشیده و بعطای خرقهٔ
بیعت و خلافت مفتخر شده بمرتبهٔ کمال رسید ولی صاحب مقامات
علیه بود شهرت مولانا از حد در گذشت قصبهٔ ماورکه از مکن بود
سی کرده است گاهے در والیسی تا با در ریشت نمی داد در خ بجنور
کرده باز میگشت روزے مولانا حضرت قدس سره را وضو میکنانید
که حضرت روے مبارک در هم کشید قاضی التماس کرد که خطایم چیست
فرمود که از تو بوے پیاز می آید عرض نمود که از شش ماه با اکل و
شرب کارے ندارم آرے از بازار آمده ام شاید بویش در جامها
در گرفته باشد از آن باز گاهے به بازار نرفت و کمال احتیاط میکرد
دور جوار رحمتش در آمده یکی از مقربان والا شد سلسله از وی
جاریست هر که بآن سلک منسلک است بلقب عاشقان نامور است

هنوز فیضان تصرفاتش جاریست وفاتش در سنه هشتصد و شصت
و سه بوده است قبه انور اطهر در مادر شریف مضافات کالپی ست

ذکر حضرت ظهیر الدین دمشقی قدس الله سره العزیز

از حضرت زید بن فرید الدین شیرازی رحمت الله علیه منقول است که حضرت ظهیر الدین
دمشقی بسا بزرگ صاحب تصرفات بوده است یکی از خلفاء حضرت قطب المدار بود
روزی علیل شد و حکیمی حاذق علاج همیکرد او وی فرمود که اگر چیزی مضر خورم
زیان کند یا نکند حکیم گفت مرض بیفزاید و صحت دشوار شود چنان مکن شیخ تبسم کرده
گفت ای حکیم هرگاه غذای مخالف جسم انسانی را چنین مضرت میرساند
عجب که از زهر عصیان در صحت روحانی خللی راه نیابد اگر انسان مریض عصیان
از اعتدال قدم بیرون نگذارد سی هرگز در معرض هلاکت نیفتد وی و در زهد و
تقوی اوقات بسر کردی هیچ عارضه دردی نماندی طبیب با آنکه بوفور علم خود
مغرور و از طریقت بمراحل دور بود از این کلام متاثر شد و زار زار اشک ارغوانی
میریخت و میگفت ای شیخ زنگ معصیت دلم را تیره کرده نمی دانم که انجامم چه خواهد
بود شیخ فرمود که جرعه از داروی پس مانده ام بخور حکیم همچنان کرد زنگیکه قلبش را
سیه کرده بود دور شد و در دلش روشن و منور گردید و یکی از مخلصان خدا شد و قتیکه
شیخ صحت یافت باسکندریه تشریف ارزانی فرمود و بر فصیل مسجد قیام ورزید که حاکم

اسکندریه بمسجد وارد شد و دوگانه ادا نموده روئی شیخ آورد و پرسید که از کجا ئی فرمود از آب و گل باز گفت کجا خواهی رفت ارشاد کرد در وطن اصلی یعنی عالم باقی حاکم گفت چه دارید فرمود متاع عصیان پس هر دو گریان بیخود شدند و قتیکه حاکم بهوش آمد با شیخ گفت که لمحتی باز معرفت حق تعالے نیاز دیده بتصدق اهلبیت اظهار مراهم بدین سر منزل راه نما در آندم شیخ بجوش معرفت بود ردائیکه بردوش میداشت بر وی گذاشت ملک را مالتی پیدا گشت که در گفتن نیاید شیخ فرمود ای ارجمند در صحبت فقرا از رسوخ عقیدت نفع بسیار است و از تجسّس ضرر هم بیشمار یا خاصان بارگاه الوهیت که در بحر فنا شناورانند و خبر از کون و مکان ندارند و بحالت لی مع الله مستغرق و اوقات عزیز را در آن لطف و حلاوت مصروف نمایند نتیجه بے ادبے چنان شود آنچه که تا درشاه حاکم کالپی با حضرت ما یعنی با سیدنا و مولانا و مرشدنا حضرت قطب المدار نمود و ثمره نخوت حکومت و سوء ادبی خود یافت و در آتش بے ادبے گرفتار شد و هلاک شد مرشدش سراج الدین نظر بمشیت ایزدی نکرد و بامداوش رسید و سرگرم تدارکش گردید آخر فکرش بے سود افتاد و در معرض قهر آن قهار در آمد و لفظ حرقت حرقت بر زبان رند فداے تا درشاه شد از قربت بے محل بجناب اهل الله احتراز اولی و جبین نیاز بر آستانه شان نهادن افضل و اعلی القصه شیخ را بکمال عجز و

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوٰة علی رسوله محمد وآله واولیائه العظیم

انکسار باعزاز واکرام تمام بدار الامارت بر دو بین مقدسش سعادت گوناگون اندو
ملک خواست که ترک تعلق کرده بکوچه تجرید قدم زند شیخ برین اطلاع یافته منع
فرمود وگفت که عدل از همه عبادات فاضلتر است حاکمان را بین ریاضت
بس است البته بر بونگری دنیا مغرور و بر دور آوری غره نباید کرد و بجلاوت
عرفان مسرور و بر غبار نفس مشکور بودن وقناعت کردن بهتر است و همه شیار
عالم محسوسات ناپایدار در روزی نابود و بی بود بودنی است ان ذکر وطاعت
باقی خواهد ماند و بان جهان که ترا سفر در پیش است مصاحب شده بتو خواهد ماند
بدانکه در بطون انسان چهار عالم اند و از امر آنها هر کار صورت گیرد خواه نیک باشد
خواه بد از حرکات و سکنات خود معلوم کن که من مطیع کیستم و این چهار خصائل جبلی
سگی و خوکی و شیطنت و ملکیت اگر مطیع اول هستی این صفات پیدا خواهند شد
بیخوف بودن و جنگیدن و نجس ماندن و بیهوده لاف زدن و رعونت و خودبینی پسندیدن و حسرت
خوردن و دیگری را حقیر فهمیدن و ذلیل شمردن و اگر در اطاعت ثانی هستی این خصلت پیدا
خواهد شد پلیدی بیحیائی طمع خوشامد و برشتگی و زبونی دیگر شاد شدن و اگر در حکم ثالث
هانی مکر و خیانت و غرور و حیله پس از این مهلکات بیم و خطره باید داشت چرا که در اطاعت
نفس اماره مخاطره است اللهم احفظنا من کید الشیطان الرجیم ابیات

نفس کافر تا بود همراه تو	آتش دوزخ بود جایگاه تو
مرد باید تا نهد بر نفس پا	بگذرد از شهوت حرص و هوا
دست همت را برافراز دلبند	نفس را چون صید آرد در کمند

وصفت سگی کہ ذوبکار فرمانست اگر بمجاہدت و ریاضت مغلوب شود صبر و استقلال شجاعت سکوت اختیار خصائل پسندیدہ ہویدا خواہند شد علیٰ ہذا اگر وصفت خنزیر از زیر فرمان کنے دانائی پاکدامنی قناعت و غربت آشکارا خواہد شد و اگر از کید شیطانی در امن بودہ باشی حسن خلق بزرگی صلاحیت دانائی علم معرفت در خاطر جاگزین خواہند گردید و ازین منجیات امید قویست کہ جناب باری عز اسمہ راضی شود اللہم انت الغفور وانت الرحمن اغفرلے ولسائر المومنین والمومنات والمسلمین والمسلمات الاحیاء والاموات برحمتک یا ارحم الراحمین الختصر شیخ در ملک مصر بسیارے را دیوانہ جمال الٰہی گردانید مامور بامر اللہ تعالیٰ بود و ہدایت خلق اللہ مقصود در سنہ ہجری رحلت فرمود مرقد اطہرش در مصر واقع است عمر شریفش طویل بود واللہ اعلم بالصواب

ذکر حضرت محبوب صمد سید احمد بادینپا قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت سید احمد بادینپا مرید و خلیفہ حضرت قطب المدار است احوالش عجیب و غریب نقل می کنند و سبب لقب وے بادینپا ازان است کہ چہل سال و بروایتے دوازدہ سال لبیک گویان

بر پای چپ ایستاده بسر برد و پای راست بر زمین
نه نهاد خوابجای رسید به ثبوت نه پیوسته مشهور جهان است که ظهور
وے در کلوه بن است

ذکر حضرت میر شمس الدین حسن عرب قدس سره العزیز

حضرت میر شمس الدین حسن عرب قدس الله سره که مدارج ولایت
جاه و جلال بمرتبه کمال داشت از خرقه خلافت حضرت قطب المدار
معزز و ممتاز بود و کار عهده بخشی گری آنحضرت بانجام میداد
و از ذات سامی مدام حل مشکلات بندگان خدا میشد گویند در
هنگامیکه آنحضرت ایشان را بموضع دهرم ساله امر فرموده بودند
ایشان بروز پنجشنبه یا آدینه بجهت زیارت می آمد دران هنگام
جلالش بکمال رسیده بود بتوجه حضرت قطب المدار از رحم مبتدل
شد باز در اثناء راه هر کشتیکه افتاده از یمن قدمش تر و تازه
و بار آور گشته و جنسیکه درد بود دهقان از افزونیش اغنیا شد
گذرگاهش را یکے از مغتنمات و سعادت خود شمردند
در موضع دهرم ساله یک کروه از روضهٔ منوره
حضرت قطب المدار آسوده است

ذکر حضرت میر رکن الدین حسن عرب قدس الله سره العزیز

حضرت میر رکن الدین حسن عرب قدس سره برادر میر موصوف کی از اولیاء کرام و اتقیاء عظام اند و از حضرت قطب المدار سلسله بیعت و خلافت رسیده اند صاحب کمالی وی شهرتی دارد در موضع گوجی پور از مکن پور یک کرده آسوده است

ذکر حضرت قاضی شهاب الدین پرکاله آتش قدس الله سره العزیز

حضرت قاضی شهاب الدین قدمای که حرارت شوق الهی چنان غالب میبود که از آتش انفاس خود مرغ می پخت و از کثرت جلال خلق او را پرکاله آتش می گفت در اوائل حال کار عهده قضا داشت قدوائیست چون بخدمت قطب المدار رسید ترک ماسوی الله گرفت و کتب خود را در دریای گنگ انداخت در جیلامی آسوده است

ذکر حضرت شمس ثانی قدس الله سره العزیز

شمس ثانی از محبان حضرت قطب المدار بود چندین سال باین خدمت قیام نمود بعد از وصال نیز بمقابل مزار شریف شده با ستمداد عصا شب و روز ایستاده میبود بجز اوقات خمسه از جا نجنبیدی و بے اذن وی احدی در حرم حریم آستانه گذر نکردی منقول است که بعد از وصال قطب المدار در زمانه قاضی شهاب الدین

ہ کالای آتش دیگران آب بر سر خود نهاد و در برودت وی ایستاده بود و آتش
ـت افروخت تا حرج طبخ می یافت پس از ان بخورش وی دادی بسبب لقب قاضی
شهاب الدین بکالای آتش معروف است و شبانه برای نوش وی قاضی شهر
شیرین آورد مزارش نیز در لکنئو

ذکر حضرت مولانا حسام الدین سلامتی قدس الله سره العزیز

حضرت مولانا حسام الدین سلامتی قدس سره از اوایل تمیز طلب بود تا گاه ... رفته
عشق و محبت و انگیز جان وی گشته بقطب المدار پیوسته تا زمان گذاشتن
این بنام خلوت خانه که نزدیکان و خلفا را اراده اندیشه بود از غایت شوق دیوانه
وار بے اختیار در خلوت خانهٔ قطب المدار درآمد حضرت قطب المدار فرمود که ای
فلان هیچ بے ادب بخدا رسیده حسام الدین درانحال چند اشعار فی البدیه
تصنیف کرد مضمونش کمال شوق آمیز الغرض مولانا گفت که اگر من ادب کردمی از
جمال الله محروم بودی اکنون که ترک ادب کردم بخدا رسیدم منبسط گشته دیر افرمود
سلامتی سلامتی این لقب از ان روز بروے مقرر گشت مصرع سلامتی نشوی
تا ملامتی نشوی

مثنوی

گر چه را هی نیست در عالم پدید	لیک یوسف داری با ید دوید
تا کشا قفل در پیدا شود	سوی بیجای شما را جا شود

وی را خلفا بودند که در مقام ارشاد متمکن بوده فیض میرسانیدند و از خلفای وی شیخ محمد علاء المنیری المعروف بشیخ قاضن شطاری از وی حاجی حمید بن شمس از وی نعمت الله چشتی از وی شیخ قاسم صدیقی بود و غیره مولانا حسام الدین سلامتی حضرت قطب المدار محمد الرسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وقدس الله اسرارهم در هشتم ربیع الاول سنه هشتصد و چهل از جهان رحلت فرمود در جونپور آسوده است

ذکر حضرت شیخ معز بلخی قدس الله سره العزیز

شیخ الطریقه شیخ حسین المعروف معز بلخی که برادر زاده شیخ مظفر بلخی و صاحب سجاده شیخ شرف الدین یحیی منیری بود تا الیوم اولاد وی بر سجاده مذکور متمکن اند بیان توسل وی بخدمت قطب المدار چنان اظهار میکنند که شیخ شرف الدین ورقی چند از عوارف المعارف هنگام قرات در نوردید و فرمود که خواندن این اوراق بملازمت بزرگی دیگر در نصیب تست مصداق این سخن آنکه همواره این کتاب را با خود دارد بزرگان ملازمت میتمالیس از هر که نصیبه است از خود کتاب از تو گرفته این اوراق بر آورده تعلیم خواهد کرد چون بجونپور در آمد بجماعه مستمندان بر در حجره قطب المدار ستر صد برکات و کرامات میبودند داخل گردید از

درون صدا رسید که حسین درآمد هر کدام مسمی حسین باین تشریف بنمود گمان
بردند باز آواز در آمد که حسین بلخی وے آمده و در نشست حکم شد پیشتر آمد
نزدیک رفت باز فرمود که قریب تر شو بیت مصلح الدین شیرازی خواند شعر

اگر یکسر موئے برتر پرم		فروغ تجلی بسوزد پرم

قطب المدار بر زبان راند که تو سمندری نزدیک آے ازان فرخنده ساعت
لقب سمندر بوی قرار یافت وی را بجز این لقب القاب دیگر است چنانچه
نوشته توحید از عنایات حضرت شیخ شرف الدین یحیی منیری است قطب المدار
کتاب مذکور را از دست وی گرفته آن اوراق برآورده تعلیم فرمود و
بخلافت امتیاز بخشید احوال و مناقب وے از تصنیفات خلفاے وی
ظاهر است روضه متبرکه در بهار زیارتگاه زوار است

ذکر حضرت قاضی عبد الملک قدس الله سره العزیز

در رشته ولایت منسلک حضرت قاضی عبد الملک قدس سره که از اعاظم
مشایخ روزگار بود چون الله تعالے او را بترتیب ملوک و امرا مامور ساخته
بود خوانین و سلاطین روزگار در امور سلطنت و کارهاے صعب بوی
رجوع آورده حاجت میخواستند وی را در بیان حالات و مقامات حضرت سید
بدیع الدین کتابی است طویل الذیل بزبان عربی و مولد وی که بهار است بود خوابگاه وی دار...

قطب المدار از سفر فیض اثر حرمین شریفین زادهما الله تعظیما
وتشریفا مراجعت فرموده در بغداد طرح اقامت افگندند وبفیض
قدوم میمنت لزوم خود خطهٔ مینو سواد بغداد را رشک فردوس برین
وفخر اعلی علیین فرمودند وشهرهٔ تشریف آوریش وصیت فیض
گستریش در افواه خاص وعام افتاد عفیفه موصوفه هم حاضر حضور
پرنور شده خواهان مراد خویش گردید حضرت بجناب رب عزت
بکمال منت والحاح وبهزار تضرع وزاری بنا بر حصول مطلبش
ساعی وسفارشی گشت آخر باب اجابت واگردید وتیر دعایش
بهدف مرام رسید سر از مناجات بر آورده لب معجز نما را باین
نوید جانفزا ومژدهٔ فرحت افزا کشاد که ای همشیره فرخنده طالع
خوش تقدیر زود ترا از فضل نخلبند ریاحین عالم دو نونهال
در گلشن اقبال تو چون گل سربند نشو ونما خواهند یافت ودو
چراغ چون مهر وماه از سمای بطن پاکت جلوه گر خواهند شد
یعنی عنقریب حق تبارک وتعالی دو فرزند ارجمند خوشخو و
خوش سیر ذیجاه وذوی اقبال مالک تاج وکمال صاحب مقامات
علیه ترا ارزانی خواهد فرمود کلان حواله من سازد خود را
نزد خود نگهدارد باستماع این خبر بهجت اثر غنچه خاطر عفیفه

قطب المدار از سفر فیض اثر حرمین شریفین زادهما الله تعظیماً
وتشریفاً مراجعت فرموده در بغداد طرح اقامت افگندند وبفیض
قدوم میمنت لزوم خود خطهٔ مینو سواد بغداد را رشک فردوس برین
وفخر اعلی علیین فرمودند وشهرهٔ تشریف آوردنش وصیت فیض
وکرمش در افواه خاص وعام افتاد وعفیفه موصوفه هم حاضر حضور
پرنور شده خواهان مراد خویش گردید حضرت بجناب رب عزت
بکمال منت والحاح وبهزار تضرع وزاری بنا بر حصول مطلبش
ساعی وسفارشی گشت آخر باب اجابت واگردید وتیر دعایش
بهدف مرام رسید سر از مناجات برآورد ولب معجز نما را باین
نوید جانفزا ومژدهٔ مسرت افزا اکشاد که ای همشیره فرخنده شائل
خوشش تقدیر زود ترا از فضل شگلبند ریاحین عالم دو نونهال
در گلشن اقبال تو چون گل سربند نشو ونما خواهند یافت و دو
چراغ چون مهر وماه از سمار بطن پاکت جلوه گر خواهند شد
یعنی عنقریب حق تبارک وتعالی دو فرزند ارجمند خوشتر و
[illegible] ذیجاه وذوی اقبال مالک تاج وکمال صاحب مقامات
علیه ترا ارزانی خواهد فرمود کلان حواله من سازد وخورد را
نزد خود نگهدار باستماع این خبر بهجت اثر غنچه خاطر عفیفه

[illegible]

الذی

قطب المدار از سفر فیض اثر حرمین شریفین زادہما اللہ تعظیماً
و تشریفاً مراجعت فرمودہ در بغداد طرح اقامت افگندند و بفیض
قدوم میمنت لزوم خود خطۂ مینو سواد بغداد را رشک فردوس برین
و فخر اعلیٰ علیین فرمودند و شہرۂ تشریف آوریش و صیت فیض
و کرمش در افواہ خاص و عام افتاد عفیفہ موصوفہ ہم حاضر حضور
پرنور شدہ خواہان مراد خویش گردید حضرت بجناب رب عزت
بکمال منت و الحاح و بہزار تضرع و زاری بنا بر حصول مطلبش
ساعی و سفارشے گشت آخر باب اجابت وا گردید و تیر دعایش
بہدف مرام رسید سر از مناجات بر آورد و لب معجز نما را باین
نوید جانفزا و مژدۂ فرحت افزا کشاد کہ اے ہمشیرہ فرخندہ طالع
خوش تقدیر زود ترا از فضل شخلبند ریاحین عالم دو نونہال
در گلشن اقبال تو چون گل سر بند نشو و نما خواہند یافت و دو
چراغ چون مہر و ماہ از سماء بطن پاکت جلوہ گر خواہند شد
یعنی عنقریب حق تبارک و تعالےٰ دو فرزند ارجمند خوشترو
و خوشخو ذیجاہ و ذی اقبال مالک تاج و کمال صاحب مقامات
علیہ ترا ارزانے خواہد فرمود کلان حوالہ من سازد خورد را
نزد خود نگہدارد باستماع این خبر بہجت اثر غنچۂ خاطر عفیفہ

چمن چمن بشگفت وگل گل شادان و فرحان گشته با حضرت
ممدوح عهد صادق وپیمان واثق بست من بعد حضرت
بدرگوس تشریف برده بیاد الهی مصروف شدند اینجا نخل
از روی عفیفه مثمر وشجر امیدش بارآور گشت یعنی
دو گل گلستان شرافت دلستان سیادت نمو یافتند حضرت
بعد چندی باز به بغداد تشریف آوردند بی بی نصیبه بر آستانه اش
آمده شکریه ادا نمود مگر بوجهی بر اقرار خود قائم نماند العلم عند الله
وظاهر کرد که بدعای آن برادر لخت جگر تولد شدند افسوس
که پسر کلان فوت کرد نور بصر خورد موجود است فرمود همین چه شده
باز همچنان گفت حضرت قولش را تکرار کرد وفرمود فوت شد
که معاً سید محمد از بالاخانه بر زمین افتاد وجان بحق تسلیم شد بی بی
مرحومه خبر واقع جانکاه یافته بیدل وبیخود دگر دیده بر مکان خود آمد
واین خبر بحضور رسید حضرت قطب المدار نعش سید محمد را
که پسر بزرگ وی بود پیش خود طلبیده بجناب الهی دعا خواست
خالق مطلق آن مرده بیجان را بدعای گرامیش حیاتی تازه بخشد
حضرت شاه گفت جان من خلقی است واکثر حضرت سید را
باین لقب یاد میکردند واین بزرگ را عوام جمن جتی میگویند

ماجرائیکه بظهور آمده از معاینهٔ اشش سید احمد برادر خورد سید محمد
و میر شمس الدین حسن عرب و میر رکن الدین حسن عرب
برادر زادگان بی بی موصوفه برفاقت حضرت بوده در کسب
کمال کوشیدند و هر یک بمراتب و مناصب عالی فائز گشتند احوالش
مفصل در لطائف صحائف مندرج است ملخص ازان برچیده شد
حضرت میر را سید جمال الدین هم میگویند. صاحب سلسلهٔ
طریقه از روی نافذ است هر که بآن سلسله منسلک شود بلقب
دیوانگان ملقب گردد و نیز میر سید حسن را خلفا و مریدان
در ممالک هندوستان بسیار اند مزار زیارتگاه زوار در هلسه
از توابع بهار واقع است جانشینان او تمشیت امور هدایت ترقی میدهند

ذکر حضرت زاهد سجستانی قدس الله سره العزیز

حضرت عین الدین قدس الله سره در ملفوظات خود تحریر میفرماید که
روزی تفرجکنان بر لب دریای رفته بودم نظرم بجانب افتاد بزرگی
دیدم که بر بستر خاک آرمیده و بیاد حق مشغول است نزدیکش رفتم چشم بگشاد
و سوی من نگریست و فرمود چرا آمدی گفتم برای سیر اسمم رسیده بر زبان راند
الحمد لله علی احسانه آرزوی عدم والیکن بر آمد و تمنای حاصل گشت

فرمود ای تین الدین از رسیدنت حضرت قطب المدار خبری داده بود
که شخصی بوقت انتقال تو خواهد رسید نعمانیکه ترا داده ام با وسپاری
و تجهیز و تکفین تو از دست وی خواهد شد حالا منتظر بودم الا نیکه بخاطرم
مکنون است شمار امید هم پس مرا از لذت عرفان آشنا کرد عنایتیکه بحالم
مبذول فرمود بزبان نمی آید و حالا دنیکه بن بخشید تحریم بلی گنجد اسمش
دریافت کردم فرمود زاهد بجستانی شجره پیران طریقت طلب داشتم گفت
الله محمد مدار و زاهد ارشاد کرد که هادی ما اویسی مشرب بوده است
از باطن رسالت پناهی صلی الله علیه وآله وسلم تربیت یافته بظاهر
احتیاج پیرے نداشت الغرض وصیتم کرد که قبرم در ینجا کنی و خود بیاد
الهی مصروف شد و رخصت هستی از ینجهان بربست انا لله وانا الیه
راجعون. چون بعد تجهیز و تکفین براے صلوة جنازه قیام نمودم ناگهان
معلوم شد که جماعتے کثیر آمدند اکثر شریک نماز شد بعد سلام حسب وصیت
قبرش در انجا کردم و باز براے اقامت خود رفتم و اکثر اوقات بر تربت
اقدس براے فاتحه رفته فیض حاصل نمودم و ابواب برکات بر من
مفتوح میگشتند ازان روز لذت فقر حاصل گشت و از چاشنی عرفان کام
جان شیرین شد حضرت زاهد بجستانی ولی بود کامل یکے از خلفا حضرت

قطب المدار قدس سره وسال ترحیلش هشت صد ونود وهشت بوده است

وشیخ عین الدین قدس سره بزرگے بود صوفی وباخدا صاحب کرامات از تصانیف منیفش چند ملفوظ بمعائنه راقم السطور گذشتند درکمال علم بعهد خود همسری نداشت درسنه نهصد وپنجاه وهشت بماه ذیقعده ازین دار مکافات رحلت فرمود ومرقدش دررودست

ذکر حضرت سید صدر الدین قدس الله سره العزیز

سید صدر الدین ولی مامور بوطن جونپور شد وقت رخصت حضرت قطب المدار فرمودند که ترا ازمذهب پاک امام اعظم ابوحنیفه کوفی رح درمذهب الٰهی آوردم وآئینه محمد صلے الله علیه وآله وسلم بدست تو دادم دیوانه ومجرود وکوچه گرد خواهی زیست تالباس فانی بخلعت ابدی بپیوندد

ذکر حضرت یوسف اوتاد قدس الله سره العزیز

حضرت محمد شریف یمنی رحمة الله علیه ازحضرت بشیر فاروقی نقل میکنند که یوسف اوتاد مردی بود صالح وباخدا دراوائل حال بکسب کمال میکوشید وقتیکه حضرت قطب المدار در نجد رسید ازاوشان بیعت حاصل کرد

وابنایت و عاطفت پسر خود بمراتب علیه فائز گشت و از دستار خلافت نیز معتز شد و بسا صاحب تصرفات بوده است او یکے از کملاء عصر بود احوالش در اکثر کتب متداوله دیده شد وفاتش در سنه نهصد و دو شده است

مرقدش در بخارا است

ذکر حضرت طاہر قدس اللہ سرہ العزیز

صاحب کرامات ماہر سید طاہر قدس سرہ از قطب المدار مفارقت نکرده بعد از ہفته و یا ماہے یک کف برگ نیب که تلخ ترین درختان ہند است خشک کرده بخوردی بعد از چندے آنرا نیز گذاشت قبر شریفش بملک عرب است

ذکر حضرت شاہ عبدالعزیز شعری قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت شاہ عبدالعزیز شعری قدس سره میفرماید که من شبے بر تربت حضرت نجم الدین کبری رحمۃ اللہ علیہ معتکف بودم و بدرود خوانی مشغول شدم درانحالت بزرگی ظاہر گشت و از ما فرمود که بیداری شب و ما مشغولی بگونه است گفتم ایصال ثواب و از اہل قبر از روے دوام که فیض روحانی

حاصل کنم فرمود نصیبت از قطب المدار او سیست نزدش رفته بکام خود فائز شواز
اوشان عرض نمودم که کدامی بزرگ اند و از مقامش مطلع نیم چگونه بخدمتش
خواهم رسید گفت ولی است مشهور در سواد اعظم جهان و معروف در زمان
قدمبوسیش در بلخ حاصل خواهد شد از فیض عامش خود را مشرف کن من از انجا بر قدم
راهی بیش گرفتم و بعد طے مسافت در بلخ رسیدم و در انجا حضرت قطب المدار
تشریف داشته بودند از فیض مقدمش مفاخرت دارین حاصل نمودم
واحوال آن شب عرضداشتم فرمود او نجم الدین کبری بود وی نیز اویسی
مشرب بوده است الغرض مدت دراز بخدمت سامی رفیق سفر ماندم تلقین
فرمود که تو بملک ایران برو چنانچه من با ایران یک زمانه سیر نموده باز
بروم آمدم و از قدمبوسیش افتخار کونین حاصل نمودم مدام بحجره تشریف
ارزانی فرمودی و در حجره دربسته شدی میان ظهر و عصر افاده عام میفرمود
و عالمے ازان جناب فیضیاب شده است اوصافش از حیز امکان
بیرونست و صفاتش از احاطه عقل افزون عبدالعزیز شغری قدس سره
یکے از خلفاء حضرت قطب المدار بود فیضیاب از وے عالمی ست و خرق
عادات و کمالات باهرات بسیار از وے بوقوع آمده مرقد اطهر در
ملک مالوه است و فاتش در سنه هشتصد و پنجاه بماه محرم الحرام گذشته
گروهیست که آنرا شغری مداری مینامند و هنوز فیض و تصرف آن سلسله جاری

ذکر حضرت سید راجی دہلوی قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت سید راجی دہلوی روح اللہ روحہ از حضرت دہلی بمکنپور آمدہ بخلافت حضرت قطب المدار ممتاز گشتہ مرخص بوطن شد صاحب خوارق بود مزار او

در دہلی است

ذکر حضرت مولانا فخر الدین صوفی قدس اللہ سرہ العزیز

از مکتوبات حضرت مولانا فخر الدین صوفی معلوم گشت کہ حضرت قطب المدار قدس سرہ وقتیکہ از سیر ماوراء النہر ببلغار تشریف بردند مریدان و معتقدان آنجناب صاحب کمالات ہمراہ بکثرت بودند بعضے از انہا تجرید و تفرید اختیار کردہ بخدمت شریف کسب و کمال حاصل مینمودند و ہر روز خلقی بروگرد آمدہ کامیاب میشد مدام بر چہرۂ انور برقع اطہر فروہشتہ داشتے و بعض اوقات بضرورت نقاب کشادے حاضرین مغلوب الحال و سراسیمہ میشدند و بپاس شرع شریف برقعپوش ماندی روزے آنحضرت برلب دریائی اقامت پذیر بود سوداگرے مال خود بر کشتے بار کرد و ناخدا کشتے راند زورق در بلہ غرق افتاد حتی کہ در تہ آب رسید دہقانی برلب دریا بغرضے رفتہ بود

این واقعه دید شور و فریاد برداشت و ازانجا گریخته بر آستانه مبارک رسید و عرض حال کرد حضرت قطب المدار مشتے خاک برداشت و حواله اش کرد و فرمود که بدریا بینداز دهقان خاک را بدریا بانداخت که معًا کشتی بر آب پدید آمد و بر کنار رسید این تاجر گبر بود بحضرت حاضر گشت و همراهیانش نیز باد رفتند و از عقائد خود مع رفیقان تائب گشته همگی بحلقه اسلام در آمدند الغرض من مدت بست و پنج سال بسایۂ عاطفت حضرت آسوده ماندم و کرامات عجیبه و غریبه هر روز بمعائنه می آمدند روزے از ما فرمود که شما را بهندوستان رفتن لازمست و من نیز از عقب می آیم آخر الامر بهندوستان راهے شدم و در هند رسیدم بعد چندروز خبر آمد حضرت ممدوح بهند مشتهر گشت بخدمتش حاضر گشتم تا آنوقت خرقه خلافت مارا اعطا فرمود و از نعماے بے زوال سرفراز ساخت از کمالاتش یکے آن بود که احتیاج اکل و شرب نبود و لباس کهنه و رنگین نمے شد و گاهے حاجت شوب نه افتادے و وقتیکه از فرقه ضاله دوچار شدی اکثرے بحلقه اسلام در آمدے وقتی در نواحے نیشاپور رونق افروز بود درانجا لعبتے بحلیه زیور آراسته و از زر و جواهر پیراسته بود و خلقے بموسم برشکال هجوم کرده جمع میشدند

ودیرامی پرستیدند وآنرا وزرا روز نوروز مینامیدند حضرت
قطب المدار عبد الله مصری را که یکے از جانبازان خاص بود در انجا
فرستاد گفت که خارے از خار مغیلان گرفته در دست لعبت سنگی خلانید
واپس شوی چنانچه وی همچنان کرد دستش موم شد و خار پیوست
گردید عبد الله کار خود کرده باز آمد صدائے از لعبت برخاست و در
زمین غرق شد این کار از حرکات شیطانے بود نه لعبت سنگے کفار را ان
از فراغ رسانی معلوم گشت برهم شده بانصوب که عبد الله واپس
آمده بود جستجو بسر سانیده همگی فریاد و فغان کرده زار مینالیدند و باهم
میگفتند که از سحر معبود م را شخصے کشته است یا منتقل بجاے دیگر کرده
غضبناک بر فرودگاه شاه رسیدند حضرت قطب المدار از در حجره
بیرون آمده از ان مردمان مخاطب شده فرمود که چه ضرری رسیده
و چه آشفتے برپا شده از انجمله مردمانیکه سرغنا ر آن فرقه ضاله بودند گفتند
شخصے از شما افسونے کرده معبود م را بیهات در زمین غرق نموده
در بیجا مختفی شده است حالا از وی قصاص همی خواهیم حضرت فرمود
معبود بغرق نمی آید و انتقال نمی کند و کارش هلاک شدن نیست بر هیچ
نهے شما تعجب رو مینماید که سنگ را معبود قرار دادن و بجیس و حرکت را

قادر دانستن و ادرا پرستیدن و از وے حاجت خواستن و بہ
چنین بیچارگی منسوب نمودن بجز نادانی و جہالت چہ توان گفت ازین
پند و نصائح غضب آنہا فرو نشد و دو بالا گشت حضرت موصوف
دید کہ از سیاہی قلب در ایشان نصیحتم اثر نمی کند و بظلمت کفر اینہا را
راہے نظر نے آید ناچار از چہرۂ انور برقعۂ اطہر برداشت و فرمود کہ معبودم
از چون و چرا معرا و منزا تر است و او مخلوق نیست بلکہ خالق مطلق وحدہ
لاشریک لہ ذات اوست و ہر چہ بنظر آید ہمہ آفریدہ اوست و من محض
بندہ ایم مامور بامر اللہ تعالی تبلیغ احکام الٰہی بر من فرض بمعائنۂ انوار
تجلی پیکر اطہر کہ از رخ مقدسش تابان شد ہمہ یکبارگی سر بسجدہ شدہ
بیہوش گشتند و خشم و غضب و معبود خود را فراموش نمودند حضرت
شاہ چند کسانرا از ہمراہیان خود حکم داد کہ تکبیر بگوئید وقتیکہ صدای اللہ اکبر
بلند شد بہوش آمدند و ہمگی خالق مطلق جل عظمتہ را واحد یقین کردہ مشرف
باسلام گشتند ہمچنان تصرفات ہر روز از انجناب صادر مے شدند
اگر اندکے ازان بنوک قلم آید دفتری نوشتہ شود و بسیار طول گیرد حضرت
مولانا فخر الدین یکے از خلفاے حضرت قطب المدار عاشق جمال
باکمال بودہ است احوالش نقل میکنند کہ سید زادہ بود و در تبحر علم

همسری نداشت و طلبش بیلغار صایم الدهر و قائم اللیل بود و یرا کاملان فخر الدین ابرار نیز گفتند وفاتش باد ذالحجه در سنه هشتصد گشته مرقد اطهر افغانستان است وهنوز فیض تصرف جاریست

ذکر حضرت بهکارین قدس الله سرهما العزیز

شخصین مجذوبین بهکارین که هر دو مجذوب ومحبوب حضرت علام الغیوب بودند خوارق عادات وکرامات این هر دو عزیز بسیار بظهور پیوست هر که بخدمت این هر دو عزیز مشرف میشد بے اختیار تارک شده مجذوب میگردید این هر دو بزرگوارین بعد از مشرف شدن بارادت وخلافت حضرت قطب المدار صاحب جذبه قویه گشته اند یکے از انها در قنوج آسوده ویکے در مکن پور مشهور

ذکر حضرت مظفر حبشی قدس الله سره العزیز

حضرت مظفر حبشی قدس الله سره امیرزاده بود از امرائے حبش روزے بشکار رو بصحرا پیش گرفت واز همراهیان دور افتاد دران وادی شخصے را دید بصورت درویشانه دو معنی از طریقت

بیگانہ آن درویش ظاہر کرد کہ کیمیاگری ہستم و قوتے دارم کہ بساعتے
انبار زر بہیچ بزور مہوسی طیار میکنم ہمچو سخنان ابلہ فریب دلش بربود
چندانکہ شکار کردن ملتوی داشت و بوے گفت کہ حضرت چندی
بخانہ ما تشریف ارزانے فرمائید او گفت من از صحبت امرا محترز
میمانم بخانہ تو چگونہ روم شما را نیک طینت انگاشتہ مکالمت کردم
ورنہ حاجتے نبود مظفر ہمراہے او اختیار کرد او لیا دی بود نہ درویشی
ونہ کیمیاگری نقد و جنس آنچہ کہ میداشت بلطائف الحیل بقبض خود
کرد و او را مغالطہ دادہ بہیچ انگذاشت و خود از نظرش غایب گشت
پس آنرا غیرتے چنان گرفت کہ بدار الامارت مراجعت نفرمود
بتلاش کیمیا سیاحت ورزید روزے بحالت تشنگی سراسیمہ شدہ
درباغے بتلاش آب رفت شاہ عبدالغنی قدس سرہ خلیفہ
حضرت قطب المدار قدس سرہ نیز درانجا بسایہ درخت تشریف
میداشت از نہایت شفقت او را آب نوشانید و پرسید کہ
از کجا آمدہ و کجا خواہے رفت جواب داد کہ شما را این چہ کار
ہر جا کہ بخاطرم گذرد خواہم رفت مکرر دریافت نمود جواب داد
اگر دانستے کہ مقصد بر آری بوساطت شما خواہد شد البتہ مضائقہ

اجمع برای رحمة ربه المعین عویم الفقرا احقر الکونین محمد نجم الدین حسین احسنه الله دینه و زاده و اداله تعیننه این جامع شمایل رفیعه قامع خصایل ردیه مفتاح خزانه عرفان مصباح کاشانه احسان مشکوة المصابیح فیض الباری قطب الملت والدین والداری قدس الله ... معاصی و قصور قلوب و فضایل ... الاساس بعث القیاس ... امام العهد الناس ... سماه و افاض العالم بجوده قطب المدار رحمه الله تعالی بدیع الحق والدین قطب الاقطاب شیخ الشیوخ محبوب الغفار سید اهل الرسوخ زبدة العرفاء

مذکرة المتقین

[illegible]

نمود که از راز درونے واز آمد و رفت مطلع ساختے فضول افشار
راز کردن سودے ندارد شیخ کلمات از ان طفلک هوشمند
بشنید دلش بهم بر آمد زمانی سر بجیب تفکر برد و باز مبتسم شده گفت
ای عزیز کیمیا آموختن میخواهے گفت بلی شیخ ویرا بهمراه خود
بموضعے برد و فرمود ظرفے آهنے بیار و رصاص ابیض دروے
بگذار و بر آتش نه او همچنان کرد شیخ چند برگ از درختے گرفته درو انداخت
نقره خالص گشت مظفر بغایت شاد شد باز فرمودش و آهن هر قدر
که خواهے مهیا کن و گرم کرده همو برگ و هر شے که طبع تو خواهد بروے
بپاش زر سرخ و سیم خالص خواهد گردید او همچنان کرد حسب الارشادش
بعمل آمد ازین کرامات عجبی پیدا گشت و خیالاتش مبدل شد والتماس
نمود که خواهشم محض ناقص بود مرا از کیمیا هرگز هوسے باقی نماند
آن هیچ است شیخ فرمود حالا چه میخواهے گفت آن میخواهم که از وے
مثل آنجناب بزبانم تاثیرے پیدا شود شیخ ازوے راضی و خوشنود
گشته نزد خود طلبید و لعاب دهن شریف در دهنش انداخت حجابیکه
سد راه او بود دفع گردید و همه حالات طبقات ارضی و سماوے
بروے مکشوف گشت و از جذب عنایتش کامل اکمل شد

وتمنی رفاقت گردید منظور داشته برخانه اش تشریف ارزانی فرمود
وازو الدیش اورا اجازت دهانیده بهمراهے خود گرفته سیر وسیاحت
فرموده بخدمت اقدس پیر و مرشد خود حاضر شد و مظفر را بنظر
گذرانید حضرت شاباش فرموده برحسن سعیش که با دمبذول کرده بود
جزاک الله خیرا فرمود و اورا چندی در خدمت داشته از دستار
خلافت ممتاز نمود و بکمال عاطفت وقتیکه شیخ روبرو حضرت شدی
وے را مظفر کیمیا فرمودی بعضے مظفر حبشی میگویند و بعضے مظفر
کیمیا مینامند در بنگاله آسوده است و فاتش در سنه هشتصد و هشت
و دو شده است فیض و کرمش تا حال جاریست و بمریدانش آن
طریق طریقه الیست که تا وقتیکه تارک النوم نشود بر جاده افاده
راه نیابد و حضرت شاه عبدالغنی قدس سره نیز در سنه هشتصد و هفت
و نه سیر بعالم ملکوت فرمود مزارش در نواحی کلکته واقع است از

درّ المعانی

ذکر حضرت شیخ محمد جهنده قدس الله سره العزیز

حضرت شیخ محمد جهنده قدس سره که مظهر خوارق عادات و عجائب

حالات بود چون هنگام رخصت وے بعوب بداؤن حضرت قطب المدا
فرموده که از اهل آن دیار اگر بما نتواند رسید بشیخ محمد توسل کند
که هر چه از شرف ما است بعد از فوت من و دی همین شیوه منظور است
که هر که بزیارت مدفن وے رسد گویا بمن پور رسیده باشد
در قصبه بداؤن خوابگاه دارد

ذکر حضرت شیخ ابو نصر مکی قدس الله سره العزیز

از مکتوبات حضرت شیخ ابو نصر مکی منقول است که من و حضرت شیخ
بقاء الله مازندرانی هر دو باهم از کمال شوق بتلاش مرشد از وطن
خود ها بیرون رفتیم و در هر دیار و امصار تفرج نموده سر رو براه
پیش گرفتیم و بانفاس ذات با برکات اکثرے از بزرگان سعادت
نیاز حاصل کردیم روزے باتفاق حسنه بصحرائے از جا نفظ شیخ
بقاء الله رومی ملاقی گشت از دریافت حال راستیه اخود ها اظها
شد کیفیش مثل ما بود بادیگر مصافحه کردیم وکلاه اخوة نیز یکے با دیگری
بر سر نهاده شتیم و عهد بستیم که انشاء الله تعالی رفاقت خواهیم داشت
الغرض راهے شدیم چون بموضعے رسیدیم برائے ناشته منزل کردیم

درانجا کحالے بود مشهور و معروف چشم نابینایان را دوا ہمے کر
بہجوم اعمایان پرورش ہمی شد یکے از نابینایان ویرا ملامت
کنان میرفت ومیگفت که کاش زردار بودمی نابینا نشدمی و ہر
حاجتیکه داشتمے از زر برآوردمے ع بے زری کردمن انچه
بقارون زر کرد * که دردلیشی پدید آمد و برحال ضعیفش رحم خور
وپرسید که حال چگونه است گفت ظاهر است عیان راچه بیا
فرمود حالا شکایت کرا میکنے گفت زر فرمود زر با تو چه کرده گفت
من صلای کمال حکمت این کحال شنیده بهزار مشقت بدرش
رسیدم وبخدمتش حاضر گشته دستهایش را بوسه دادم وعرض
داشتم که علاجم کن وے گفت ضرور مگر چندین درم خواهم گرفت
من که با بیزری رفیق بودم ظاهر نمودم عدم التفاتش وجفاے
ملازمانش دلم پاره پاره کرد این بگفت وزار نالید که ای آه چشم
روشن بودمے در پنجانه آزرومے ای وای بی بصری از رفتا
پایم شکسته وه که مجبوریم برخاک ناکامی انداخته وما هر سه کس از
این ماجرا ہمے دیدیم آن بزرگ فرمود که چه نالے ببین که آفتا
برفلک کجا رسیده چون بادج سما رخ کرد چشمانش روشن شد

کمال درین ضمن بخدمتش حاضر گشته معذرت خواست که ای محبوب
رب وددود معاف فرمائید آینده از طمع زر احتیاط خواهم داشت
شیخ سرمهٔ از سرمهٔ عرفان بنیم نگاهے در چشم کمال درکشید کحل البصر
چه کحل البصر خدا بینی بود که نور بصیرت حقیقت بخشید و مستغنی المزاج
گردانید بزرگی خوب گفته شعر آنانکه چشم مست بصد حیله واکنند؁
سنگ را دلی کنند و مگس را هما کنند؁ همین عبارت است الغرض آن
بزرگ ره نورد شد و مایان نیز در عقبش دویدیم و در جستجو شدیم
که بطریقهٔ از ایشان بیعت حاصل کنیم چنانچه یک زمانه بخدمت مشرف
بسر بردیم اکثر با کرامات هر روز از انجناب به نظر همی آمدند آخر کار
بتوجه حضرت بحلقهٔ بیعت در آمده مدتے در سایهٔ عاطفت ماندیم وقتے
حضرتم اراده حج فرمود دران سفر عجیب کرامات از وی بظهور پیوست
در اثنا مسافت روزے قافله حاج سراسیمه گشت شیخ پرسیده
شد کسے از اهل قافله بیان کرد شیرے شخصے را کشته است و او را
همی خورد و از صولتش جرات کسے نمی افتد که وے را هلاک کند و از
معرض هلاکت همه را نجات بخشد شیخ این ماجرا بشنید و نزدیکش
رفت و گفت ای حیوان با این حاجی چه کرده شیر سرپیش وی انداخت

ولرزان شد شیخ استخوان و پوست و غیره هر چه از خوردنش باقی مانده بود
یکجا کرده و ردائے مبارک بر دے گذاشت و گفت ای حاجے
در سفر مکہ معظمہ راہ آخرت پیش گرفتے اینچنین نخواہد شد بر خیر و سعادت کوش
آن مرده بیجان ریخته پوست و استخوان بمشیت ایزدی زنده شد شیخ
دران سفر شیر را مرکب خود گردانید اہل قافله را ارادتیکه بآن شیخ بود
در بیان نگنجد دران زمان حضرت قطب المدار نیز برائے حج مکہ معظمہ
حاضر شده بودند و در عین طواف شرف خدمتش حاصل گردید بعد
فراغ حج بیت الله اتفاق حصول شرف ملازمت حضرت سید
بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار قدس سره مدتے ماند
و سعادت گوناگون میسر گشت روزے اشارة از حضرتم یعنی از
جناب محمد ذکریا بخشیده شد که این سعادت کیشانرا از خرقهٔ خلافت سرفراز
کردن زیبا است چنانچه بخیال ادب التماس کرد که اگر از دست
حق پرست حضرت چنان شود خوب باشد حضرت قطب المدار در
حلقه خلافت از کمال مکرمت شامل فرمود و برائے ہدایت خلق الله
بر همه را فرمان کرد مخاطره در خاطر ما گذشت که چنان نشود که فرداً
فرداً ماموریے ماجا بجا گردد حضرت قطب المدار بر خطره ام

مطلع شده ارشاد کرکه کمی ماندن شما مضائقه ندارد چنانچه اجازت
گرفته رخصت شدیم و زمانه بدین منوال بسر بردیم حضرت محمد
زکریا ختنی قدس سره در احوال سیر خود کتابی موسومه بحر المعاد
در تصوف نوشته است و از حضرت ابو نصر مکتوبات هستند
در کمال لطافت مضامین معرفت حق تبارک و تعالی مزار پر انوار
حضرت محمد زکریا ممدوح در کوهستان چاین شنیده میشود بعضی
بر آنند که در نواحی بغداد است و الله اعلم بالصواب و مقابر
آن هر سه بزرگان یعنی حضرت ابو نصر مکی و شیخ بقاء الله
مازندرانی و شیخ بقاء الله رومی که اینها را اصحاب ثلاثه
مینامند در ایران آرام گاه دارند وفات شان در سنه
هشتصد و چهل و یک بوده است سال ترحیل اوشان یکی
بود عجب اتفاق میسر شد

ذکر حضرت شیخ مطهر قدس الله سره العزیز

حضرت شیخ مطهر قدس سره از جمله خلفاء ریک کمت بریع قوت خود
ساخته مدت مدید در سفر ملازم رکاب سعادت شاه بدیع الدین

بود حین توجه بهند چون قطب المدار بجا و راء النهر رسیدند
ویرا فرمودند که تو همین جا باش که از تو بمشام ما بوے طعام میرسد
چون مفارقت نتوانست کرد بدان کفگیر نیز تبرک داد

ذکر حضرت سید عبد القادر ضمیری قدس الله سره العزیز

حضرت حافظ یوسف مدنی مرید و خلیفه حضرت ثوبان حلبی
وے مرید و خلیفه حضرت سید عبد القادر ضمیری وے مرید
و خلیفه حضرت سید بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار
رضوان الله علیهم اجمعین در بحر المعارف آورده که فقیر
بعد حصول علم تلاش مرشد در نیمروز رسید و از حضرت
نور الحق سهروردی استفاده بیعت خواست وے فرمود
که نصیب تو از حضرت ثوبان حلبی است و آن بملک شام
افاده خلایق میفرماید حسب الارشاد از انجا راه ملک شام
پیش گرفتم و در شهر حلب رسیده سعادت ملازمت دریافتم
چنانچه مرا در حلقه بیعت داخل فرمود و در خدمتش مدتے حاضر
مانده شرف سعادت حاصل کردم و مرا اجازت بیعت

از ثقاتان عالیه مداریه زاد الله شرفا و تعظیما فرموده و خوارق عادات
از ذات شان که معاینه کرده ام انشاء الله بعضی از آنها بطور اختصار
در فصل هشتم تحریر خواهم کرد و تصرفاتش همچنان هر روز بنظر می آید
که از حیطه شمار بیرونست اکثر اهل الله بمکتوبات خود نام نامیش
ثوبان عماد حلبی و برخی از آن بر عماد حلبی اکتفا نموده مقامات
ارجمند داشت المختصر در سنه هشتصد و نود و یک از این
دار مکافات رحلت فرمود حضرت سید عبد القادر ضمیری سید
زاده بود از اولاد امجاد حضرت امام موسی کاظم رضی الله عنه
استفاده بیعت و خلافت از حضرت قطب المدار داشت
ولی اجله روزگار بوده است خوارقش درج صحائف اند
مثل محمد شاه قادری که در کتاب تذکرة الحقیقة و درر المعالی
وغیره ذکر کرده و فاتش در سنه هشتصد و پنجاه از هجرة النبی صلعم
بوده است مرقد اطهر در سنگلدیب شنیده میشود والله اعلم
بالصواب حضرت یوسف مدنی معقولی بود اکثر تصانیف
در علم معقول بزبان عبری و دیگر زبان میداشت و قتیکه بیعت
از حضرت ثوبان حلبی حاصل کرد مناظره بمیان آمد آخرش
بر بحث خود نادم گشته همه علم را نسیا منسیا نموده و در علم معرفت

سعی فرموده یکے از کملاء عصر شد در سنه نهصد و هشتادیه تاریخ
هشتم ماه ذوالحجه از ین در مکافات رجب هستی بربست
انا لله وانا الیه راجعون

ذکر حضرت قاضی سید خاصه قدس الله سره العزیز

حضرت سید خاصه قدس سره ویرا حضرت قطب المدار در دون
خاصه میفرمودند در القاب وے قاضی محمود مرقوم ساخته
صاحب شریعت و سالک طریقت و واصل حقیقت علیا
مالك اذمنه فیها حاکم خطه بهرائچ وارث انبیا قاضی خاصه
احنفه الله تعالے بما اخص اولیاء مرید مقبول محرم اسرار
خوندگار قدس سره

ذکر حضرت عبدالله قدسی قدس الله سره العزیز

حضرت عبدالله قدسی قدس سره بزرگے بود یکے از خلفاء
حضرت قطب المدار قدس سره کمالاتش و خرق عاداتش
مشهور زمانه اند از انجمله یکے انست که در اوائل حال بعد افطار

روزه نفل هر روز بلا شرکت مسکینے لقمه نخوردی واگر کسے نیامدی
گرسنه ماندی مسافرنوازی را بسیار پسند فرمودی ودر غریب پروری
بسا کوشیدی امیرزاده بود یکے از امراے ایران شاه بو علی
مدنی بن قاضی نورالدین مدنی مرید وخلیفه وے بود در مکتوبات
خود آورده که حضرت مخدومے شیخ عبید الله قدسی رحمة الله علیه
در تجرید وتفرید یگانه وقت بود وبسا صاحب کمالات و پابند
شرع متین حضرت خاتم النبیین صلعم بدرجه غایت بود روزے
یکے از بندگانش بوجہے ترک نماز جماعت کرد از وی ناخوش
گردیده فرمود زود توبه واستغفار بعمل آر او ترسیده در حجره
سه یوم بیکپا ایستاده ماند وبگریه وزاری بسر برد پایش ورم
کرد ونتیجه ضعف بیطاقتی از حد درگذشت رسنے در سقف
حجره آویزان کرد وبدستیاریش تمام شب بپا مانده گریه وبکا
همیکرد شیخ برینحال واقف شده تشریف آورد وفرمود توبه
تو بجناب احدیت قبول شد ودستش گرفته بمقصوره خود برد
دلتسلی فرمود وگفت اے عزیز تابع نفس بودن وغفلت از
کیدش ورزیدن ودم درویشی زدن از دائره فقر دور است

سمولش بود که در اوایل از مریدان خود مشقت شاقه
ثابت قدم ماندی وی را بخدمت خود داشتی و از نو
مالامال فرمودی و هر که حاجتی پیش وے بردی فر
و مسافران و مسکینان و طالب علمان و بنیات مسلم
و از اوشان همت خواهید انشاء الله تعالی بمقصد
شخصے عرض کرد که چنین استطاعت ندارم که بذل
فرمود که بمسافرخانها رفته هر روز سبو چپا از آب پر کنید
روز همچنان کرد ببرکت ارادتش ستارهٔ سعادت با درج
پذیرفت و یکے از اغنیا شد و در سخاوت نامش نامی گرد
کرامتش در ج صحائف اند نبذے ازان ذکر کرده
در سنه هشتصد و شصت و هشت گردید ششم ماه جما
بود که سفر اخروی پیش آمد مزارش در گجرات است
یک صد و چهل سالگی بوده است

ذکر حضرت اسمعیل خلجی قدس الله سره

حضرت اسمعیل خلجی ابن حضرت ابو داؤد

قطب المدار قدس اسرارهم در اوائل عمر استفادهٔ علم از حضرت
مولانا عثمان غزنوی نمود و بعد از فراغ علم بنظر سیاحت مسافرت
اختیار فرمود رفته رفته بانطاکیه رسید و بمقامیکه اقامت ورزید
بان خانه آتش در افتاد و لوائر نار اشتعال پذیرفت و از هر جانب
راه بسته شد و اسمٰعیل رو بهلاک نهاد و چنین همت و جرات
ز ان میان کسے را دست نداد که وے را ازان مهلکه نجات
داده وے دران صعوبت نهایت سراسیمه بود که درویشے
مرد بود که اے مردان سعی بکار برید و او را از آتش برآرید
مسافرے هلاک میشود از ان میان کسے گفت توجه کنے که دیگر
را هدایت نماے شیخ ازین جواب بهم برآمد و در آتش فرو رفت
دستش گرفته از انجا برآورد و او را از سوختن نجات بخشید
از قدمش آتش منطفی گشت و مردم ازین کرامت متحیر گشتند
عرض نمودند که از اسم مبارک آگاه فرمائید گفت محمود مازندرانی
کسے پرسید که در ابتداے آتش چرا سعی نکردی و سرد
نکردی گفت مشیت ایزدی چنین بود القصه حضرت اسمٰعیل
آتش در کشمیر رسید و بآنمقام که حضرت قطب المدار تشریف

مرا بکوی تو خواهم که خانهٔ باشد
برای آمدن آنجا بهانه باشد

شب دلسوخته آهی ز سر درد کشید
صبح نشنید و همانندم نفس سرد کشید

دل بچنگ غم آهنگ سرودی نکند
که روان بر زخم از سر هر رودی نکند

ای رخت چون بچمن راه کنم
سوی گل بنگرم و آه کنم

جامع فنون علمی و عملی عبدالواسع جبلی جبال قصایدش ببر نیز بهار رشک افق و نعمات صنایع و بدایع بوده و مداحی سلطان سنجر بن ملکشاه می نمودند دیوانش تخمیناً هشت هزار بیت بوده باشد ازوست

نه عدل کامل خسرو زرامش شامل سلطان
نه در روی کباب گوروسو خوش باشد در گیهان

یکی همخوابه شاهان دوم همخانه طغرل
سه دیگر مونس ضیغم چهارم مونس غیبتم

چهارم محرم ثعبان بنان اوست در بخشش
نشان اوست در کوشش لقای اوست در مجلس

نوای اوست در میدان یکی ارزاق را واسطه
دوم ارواح را تا بعض سوم مایه چهارم فتح را برهان

آرایش آفاق شد رخسار بزم آرای تو
آسایش عشاق شد دیدار روح افزای تو

هر روز گوید آن پسر کایم برت فردا سحر
در روا که عمر آمد بسر از وعدهٔ فردای او

من عشق او نگزیدمی ور دیگران پرسیدمی
گر در جهان کس دیدمی از نیکوان همتای او

در کوی آزادگان در راهش از استادگان
بینی بسی افتادگان جان داده در سودای او

شبنم گلشن معشوقه سخن سرای مخاطب بنادر الملک میر سید جار رومی مرید بیست و عمدهٔ مصوران همایون پادشاه بوده و در عهد اکبر پادشاه سعادت زیارت بیت الله حاصل نموده

حسن بتان کعبه ایست عشق بیابان او
سرزنش ناکسان خار مغیلان او

شیفته شاه گهر نثاری جنید می تمنا هاری بعراق عجم رفته و بوطن معاودت

شوده ازوست

حلقهٔ ماتم و بنگامهٔ شیون صدپاست	به زبزمیکه درو انجمن آرای نیست

جان جسم سرای حجابی معتقد بجاروی البسته رسیده تو ظمن و زیده ازوست مطلع

چون گرد کرد جای بر گرگذر نکردم	کز دست فرقت تو خاکی بسر نکردم

واقف دقیقهٔ نزاکت آفرینی میرزا محمد جعفر قزوینی در عهد صفویه متصدی وطن

خود ه بوده ازوست

آنکه در پهلوی ما یافته جا شمشیر ست	آنکه دم میزند از جوهر شمشیر است

شاعر معنی پرور سخندان محمد جعفر مردسی مخاطب باسفهان در عهد اکبر بادشاه بمرتبه وزارت

رسیده و در عهد جهانگیر بادشاه بمهم دکن مامور گردیده ازوست

آماده گشته ام و گر امشب نظاره را	پیوند کرده ام جگر پاره پاره را

طوطی گویا میرزاده ارباب صاحب طبع سلیم بوده است شاگرد ابو طالب کلیم من جوانه اپیاست

الهی رهنما سوی خود ای چه هوش غافل را	ز دردست جامهٔ بیتاب چون طاوس کن دل را
لب میگون جانانرا چه نقصان از غبار خط	ز رنگینی نمیدارد مداد اشعار رنگین را
خوشست بوسه بران لعل خط رسیده خوشست	بلی حلاوت شفتالوی رسیده خوشست
ست بخود شوخ من افتاده است	بر زمین همچون چمن افتاده است

صدر برگ گلستان سخن گستری شاعر زیبا سخن میر جعفری خوشگوست ازوست

دل رفته دجانم بدرست ناوک نازیست	اینها همه از شوخی اظهار نیاز ست

سخن سنج صاحب همت ملا مظفر علی جرأت مرد سیاحی جمع الیقر بوده و استهار

خاصه بجدی داشته که هر که می شنید حیران می ماند خود حکایت کرده که روزی

در اصفهان مهمان آشنایی بودم بعد فراغ از طعام ویرا از سخنان من معلوم شد که رغبت به بیضه مرغ بیشتر دارم گفت در خانه حاضر ست اگر تناول نمائی بهر قسم که رغبت فرمائی پخته بیارند گفتم الحال سیرم چون رخصت شده بخوابگاه آمدم همین که نشستم خادم العزیز ششصد بیضه در سبدی پیش من آورد و شب مستان بود آتش افروختم و نشستم و در خود رغبت تمام به بیضه ها یافتم سبد را پیش آوردم و در آتش بریان میکردم و پوست می انداختم و میخوردم تا ششصد بیضه تمام شد آنگاه جرعهٔ آبی خوردم و بخواب رفتم و برخود حکایت کرده که یکی از دوستان من در حوالی شهر زراعت خربزه داشت بدیدنش رفتم دیدم خربوزه های بسیار بر صفحه از صفحه برهم توده اند وی خواهد برای هر یک آشنا خرواری بفرستد چون مرا دید بطرز پرسید اگر این تمام خربزه ها بتو واگذارم در چند مدت توانی خورد گفت امتحان باید کرد گفت آنچه از اشتهای تو شنیده ام در سه ماه شاید بانجام رسانی آنگاه گفت این خربزه ها تعلق بتو دارد تا تمام شدن درهمین مکان مهمان مائی گفتم بیشتر طلب که مراز وجه است او هم با من باشد آن مرد راضی شد. وهمان لحظه برخاسته بخانهٔ دیگر رفت و آن خانه را بمن واگذاشت من ببازار آمده به تفحص زنیکه بعقد راضی شود میگردیدم تا آنکه قدرزنی پیر با من امر رضا داد ویرا با خود بردم و در خانه بسته برهنه شدم و لنگی بسته بر کنار حوض نشستم و بخوردن خربزه و مجامعت با آن ضعیفه مشغول شدم روز اول بست نوبت و باقی چهل چهل نوبت جماع میکردم آن ضعیفه قریب بهلاک رسیده بود روز سوم از آن خربوزه های چیزی باقی نمانده و در آن سه روز آن زن زیاده بر شش خربزه نتوانست خورد چون این خربوزه ها تمام شده

ترسیدم کہ اگر صاحب خانہ معلوم کند کہ در سہ و نخوردہ ام مرا رسوا خواہد کرد بہ ہمین ندا تا یکہفتہ بہاشت و سنا کہ آنعزیز سیف شاد قناعت کردہ گذرانید چون ہفتہ تمام شد ویرا خبر کردم آن شخص تا زندہ بود در محافل و مجالس این قصہ را نقل میکرد و مردمان کذب می پنداشتند القصہ بلا باین حال حالا ازغنای نبودہ بصبر قناعت میگذرانیدہ تا در جان شہر ز بند شکم نجات یافت

ای طبیب محتاجان فکر کار خراب کن	یا شکم از و بستان یا دم کرامت کن
سا قیست ستیزہ کار ما +	آید چہ کمت بخمار ما
امروز نیست از قدیمیت	ناسازی روزگار ما

حرف الحاء

محیط مواج معانی و بحر زخار در کشف کرامت ابو سفیان ثوری شیخ محمد عطا معروف بشیخ حمید الدین ناگوری قدس سرہ فرزند نجار است در عہد سلطان معز الدین سام بدار الخلافت دہلی آمدہ در علم ظاہر بپایۂ اجتہاد رسید ویرا قضای خطۂ ناگور دادند از ین جہت بناگوری اشتہار یافتہ مدت سہ سال قاضی انجا بود و در دیانت و تقوی نظیر نداشت شبی از شبہا حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم را در واقعہ می بیند کہ بسوی خود میخواند علی الصباح ترک تجرید نمود و ہیچکس را خبر نکرد و مسافر گشت و بہ بغداد رسید و حضرت شیخ الشیوخ شہاب الدین عمر سہروردی قدس سرہ را دریافت و مرید گشت در مدت یک سال ہمین توجہ تربیت آن بی نظیر بدرجۂ کمال رسید و خرقہ یافت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوسی رحمۃ اللہ علیہ ہم در انجا بود ویرا نیز دریافت و صحبتی تمام فیمابین واقع شد. آخر از شیخ الشیوخ رخصت شدہ بزیارت بیت اللہ رفت و مدت

سه سال مجاور آنجا گشت و به بسیاری از اولیای عظام را دریافت و از آنجا بدهلی
مراجعت نموده تا وفات زیست خواجه قطب الله و شیخ حمید الدین قدس سره باهم
بودند چنانچه مرقد مبارک هردو بزرگ در دهلی یکجا واقع ست و حضرت شیخ کم کسی را
مرید کردی چنانچه در تمام عمر سه کس را مرید کرده هر سه صاحب کمال و حالات و ملک
کشف و کرامات بوده اند یکی شیخ نهرار دلی که خواجه قطب الدین الله قدس سره
با او دوستی تمام داشتی و شیخ بهاء الملة زکریا رحمة الله علیه نیز درویشی وی را پسند کرده
نقلست شبی دزدی بخانهٔ شیخ نهراولی در آمد و چندانکه جست چیزی نیافت شیخ بشارالیه
آگاه شد پریشانی از برای تافتن ترتیب داده بود آورده پیش دزد وا انداخت و
آهسته بدو گفت که بیر محروم مرو دزد صباح با اهل عیال خود آمده تائب شده
مرید گشت و یکی از اصفیا گردید دوم شیخ عین الدین قصاب که گوشت فروختی
و در حق هرکه هرچه فرمودی همان شد چنانچه قاضی فخر الدین در خدمت او بسیار رفتی
روزی شیخ پرسید مطلب تو چیست گفت قاضی جائی شوم گفت برو تو قاضی شهر
خواهد شد او قاضی شهر شد شخصی دیگر بخدمتش آمدی ازو پرسید خواهش تو چیست
گفت امیرداد شوم گفت برو تو امیرداد خواهی شد او امیرداد شد همچنین مولانا احمد
بخدمتش آمدی روزی ازو پرسید چه میخواهی گفت بخدا برسم گفت برو بخدا خواهی رسید
او بخدا رسید و یکی از واصلان گشت و همچنین مولانا وجه الدین در بدو حال بخدمتش
میرسید گفت ترا چه مقصود ست گفت فاضل شوم گفت برو فاضل خواهی شد او
فاضل کامل شد سوم شیخ شادی ارسن تاب شیخ حمید الدین ناگوری وی را خرقهٔ خلافت
داده به بداؤن رخصت فرمودی انجامی ماند شیخ نظام الدین ابوالمؤید که یکی

از کاملان عصر بوده بخلعه به اوان آمد و بیمار شد شیخ شاهی بعیادتش رفت شیخ نظام الدین
ابو المؤید گفت دعای و همتی بکار برند که از این رنجوری نجات یابم شیخ شاهی گفت آنکه
مخدوم شما کاملید و من مرد بازاری ناقص مرا چه همت کما شتن در شان همچو شمائی
باشد حضرت شیخ مشار الیه معذور نداشت بعد از آن شیخ شاهی گفت چون مرا این کار
فرمودید یاری دارم شرف الدین خیاط که نزدیک دکانی دارد ویرا نیز باید طلبید
چون حاضر آمد شیخ شاهی رو بشرف الدین خیاط آورد و گفت حضرت شیخ را رنجوری
صعب بوده است از سر تا ناف بر ذمهٔ من آمد و از ناف تا پای در عهدهٔ تست
هر دو ایشان زمانی مراقب شدند و برخاستند شیخ شاهی دست خود را تا ناف
فرود آورد و شرف الدین از ناف تا پای دست بکشید فی الحال شیخ نظام الدین
ابو المؤید برخاست و دوگانهٔ شکرانه ادا کرد و صحت کلی یافت چون مکاشفهٔ
شیخ شاهی شایع گشت عالمی رو بدو آورد و معتقد شد درویشی در بداؤن بود
او را احمد کافی گفتندی در مسجد با شیخ شاهی در خورد و گفت ای شاه تو بسی
هنگامه را کرده ترسم سوخته نگردی همدران ایام تجا ند شیخ شاهی آتشش داده
و شیخ مذکور بسوخت غرض شیخ حمید الدین قدس سره صاحب کمالی بوده که
این چنین کسان از مستفیدان بوده اند سالی امساک باران شد و خلق
در معرض تلف افتاد سلطان شمس الدین معتمدی را فرستاده از اولیای
که در شهر بودند استدعای توجه نمود چون آن معتمد بخدمت شیخ حمید الدین آمده
حقیقت عرض داشت فرمود فردا جای متقرر و معین کنند و فرش خاص بگسترند و
نعمتهای الوان مهیا کنند و قوالان خوش لهجه را حاضر آرند سلطان همچنان کرد

چون درویشان که در شهر بودند حاضر آمدند از طرفی سماع شروع شد و از جای تقاطر باران آغاز گشت بحدی بارید که رفتن درویشان بمنزل خود دشوار شد القصه شیخ هیچ زحمتی نداشت نیم بار رمضان المبارک در تراویح خود ختم قرآن نمود بعده سر مبارک بسجده گذاشت و جان بحق تعالی و تبارک تسلیم کرد تا حال از مزار فائض الانوارش فیض می برند و شیخ را هیچ خالی از لطیفه نبود و لمی چنانچه آورده شیخ کبیر خوارزمی که یکی از علماء کبار بود با مولانا بلخی در عرصی با اسپان عراقی می رفتند شیخ حمید الدین نیز بر استری میانه سوار از عقب در رسید ایشان چون شیخ حمید الدین را دیدند عنان اسپان باز کشیدند مولانا کبیر رو بشیخ آورده به تبسم گفت که مرکب شما بسیار صغیر است شیخ فرمود اگرچه صغیر است اما در دش از کبیر است تصانیف شیخ بسیار است نوبتی بشیخ فرید الدین نامه نوشته بود و رباعی نیز در و ثبت کرد و حضرت شیخ بران رباعی از چاشت تا شام وجد کرده آن اینست

آن عقل کجا که در کمال تو رسد	وان روح کجا که در جلال تو رسد
گیرم تو پرده برگرفتی ز جمال	آن دیده کجا که در جمال تو رسد

سر دفتر واصلان قدسی صفات امیر حسینی سادات نام وی حسین بن عالم بن ابی الحسین است روزی امیر بشکار رفته بود آهوی را دید خواست تا تیری بر وی فگند آهو باز پس نگریست و گفت حسینی تیر بر ما میزنی خدای تعالی ترا از برای معرفت و بندگی آفریده است نه از بهر این و غائب شد آتش طلب در نهادش زبانه زد و از هرچه که داشت بیرون آمد با جماعه آزادان بملتان رفت شیخ رکن الدین قدس سره آن جماعه را ضیافت کرد چون شب شد

حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم را در خواب دید که میفرماید که فرزندان مرا ازین جماعه بیرون آر و بکار مشغول گردان روز دیگر شیخ رکن الدین باشیان گفت که در میان شما سیاکیست اشارت بامیر حسینی کردند وی را از میان شان بیرون آورده و تربیت کرده بمقامات عالیه رسانید پس بخراسان فرستاد اهل هرات جمله مرید و معتقدش شدند امیر باشیخ فخر الدین عراقی و شیخ اوحد الدین کرمانی صحبتها داشته و خرقه از شیخ شهاب الدین عمر سهروردی یافته رسائل او منظوم و منثور در حقائق و معارف شهرت تمام دارد خصوصاً نزهت الارواح و زاد المسافرین قبرش در مفرح هرات بیرون گنبد عبدالله بن جعفر طیار رضی الله عنه تاب ثراه تاریخ رحلت اوست این چند بیت ازوست نظم

تو از خود بر کران ماندی وگرنه	میان جان جانان خود میان نیست
کمال عاشقی پروانه دارد	که هیچ از سوختن پروا ندارد
در دلم از شمار دفتر بگذشت	وین قصه بهر مجمل و مختصر بگذشت
این واقعه در جهان شنیدست کسی	من تشنه آب و آبم از سر بگذشت

میکشش مضطبه معنوی خواجه حسن دهلوی در مقامات درویشی یگانه و در حسن معامله بی بدل زمانه روزی امیر خسرو دهلوی در مقامات درویشی رحمة الله علیه باشیخ نظام الدین اولیا قدس سره جهت نماز جمعه از پیش دکان خواجه میگذشت دید جوانے خوش منظر بر دکان نان میفروشد پیش رفت و گفت نان بچند می فروشی گفت یک طرف در پله ترازو زر و یک طرف نان گفت اگر کسی زر نداشته باشد گفت از عوض زر سنت بگیریم امیر متعجب ماند

معمولش بود که در اوائل از مریدان خود مشقت شاقه همی گرفت هر که
ثابت قدم ماندی وی را بخدمت خود داشتے و از نعمت غیر مترقبه
مالامال فرمودی و هر که حاجتے پیش وے بردی فرمودے که با مهمانان
و مسافران و مسکینان و طالب علمان دینیات مسلوک شوید
و از او شان همت خواهید انشاءالله تعالی بمقصد خود خواهید رسید
شخصے عرض کرد که چنین استطاعت ندارم که بذل مسکینان کنم
فرمود که بمسافرخانها رفته هر روز سبو چها از آب پر کنید وے چند
روز همچنان کرد ببرکت ارادتش ستارهٔ سعادت باوج ترقی تعلی
پذیرفت و یکے از اغنیا شد و در سخاوت نامش نامی گردید اکثر
کراماتش درج صحائف اند نبذے ازان ذکر کرده شد و وفاتش
در سنه هشتصد و شصت و هشت گردید ششم ماه جمادی الاولی
بود که سفر اخروی پیش آمد مزارش در گجرات است عمر شریفش
یک صد و چهل سالگی بوده است

ذکر حضرت اسمعیل خلجی قدس الله سره العزیز

حضرت اسمعیل خلجی ابن حضرت ابو داؤد عادل خلیفه حضرت

قطب المدار قدس اسرارهم در اوائل عمر استفاده علم از حضرت
مولانا عثمان غزنوی نمود و بعد از فراغ علم بنظر سیاحت مسافرت
اختیار فرمود و رفته رفته بانطاکیه رسید و بمقامیکه اقامت ورزیده بود
بآن خانه آتش در افتاد و لو از نار اشتعال پذیرفت و از هر جانب
راه مسدود شد اسمعیل رو بر هلاک نهاد و چنین همت و جرات
از ان میان کسے را دست نداد که وے را از ان تهلکه نجات
دادے دران صعوبت نهایت سراسیمه بود که درویشے
نعره بزد که اے مردان سعی بکار برید و او را از آتش برآرید
مسافرے هلاک میشود از ان میان کسے گفت توجه کنے که دیگر
از اهدایت نماے شیخ ازین جواب بهم برآمد و در آتش فرو رفت
و دستش گرفته از انجا برآورد و او را از سوختن نجات بخشید
بیمن قدمش آتش منطفی گشت و مردم ازین کرامت متحیر گشتند
و عرض نمودند که از اسم مبارک آگاه فرمائید گفت محمود مرا زندرالی
میگویند کسے پرسید که در ابتداے آتش چرا سعی نکردی و سرد
ننمودی گفت مشیت ایزدی چنین بود القصه حضرت اسمعیل
بهمراهش در کشمیر رسید و بآن مقام که حضرت قطب المدار تشریف

تشریف میداشتند چنین بآستانش فرسود و بتوسل آنجناب
سعادت بیعت حاصل نمود حضرت نظر توجه با و مبذول فرمود و رونق
از خرقه خلافت نیز ممتاز نمود و بعد چندے برائے ہدایت
خلق بملک جنوب مامور فرمود آن یکے از مشائخ کبار بود و او
وفاتش در سنه ہشتصد و ہشتاد شد مزار پر انوار در ریستان
جنت نشان واقع است از مخزن الاسرار

ذکر حضرت شیخ عبدالواحد قدس الله سره العزیز

حضرت نوح اصغر مقصود آبادی که مدفنش در مقصود آباد شنیده
میشود روزے از حضرت شیخ عبدالواحد خلیفه حضرت قطب المدار
پرسید که حضرت شاه لطف الله عابد گاہے مصروف بکار دنیا
شده است گفت مرد صالح کمتر مثلش دیده شد چنانچه احوالش
اینست که در ابتدائے سن شعور بعد فراغ علم شبے بعالم رویا
دید احکم حضرت رسول اکرم صلے الله علیه و آله و سلم شد که ای
لطیف نزد قطب المدار رفته سعادت کونین در باب
و از فیض صحبتش لطف حیات حاصل کن غرضکه صبحش از بستر خواب

برخاسته باشتیاق حضرت قطب المدار ره نورد شد تاجری
از وے ملاقی گردید واشترے باورفتار حواله اش کرد بران
سوار شده در تیمروز رسید بآن زمانه حضرت ممدوح در آن
ولایت براے ہدایت خلق بامر الله تعالی مامور بود این
جوان ہم بخدمتش حاضر گشته ابواب مرحمت والا بر خود
مفتوح ساخت معمولش بود که بعد اوقات منضبطه خموشش
سوتوب دو زانو در گوشه نشسته ماندے وازکسے ہمکلام نشدی
واگر کسے چیزے پرسیدی جوابش دادے وقتے از نظر
کیمیا اثر حضرت قطب المدار حالت وجد بر وے طاری شد
و مدہوش گردید آخر بحلقه بیعت آمده بخدمتش حاضر ماند وقتیکه
جوش معرفت غلبه کردی ومستی وبیباکیش از حد در گذشتے
رفیقانش حسب وصیتش در حجره بند میکردند وچون بسلوک
آمدی باز بہمون وطیره گذراندی در مدت قلیل بحسن سعی خود
بزمره خلفاے نامدار حضرت قطب المدار نامے شد از فیض
صحبتش اکثر تارک الدنیا گشته بکوچه فقر قدم انداز
گردیده اند وبمراتب علیه فائز شده اند وے در مدت العمر

کمتر سیاحت فرموده زمانیکه برفاقت حضرت قطب المدار بسر برده
بسر شده و رنه مدام منزوی ماندی وقتیکه از خدمت حضرت
خوندگار جدا شده به نجف اشرف مخفی گردید از آن زمانه درین
ایام حسب الطلب حضرت آمده است کمتر باکل و شرب
متوجه میشود و لباسیکه پوشیده است وقتیکه حاجت شوب
افتادی در آتش انداختی و باز پوشیدی حضرت از وی
بسیار راضی شده لطف مدار میفرمودند آن مرید از حضرت
شیخ عبد الواحد ممدوح احوالش شنیده مشقت و ریاضت
چنان برخود اختیار نمود که در بیان نمی گنجد و از کمال شفقت
مرشد خود یکے از اہل معرفت شد انتهی روزے حضرت عبد الواحد
بعبادت الٰہی مشغول بود که فغفور چنین حاضر شد او بستم چنان
معروف بود که حاتم طائی بکرم شیخ بادی ملتفت نشد و اصلا
توجه بسویش نیاورد او مکدر گشته بجائے خود آمد و حکم داد که
درویشے را بگوئید که درینجا نباشد سرہنگ فرمان حاکم را بجا آورده
التماس نمود که حکم حاکم ما نیست از ینجا بجائے دیگر زود نقل فرمودن
مناسب است شیخ گفت او کیست که مرا حکم فرماید این سرزمین

وتمام هستے بدار الحکومت حاکم ماست ازینجا رفتن چه معنی دارد
وے این ماجرا پیش حاکم بیان نمود حاکم خشمگین شد وسقط گفت
که زبان از دهنش بیرون شد و از شدت درد ش بیتاب گشت
در خاطرش اندیشه راه یافت که این بمکافات آنست که درویش
را زبون و ناسزا گفته ام معًا بخدمتش حاضر گشته عفو تقصیر خواست
و رفقایش هم روی شفاعت بر زمین نهادند و بکمال عجز بسفارش
در آمدند فرمود صحت دشوار است اگر از ظلم باز آید شاید صحت
رونماید ازین ارشاد دلش موم شد و توبه کرد و بحالت اصلی
باز آمد و یکے از عادلان گردید احوالش در اکثر کتب مثل
نور الاخیار و خوارق الولایت که در تصوف از تصنیفات
ملا علی وجدی النجدی دیده شد در تاریخ آسوده است و فاتش بماه
صفر روز دوشنبه در سنه هشتصد و هشتاد و نه بوده است و حضرت
شاه لطف الله قدس سره در سنه هشتصد و هفتاد و یک
ازین دار ناپایدار رخت هستی بربست و دهم ماه محرم الحرام
بود که این سفر در پیش آمد مزارش در نجف اشرف
واقع است

ذکر حضرت حاجی عبد النعیم سالک قدس الله سره العزیز

حضرت حاجی عبد النعیم سالک بن حضرت قطب الدین حسنفی قدس اسرارہما خلیفۂ بود از خلفاء حضرت قطب المدار رضی الله عنه صاحب شوکت و حشمت بود همه جاه و نعم خود را برباد داده درویشی اختیار نموده بسلسله حضرت سید بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار مفتخر گردیده یکے از کملائے عصر معروف شد حضرت قاضی فخر الدین ضیائی که از وے سلسله بیعت و خلافت داشت در رساله خود مینویسد که فقیر بست و نه سال در خدمت اقدس حضرت حاجی موصوف کمر اطاعت بمیان جان بستم و انواع انواع برکات از انفاس متبرکه اش دریافتم کمالاتش بر صفحه قرطاس گنجایش ندارد و مقامات بلند بتحریر نیاید روزے دربار عامش گرم بود حضار مجلس را فرمود که از حالات حضرت پیر مرشدم واقف هستید گفتند بلے مگر اتفاق قدمبوسش کسے را از مایان میسر نشده فرمود چشمان خود بندید حاضرین همچنان کردند باز گفت که واکنید حاضرین مجلس خود را بدربار حضرت

قطب المدار یافتند وبقدمبوسی حضرت مشرف گشتند وقتی جمع
مشائخ ومریدین بدربار حاجی موصوف بود ازان میان شخصے
آہ کرد شیخ از خادم فرمود کہ دریافت بکن کہ اینکس چہ گونہ
حسرت برد وے عرض نمود کہ دوازدہ حج متواتر کردہ ام
امسال مقسومم خراب بود فردا روز حج اکبر است حیف کہ بی نصیب
ازان سعادت افتادم حکم داد کہ ہمہ حاضرین جلسہ غسل کردہ
احرام بہ بندند اصحابش ہمچنان کردند بازگفت چشمان خود بند
کنید اوشان فرمانش بجا آوردند وخویشتن را بمکہ معظمہ یافتند وہمراہ
حاجی ممدوح سعادت حج اکبر حاصل نمودند ونیز بعد خاکبوسی آستانہ
رسول اکرم صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ہمراہیش زیارت مزارات
بزرگان دین واز بعض شہر وقریات تفرج برداشتہ در نجف اشرف
رسیدند وبر آستانہ مزار اسد اللہ الغالب جبہہ نیاز سودند شیخ ارشاد
کرد کہ جماعت خاص مردمان براے صلوٰۃ چاشت طیار شوید
چنانچہ بعد صلوٰۃ وقتیکہ سلام کردند بمقامیکہ بودند رسیدند ہمچنان
قصص وحکایات عجیبہ وغریبہ کہ از وے بوقوع آمدہ نقل کرد
آنجناب را حاجی عبد النعیم ابرار مینامند دوازدہ سال از جنس

خوردنی ہیچ نخورده ازوے سلسله ایست آن گروه را نقیمیه ابراریه میگویند عجیب کرامات در سلسله اش موجود است که هر که از مریدانش اند که خلاف آن طریق مے ورزد مجنون میشود و فاتش در سنه هشتصد و چهل و دو بماه محرم الحرام تاریخ بیست و یک شد مرقد شریفش به نیشاپور شنیده میشود والله اعلم بالصواب

ذکر حضرت مولانا یحیی ابرار قدس الله سره العزیز

حضرت قاضی مسعود شابانی در کتاب خزینة الابرار مینویسد که در حالت صغرسنی وقتے بر کنار دریاے ایستاده بودم پایم لغزید و در دریا غرق شدم که بزرگے دستگیری من کرده ازان ورطهٔ هلاک نجات داد و وقتیکه بهوش آمدم بقدمش در افتادم و اسم مبارکش پرسیدم فرمود یحیی عرض داشتم که اگر اجازت یابم بخدمت باشم فرمود حالا وقت نیست زمانه تحصیل علم است انشاء الله تعالی باز ملاقی خواهیم شد چنانچه من در تحصیل علم مشغول بودم الله ما فی التصور ش از خاطرم نرفت و مدتے منتظر وقت ماندم غرض که بعد عرصه سیزده سال که هنگام دستاربندی فقیر بود تشریف آورده شریک امتحان شد

وباتفاق رائے علما دستار از دست حق پرست وے بسته شد
بعد حصول افتخار این نعمت از والد بیمز اجازت رهانیده همراهے
خود برده سیر وسیاحت فرموده بمقام نجف اشرف از حضرت
قطب المدار پیر خود که بآن مقام منزوی بودند بشرف سعادت
خدمت مشرف کنانید در انوقت حضرت سیبی بدست مبارک
برداشت بمن عطا کرده فرمود که این را ببو بکمال ادب آن را
بگرفتم سیبی چه سیبے که مشام روحم از خوشبوئیش معطر خوشبوئے
چه خوشبوئی که دماغ جانم معنبر شد لطف حلاوتش هنوز فراموش نکرده ام
حضرت در تبسم آمده فرمود که اے عزیز در جوهر انسان هم طیب
خوش لازم است واگر این نیست هیچ نیست حسن صورت
بکار نیاید وعبا وقبا سودے ندهد بکمال عبادت التماس نمودم
که معرفت حق تبارک وتعالی چگونه میسر آید فرمود اے مسعود
دل خود را بشناس من عرف نفسه فقد عرف ربه وبدانکه
تو کیستی واز کجا آمده وباز کجا خواهے رفت ودرین عالم برائے
چه آمده وخالق مطلق ترا برائے چه آفریده است وسعادت
وشقاوت تو چیست اول ازینها آگاهے لابدیست ومعرفتیکه

بتواند بعضے ازانها حیوانے و بعضے شیطانے و بعضے ملکے اصل
توکدام صفت است تا ازینها واقف نشوی بمنزل سعادت
نرسی خوردن و نوشیدن خفتن و فربه شدن و خشم و غضب
ورزیدن صفت حیوانے و حیله و زور و شرانگیزی شیوه
شیطانی اگر در اطاعت آنهاهستے درخدمتش کوش مگر مشاهده
جمال حق تبارک و تعالیٰ در صفات سباع و بهایم و شیاطین جستن
خیال خام پختن است هان بآن اصل که اصل تو از گروهیست
اگر از حسن سعیت آن صفت بدست آید چه عجب که چشم خدابینی
که تاریک کردهٔ روشن گردد و یکے از مخلصان درگاه احدیت
باشے و بآن منزل که میروی ایشان را بکار خود آر و در سعادت
ابدی کوش و چنان مشو که اسیر فریب شان گردی و بشقاوت
اخروی رسی معاذالله من ذلک بدانکه حق تعالیٰ ترا بدو چیز
آفریده یکے کالبد خاکی و دیگر روح روح دو قسم است حیوانی
و انسانے حیوانے در تمام جانوران و انسانے مخصوص بانسان
او را به بصیرت میتوان شناخت و بنظر ظاهر تاب دیدارش ندارد
او بیچون و بیچگون است المختصر آنحضرت مرا در حلقهٔ بیعت

درآورد و به نظر توجه دولت عرفان عطا فرمود و مدت چهل و دو سال
در سایهٔ عاطفتش زندگانی کردم و خرقهٔ خلافت هم یافتم کراماتیکه
ازان جناب مشاهده کردم اگر بشرح کوشم دفترے شاید عالمے
ازان جناب فیض یاب است و مقاماتش بس بلند وقتیکه
براے سیر ملک جبش رفته بودم با حضرت محمد شاه سیاح خلیفه
حضرت قطب المدار قدس سره ملاقی شدم بمن گفت میخواهم
که تجهیز و تکفینم از دست تو سرانجام یابد پس بذکر کلمهٔ طیبه لا اله
الا الله محمد رسول الله مصروف شده بحق پیوست خلفایش صاحب
کمالات از دے مانده مثل شیخ نوح بن محمد باقر که عمدهٔ اهل
طریق و یگانه بود المختصر حضرت مولانا یحیی ابرار در سنه هشتصد
و پنجاه بماه ربیع الاول ازینجهان سفر آخرت گزید و وفات حضرت
مسعود شیبانی در سنه هشتصد و هفتاد و دو بماه محرم الحرام گویند
از تصنیفاتش خزینة الابرار در ذکر بعض خلفاے حضرت
قطب المدار و احوال سیر و سیاحت مرشد خود است

ذکر حضرت زید بن خالد شهسوار فارسی قدس الله سره العزیز

حضرت زید بن خالد شهسوار فارسی قدس سره یکے از خلفاے

حضرت قطب المدار بود خاک پاکش از شیراز ست و لادتش
در سنه هفتصد و هشتاد و پنج از هجرة النبی صلی الله علیه و آله
وسلم شد زمانه تحصیل علم بخدمت حضرت مولانا زکریا که از خلفائے
حضرت قطب المدار بود گذرانید تصانیف مستحسنه اش شهرت
تمام دارد مثل هدایت السالکین و مؤید الاسلام که در تصوف بے نظیر اند
واز صغر سنی بزهد و تقوی میلے تمام داشت تربیتش در اوائل
از حضرت زکریا شد و سلسلهٔ بیعت هم از وے مید اشت
از مرشد خود اجازت گرفته بمکهٔ معظمه رسید و از حج سعادت اندوختہ
در مدینهٔ طیبه از مزار فائض الانوار حضرت رحمة للعلمین صلی الله
علیه و آله وسلم مشرف گشته روان شد در اثنائے راه برکوهے
که از آبادی علیحده بود یکسال معتکف ماند بعده از انجا برخاسته
برائے سیر روے زمین متوجه شد در گلستانے رسید که فضایلش
دلنشین بود در آنجا قیام در زید و اوقات مبارک باطمینان تمام
بسر مے برد روزے مجذوبے بر وے بگذشت و رمزے از رموز
معرفت بمیان آورد چنان حظے دست داد که از انجا هر دو بزرگوار
بکمال اتحاد یکدیگر رفیق سفر بوده روانه شدند و آن مجذوب

معروف سیستانی خلیفه حضرت قطب المدار بود در آن زمانه بجوش
معرفت بحالت مستی بود بعد چند سال در سلوک آمد پس هر دو
رفیق در نیمروز رسیدند و مدتی در انجا بسر بردند روزے
ایشان بمسجدے بودند که دو طالب العلم کامل الاستعداد
یکے مولوی ادریس طوسی و دیگر مولوی عبد المقتدر بلخی حاضر
گشتند و بعد فراغ نماز بکمال خلوص عقیدت و صفاے طینت
مؤدب بخدمت آن پیشوایان ارباب ریاضت و اقامت
سلام مسنون ادا کرده نشستند و استدعاے بیعت از ایشان
کردند حضرت معروف از نعمت غیر مترقبه آن طالبان حق را
مالامال فرمود و آن رهروان منازل معرفت رموز دان حقیقت
بایماے آن بزرگ جانب دهلی روان شدند براے حصول
سعادت ملازمت حضرت قطب المدار قدس سره که دران
زمانه حضرت بآن شهر تشریف میداشتند حضرت قطب المدار
بمریدان ایشان منبسط گشتند و چندے بخدمت داشتند آخر الامر
مولوی ادریس و مولوی عبد المقتدر در قصبه مندور که در سرزمین
بدخشان است رفته قیام ورزیدند و همان جا وفات یافتند انتهی

از خزینة الابرار وفات حضرت زید بن شهسوار فارسی در سنه
هشتصد و چهل و یک یافته میشود در همون کتاب است و مولوی
اورلیس در سنه هشتصد و شصت رخت اقامت از جهان
بر بست و صاحب نور الهدایت وفات حضرت معروف سیستانی
در سنه هشتصد و نود و دو نوشته و عمرش یک صد و چهل سالگی تحریر
کرده است والله اعلم و گروهے اند که بآن سلسله خود را منسوب
میکنند چنانچه شجرهٔ پیران طریقت شان بآن بزرگوار می پیوندد

ذکر حضرت ابو داؤد زمانی بن خواجه مرقش معشوق قدس الله سره العزیز

صاحب گلزار اوتاد حضرت مفتی نور الدین ضیای که یکے از مشایخ
وقت بود در باب هفتم مینویسد که حضرت ابو داؤد مرقش معشوق
خلیفه حضرت قطب المدار در تصوف کتابے نوشته و دران ذکر
حضرت ممدوح خود آورده و در اوائل مدرسی میکرد و طلبه منتهی
بمدرسه اش برائے تحصیل علم از راه دور و دراز حاضر میشدند

ولادتش در سنه هفتصد و پنجاه است و قتیکه سن شریف
به پنج سالگی رسید والد ماجدش برای تعلیم علم بخدمت
حضرت مولانا عبدالباسط مغربی تفویض فرمود و بزمانه قلیل
از تحصیل علم فراغ یافت هنگام طالب علمی حالتش چنان بود
که گاهی با اطفال مشغول بلهو و لعب نمی شد روزی بمدرسه بود
که کودکی ایستاده همی نگریست که حضرت موصوف را تشنگی
غلبه کرد از وی فرمود که جامی از آب پر کرده بیار وی
پیاله از آب سرد آورده پیش کرد شیخ آب خورده ظرف حواله
اش نمود و بقیه آب را نوش کرد بآن جماعت که طلبه نشسته بود
فروتر نشست و هر روز بمدرسه حاضر میشد والدینش برای
خواندن باوستادی دیگر تفویض کردند معلم سلسله تعلیم آغاز
نهاد روزی از اوستاد خود سوالی از آن تعلیم که از طلبه هر روز
می شنید کرد معلم متعجب شده پدرش را طلبید و گفت که نور دیده
حالا احتیاج باوستاد دیگر ندارد غرض آن کودک از اوستاد
اجازت گرفته راه از آن مدرسه پیش گرفت و بآن جماعت که
بدرجه کمتر بود فرو نشست و در خواندن مشغول شد چنانچه باندک

زمانہ ببرکت لعاب دہن شریف کہ از جام خوشگوارش
سیراب شدہ بودیکے از ذی علمان گردید و بعد از فراغ علم
بخدمت حضرت داؤدی راند اسمش حافظ محمود سلیم بود و بشرف
بیعت شیخ موصوف ہم در آخر مفتخر شد شیخ وے را بسیار عزیز
میداشت الغرض شیخ بعد فراغ علم مدرسہ قائم کرد و بکمال سعی
طلبہ را تعلیم میداد و مدتے ہمین شغل داشت مگر در خاطرش از ابتدا
این امر متمکن بود کہ علم معرفت علمی دیگر است و این علم ظاہر
حجاب الاکبر ست در تلاش علم طریقت از والدین اجازت
گرفتہ بمکہ معظمہ حاضر شد و از حج مشرف شدہ راہ مدینہ طیبہ پیش
گرفت و خاک آستانہ مبارک را در چشم معرفت درکشید اتفاقاً
از حضرت مخدومے سید زین العابدین موحد کہ خلیفہ رشید
حضرت قطب المدار بود ملاقی شد و بمعائنہ بعض تصرفات کہ
از خلیفہ ممدوح دید نہایت مسرور شدہ درخواست بیعت
نمود مگر وے منظور نداشت و گفت کہ نصیب تو اے برادر
از دیگر بزرگ است چگونہ بحلقہ ارادت گیرم مجبور شد وے
از انجا راہ ایران پیش گرفت و شیخ بتلاش مرشد سیاحی

اختیار نمود لیکن خار مفارقتش در دلش میخلید پیوسته متفکر میزیست بخاطر
خود میگفت که اے کاش بیاوردی طالع قدموسی حضرت
قطب المدار میسر آمدی واین وورافتاده دست مهاجرت را
درخدمت منظور فرمودی از عنایت قادر قدیر چه شدی
درهمین اندیشه مدتے بسر برد و درخدمت اکثری از بزرگان
دین بوده از حسن اتفاق در خراسان رسید دران زمان
حضرت قطب المدار آنجا بهدایت خلق الله میفرمودند زین الدین
این امر را فوز عظیم پنداشته از شرف قدموس مشرف شد
وبحلقهٔ بیعت درآمد وچنان ریاضت شاقه اختیار کرد که منظور
نظر والا شده یکے از بندگان خاص گردید روزے حضرت
قطب المدار از وے خوش شده بدستار خلافت ممتاز ساخت
وے دراوائل حال چنان عادت گرفته بود که بعد پانزده یوم
از پنج مثقال میوه افطار میکرد وگاهے اینهم ناغه میفرمود از وقتیکه
بدستار خلافت ممتاز شد عجیب حالت رو داد که آنرا هم ترک
داد و درحالت استغراق مدام شادکام میماند وفاتش بماه
سفر در سنه هشتصد وشصت بود دوات

ذکر حضرت عباس مصری قدس الله سره العزیز

حضرت سعد بن شیخ عمر عجمی بخدمت حضرت عباس مصری
نبیرهٔ حضرت ابو الفتح مدنی در سال هفتصد و چهل و نه هجری
بعمر شانزده سالگی از نعمت غیر مترقبه مالامال شد روزی
قبل از حصول بیعت بعالم روحانیت بزیارت حضرت
الیاس علیه السلام مشرف گردید آن مقبول رب ودود
اسمی از اسمای حضرت سید بدیع الدین او را تعلیم فرمود
و گفت ببرکتش بسیار سعادت حاصل خواهد شد چنانچه این شیخ
آنرا درد رد خود داشت و منجمله تاثیرات آن اسم یکی این
بود هر جا که خواستی بدمی رسیدی چون شهرهٔ فیاضی و کرم
حضرت عباس مصری در ملک عجم شهرت یافت و آوازهٔ خرق
عاداتش بگوش حق نیوش شیخ رسید خیلی مشتاق ملاقات گردید
عم وی محمد ابراهیم مطلع گردیده او را همراه خود بخدمت
حضرت ممدوح برد آنوقت مجمع کثیر برنا و پیر گرد حجرهٔ اطهر بود
و هر یک بحصول مطالب و مآرب کامیاب میشد بوجه

گذشت اہل حاجت را و نیافتند ناچار بگوشہ نشستند کہ شخصے
آواز داد کہ سعد عجمی کجاست شیخ از انجا برخاست و آنکس
شیخ را بخدمت حضرت عباس مصری رسانید حضرت عاطفت
مربیانہ مبذول فرمود و حسب استدعایش از فیض بے پایان
مالامال نمود و عمش را گفت کہ من پسر ترا خود خواہم داشت
چنانچہ شیخ مدت نوزدہ سال بخدمت عباس مصری در کسب
و کمال کوشید روزے حضرت عباس مصری گفت کہ از
حضرت مخدومے مکرمے مرشدی مولائی جناب سید بدیع الدین
قطب الاقطاب قطب المدار قدس اللہ سرہ العزیز ترا
افتخار ملازمت حاصل کردن میباید حسب الارشاد رہگرای
ہند شد و در بلدۂ لکھنؤ رسیدہ بشرف قدمبوس مشرف
گشت حضرت بروے کمال رحمت فرمود مدت دو سال
بخدمتش ماند روزے حضرت قطب المدار فرمود کہ رفتنت
بملک بدخشان برائے ہدایت خلق اللہ اولی است بفور
استماع فرمان فیض ترجمان راہے بدخشان گردید و دران
سرزمین بہ ہدایت خلق اللہ پرداخت مرشدش نیز سیر فرمودہ

بآن مقام که شیخ سعد مقیم بود رسید و از خرقهٔ خلافت سرفراز
کردد خود راهے ہند شد و بعضے بر آنند که دستار خلافت حضرت
قطب المدار وے را عطا فرمود مثل شیخ نور الله مدراسے
که او مینو لیسد که شیخ سعد بوقت ماموری بدخشان خرقهٔ
خلافت از حضرت قطب المدار یافت این قول اصح مینماید والله
اعلم بالصواب الغرض دہم ماہ محرم الحرام در سنهٔ ہشتصد
و پنجاه و یک ازین عالم بے بقا رخت اقامت بربست
خارقش درگلزار او تا دمشرح درج اند

ذکر حضرت محمود تتری قدس الله سره العزیز

حضرت محمود تتری بن خواجه غیاث الدین مرید و خلیفهٔ حضرت
قطب المدار بود وطن اصلی تاتار است و ولادتش در سنهٔ
ہفتصد و پنجاه و دو گشته والدینش بعمر ہشت سالگی انتقال
فرمودند پس محمد قدوس عمش تربیت نمود کتب ابتدائے

بخانه خود خواند چون هیزده ساله شد بشوق تحصیل علم از خانه
بیرون آمد اول بمقام هوشیار بود که شهریست در ملک
پنجاب تشریف برد در آنجا از مولانا محمد حنیف ملتانی تحصیل
علم کرد چون فارغ التحصیل شد بجانب ماوراء النهر رسید
بشهرے مقیم بود که خبر آمد آمد حضرت سید بدیع الدین
قطب الاقطاب قطب المدار شهرت یافت اول کسیکه برای
پیشوائے حضرت رفته بود محمود دستری بود بخدمتش حاضر گشته
قدمبوسی حاصل نمود و بمقام استقامت حضرت حجره کلوخی
بدست خود طیار ساخت حضرت حسب معمول دران حجره تشریف
ارزانی فرمود و مدتے بخدمتش بسر نمود آخر روزے از جام
شربت عرفان آن محبوب رحمن تشنه کام معرفت را سیراب
فرمود از نعمت غیر مترقبه مالامال شد و بر آستانه اقدس حاضر
ماند و بحسن سعے خود یکے از مقربان والا گردید در اوائل حال
بکسب کمال چنان کوشید که متاع نفوس را بے یاد الٰهی
دمے رائگان نداد ولی بود رفیع المناصب والمناقب
خوارق عادات اهل سیر عجیب و غریب نقل میکنند چنانچه

صاحب گلزار ابرار تا ذکرش بشرح و بسط نموده و در پنجاب
گنجایش نداد او یکے از مرتاضان کامل است و وفاتش در سنه
هشتصد و چهل و یک بماه ربیع الثانی مرقد اطهرش در ملک
تر هما واقع است

ذکر حضرت ذو النون بهقی قدس الله سره العزیز

صاحب سراج الهدایت اعنی شیخ المسلمین شاه ضیاء الدین
مینویسد که ذو النون بهقی بن بختیار مخدوم نجدی بزرگے
بود جلیل القدر در مدارج الولایت که از تصنیف اوست می آرد
که اکتساب علوم ظاهرے از والد بزرگوار کردم چونکه مرا
از بدو سن شعور شوق مطالعه کتب تصوف بود ازین وجه
بکارے دیگرے نپرداختم بعد وفات والدین اتفاق بعض
ضروریات خانه داری هم مے افتاد روزے برائے
خریدن چیزے به بازار رفته بودم بر دکانے بزرگے را

دیدم که بحالت جذب از دیوار تکیه زده نشسته است چهار سو
می‌نگرد بخاطرم گذشت که اول قدمبوس این بزرگ شدن مناسب
بعده بکارے مشغول باید شد بتوجه متوجه بخدمتش گشتم آن بزرگ
یک ضرب الا الله چنان زد که اهل بازار که بکار و بار خود مصروف
بودند از خرید و فروخت بیخبر شده در جوش و خروش آمده گرد
شیخ حلقه بزدند شیخ از آنجا برخاسته راه صحرا پیش گرفت مردمان
نیز در عقبش راه دشت پیمودند و دیدند که در آنحالت زاید از دو
پاس ماند بعد از آن بهوش آمد و بگوشه نشست صباح آن مردم
اصرار کرده اکثرے از آن بحلقهٔ ارادت در آمده کامران گشتند
و بعضے از آن که بکفر منسوب بودند وے نیز تایب شده بزمرهٔ
اسلام در آمدند فقیر هم با آن جماعت بخدمتش حاضر گشت و التجا
بخدمتش بردم که مرا هم بحلقهٔ بندگانت در آر مگر قبولش نیامد
از آنجمله پنج کس بودیم محمد شاه مشرقی و سید شرف الدین
بغدادی و شاه ضیاء الدین مغربی و شیخ مصلح الدین مکی و این
فقیر الغرض برفاقت شیخ بهندوستان آمدیم و در جونپور رسیده
بخدمت اشرف حضرت قطب المدار شرف قدمبوس گشتیم

شیخ گفت ای برادران نصیب شما ازین جناب بود بدینوجه
انکار کرده بودم الغرض بسایه عاطفتش بوده مشرف بیعت
گشتم وبعد عرصه سیزده سال بافتخار خرقهٔ خلافت هر همه راممتاز
فرمود هر روز ازانجناب کرامات عجیبه بظهور رسے آمد عالمے
ازوے فیض یاب است المختصر همه را وصیت فرمود برای
هدایت خلق الله مامور نموده جابجا روانه فرمود آن بزرگ
مجذوب حضرت محمود الدین دولت آبادے بود یکے از خلفای
حضرت قطب المدار قدس سره صاحب تصرفات مردے
کامل مثلش کم دیده شد وفات حضرت ذوالنون بیهقی در ماه صفر
سنه هشتصد وهفتاد وهفت بوده است مزار پرانوار وچلین آن
وحضرت محمد شاه مشرقی در ملک دکن بمقصود آباد آسوده است
وسید شرف الدین بغدادی در ملک هرات آرامگاه دارد وشیخ
ضیاء الدین مغربی در نیمروز شنیده میشد که خواب استراحت میفرماید
وقاضی مصلح الدین مکی از مکهٔ معظمه جانب مغرب قیام فرمود بماه
جمادی الاول درسنه هشتصد ونود ازینجهان رخت هستی بربست
درسنه وفات حضرت محمود الدین دولت آبادی هشتصد وپنجاه است

مرقدش بر کوه شمالی شنیده میشود و بعضے بجاے دیگر نقل کرده والله اعلم بالصواب

ذکر حضرت عبدالرحمن مکرم قدس الله سره العزیز

آورده اند که حضرت عبدالرحمن مکرم بن سید اکمل ما زندرانی در سنه هفتصد و بست و یک هجری بعالم ظهور آمدند از حضرت مولانا نظام الدین نقشبندی قدس سره منقول است که در ایام رضاعت دایه حضرت عبدالرحمن را شیر میداد و پسرش نیز شریک وی بود یعنی از یک پستان یکے را و از دیگری دیگر را شیر میخورانید بمشیت ایزدی پسرش فوت شد در ملالش نهایت اندوهگین بود در ان حال اندیشید که صاحبزاده گرسنه خواهد بود شیر ویرا خورانیده در تجهیز و تکفین پسر خود مصروف خواهم شد کسے را برین حال مطلع نکرد و بخانه اش آمده شیر داد او اصلا متوجه نگردید اندوه و دردش دو بالا گشت که الهی چه شد نیست که این هم شیر نمی خورد درین اندوه بود که والده عبدالرحمن مکرم پرسید که چه حالتست گفت صاحبزاده ات از شیر رغبت

تمی کند والده‌اش پیش طبیب ببرد حکیم وسے را دیده گفت
که هیچ عارضه نیست چه علاج کرده شود از آنجا واپس مے آمد
که حضرت یادگار محمد خلیفه حضرت قطب المدار از جاے سیر
نموده تشریف آورده پدرش عرض نمود که این طفل علیل شده از
دلبشیر رغبت نمیکند حضرت مخدوم او را دیده گفت که این کودک
را هیچ عارضه و آسیب نیست الا باعثی ضرور لاحق شده است
که او موجب علالت است گفت آن چیست جواب داد
که دایه‌اش را طلبید تا راز درونی آشکار گردد دایه حاضر آمد
شیخ گفت پسرت کجاست عرض کرد بخانه ام مے خسپد فرمود
تا وقتیکه او را نیارے هرگز این پسر شیر نخواهد خورد فراقش
شاق است این کلمات از شیخ شنیده یاراے ضبطش نماند
و اشک خونے از دیده‌اش چکید آخر گفت که او فوت کرده چگونه
خواهد شد گفت آنرا زود نزدم آر وے مرده بیجان را پیش کرد
شیخ آن طفل را بر تخته زمین نهاد صاحبزاده لوکان لوکان نزدیکش
رفت و او را بجنبانید که معاً چشم بکشاد و در تبسم آمد دایه هر دو را
در آغوش شفقت بگرفت از کمال محبت هر دو باهم شیر نوش کردند

حق تبارک وتعالی را در انوقت غیرتے رو داد در وادارش کلفتش
نشد و پاسدارے وے فرمود اهالیان دیار و امصار این
واقعه شنیده متحیر شدند و اعزاز و اکرامش افزودند شیخ فرمود کاین
طفل سعید ازلیست انشاء الله تعالی ظهور کرامتش بعالم ظهور خواهد
یافت المختصر در آغاز شباب از کمال تجرد سرآمد و یکی از قابلان
شد ریاضت و مجاهده بسیار در زید روزے از والدین گفت
کحضرت ما در هند شنیده میشود که رونق افزا اند خواهشم انیست
کاین پنج روز در خدمتش گذارم والدین پرسیدند بشارت
از حضرت شما بکدام است گفت از حضرت بدیع الدین قطب المدار
من اکثر اوقات بعالم روحانیت از وے نعمتی یافته ام
که در بیان نمے آید حالا ساعتے هم ماندن درینجا شاق است
ناچار رخصت دادند چنانچه از وطن مالوفش راهے هند شد
وقائع راه طول دارد لهذا ازان درگذشته بدعاے لازم البیان
مے پردازد که بهندوستان رسیده در بلده قنوج پابوس
حضرت ممدوح شد و از افتخار خرقه بیعت و خلافت آراسته
و پیراسته گردیده مدتے در خدمت مبارک اوقات عزیز

رالبر نمود حضرت قطب المدار او را عبدالرحمن مکرم گفته یاد میفرمود
وکمال شفقت بروے مبذول میداشت بدین سبب
بعالم بلقب مکرم مکرم شد در خزینة الابرار و دیگر صحائف
احوالش بشرح وبسط مندرج است مختصرے ازان انتخاب
نموده شد وفاتش در سنه هشتصد وهشتاد گشته قبه انور در محمود آباد
نور آگین است

ذکر حضرت محمد اکرم مرتاض قدس الله سره العزیز

حضرت محمد اکرم مرتاض قدس سره ولی بود در وی صفت
رحمت چنان بود که پایانے ندارد هرکس که غرض خویش
بردے بانصرامش کوشیدی در اوائل بعلوم ظاهرے
کوشید ودوازده حج پیاده یا کرد وسواے لباس بدن
نزد خود نمیداشت وهر نقد وجنس که آمدے بذل مسکینان
نمودے واگر کسے در مصائب صعب مبتلا گشتے وجا نبرے

از وی دشوار شدی برائے راحتش در کارہائے اہم
کمال جرأت وجسارت را کار فرموده انصرام دادی
خود را وقف نموده بود چنانچه چند مرتبه فی سبیل الله فروخت
شد وشجاعتش چنان بود که وقتی زنی سن رسیده از ناتوانی
تنگ آمده تاب رفتن نداشته بود واز جور افلاس آن مظلومه
گریخته بجائے میرفت که تشنگی غلبه کرد برلب دریای رفته
خواست که آب خورد که نهنگ دریا پایش بگرفت شیخ نیز
درآنجا برائے وضو آندم رفته بود متّا دستیاری وی کرد
وآن نهنگ را گرفته از دریا برکشید وہلاک نمود وآن پیرزال
را از ہلاکت نجات داد ودر موسم سرما تمام شب برہنه
بیاد الٰہی مشغول ماندے وبایام گرما در تپش آفتاب روز آخر
نمودے ودر موسم برشکال کمتر سایه گرفتی چنانچه تمام عمر خانه
تعمیر نساخت روزے از پائے خارکشے خارے برآورد که از
پیشش تختے معلق بہوا از دور نمودار شد وبرآن تخت
برقع پوشے را دید که زیب وساده است از انجا برخاسته
عرض نمود که اے شاه برائے پنجلتن گدائے بینوا را قدمبوسی

خود نصیب کن از نیم نظرت کاسهٔ مقصدم لبریز میشود و سعادت
دارین حاصل آید که تخت برزمین فرود آمد عرض نمود که از اسم
مبارک مرا مطلع فرمائید فرمود بدیع الدین التماس کرد که میخواهم
که بزیر سایهٔ عاطفت والا بوده از حرارت یوم نشور نجات
یابم بعید از اخلاق کرم نخواهد شد بر دنظر رحم فرمود و گفت
که انشاء الله تعالی در مصر حینیکه خواهم رسید درانوقت بآن
نعمت که در نصیب تست خواهم رسانید حالا وقت کسب و کمال
است در سعادت سعی کن شادمان و خرامان شده آداب
بجا آورد و از توجهیکه مسرور و مخمور شده بود با مذاق شد
چنانچه اوقات عزیز را به نیکوترین عبادات آنزمانه بسر
نمود حینیکه وقت وعده قریب رسید در مصر حاضر گردید
وازان جناب قدمبوس شده از افتخار خرقهٔ خلافت ممتاز
گشت ویکی از صاحب رشاد نامی شد اکثرها از وی
باکمال بوده اند هنوز فیض تصرفاتش جاریست عمر آن شاه
دو صد و چهل ساله و وفاتش در سنه نهصد و یک بوده است
و در مصر آسوده است از سراج الهدایت

ذکر حضرت احمد اعرج یتیم قدس الله سره العزیز

حضرت احمد اعرج یتیم ابن ضیاء الله مصطفی آبادی سوارے بود در فن سوارے نظیرے نداشت روزے بعالم شباب براسپ باد رفتار راکب بود عنان سمند تیزگام تند خرام در دست گرفته نهایت فرحناک همی رفت و بخویشتن میگفت آسایشیکه مراهست دیگیرا نصیب نیست که پائی اسپ بلغزش آمد احمد بزمین افتاد و یک پائے چپ مضروب شد از صدمه اش حالت غشی بروے طاری شد درین حالت حضرت مظهر الدین خلیفه حضرت قطب المدار از جائے تشریف ارزانے فرمود و بر بالینش آمده آواز داد که اے احمد در غشے کاذب چرا افتادے برخیز و استغفار کن که چشم بکشاد و بر خیالات خود نفرین کرده توبه کرد و خواست که پائے بوس او شود مگر بیتابے فرصت نداد و شیخ مرکبش را صدائے داد فوراً دویده آمد شیخ آنرا از خاک برخاسته بموضعے که قریب بود برد و جراحیکه مجروحان را علاج میکرد

طبیده ارشاد کرد که معالجه این جوان بکن او گفت در بانش
از امکانم بیرون است و اینکس زود هلاک خواهد شد بهم بر آمد
و پوست انار که در انجا افتاده بود بر جراحتش گردانید معاً
زخم صورت اندمال پذیرفت و صحت کامل یافت قدرے
لنگ بوقت رفتار معلوم مے شد عرض نمود که آرزوئے
دارم که بتوجه حضرت سعادت بیعت هم اگر حاصل آید از
بنده نوازی چه بعید باشد غرضکه در زمره مریدانش در آمد
ملتجی رفاقت شد منظور داشت و بسفر مکهٔ معظمه رفیق سیاحت
کرد و بعد زیارت حرمین شریفین زاد الله تعظیماً و تکریماً
در کربلاء معلیٰ حاضر گشتند در انجا خلفایش بسیار انتظارش
میکشیدند و مشرف بقدمبوسی اش گشته بخدمت شیخ حاضر بودند
در ملک شام آنهمه سیر و سیاحت فرموده همیرفتند که حضرت
قطب المدار قدس سره را در اثناء راه یافتند وی بجانب
ماوراء النهر میرفتند همه را شرف نیاز حاصل شد بهمراهیش
مدتے زمانه بسر کردند روزے پوستینے شخصی نذر حضرت
شاه مدار کرد آن پوستین و یک دستار او شان از دست

بسم الله الرحمن الرحیم

حق پرست خود احمد اعرج را عطا کرد و نعمتیکه در نصیبش بود
تا آنوقت عطا فرمود مدتے بخدمتش حاضر مانده افتخار ره دارین
مے اندوخت و یکے از ۶ فقرا کامل شد مدارج علیه میداشت
وقت وصال محبوب حقیقی حضرت سید بدیع الدین قدس سره
باجازت حضرت مدار الانام جانب ملک شمال برای ہدایت
خلق الله مامور شد مزارش بآن نواحے شنیده میشود وفاتش
در سنه ہشتصد و ہشتاد و سه گردید وجه لنگ آن بود
که مذکور شد و سبب یتیمی آنست که در ایام طفولیت والدینش
وفات یافتند مربے او کسی باقی نماند روزے حضرت سید
انوار الحق خلیفه حضرت سید بدیع الدین قدس سره دران مقام
که مسکنش بود تشریف برد بر حالش رحم خورده یک ظرف
پر از طعام حواله اش کرد و فرمود که جائیکه گرسنگے غلبه کند ازین
کاسه طعام برآورده بخورے چنانچه ببرکت ارشادش گاہے
احتیاجے بیش کسے نبرد و انیکه بسن شعور رسید در تلاش
آن بزرگ شد آنکه کاسه استغنا عطا فرموده بود او را
باتفاق حسنه شرف نیاز آن بزرگ حاصل گشت ہمون که بخدمتش

رسید بلفظ یتیم یاد فرمود از ہمان روز این لقب بر وے
قرار یافت احوالش حضرت مولانا اتیم جمالی مدنے خلیفہ
حضرت قطب المدار در منہاج المعارف کہ از تصنیف اوست
ارقام فرمودہ مختصرے ازان نوشتہ شد وفات حضرت احمد
اعرج در سنہ ہشتصد و چہل و یک گردیدہ قبرش در مندسور
واقع است و حضرت مظہر الدین خلیفہ حضرت شاہمدار
در سنہ ہشتصد و پنجاہ و پنج بماہ جمادی الثانے انتقال
فرمود مزار پر انوارش در خوارزم و حضرت سید انوار الحق خلیفہ
حضرت ممدوح در سنہ ہشتصد و سی و نہ سیر عالم ملکوت
فرمود و حضرت مولانا اتیم جمالی مدنے ولی بود صاحب
تصرفات خلفائش خوارق وے ارقام فرمودہ اند وفاتش
در سنہ ہشتصد و نود و نہ گشتہ در جوار فیروزپور آسودہ است

ذکر حضرت مولانا ظہور الاسلام قدس سرہ العزیز

حضرت مولانا ظہور الاسلام بن مولانا عبد القیوم سیستانی
خلیفہ حضرت قطب المدار بود در مکتوبات خود مینویسد کہ شبے

ازرویت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم بعالم روحانیت
مشرف گشتم آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ازین عاصی
فرمود کہ عمر گرانمایہ رائگان میکنے و نفوس مستعار از دست
میدہے کہ لرزہ براندامم افتاد و از ہیبت آلہی در انفعال
شدہ عرق عرق شدم چنانچہ اشارہ بجانب حضرت قطب المدار
فرمود کہ بخدمتش رسیدہ سعادت اندوز شو لاسئلے خود
معروض داشتم ارشاد کرد کہ درینولا در خوارزم است غرضکہ
بامداد از بستر خواب برخاستہ در مسافت کوشیدہ بہ خوارزم
رسیدم و بقدمبوسے اش مفتخر شدہ از نعمت غیر مترقبہ
بیعت سرفراز شدم روزے برادرم سید احمد الدین و اخویم
شیخ معین الحق ما ہر سہ کس باہم نشستہ بودیم کہ ذکر عظمت
و ہیبت خداوند جل عظمتہ بمیان آمد بر شیخ معین الحق حالتے
طارے گشت کہ بیہوش درآمد درانحال حضرت قطب المدار
ماہر سہ را طلبیدہ برقع اطہر کہ فرو ہشتہ بود برداشتند
وحالیکہ در برقع الور مخفی بود از بے نقابش کیفیت تجلے طور
عیاں شد کرا مجال دیدنش بود بے اختیار سر بسجدہ شدیم

حالت غشی هفت روز برمایان طاری ماند آب و گلاب پاشیدن
هیچ سود نکرد و حال شیخ احمد الدین چنان متبدل گردید که در
بحر فنا مستغرق شد مدت بیست سال بر آستانه مبارک حاضر
ماندم وقتیکه زمانه وفاتش نزدیک شد بدستار خلافت ممتاز
فرموده جانب دمشق برخدمت هدایت خلق الله مامور فرموده
روانه ساخت خرق عاداتش مشهور و معروف اند حاجت انشراح
نیست مراتب و مناصب حضرت حق تبارک و تعالی میداند
یا حبیب او مزار پر انوار حضرت مولانا موصوف در ایران است
وفاتش در سنه هشتصد و چهار بماه ربیع الثانی بوده است

ذکر حضرت سید محمد واصل عماد رومی قدس الله سره العزیز

حضرت سید محمد شاه واصل عماد رومی از قوم سادات بود نام
والدش سید یعقوب و وطنش روم ولادت باسعادت در
سنه هفتصد و هشت هجری واقع شد اکثر کرامات بایام صغر سن

بظہور آمد صاحب مدارج الولایت می نویسد که صاحب کمالے
واصل عماد از وقت ولادت مشہور است وقتیکه بر علوم
ظاہر عبور یافت گوشه اختیار نمود وتا مدت ہیژده سال
برین حال ماند آخر بسیر روئے زمین پرداخت او از صحبت
اکثر اہل الله استفاده برداشت چون بردم مراجعت
کرد دران ہنگام حضرت شاہمدار قدس سره رونق افروز
بودند ہر روز انبوہے کثیر از برنا و پیر بردرش حاضر آمده
بمطالب و مقاصد خود میرسیدند روزے حضرت عماد ہم
از کراماتش دریافته حاضر شد و مابین ظہر و عصر حسب معمول
حضرت قطب المدار از حجره بیرون تشریف آورده بانجاح
مرام خاص و عام توجه میداشتند که سید عماد ہم بحصول
شرف پابوس مشرف شد حضرت کمال رافت بحالش مبذول
فرموده بحلقه بیعت در آورد و بعد چندے بہدایت خلق الله
مامور ساخت و خود متوجه بسیر روئے زمین شدند در کتاب
مذکور احوال حضرت واصل مفصل است اندکے ازان درین
مقام مذکور شد در سنه ہشتصد و چہل از دار مکافات

قطب العالم است از حضرت قاسم اودھی قدس سرہ
کہ از کمل اولیاء اہل چشت است بیعت از حضرت
عبد القدوس گنگوہی قدس سرہ
و اجازت سلسلہ مداریہ حضرت
بجز از قوم اعوام چہ تصور توان کرد
در خاندان شان کسے اجازت
اگر آن قبضہ بسبب قطع سلسلہ بودی
قاضی در کاکوری واقع شدہ است

بسوئے دار البقار حلت نمود

ذکر حضرت خضر حنفی قدس اللہ سرہ العزیز

صاحب کنز الحقیقۃ یعنی حضرت حبیب اللہ شاہ مدراسی میفرماید
کہ گروہے را دیدم بحالت درویشانہ لبقائے حلقہ زدہ تمام
شب مشغول بذکر الٰہی ہمے ماندند روزے دران جلسہ فقیر ہم
شریک شد لطفے وحلاوتے کہ آن شب یافتم آنرا فراموش
نمی کنم سر حلقۂ ایشان حضرت خضر حنفی بود و آن جماعت بید
ارادت بخدمت وے داشت وے ہر روز او شانرا
تعلیم میداد وسعے بلیغ در ترتیب تربیتش ہمی کرد شیخ بسیار
صاحب کمال بود من استفادہ بیعت از حضرت مخدومے
شیخ بہلول سیاح داشتہ بودم دران ہنگام حضرت قطب المدار
ہم از جانب کاظمین شریفین تشریف آوردند آوازۂ کرامت
حضرت اوشان شنیدہ اشتیاقے پیدا گشت خواستم کہ بخدمتش
حاضر شوم سببے حائل شد کہ از رسیدن معذور ماندم شبی در انحالت
بر بستر ناکامی میطپیدم کہ خضر ممدوح تشریف آورد وگفت کہ بخدمت

وحضرات الہ آباد از زین بخش دارد
حضرت شاہ محمد اللہ دوازدہ حضرت
شیخ جلیل الہ آبادی و دوازدہ حضرت
شیخ افضل الہ آبادی و دوازدہ حضرت
خود اجازت سلسلہ مداریہ از پیران
شیخ احمد سرہندی کہ نہایت

حضرتم نذر سیدی عذر بکه معذور گردد بود اظهار کردم او از
خدای تعالی دعا خواست او تعالی ببرکت دعایش مرا ازان
بلا نجات بخشید بامدادان بهمراهی شیخ بر آستانه مبارک
حضرت قطب المدار رسیدم و از انواع سعادت بهره یاب
گشتم و اجازت بیعت هم ازان جناب حاصل کرده مفاخرت
اندوز دنیا و آخرت شدم در بخدمت اشرف مدتی بسر بردم
مدارج آنحضرت بس عظیم اند که طائر خرد باوج آن نرسد
و شهباز فهم بعروج آن سر نکشد پس مرا اجازت شد که جانب
سیستان رفته بهدایت خلق الله مشغول شو چنانچه ازانجا
رفته بکار خود مامور شدم الغرض حضرت حبیب الله شاه
قدس سره در سنه هشتصد و چهل انتقال فرمود مزارش
در سیستان واقع است و هجوم مردمان در عرس آنجناب
بماه سفر میشود

ذکر حضرت سید محمد باسط پارسا قدس الله سره العزیز

حضرت محمد باسط پارسا قدس سره سید زاده بود وطنش دار الخلافت

شاہجہان آباد است والدیش از ہندوستان بمکۂ معظمہ رفتند
دران ایام سید نہایت صغر سن بود نام والد ماجدش محمد
کاظم در اثنائے راہ بمنزلے بارش باران شد ہمہ مردمان
بورطۂ پریشانی افتادند الا ایشان از ان بلا محفوظ ماندند
مردمان را تعجب رو نمود وقتیکہ بر جہاز سوار شدند بعد
دو روز باد مخالف جہاز را بگرداب طوفان انداخت راکبان
جہاز فریاد و فغان برداشتند دران حال والدہ اش
سراسیمہ شدہ او را در آغوش پدرش داد محمد کاظم
در بر گرفتہ ہر سو مینگریست کہ صاحبزادہ نیز سر بر آورد و بجانب
آب بغور دید و لعاب دہن شریف در وے انداخت ببرکت
آن لعاب طوفان دفع شد و جہاز روانہ گردید اہل جہاز ازین
کرامت مبہوت گشتہ بثنایش زبان کشادند سوای آن اکثر
کرامات بر وقوع آمدند بدان سن تعلیم رسید پیش اوستادے
تفویض کردہ در آغاز [illegible] روحانیست پدر بزرگے
سر و پیشانیش را بوسہ داد و در کنار گرفت و کمال مرحمت برویے
فرمود این احوال سید از اوستاد خود بیان فرمود اوستادم را

آثار بخت بلندی وے از عنوانش معلوم میشد گفت این راز
برکسے اظہار نکنے شب دیگر چنین حالت باز رو نمود آن بزرگ
چند سبب ویرا اعطا فرمود از انگشت خود بر سینہ اش حرفے
نوشت و گفت انشاء اللہ تعالی عنقریب فارغ التحصیل خواہی شد
وحق تعالی ترا از علم عرفان ہم بانصیب خواہد کرد سید اسم مبارک
دریافت نمود گفت بایزید بسطامی و ترا فیض از ذات قطب المدار
نصیب خواہد شد منتظر وقت بودہ معتکف خواہی ماند چنانچہ
سید بعد فراغ علم بخانہ خود برگشتہ حضرت سلطان العارفین
عمل نمودہ انتظار حضرت شاہمدار میکشید کہ حضرت قطب المدار
از ہندوستان بعزم زیارت خانہ کعبہ میر قلندر روزی بمقام
سد قیام ورزیدند و سید را طلبیدہ نعمہائیکہ در نصیب وے
از روز ازل بود بہرہ مند فرمود او ہمراہے والا مدتی بہ شرف
تقرب ماند و بحلقہ خلافت ممتاز شدہ بہدایت خلق اللہ مامور
گشت اہل حوائج ہر روز بآستانہ اش حاضر شدہ کامیاب
میشدند در سنہ ہشتصد و سے ونہ بماہ ذی الحجہ قالب
عنصری را در پاک زمین مکہ معظمہ سپرد

ذکر حضرت محمد ماه نصیرآبادی قدس الله سره العزیز

حضرت محمد ماه قدس سره ابن حضرت محمد باقر بن حضرت
محمد شاه نصیرآبادی خلیفه حضرت سید بدیع الدین قطب الاقطاب
قطب المدار قدس سره بود در شباب عمر قصیده در نعت شریف
نوشته بود از آن روز حلاوت عظیم وی را دست داد و اکثر
بمدح حضرت سید عالم صلی الله علیه و آله وسلم زمزمه پیرا بودی
کلامش بنهایت فصیح و بلیغ میشد روزی بمرغزاری سیر همیکرد
و از کمال ذوق اشعار وی میخواند ناگاه از حضرت مخدومی
شیخ سعد شمالی چشم دوچار شد وی نیز سیر میفرمود در تعظیم
و تکریم شیخ مصروف شد و در خاطرش الفت شیخ چنان جاگزین
شد که مفارقتش پسند نکرد و در خدمتش بوده آداب صحبت اهل الله
می آموخت روزی بموضعی میرفت که نابینائی بچاه در افتاد
مردمان در برآوردن وی سعی میکردند مگر تاریکی نظر خواهش
را تاریک گرفته بود رسنیکه در چاه آویزان کرده بودند
بدستش نمی افتاد حضرت محمد ماه را دل بهم برآمد وگز

آهنی که با خود داشته بود در رسن بسته بچاه آویخت نابینا
بر آوازش خبردار شده در دست محکم گرفت و از هلاکت
نجات یافت و بهمراهی وے بخدمت حضرت شیخ سعد
شمالی حاضر شد شیخ گفت این کدام کس است نابینا عرض نمود
که اے شاه بینوایان نابینائے مرا بسیار حیران کرده است
میخواهم که روشنی بصارت از عنایت والا میسر شود و حال
افتادن وے در چاه محمد ماه معروض داشت شیخ بر سر رحم
آمده در حق وے از جناب الٰهی دعا خواست بینائی یافت
و شیخ سعد از انجا مع محمد ماه بنشت فرموده بخدمت اشرف
حضرت قطب المدار فائز گشتند محمد ماه قصیده در مدح حضرت
تصنیف کرده پیش نمود چنانچه صله آن چنان عطا شد که کاسه
تمنایش لبریز گشت الغرض مدتی بخدمت محبوب غفار حضرت
سید بدیع الدین قطب الاقطاب قطب المدار قدس سره
حاضر مانده بخرقه خلافت معزز شد وفات حضرت محمد ماه
در سنه هشتصد و بست و دو گشته مزار پر انوار در نصیر آباد است
کتابی بزبان عربی در تصوف از تصنیفات اوست

بسم الله الرحمن الرحیم

ذکر حضرت سید محمد صابر ملتانی قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت سید صابر ملتانی عرف شاہ بڈھن بن سید یعقوب ملتانی خلیفہ حضرت قطب المدار بود وطنش در ملتان است برفاقت حضرت پیر و مرشد خود مے بود وقتیکہ حضرت قطب المدار قدس سرہ در نواحے نیپال بر کوہے معتکف شدہ بودند حضرت صابر در نیپال مقام کرد دران مدت یک لکھ و چند مردم در حلقہ اسلام درآورد حینیکہ حضرت از اعتکاف فارغ شدہ از کوہ فرود آمدند بر حسن سعی سید مذکور آفرین فرمودند و نہایت راضی گشتند جائیکہ حضرت معتکف شدہ بودند ہنوز حجرہ بر آن کوہ قایم است آن کوہ ملقب بمدار کی پہاڑ مشہور است بسیار بلند زائرین بدقت بر آن کوہ میرسند و ہر سال در فصل بہار اژدہام اہل حاجت در انجا میشود المختصر حضرت قطب المدار سید ملتانی را دران دیار برائے ہدایت خلق اللہ مامور فرمودند

بت صابر ملتانی وحضرت محمد شمس الدین فیروزپوری وحضرت
شیخ قیام الدین جلال آبادی وحضرت محمد فاروق خاکسار قدس سرہ
وحضرت شاہ حیات پانی پتی رحمہم اللہ علیہم اجمعین را در نواح چین
ہدایت خلق اللہ مامور فرمود خود بدولت از انجا روانہ ممالک
فرنیان شدند بر کوہ ہمالیہ محمد صابر تا مدت بست ویک سال
یک سجدہ در شغل حبس دم بسر فرمود وبہ شاہ بڈھن امیست
بسیار طویل العمر بود ولہذا اوے را عوام بزبان خود شاہ بڈھن
میگفتند وبعضے ازان شاہ صبورن میگویند وگویند کہ عمر
شریفش دوصد ونود ویک سال بود کہ از گلشن ہستی در سنہ
صد ونود ونہ سفر آخرت فرمود در حیات ظاہری خود بیشمار
خلق را رہنمونے نمود مزار شریف در نواح گورکھپور جانب
مشرق بفاصلہ بست کروہ واقع است

ذکر حضرت محمد شمس الدین فیروزپوری
قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت محمد شمس الدین فیروزپوری بزرگے بود صاحب ارشاد

از فیروزپور بخدمت حضرت قطب المدار رسید و مفاخرت اندوز شد و در ریاضت و مجاهده چنان کوشید که مقبول نظر حضرت ممدوح شده از متاع نعمت خلافت مباهات اندوز گردید کمالات باهر آتش بسیار بوقوع آمده المختصر در سنه هشتصد وهشتاد ازین کاخ بے بنیاد دنگلش جاوید شتافت مزار زیارتگاه زوار در چلین است

ذکر حضرت قیام الدین جلال آبادی قدس الله سره العزیز

حضرت قیام الدین جلال آبادی خلیفه حضرت قطب المدار بود نعمت ابدی و دولت سرمدی هنگام سفر مکهٔ معظمه ازانجناب حاصل نمود و در مدینهٔ منوره از سعادت خلافت هم بهره مند شد اکثر خوارق و کراماتش درج صحائف اند در سنه هشتصد وهشتاد از پنجرهٔ خاکی طائر روحش در باغ جنان پرواز نمود انا لله وانا الیه راجعون مزار پر انوار در چلین است

آنجا بودی و وقت زوال باز در حجره نشسته بخلوت خاص بذکر حق مشغول گشته بعد نماز عصر و بعد ادا نموده باز منزوی گشته ... حضرت شاه مدار ... جهانیان سید جلال بخاری ...

ذکر حضرت محمد فاروق خاکسار قندهاری قدس الله سره العزیز

حضرت محمد فاروق خاکسار قندهاری ولی بود از مشایخ کبار مسکن شریف در قندهار بود در فهم و فراست نظیرے نداشت روزے حاکم ویرا طلبید و گفت میخواهم که ترا دستور خود سازم منظور نداشت و گفت خواهش چنان وزارت ضرور دارم که زوالے نداشته باشد و نیابت شاهی خواهم که پاینده ماند نه چند روزه چندانکه ترسناک از تو خواهم ماند بهمان قدر حاکم حقیقی را خواهم انگاشت از عنایتش چه بعید باشد که مرا یکے از نیکان شمار د و از نعمت دنیا که ملعون و مردود است علیحدگی میجویم و بآن شدائد و صعوبت بودن که حظے و لفظے افزاید در طلبش خواهم کوشید انشاء الله تعالی حاکم انگشت حیرت از سخنانش بدندان تفکر گزید و محمد فاروق از انجا برخاسته بمکه معظمه روانه شد و بعد طے مسافت از شرف زیارت خانه کعبه

مشرف شد و از انجا به آستانه اکرم حضرت رسول صلی الله
علیه وآله وسلم جبین نیاز بخاک پاک سود دران وقت حضرت
قطب المدار نیز دران حرم محترم حاضر شده بودند از وشان
مفاخرت اندوز دازین شده رفیق سفر و حضر ماند چونکه ستاره
بخت بلندیش با درج ترقی بود باندک زمانه از خرقه خلافت
مفتخر شد الغرض در سنه هشتصد و چهل بماه ربیع الاول متوجه
عالم بقا شد مزار پر انوار در جبین است

ذکر حضرت شاه حیات پانی پتی قدس الله سره العزیز

حضرت شاه حیات پانی پتی قدس سره صاحب کمالے بود از
کملاء پیشین محمد اصغر که برادر عم زاد وی بود در کمال جوهر
قابلیت بعالم شباب نامی شد روزے باهم بحثے پیش آمد شاه
حیات گفت که خالق مطلق حیات را حیات ابدی عطا
فرموده در جوابش محمد اصغر گفت که نفوس مستعار چند روزه

بلکہ ازین ہم کمست گفتگو طول کشید ہر دو از خانہ خود بدہلی رسیدند و دران جا
معلمت کردند کہ بشخصے حقیقت حال بیان کنیم کہ بی لیل آزمایان یکی را
معقول کند درین اندیشہ بودند کہ بزرگی دیدند طبیعت ایشان راغب
بجانبش شد چنانچہ آن بزرگ حضرت کریم اللہ خلیفہ حضرت قطب المدار بودند
از ملاقاتش معلوم شد کہ حضرت قطب المدار درانجا مقیم اند ایشان پیش حضرت
قطب المدار رسیدند و فیصلہ خود خواستند حضرت ممدوح حجاب نقاب از چہرہ مبارک
بر داشتند از تاب تجلیات چہرہ انورش تاب نیاوردہ بیتاب
گشتہ بہ بیخودی در آمدند بعد افاقہ عشی حضرت پرسیدند
کہ اے سعادت کیشان بحثے تمام شد جواب دادند بیشک
مسئلہ ما حل شد و آن سعادت کہ بخت بیدارم در خواب
ندیدہ بود از کمال توجہ حضرت حاصل گردید رمزے بود کہ لظہور
آمد آن اینست کہ تا وقتیکہ خود است خودی رو خواہد نمود
و وقتیکہ بیخود است بیخودی آشکارا خواہد شد بلکہ ہیچ نخواہد ماند
باقی حی لایموت باقیست و بعضے نکتہ دیگر بیان میکنند کہ
دران حالت بیخود از قالب خالی میشود نہ از روح بلکہ روح
بحالت اصلی میماند او محتاج اعضاء بدنے نیست و روح

حیوانے ضرور از معذوری اعضا معذور میشود اگر خطره راه
یابد که آشنائے از وے چگونه هست جواب اشیائے عالم
محسوسات تاب دیدنش ندارد در عالم اسباب روح حیوانی
هم داخل است و او همه عالم را آن واحد بلکه در بے مدت
مے بیند تمام جهان پیش وی مثل ذره ایست که در صحرا می تابد
زیاده شارع حکم ندید الغرض دران حال ایشان چنین سعادت
ابدی راگذاشتن مناسب ندانستند و برفاقت حضرت بوده کمالات
می اندوختند چنانچه حسن عمل خویش سعی نمودند روزی حضرت
از اوشان رمزے پرسیدند ایشان جواب باصواب
عرض نمودند حضرت راضی گشته تاج خلافت بر تارک آن
رهروان معرفت مزیب فرمودند حضرت شاه حیات پانی پتی
در سنه هشتصد و پنجاه که جامهٔ هستی بوسیده دیده در خرابه دنیا گذاشته
لباس فاخره ابدی پوشید ششم ماه رجب المرجب بود که قالب
عنصری در زمین کابل سپرده شد فیض کمالاتش هنوز جاریست
وفات حضرت اصغر در سنه هشتصد و چهل گردید و حضرت شاه
کریم الله در سنه هشتصد و پنجاه و هشت رحلت فرمود و مرقد

مرقد شریفش بر کوه چندیرے بملک مالوه واقع است

ذکر حضرت شاه فضل الله بدخشانی قدس الله سره العزیز

حضرت شاه فضل الله بدخشانی امیرے بود از امرای بدخشان روزے بحمام غسل همی کرد و خدمتگار بدنش صاف مینمود که قدرے آب گرم از دستش براندامش افتاد امیر بهم برآمد او از بیم آزارش ترسان و هراسان شد که امیر بسویش نظر کرد دران وقت رنگ چهره اش متغیر یافته زمانے سر بگریبان تفکر فرو برد و خیال نمود که جسم نازکم متحمل حرارت آب نشد حالانکه از اعتدال اندکے گذشته بود و خشمیکه بروے کرده ام او چه حالت این بیچاره کرده است که جان وسراسیمه میشود آن قادر مطلق که مرا آفریده و قدر و منزلت عطا فرموده است روزے چنین خواهد شد که از من محاسبه خواهد گرفت اگر در حساب پاک برآمدم فبها و رنه در معرض

عتاب خواهم آمد و در حساب پاک بر آمدن معلوم در آندم
کرا مجال دم زدن خواهد بود حیف عمرے بے بقا در خواب
غفلت بسر شد و از دقیقی نبر داشتم اسیر را خوف الٰهی جنبانید
از انجا برخاسته از خادم معذرت خواست و همه جاه و نعم را
ترک کرده جامه خاکساری در بر کشید و در جستجوی مرشد
روانه شد و بخدمت اکثری از بزرگان دین سعادت اندوخته
در هندوستان رسید و از حضرت مخدوم میر اشرف جهانگیر
سمنانی قدس سره شرف نیاز حاصل نمود و افاده بیعت
خواست حضرت ایشان فرمودند که اے طالب حق هر کارے
را وقتی و هر وقتی را کاری خالق مطلق مقرر کرده است
حالا وقت آن نرسیده است که گشود کار تو گردد چنانچه
از انجا نهایت متاسف و اندوهگین راهے پیش گرفت و از
نفس خود میگفت که اے خصم جانم دیده باید عهده بر آرے
از دست تو کی شود و بر خود نفرین میکرد و میگفت که اینهمه
شومے اعمال ماست که از مقصد بے بهره ماندم الحاصل
در جونپور رسید بمقامیکه حضرت قطب المدار افاده بخش

طلائق بودند حاضر شد و از حضرت ایشان اظهار حال نمود حضرت
ممدوح کلمات تسلی و تشفی فرموده ارشاد کرد که ای عزیز حالا در را
کوچهٔ طلب قدم نهادهٔ و آن بحریست ذخار و دریائیست ناپیداکنار
مخاطرات و مهلکاتش بیش از بیش اند عبور از آن کاریست
دشوار مردمانیکه در معرکهٔ مردان سرخ روئے حاصل مینمایند
جرأت و همت را شعار خود ساخته هوشیاری و بیداری را
کار میفرمایند انگاه بعون ناخدائے حقیقی کشتی خود را از معرض
هلاکت بساحل نجات میرسانند و دران بوده حیات ابدی می یابند
که آن راحت و آرام از زوال دور است و مخاطرات
از تو قریب تر پس از آن پر حذر باید بود آخر بشرف بیعت
مشرف گشته یکے از مقربان بارگاه لم یزل و لایزال گردید
این بزرگ هم خلیفهٔ حضرت قطب المدار بود خوارق عادات
وے صاحب مدارج الولایت نوشته است در سنه
هشتصد و شصت و پنج و دو در ماه رجب ازین سپنجی
سرائے بعالم بقا سیر فرمود مرقد شریف در ستاره
واقع است

ذکر حضرت حکیم احمد قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت حکیم احمد قدس سرہ حکیمے بود حاذق در تبحر علم ہمسرے نداشت و وطنش مصر است روزے مع چند طلبہ بر کشتے سوار شدہ اندکے رفتہ بود کہ یکے از تلامذہ پرسید کہ مزاج ہوا دریافت کن او جواب داد کہ درین ساعت بر اعتدال است مگر قریب تبدل و تغیر خواہد گرفت در دا اثر سمیت پیدا خواہد شد بر تشخیص او تصدیق کرد و از ناخدائے کشتی گفت کہ کشتی را واپس کن بکمال سرعت وے زورق گردانید و بر کنار رسانید حکیم زود از وے فرود آمدہ از شاگردان خود گفت کہ تدبیرے کنید تا ہوا معتدل شود چنانچہ تدارکش نمودہ شد مگر ہیچ سودمند نگشت و اکثرے از مردمان ہلاک شدند بامداد آن بسقف خانہ خود میخزامید و ہر سو منگریست بر لب دریا خیمہ دید کہ لمعات تجلی برو نزول میکرد شاگردے را برائے دریافت فرستاد او در آنجا رفتہ معلوم کرد کہ حضرت قطب المدار تشریف میدارند

وایںہمہ کسان که جابجا قیام گرفته اند از همراهیان اوشان اند
شاگرد احوال آنحضرت بیان کرد حکیم از کمال اشتیاق حاضر
شد درانوقت موقع نبود باز گشت وبوقت معینه حاضر شده
قدمبوس شد حضرت قطب المدار گفت ای حکیم تدارک بلای
آسمانی چه کردی در جوابش منفعل شده در سکوت آمد باز حضرت
ممدوح ارشاد فرمود که این قهر الهی ست که نازل شده است
چه عجب که اهل آبادی همه در معرکه هلاکت درآیند حکیم بانوقت
دست بسته التماس کرد پناه چگونه رونماید حضرت ارشاد کرد
بشرطیکه از افعال نابکار خود تائب شوند تمام اهل آبادے
بخطای ماخوذ شده اند مال یتیمے که غارت برده اند وے را
حواله کنند واز وے دعا کنانند وباز مرتکب چنین افعال نشوند
این بلا از سر شان دفع خواهد شد انشاء الله تعالی چنانکه اهل
شهر بر آستانهٔ اقدس حاضر گشتند وحسب الارشاد بعمل آوردند
حق تعالی آن بلا را از سر شان دفع گردانید وحکیم در حلقهٔ
بیعت درآمده بشرف خدمت مدتے مشرف ماند واز خرقهٔ
خلافت هم ممتاز شد ووفاتش در سنه هشتصد ونود بوده است

مزارش در نواح درکوس واقع است

ذکر حضرت سعدین قدس الله سرهما العزیز

آورده‌اند که حضرت سعد الاکبر و حضرت سعد الاصغر پسران
سید محی الدین رومی سعید بودند از اولاد حضرت امام
موسی رضا علیه السلام وطن اوشان روم است روزی
هر دو برادر برای شکار در دشتی رسیدند و شکاری کردند
خدمتگارش کباب طیار ساخت که درویشی پدید آمد
هر دو صاحبزاده تعظیمش پرداختند و کباب چند پیشش
نهادند آن شیخ اندکی از آن خورده صاحبزادگان مذکورین
اصرار بلیغ کرده بخانه خود بردند در خدمتش کوشیدند
والد بزرگوار شان در حق آن صاحبزادگان از آن باخدا
همت خواستند آن بزرگوار فرمودند انشاء الله تعالی این
صاحبزادگان شما صاحب کمال خواهند شد خاطر جمع دارید
وقتیکه درخواست بیعت کردند فرمود حضرت قطب المدار ولی
کامل در اینجا خواهند آمد از اوشان این سعادت کیش بهره مند

ذوالنہند شد آن بزرگ شاہ ولی اللہ مکی بود وے باصرار آن صاحبزادگان
چندی آنجا قیام ورزیدہ بامدان رفت ازان روز در خاطر
آن ہر دو عزیز اشتیاق پابوس حضرت قطب المدار پیدا
گشت و منتظر وقت میبودند کہ بعد چند سال خبر آمد آمد حضرت
قطب المدار شہرت پذیرفت اہالیان شہر باستقبال حضرت
شان بیرون شہر رفتند درانمیان حضرت سعدین نیز بودند
وقتیکہ بر فرودگاہ شاہ حاضر آمدند حضرت مرقوم بر آن بخت
بلندان نظر توجہ فرمودہ برائے آموختن آداب صحبت
قادسہ مردان الشیخ نصیر الدین شیرازی را تفویض فرمودند
بعد ازان در حلقۂ ارادت کیشان در آوردند المختصر این ہر دو
بزرگ نیز داخل خلفائے حضرت قطب المدار اند صاحب تصرفات
و مقامات شدند و در تمام عمر اتفاق مفارقت باہم ہر دو
برادر نیفتاد در تجرید و تفرید یکتا و یگانہ وقت بودند در سنہ ہشتصد
بماہ صفر سعد الاکبر را سفر آخرت پیش آمد و در ہمون سال بماہ
جمادی الثانی از برادر خود سعد الاصغر ملاقی شد این ہر دو
بزرگ را سعدین رومی مینامند مزار پر انوار شان در نواح

روم واقع است

ذکر حضرت شیخ نصیر الدین شیرازی قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت شیخ نصیر الدین شیرازی قدس سرہ در آنوقت کہ سعدین مرقوم الصدرین فیضیاب شدند بخدمت حضرت قطب المدار قدس سرہ حاضر بود شیخ ممدوح یکے از خلفائے حضرت قطب المدار بود وطنش شیراز است از بزرگان اکابر بودہ است تصرفاتش بسیار از وے مشہور اند در سنہ ہشتصد و ہفتاد از ین دار فانی رخت ہستی بربست مرقد شریفش بر کوہ ہمالیہ واقع است

ذکر حضرت مولانا حسین خراسانی قدس اللہ سرہ العزیز

حضرت مولانا حسین خراسانی عالم بود با عمل نہایت مرد صالح شبے بموسم سرما پیشش شمع روشن بود و سیر کتاب مینمود کہ پروانہ خود را بران شمع نثار کرد و نقد جانرا قربان ساخت

گویند یعنی مدار موجودات علوی و سفلی از برکت وجود اوست ای طائفہ بوجود قطب عالم ادر اقطب مدار ازاول دنیا و آخرت یعنی سفلی و علوی قدس سرہ و سید دانند وجود و بود چنانچہ حضرت سید بدیع الدین قطب المدار بواسطہ تجرد و مقام معشوقی فی نفسہ یعنی مرکز از اولیا و کامل از تبہ داد ولایت محمد را عم گفتن کفر است مرتبت نسبت دین حالت و دین

افراد و اقطاب نسبت بسیار اند واز چشم مردم ظاہر بین مستور اند مگر آنکہ قطب مدار و بعضے اقطاب ایشان دانند و بینند ہر گاہ یکے از میان افراد کامل کہ مظاہر وجہ تام و عطا کرم اللہ وجہ در سلوک ترقی کند

در خاطرش از سوختنش اثری پیدا شد تختی سر بجیب تفکر فرو برد
و اندیشید که کمال عشق او را چنان بجود و بیخبر ساخت که
خود را پاک بسوخت در گرمی اثر عشق چنان متاثر است که
بظهور آمد وای بر حالم که از عشق اثری و نشانی ندارم
و وقت عزیز را رائگان در غفلت و عطلت می گذارم ازان
ساعت بدر دلش خراشی پیدا گشت و حالت جذب هویدا گه بمسجدی
حضرت قطب المدار مع احباب و اصحاب خود معتکف بودند
وقتیکه موذن بانگ حی علی الصلوة بلند کرد مولانا نیز
دران مسجد داخل شد حضرت قطب المدار بجماعت یاران خود
مشغول نماز گشت همون که از لب مبارک حضرت قطب المدار
کلمه الله اکبر گوش زد مولانا گشت چنان هیبت حق بروی
طاری گشت که مدهوش در افتاد بصفوف کاملان که شریک
جماعت بودند هر که شامل بود کیفیتی میداشت وقتیکه از نماز فارغ
شدند اکثری ازان میان باو التفاتی کردند و پیش آنحضرت
آوردند حضرت دست حق پرست بر سینه اش گردانیدند عشقی
فرو رفت عرضکه بیتابیش از کمال توجه حضرت به تسلی مبدل شد

واز نظر فیض اثر حضرت پیمانه تمناے مولانا لبریز گشت مولانا
کامل کاملے بود از کملاے پیشین تلمذ بمولانا حسین میداشت
وقتیکه حالت اوستاد بدینگونه یافت احوالش شنیده درجستجوی
اوستاد بخدمت حضرت قطب المدار رسید واز اوستاد
خود ملاقی شد ودر حلقه بیعت وخلافت آمد یکے از خلفاے
حضرت قطب المدار نامے شد سنه وفاتش نهصد وچهل معروف
است مدفنش به ثبوت نه پیوسته

ذکر حضرت سلیمان یمنی قدس الله سره العزیز

شاه کلیم الله خجندی که اصلش از خجند است در کمال جوهر قابلیت
سرآمده روزگار بود براے تفریح طبع باغی نهایت پرفضا التعمیر
ساخته بود درانمیان اشجار میوه دار بازیب وزین حسب
قرین سرسبز بودند گاه بیگاه براے سیر همی رفت اتفاقاً دران گلزار
صرصر تند خزانے وزید تروتازگی ازوی روکشید وچشمیکه در تراوت
بخش کام جان بود بے آب گردید ومثل یتیمان خشک لب خشکی
پدید آورد باغبانیکه سبب روزے داشته بود بخود ندید ویرانی

گلستان ویرانے برگ گردانید وادراریکه معین داشت موقوف
گشت اہل وعیالش بگردش افلاس درآمدند وازسراسیمگی
رو بہلاک نہادند روزے حضرت سلیمان یمنی خلیفه حضرت
قطب المدار که بہدایت خلق الله مامور بودند متصل آن باغ
قیام ورزیدند درویشے از ہمراہیانش بتلاش آب رفت چاه
خشک دید بازگشت وحالتش از شیخ عرض کرد شیخ دران
باغ قدم رنجه فرمود برلب چاه رفته ظرفے دران انداخت آبی
پدید آمد باغبان از دور معائنه این حال کرده بخدمت شیخ حاضر
آمد شیخ بر عسرت وی رحم خورده وبسوے فرمود باغبان عرض نمود
از روزیکه باغ درتباہے آمد مالکش آنچه وجه کفایت مقرر
کرده بود موقوف نموده زہے سعادت بختم که درینجا حضرت ورود
بخشیدند ہمین ذات بابرکات چشمه جاری شد از عنایت چه بعید
که باغ باز رو بتازگی آرد شیخ گفت انشاء الله تعالی ہمون که
این کلمه بزبان قضا ترجمانش آمد اشجار ریکه بصورت گدای بینوا
ایستاده بودند ہمگی حلیه سبز درکشیدند وسرسبز وشاداب شدند
وشیخ چندے درانجا قیام کرده مشغول بہدایت وارشاد گشته واد

موعظمت سید او ناگاه خبر تازگی باغ بمالک باغ رسید برای
حصول فیض و برکت پیاده پا بخدمت دوید و باعزاز و احترام
تمام بدولت خانه خود برد و افتخار سعادت اندوخت دختری
داشت نهایت حسین و جمیل بایمای شیخ بعقد خواهر زاده
خود درآورد و جاه و حشم باو تفویض نموده همراهی شیخ اختیار
کرد و در هندوستان برفاقت وی سیر کنان رسید و از پابوس
حضرت قطب المدار افتخارے حاصل کرد وے یکی از خلفای
ارجمند شاه سلیمان یمنی قدس سره بوده است و شاه سلیمان
بعالم شباب در اشتیاق مرشد کامل بود که بیاوری بخت بیدار
بخدمت فیض موهبت حضرت قطب المدار بوطن مالوف خود
بحصول شرف بیعت اعزازے یافت و در تجرید و تفرید بود
از توجه مرشد خود بمناصب ارجمند رسید یکے از خلفاء حضرت
قطب المدار ملقب شد در سنه نهصد دو برحمت حق پیوست
مدفنش به گرجستان است والله اعلم بالصواب والیه یرجع والمآب

ذکر حضرت شاه خلیل الله کرمانی قدس الله سره العزیز

آورده اند که شاه خلیل اسد کرمانی امیرے بود از امرای کرمان
در عنفوان شباب انجمنی منعقد ساخت و بقاعده شاهانه جشنے
ترتیب داد در عین حالت انبساط سفر سمرقند پیش آمد در همان
ایام از احباب و اصحاب مشوره نموده متوجه به سمرقند شد چون
از سفر سمرقند مراجعت نموده رو بسوی کرمان آورد دران
نواحے شهره کمالات حضرت قطب المدار شنیده جهت
حصول شرف سعادت ملازمت سعے بلیغ بکار برده حاضر
آستانه حضرت قطب المدار گشت و مستدعی قدمبوس شد
چون اینمعنی را مقربان درگاه والا بعرض اقدس رسانیدند
حضرت نظر التفات بر دستبوس فرمودند چونکه مرتبت و عظمت
حضرت آن سعادت کیش بعین الیقین بیش از بیش دید آن
جاه و حشم را خیر باد گفته بزمره ارادت کیشان خود را در آورد
و یکے از جمله واصلان حق گشت و همراہے والا مانده و رفیق
سیر و سیاحت بوده در سرزمین حجاز رخت اقامت انداخت
ملا نظام الدین بیجاپوری سیر کنان بر آستانه حضرت قطب المدار
حاضر شد چون صدق ارادت با نجناب صادق و واثق داشت

التماس حصول بیعت وی قبول افتاد و بزمرهٔ اهل حق در آمد این
هر دو بزرگوار را حضرت در انجا گذاشتند و ذات گرامی
را در هدایت خلق الله مصروف فرموده عطف عنان توجه بسمت
یمن که زینت بخشی آنجا مد نظر بود منعطف ساختند و آن
هر دو اهل کمال بآن مقام فروکش بودند روزی طفلکی را که
برای چرائیدن گوسفندان بصحرا رفته بود ماری گزید و زهرش
موثر گشت دهقانی و پرادر برگرفته میرفت که نظر شاه خلیل الله
بروی افتاد پیش خود طلبید و گفت این طفل را چه شده که بدین
حالت رسیده احوالش دهقان بیان کرد شاه دست حق
پرست بر آن کودک نهاد زهر فرو شد و حالت غشی دفع گردید
دران زمان شاه کمال همراهی که با پدر خود حسب الطلب
بادشاه یمن رفته بود بملاقات آن برگزیدگان عز و جل فائز
بوده بصحبت شان چنان حظی یافت که تارک گشته چنان داد
ریاضت داد که منظور نظر حضرت ملا نظام الدین افتاد و بشرف
بیعت و خرقهٔ خلافت مشرف شد و عمر عزیز را در خدمت شان
گذرانده اکتساب کمالات می کرد میگویند که وقتی شاه کمال همراهی

قطب المدار قدس الله سره العزیز
جواب بندگی حضرت قطب الاقطاب
سوال فقرا بتفصیل جواب قیامت
اما الاول ای عزیز در نظام ...
یوسف علیه السلام تنها افتاده بود
قوت مردمان در رویت عزیز یوسف
علیه السلام بود چنانکه بیکم رویت
باری تعالی دیده باشد و هیچ نخورد
در این جهت عجب است اما الثانی آنجا
بعضی جانوران باری تعالی که مقدار
هزار سال و بعضی را یکصد هزار
سال کرده است اگر در باب
انسان کرامت ...

اما الثالث بعضی جانور ...
اما الرابع بیب خدای تعالی قادر است
... عیسی علیه السلام ...

در صلوٰة و نفل مشغول بود و تا دیر مصروف ماند که جمع اهل حاجت
شد دران حال شیخ خلیل الله مرشد وی تشریف آورده و در حق
اهل حوائج از خداے تعالی دعا خواسته مقصد برآری و شان
کرد و وقتیکه ازان جمع علحدگی دست داد شاه کمال را فرمود
کرای کمال کمال در زاویه کمال است تا زاویه بخوبی کمال نیابی
از آمیزش خلق یکسوئے بدست نیاید و در اندم فراغ خاطرے
و آزادگی شاید العزیز عبادتیکه براے نمود خلق است طوق
جهول و معرفتیکه بتیرگی فهم باشد ازان هم چه حصول در بارگاه
بے نیاز محرم راز شدن و بار یافتن آسان نیست آرے اگر در
کسوت بیچارگی و بیمایگی بوده حاضر ماند مضائقه ندارد و وقتیکه
هوای خودی در گیر و بر مضمون آیهٔ شریف الویلک نطفته مین
منی یمنی نظر کن که حق تعالی حقیقت آفرینش چسان اظهار
ساخته و اصل خلقت را یاد دهانیده و در کلام پاک بصراحت
ارشاد فرموده هل اتی علی الانسان حین من الدهر لم یکن
شیئا مذکورا ۰ انا خلقنا الانسان من نطفة امشاج نبتلیه
فجعلناه سمیعا بصیرا ۰ و باز مخاطب میفرماید افرئیتم ما تمنون

وانتم تخلقونه ام نحن الخالقون پس ثابت شد آنچه ثابت
شدنی بود چرا غافلی از خود و منی بینی تخلیق خود را اگر
بنجاست اصلی که مذکور شد میلان است نتیجه اش معلوم
که اسفل السافلین است و اگر صفات ملکی که در اصل
روح انسانی است از ان مطلع شده به پرهیزگاری کوشید
پایگاهش با علی علیین رسید و یکی از اهل صفا گردید حیف
بیخبری و بیخبری که عارضی به قالب خاکی که عاریتی است و فانی
لاحق شده و جامه عنصری محض برای حصول کسب و ریاضت
مرحمت گردیده که در آخرت بکار آید از ان تا غافل گشته بجای زا
تجرد ویت بجا رسانیده و هنوز قدم سعیت به منازل سعادت
وصل ننهاده بنظر حقیقت کلام حق تبارک و تعالی جل شانه
و عم نواله معاینه کن که چه میفرماید اولم یر الانسان انا خلقناه
من نطفة فاذ هو خصیم مبین چون این معنی آشکارا شد و اصل
کالبد خاکی از کلام پاک بچنین شرافت و نجابت هویدا گشت
در حالیکه افعال سیئه از هم جدا نشد و محل خطر و همه ابواب
پاکی و ناپاکی بر سلامتی خاتمه و بر سوء خاتمه موقوف داشته اند

حالا از ان خبرم نیست کہ ای آه این را کجا خواهند برد پس غره
بر چه بنا ارجمند اخرقهٔ خاکساری پوش و در ریاضت باخلاق
کوش و معاذ الله اگر راه و روش تو غیر حق باشد و عبادت
از بهر نمود خلق پس جای نماز ترا در آتش افشانند چنانچه
سعدی گوید ؎ اگر جز بحق میرود جاده ات ٭ در آتش
فشانند سجاده ات ٭ یعنی گروهیکه حریص و لبسیار طامع اند
و از عقل و درایت بهره وافی ندارند گمان میبرند که عمل نیک
نکرده ثواب نیکی حاصل خواهند کرد و گوی سبقت از مرتاضان
زمانه خواهند برد خیال خام سعدی فرماید ؎ بر آن خورد
سعدی که بیخی نشاند ٭ کسے بر د خرمن که تخمے فشاند ٭ میباید که
دامن خود را از آلایش ریا خفی و جلی بری دار و از اختلاط خلق
بگوشهٔ تنهائی آر با جمیعت خاطر ای طالب مطلوب بہ بین و بکنج قناعت
فرو نشین حریفی در نمیمے گفته ؎ برو ای عقل نا محرم کہ امشب
با خیال او ٭ عجب خوش خلوتے دارم کہ من هم نیستم محرم ٭ و درباره
سکون خاطر و جمعیت وافر ؎ هر خیال غیر او را دزد دان ٭ این ریاضت
عاشقانت را عیان و عزیزا خصائل نفیسه و شمائل لطیفه از اعمال صالح بدست می آید چنانچه

مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرٰىةِ مَنْ تَزَوَّدَ فِي الدُّنْيَا صَارَ يَوْمَ

اور لکھا ہے توریت مین جسنے توشہ کر لیا دنیا مین ہوا

الْقِيٰمَةِ حَبِيبَ اللّٰهِ وَمَنْ تَرَكَ الْغَضَبَ صَارَ فِي جِوَارِ اللّٰهِ

قیامت کے دن اللہ کا دوست اور جسنے چھوڑا غصہ ہوا اللہ کے ہمسایہ مین

وَمَنْ تَرَكَ حُبَّ الْعَيْشِ فِي الدُّنْيَا صَارَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اٰمِنًا مِّنْ

اور جسنے چھوڑی محبت عیش کی دنیا مین ہوا قیامت کے دن امن پانیوالا

عَذَابِ اللّٰهِ وَمَنْ تَرَكَ الْحَسَدَ صَارَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَحْمُوْدًا عَلٰى

اللہ کے عذاب سے اور جسنے چھوڑا حسد کو ہوا قیامت کے دن تعریف والا

رُؤُوْسِ الْخَلَائِقِ وَمَنْ تَرَكَ حُبَّ الرِّيَاسَةِ صَارَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

تمام خلائق کے سامنے اور جسنے چھوڑی محبت ریاست کی ہوا قیامت کے دن

عَزِيْزًا عِنْدَ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ وَمَنْ تَرَكَ الْفُضُوْلَ فِي الدُّنْيَا

عزت والا نزدیک بادشاہ غالب کے اور جسنے چھوڑی زیادتی دنیا مین

صَارَ نَاعِمًا فِي الْاَبْرَارِ وَمَنْ تَرَكَ الْخُصُوْمَةَ فِي الدُّنْيَا

ہوا آرام پانے والا نیکون مین اور جسنے چھوڑا جھگڑا دنیا مین

صَارَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْفَائِزِيْنَ وَمَنْ تَرَكَ الْبُخْلَ فِي الدُّنْيَا

ہوا دن قیامت کے مطلب پانیوالون سے اور جسنے چھوڑا بخیلی کو دنیا مین

صَارَ مَذْكُوْرًا عِنْدَ رُؤُسِ الْخَلَائِقِ وَمَنْ تَرَكَ الرَّاحَةَ

ہوا ذکر اسکا نزدیک سرداروں خلائق کے اور جسنے چھوڑا راحت کو

فِي الدُّنْيَا صَارَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَسْرُوْرًا وَمَنْ تَرَكَ الْحَرَامَ فِي الدُّنْيَا

دنیا مین ہوا قیامت کے دن خوش اور جسنے چھوڑا حرام کو دنیا مین

صَارَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِي جِوَارِ الْاَنْبِيَاءِ وَمَنْ تَرَكَ النَّظَرَ فِي الْحَرَامِ

ہوا قیامت کے دن ہمسایہ مین انبیا کے اور جسنے چھوڑا دیکھنا حرام کا

فِي الدُّنْيَا اَفْرَحَ اللّٰهُ عَيْنَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِي الْجَنَّةِ وَمَنْ تَرَكَ الْغِنٰى

دنیا مین خوش کریگا اللہ اوسکی آنکھ کو قیامت کے دن بہشت مین اور جسنے چھوڑی تونگری

فِي الدُّنْيَا وَاخْتَارَ الْفَقْرَ بَعَثَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَعَ الْاَوْلِيَاءِ

دنیا مین اور اختیار کی فقیری اوٹھاویگا اللہ تعالی اوسکو قیامت کے دن ساتھ ولیون

وَالنَّبِيِّيْنَ وَمَنْ قَامَ لِحَوَائِجِ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا قَضَى اللّٰهُ تَعَالٰى

اور نبیون کے اور جو کوئی قائم ہوا جاری کرنے مین حاجتون آدمیونکی دنیا مین جاری کریگا

حَوَائِجَهٗ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَنْ اَرَادَ اَنْ تَكُوْنَ فِي قَبْرِهٖ

حاجتین اوسکی دنیا مین اور آخرت مین اور جسنے ارادہ کیا کہ ہووے اوسکی قبر مین

مُوْنِسٌ فَلْيَقُمْ فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ وَالْيُصَلِّ وَمَنْ اَرَادَ اَنْ تَكُوْنَ

مونس چاہیے کہ کھڑا ہوا اندھیری رات مین اور نماز پڑھی اور جسنے ارادہ کیا

فِي ظِلِّ عَرْشِ الرَّحْمٰنِ فَلْيَكُنْ زَاهِدًا وَمَنْ أَرَادَ أَنْ
سایہ مین تخت خدا کے چاہیے کہ زہد کرے اور جسنے ارادہ کیا
حِسَابُهُ يَسِيرًا فَلْيَكُنْ نَاصِحًا لِنَفْسِهِ وَإِخْوَانِهِ وَمَنْ
کہ ہو حساب اوسکا آسان چاہیے کہ وہ نصیحت کرے اپنی تئین اور بھائیون کے تئین اور جسنے
أَرَادَ أَنْ تَكُونَ الْمَلٰئِكَةُ زَائِرِيْنَ فَلْيَكُنْ وَرِعًا وَمَنْ
ارادہ کیا کہ فرشتے ملاقات کرین چاہیے کہ پرہیزگار ہووے اور جسنے
أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي بُحْبُوحَةِ الْجَنَّةِ فَلْيَكُنْ ذَاكِرَ اللهِ
ارادہ کیا کہ رہے درمیان بہشت کے چاہیے کہ یاد کرے اللہ کی
بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ
رات اور دن اور جسنے ارادہ کیا کہ داخل ہو بہشت مین بے
حِسَابٍ فَلْيَتُبْ إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحًا وَمَنْ أَرَادَ
حساب چاہیے کہ توبہ کرے اللہ کی طرف توبہ خالص اور جسنے ارادہ کیا
أَنْ يَكُونَ غَنِيًّا فَلْيَكُنْ رَاضِيًا بِمَا قَسَمَ اللهُ تَعَالٰى وَمَنْ
کہ ہووے دولتمند چاہیے کہ راضی ہو ساتھ تقسیم اللہ تعالیٰ کے اور جسنے
أَرَادَ أَنْ يَكُونَ مَعَ اللهِ فَقِيهًا فَلْيَكُنْ خَاشِعًا وَمَنْ أَرَادَ
ارادہ کیا کہ ہو اللہ کے نزدیک فقیہ چاہیے کہ عاجزی کرے اور جسنے ارادہ کیا

أَنْ تَكُونَ حَكِيمًا فَلْيَكُنْ عَالِمًا وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ سَالِمًا

کہ ہو حکیم چاہیے کہ عالم ہو اور جسنے ارادہ کیا کہ سلامت رہے

مِنَ النَّاسِ فَلَا يَذْكُرُ أَحَدًا إِلَّا بِخَيْرٍ وَالْعِبْرَةُ فِيهَا

آدمیون سے سو یاد نکرے کسی کو مگر بھلائی سے اور عبرت پکڑے دنیا مین

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خُلِقْتُ وَلِمَا ذَا خُلِقْتُ وَمَنْ أَرَادَ الشَّرَفَ

کہ کس چیز سے پیدا کیا گیا مین اور کسواسطے پیدا کیا گیا مین اور جسنے ارادہ کیا بزرگی کا

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَخْتَرِ الْآخِرَةَ عَلَى الدُّنْيَا وَمَنْ

دنیا اور آخرت مین چاہیے کہ اختیار کرے آخرت کو دنیا پر اور جسنے

أَرَادَ الْفِرْدَوْسَ وَالنَّعِيمَ الَّذِي لَا يَفْنَى لَا يُضَيِّعُ عُمْرَهُ فِي

ارادہ کیا فردوس کا اور اون نعمتون کا کہ فنا ہونگی نضائع نکرے عمر اپنی

فَسَادِ الدُّنْيَا وَمَنْ أَرَادَ الْجَنَّةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

فساد دنیا مین اور جسنے ارادہ کیا بہشت کا دنیا اور آخرت مین

فَعَلَيْهِ بِالسَّخَاوَةِ لِأَنَّ السَّخِيَّ قَرِيبٌ إِلَى الْجَنَّةِ وَبَعِيدٌ

سو لازم پکڑے سخاوت کو کہ سخی قریب ہے بہشت کے اور دور ہے

مِنَ النَّارِ وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَوَّرَ قَلْبُهُ بِالنُّورِ التَّامِّ

دوزخ سے اور جسنے ارادہ کیا کہ روشن کیا جاوے دل اوسکا روشنی پوری سے

فعلیه بالتفکر والاعتبار ومن اراد ان یتکلم بذلـ

سولازم پکڑے فکر کرنا اور عبرت پکڑے اور جسنے ارادہ کیا کہ بولے

بدن صابر ولسان ذاکر وقلب خاشع فعـ

بدن صبر کرنے والا اور زبان ذکر کرنے والی اور دل عاجزی کرنیوالا

بکثرۃ الاستغفار للمؤمنین والمؤمنات والمسلمین وال

بہت بخشش مانگنے واسطے مردوں اور عورتوں ایماندار کے مردوں اور عورتوں مسلما

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا ان
هدانا الله والصلوة والسلام على سيد الاولين والاخر
امام الانبياء والمرسلين شفيع المذنبين احمد مجتبى
محمد مصطفى وعلى اله واصحابه اهل الصفا والوفا اوليا
امته اما بعد فهذه الشجرة العالية الطبقاتية المد

شجرۂ طیبۃ اصلہا ثابتۃ وفرعہا فی السماء لما سئلنی السعید
الارشد محمد امیر حسن مد عمرہ شجرۂ شیوخنا
قدس اللہ اسرارہم نقلتہ لی انی اعلوبہا وما کنت
فعلت مابال اما ہذہ الطریقۃ الی تیتۃ الا
اذا سألوہ شجرۃ اشیاخہ انما ہی بدعۃ فقال انحن
لا نسئل الا لحصول البرکۃ وتیمنا لنزول الرحمۃ للہ علینا
بہ وما کان ذلک الا لفرط اشواقہم واخلاصہم
فقال لہم اکتبوا اسمکم ثم اسمی ثم اسم محمد رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم فلذلک اخبری نفسی وقلبی علی
کتاب ہذہ الشجرۃ المبارکۃ المیمونۃ خالصۃ لوجہ اللہ
وما توفیقی الا باللہ وآخر دعوانا ان الحمد للہ رب العلمین

الٰہی بحق فقرا احمد مختار
باحترام جناب شہ بدیع الدین
بزہد حضرت اغوث کہ خاک ندری
بخلق عام خلیق جہانیان محمود
بہ شاہ بیاری کہ بود تا دم زیست

[illegible]

بسر صاحب کونین شاہ قطب مدار
کہ شد بہ سر ملقب باسم قطب مدار
جلای مردمک دیدہ اولی الابصار
کہ بود حامد حق بالعشی والابکار
بعزت تو عزیز دل صغار و کبار

مظہر الدین۔ نظیر الدین۔ نذیر الدین
غالی الدین۔ متعالی الدین۔ اشاعۃ الدین
محکم الدین۔ خادم الدین۔ نجم الدین
سراج الدین۔ برہان الدین۔ شمس الدین
ناشر الدین۔ صادق الدین۔ صدیق الدین
مصدق الدین۔ ہادی الدین۔ محب الدین
نظام الدین۔ ضیاء الدین۔ محیی الدین
سلطان الدین۔ تقی الدین۔ جمال الدین
مدار الدین۔ صدر الدین۔ ناظم الدین
حافظ الدین۔ شاغل الدین۔ امام الدین
ناصح الدین۔ قدوۃ الدین۔ نقی الدین
نظام الدین۔ دواء الدین۔ شفاء الدین
شفاء الدین۔ کمال الدین۔ جمال الدین
جلال الدین۔ مجدد الدین۔ شہاب الدین
شاہد الدین۔ ثابت الدین۔ امین الدین
سعد الدین۔ بہاء الدین۔ رکن الدین۔ رفیع الدین

بحرمت شہ شاہین کہ بود بالاکشا
بحق حضرت ہمن کہ ہمہ دنیارا
بآنکہ بود زہم اسمی شہ محمود
بدین حضرت معروف عارف کامل
بہ فیض فیض رسانی شاہ فیض اللہ
بزہد شاہ پیاری کہ از قیام شبی
بزہد حضرت عبدالجلیل بحر علوم
بورع حضرت مولانا شاہ نجم الدین
بحق زہد و عبادات شاہ آل حسن
بہ خاکساری این عاصی امیر حسن

باوج معرفہ شاہین ہمتش شکار
نبود ذرہ بضمیر منیر او زنہا
بکرم عرفانیر سپہر وقا
بقدر حضرت عبدالجلیل ذوالمقد
بصدق شاہ حیاتی مؤید الا
بیاقت رتبہ مستغفرین بالاسحر
کہ در مجاہدہ معروف بود لیل و
بہ یہا ورع نیر سپہر وقا
کہ اسم اوست باچھے میان شہید
بہ بخش جملہ مریدان شاہ قطب مد

ختم شد شجرۂ مبارکہ خاندان عالیہ
بدارینہ بافضالہ واکرامہ تعالے
جل وعلی

معین الدین۔ لطیف الدین۔ مجتہد الدین
شفیق الدین۔ کبیر الدین۔ تدبیر الدین
قمر الدین۔ صفۃ الدین۔ خلقہ محمد و آلہ
وصلی اللہ علی خیر خلقہ اسئالک
بحجبت الہمکر ان اسماء الحسنیٰ
حبب الینا الایمان و زینہ
تحفظنی علی الایمان و کرہ الینا
لنا خاتم الدنیا من کل رحمۃ
بسلط علینا ما یحب الیٰ
بحیثیات یا ایہا المومن
این اسماء عظام مجتمع اہل صدق
بجسد بدن تبارکہ و تعالیٰ
زمرد بخیر و فضل و اکرامہ
انتساب فی السعادات مطلب الدارین
باوجود نسبت اہل بیت

جهانیان بر سید جلال بخاری قدس سره و سلطنت

رکن الدین قدوم را فرموده که مزار من

را من بر سر ما وقت در گذردن است چون حضرت

قدوم در گذردن آمد شیخ امام الدین با شیخ الاسلام

آلکف که شیخ امین الدین چنین فرمود که شیخ امین دیده

کرده است آمد سید جلال بخاری قصد زیارت من کرده

است از آنجه ملتان سه آید تا ما با طلبی گفته اند

که شیخ امین الدین وفات یافته است کجا برود

بازگشته در کدورت باز آید بجا خواهر آمد او را اجازت

من مقراض بیا سانی و سجاده و مقراض من او را

بدهی و او را بیعت کجا بیاید بر سر دیگران

راند و خرقه پوشانید شیخ امام الدین همچنین کرد و

پوشانید و تلقین ذکر فرمود و از شیخ الاسلام

امین الحق والدین پوشیده تمت

بسطامی و ... از خواجه بایزید

از حسن بصری . باز که طیفور یان ...

العارفین ... و طیفوری ...

و نام ... ابو یزید طیفور بن ...

بسطامی بن آدم بن سروشان بود ...

بعیوب خطبه آورده و در بند ردم زدن
همان خرقه صحبت رسید بنظام الدین قدس سره
بعقیدة الکبرا شیخ اشرف جهانگیر قدس سره
مسطور است که از حضرت قطب المدار
العالی عبد الله در لطائف اشرفی
از تحقیقات این فقیر رسیده و در اینجا ثبت شد
علی الله علیه و آله و سلم این اخلافات متعدده
کرم الله تعالی وجهه و دوسے از محمد مصطفی
و وسے از حسن بصری و وی از مرتضی علی

یکی شیخ ازو خود
اشعار بیت بدین یک دیگر بودیم یکجا
تا با قسم چون بنات النعش دیگر
نقاد هم اسے فلک فریاد از بیاس
بیرون دو صحبت آنست که در بزرگی یک جا
بماند و با شنید چون بیان هر دو بزرگ

معرکهٔ المتقین

از خرقه ارادت وسے دو تربیت یافته اند
از بیعت و وی از خرقه صحبت ایشان
سید پیر داده و این بیان از خلفائی دیگر
ایجاد و صحبت ایشان از خلفائے ایشان
وسے قدس سره وسے بکه سپرده اند
وسے بجا مانده بودند ابدالی
از تربیت یافتگان بود و بزرگان
مستغنی شده و فیض یافته خلفا بودند
بیست باطشین اسباب دکانها

از شیخ ابو سعید مقدسی و دو
از امین الدین طیفوری شامی و وسے
از امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه دیگر شیخ عبد الله
علی از محمد طیفور شامی و وسے از صدیق اکبر انتساب
شیخ عبد الله شامی از شیخ عبد الاول و وسے از
از سراج الاسلام شیخ امین الدین و وی از امیر المؤمنین
علی کرم الله وجهه و وسے از عثمان و وسے از
عمر فاروق و وسے از صدیق اکبر اجمعین و وسے
از خاتم النبی احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه
و آله و سلم انتساب شیخ ابو الربیع مقدسی از
شیخ عبد الله مکی و وسے از زین الدین شامی دو
از علی مرتضی و نیز شیخ زین الدین شامی از
سید الطائفه شیخ جنید بغدادی و وسے از داود
طائی و وسے از حال خود سرّی سقطی
و وسے از معروف کرخی
ع

از تربیت وسے امام جعفر صادق است و وی لعبدالله از وی
و صاحب نسبت شده که ولایت ایشان را گویند از ایشان
و متصل بشیخ ثابت و تابعین و تابعین امیر المؤمنین
امام جعفر در سر احدی و تابعین راست و بزرگان
از اوّلین و تابعین سلطان العارفین از اولیان از
سالف عالم علوی که دیدند این بیت اتصال بکلیفه از
از طیفور بیان گویند و خرقه بایزید طیفور بیان جهان
سلطان العارفین بایزید است از آن که طیفور ابن احمد
و خرقه طیفوریان جهانگیر گویند از شیخ ابراهیم
از شیخ محمود و شیخ مسعود آن که شیخ احمد دینار وی
او خود نیز آن که در از آنجا گویند خرقه می
نشستن یک مایه که از خرقه سیاه یعنی از عده
نشسته سیاه که از خرقه بایزید شیخ علی بسطامی
خرقه پاره انتساب
بود خد

بیکبد و انبیا بر ضلالت ار سباب و دکانها
بیان بخشیدند اکمل و اکملیم افضلیم شیخ صدر الدین
فصد جدو و قاضی محمود و درگاه معبود
از درگاه خدا درگاه و وسے بر اسباب لیجه
بیجا بر علم و دانش و فیض اند بوده است
بیان خود وسے از آن شیخ و دین
فقد علم بر مبدا و دولت بزرگ فقرا است
ار شیخ خردمندان در آنجا بیان شیخ
با شیخ مستغنی بود از اسم بود و الا

و مسله ملا اوقالیه معمول رواج هم
وقلم ودل بلکه هم دادن دیتر وره کرده
بیوقت ... مبارک دیده دل اشیم
ودل پاک درواقع زمان رنگیه
حدیث عشق در دو ...
تراب شوق در ساعت ...
بس بجود ستده ...
دولت ... قالب خودرا

ترد داشت و رایام
طولیت وسے مید بزرگوار بیرو دست شیخ ادوالصبح
اوقاتی تمید بلازمت ... وقیمتی کیا پدر
دیدوری رونج ارکان ... مبارکی ... دست نهاده دیرون
اوداشت کلاه مبارکی خود ... نمود ظاهر ... تا
دریاری شیخ نصیب شد و برهان ... کلاه از سر خود
تفضلاتی خود و سالی عمل کرده آن کلاه ... بادوست
آورده دارشیخ از وی ... عجزت و نصب ...
باز از سر خود بیرون کرد شیخ از عزت ... در بیان
تعمیم الکه و دست بخود بارگی ... و معود
قابل شده جاسی و ... شیخ ... دروزی ...
است کرده ... دیده ... ا
عبور کرد و چون آن برگزیده
علوم ... اردوی

رهما حاصل بود در
اعاده سسته ان دو لتی تمامی
وشغل در زیرسے دیر خود را
وقت در دو زبان طلب داشته تا شرف
بلازمت حضرت میر الا جازت اهداشتعد گردیده
وصول بان سعادت عظمی تحریر در زمره
ما اعالیه بکاشته رباعی در رهبادی عدم
کسیت درین ره که قدم برزمیت
خود روات
بیرون عالم نزند ترک بسوی
اسرار و دیباچه دل اعراض نموده چنانچه گفته اند
اسے برادر پروانه جز چاره طلوع آفتاب حق
معرفت مطلع عرفان نمیم ما قدره سه حق قدره
کلی عرفان ... سیاه ...
در مغرب عدم در حریم وایت
... و بیعد ... ه

امیر ...
... در وفرحی ...
دریابی ... در دم ...
قدم عشق است در دو ...
دوسے قدسی سروار ارباب سماع
نوده بود و از ... فطراللدار
قدسی سرواسے رسیده و در ... انتالے
قواجه بگزیدگان سرو داد ... کرد

معمولی ...

نعل ... در حضرات القدس آورده
آن ... اولاد قوالان ... که
نگاه میکرد ... معاصب حالت ...
احفاد قوالان ... ارشیخ ...
داد ... بر ... مشاهده ...
آنها ... در ... قاضی محمود در
چهره نگاه داشته اند ... صحیح ...
شده که ... حضرت ... سید الدین ...
بخانه ... ذرند ... اعلم ...
محمد اسطور ... بیارت کرده ...
رسالها ... گفته که ... سماع ...
ترمان ... سماع ...
سماع ... جان ... است
... منتظر است
... لوان
اگر ... است

... سماع ...

دفع اخر محمود مدار عبد الله است که خواجه
محمود مدار شیخ محمد طیفور شامی سیرفرمودند
فرموده تحریرات وی بدین تفصیل است
بمراتب عالی رانی مطلب ساخته بیان حقیقت
مناقب قطب المدار است عبد الکر
در رساله ما لابد منه معرفت الداریه منظمه
بسلک قصیده شیرسے گرد در دوان ::
ابن سخن تمام است در بستان جان ::
فی الطلب وارد و فرمود درست

الرابع معتقدے یمن الدین شاه
علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه
در هشتم جمادی الاول لسبع سنین
من وفات قطب المدار از عالم ناسوت
بملکوت عالم مسافرت فرمودند نسبت
وے بامیر المومنین عثمان محمود بن
حمید بن یمین الدین بن یعقوب بن
[illegible]
جد حاجی المعروف بمسعود واصل
بلا واسطه بمخدوم جهانیان ابن
جلال بخاری بن احمد بن بدیع الدین
بن عارف بن محمد مصطفی بن اشرف
بن محمد باقر بن تاج الدین بن اسمعیل
روحی بن یمین الدین بن محی الدین
بن موسی بن رفیع الدین که نسبت
امیر المومنین عثمان بن عفان مرید
و نیز جهان عثمان بن عفان است که شیخ لقمان
مسلط است در اصل سید زاده است
نسب ایشان این است یعقوب بن محمد
ابو بن جمال الدین بن یمین الدین
بن کبیر الدین بن مرتضی بن علاء
محمد بن حمزه بن امام نقی بن امام
محمد تقی بن امام علی رضا بن امام
کاظم بن امام جعفر صادق بن امام
ب

[illegible]
عشق ایشان [illegible] عشق [illegible]
حسین [illegible] شراب عشق [illegible]
در حالت سماع و بحر عرق [illegible]
دست بر داشته [illegible]
شده یکتا جان فاسے [illegible] بالا میبرد
[illegible]

ما زبیجاییم و بیجا میرویم
قل تعالوا آیتی است از جذب
عشق :: ما بجذب حق تعالی میرویم :: لا اله اندر
پی الا الله است :: همچو لا ما هم بالا میرویم :: همت
عالی است در سرهای ما :: از علی تا رب اعلی
میرویم :: کشتی نوحیم در دریای روح :: لاجرم فوق
ثریا میرویم :: راه حق تنگ است چون سم الخیاط
ما مثال رشته یکتا میرویم :: این سخن خاموش کن ما
یا :: بی گمان از یک بے جا میرویم :: و قصاید
در وحدت و عشق پیر دستگیر خود دارد و رساله
از دو مانده که مشتمل باسرار است چون درات
و سخن از دست داد و فی الطلب را چاره نیست
چنانچه مولوی روم رحمه الله ضیاء الحق
حسام الدین در مثنوی
ع

تذکرة المتقین

بن امام زین العابدین ... تقی

بن امام حسین بن حضرت شاه ...

علی کرم الله وجهه ...

قاضی محمود بیاری حضرت ...

ملک قاضی عبد الملک ...

قوانین و سلاطین روزگار ... سلطنت ...

در بیان مقامات و حالات شاه بدیع الدین ...

تحلیل الدلیل ...

[illegible]

در دو قی بهار که قصبه ... است محمد
او دین نوع است محمد قطب المدار
عبد الله مکی ابو ... علی ... الدین
خواجه طیفور شامی امیر المومنین علی کرم الله
قطب الدین طریق ... محمد قطب المدار
شیخ محی الدین خواجه طیفور شامی عبد الله
کمال الدین اکبر و میر سید محمد از خلفای
ایران در ممالک هندوستان بسیار از
جمله خلفائے او ... شیخ ... الدین الا کردی

بیشتر ... شیخ داود بن شیخ شاه صدیق قطب
پیر زنده دل بود عالم ظاهر و باطن و اینک
واسطه اقوال و احوال و افعال و مشایخ
و لطائف ایشان جمع ساخته صاحب
کمالات بود مرید و شاگرد شیخ اله داد
صالح سرهندی بیشتر از حسام الدین [illegible]
درس کرده آورده اند که صد و بیست [illegible]

لفظ عدم امر الاشیاء [illegible]
لفظ بود و کمالات انسانی متصف
قصر او بسیار ... نام او سید بادو
اوقات گذرانیدند ... [illegible]
نصیب الدین ... [illegible]
خواجگی ... در عالم ... خوارق عادات
شعر ... [illegible]
است ... [illegible]
و عجائب کمالات ... [illegible]
بداون ... [illegible]
و بحث ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

فرزندان و خلفا را

داد و ارشد بود و از خلیفه شیوخ [illegible]

بعد از [illegible] قطب المدار [illegible]

قطب المدار [illegible] بود [illegible]

[illegible]

دیگر از خلفا بود و سند او در مقام

ارشاد و تکمیل بود و فیض بسیار یافته بود و از

خلفای وی است شیخ [illegible] علاء الدین [illegible] شیخ قاضی

شطاری از دست [illegible] محمد بن [illegible] از وی [illegible]

شیخ از دست شیخ قاسم [illegible]

[illegible] ماه شعبان [illegible]

شطاری از دست [illegible]

[illegible] بود [illegible]

از دست شیخ [illegible]

او در [illegible] موزون است [illegible]

علاء الدین [illegible]

[illegible] بود [illegible]

خلفای [illegible]

[illegible]

نسب بر سجاده مذکور متمکن نیز بیان توسل
بسبب بخلافت قطب المدار چنان بر گزیده
گیخ شرف الدین دری چند از عوارف
المعارف بنظام قراءت وی در نوردید
زو بود که خواندن این اوراق بملازمت
بزرگ دیگر در تصنیف مصداق این
سخن آنکه بخواراد این کتاب را با خود
دارد بزرگان را ملازمت می نماید پس از آن
هم که تصنیف است او خود کتاب [illegible]

گرفته این اوراق برآورده تعلیم خواهد کرد
تقریب بر بحجره میرود در آمد بجماعه مستعدان بر وجه
قطب المدار متوجه صد برکات و کرامات
بر که بود و داخل گردید از درون صد
پسر کرحسین در آمد بر کدام سخ حسین
ادب شریعت بجا آورده درآمد کرحسین بلخی و سـ آمده در
بزرگان بر در بزرگان

مدت مدید در صف ملازمان [illegible] ربیع الاول
یکشب سعادت انتساب قطب المدار بجا و ابراز النوریه
بود چون توجه تربیت چنین قطب المدار از تربیت ایشان [illegible]
بود و چنین توجه [illegible] پایان کرد و بعد از آن
دیدار معدود میکرد و انتقال گذشت [illegible] داران
طعام برای سید چون [illegible] شمس از آنجا [illegible] بود
کرد و ملازمت کرده و بعد از آن سال بایشان خدمت [illegible]
قطب المدار بود و چنین سال [illegible] ایشان بر [illegible] اوقات
جمال [illegible] ایشان بود و [illegible] ایشان داده و [illegible]
لعبد از وصال [illegible] از ذوق اذن وی از عبد از وصال
کرد بعض [illegible] وی است کرد بعد از [illegible]
نسبت [illegible] و منقول است [illegible] شهاب الدین [illegible]
چون ایشان [illegible] قاضی شهاب الدین [illegible] داده [illegible]
قطب المدار [illegible] این پسر خود نشاده وی بود
دیگران [illegible] وی استاده
م

و آتش بیا فروخت
تا مرید شیخ نجیب الدین فردوسی از آن
مجموعه وی داده وی و بسبب لقب قاضی
شهاب الدین بر کالا می نمی کنیم است و بنا بر
بودن وی قاضی شغل [illegible] شرع آورده و شیخ بسیار
صدر الدین وی را مصمم و متوطن چو پدر شده وقت
رخصت فرمود [illegible] از مذهب پاک امام اعظم
ابو حنیفه کوفی در مذهب آنکه [illegible] و [illegible]
برست تو دادم [illegible] و مجرد و بیچ گرد و [illegible]
ز بیست [illegible] لباس فانی بخلعت ابدی پوشید [illegible]
شیخ طریقت شیخ حسین معروف بلخی که برادر زاده
شیخ مظفر بلخی و صاحب سجاده شیخ شرف الدین
یحیی منیری بود تا [illegible] اولاد
ع

قطب المدار ازان وقت [illegible] نهایت
منتسب [illegible] وی [illegible]
[illegible] قطب المدار [illegible]
شیخ شرف الدین یحیی منیری [illegible]
[illegible] وی [illegible] قطب المدار
از زیارت [illegible]

و حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه و حسین احمد [illegible]
صلی الله علیه و آله و سلم و [illegible] و بیان [illegible]
خلفای ایشان و درین سلسله عالیه [illegible] اکبر رحمة الله
بغیر [illegible] و در [illegible] تربیت [illegible]
[illegible] سید [illegible] و از آن [illegible] سادات جهان
[illegible] بخاری قدس سره [illegible] جهان بالواسطه
دران [illegible] ایام [illegible] و عبادت [illegible]
[illegible] و [illegible] نفس [illegible]

شیخ [illegible] صدر جهان که ایشان [illegible]
جهان [illegible] الملة والدین [illegible] احمد [illegible]
[illegible] واصطلاح [illegible] بجمیع [illegible]
[illegible] و [illegible] صدارت [illegible] شریف
و [illegible] بسیار [illegible] ارشاد [illegible]
آن و [illegible] واسطه [illegible] سادات [illegible]
جهانست که سادات [illegible] سره [illegible]
جهانگیر [illegible] قدس سره [illegible]
[illegible] بعد از [illegible] مخدوم [illegible]
[illegible] قطب المدار [illegible] العارف [illegible]
مانا [illegible] قطب [illegible] عوارف [illegible]
قطب المدار [illegible] جهان [illegible]

برسالت [illegible] طعام [illegible] ساخته مرتب بوده
[illegible] و [illegible] او را [illegible] سید [illegible]
المعارف [illegible] آماده شده [illegible] روز [illegible]
[illegible] سید [illegible] قطب المدار [illegible]
[illegible] وزارت [illegible] التصوف [illegible]
شهاب الدین [illegible] از اشعار [illegible]
[illegible] بیتی [illegible] سید زاده
[illegible] تفصیل است [illegible] برادر است
[illegible] الدین [illegible] صدر جهان
[illegible] سراج الاسلام [illegible] شاه
امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه [illegible] الدین
عثمان و حضرت عمر [illegible]

[illegible] آن تفصیل [illegible] زمانه [illegible]
[illegible] شعرا [illegible]
[illegible] آن [illegible]
[illegible] آن [illegible] بدو [illegible]
[illegible] فصل [illegible]

اشتقاقی [illegible]

دوازده [illegible] لیکن [illegible] امداد
[illegible] دوازده [illegible]
دوازده [illegible]
دران کتاب [illegible] دوازده امام مشهور
[illegible] بسیار [illegible]

اشعار [illegible]

[illegible] بعد از ظهور [illegible]
[illegible] سادات بیان کرده [illegible]
[illegible] ابیات [illegible]
[illegible] ذات والصفات [illegible]
[illegible] الالف [illegible]

ملاقات ایشان رفته
شاه کردید این مرد از شمار بهره منزل تبرکت
عبدالقادر جیلانی بوده وی قیم قطب المدار
که وی در خدمت شیخ محی الدین
که در احوال جمیع اولیا آورده است
اسمه اعلم لعل بیک در مرآت القدس
آنست که بیین حلقه ظهور پیر مذکور
حلقه الیست اعتقاد فقرا و ساده لوحان
از چهار طرف دیوار بر آورده اند و درین
و دران جنگل سر در انجم نه نیست زیارت ایران

وسبب لقب وی بامنیا و ازار است
که چهل سال متواتر پای یک چوب
استاده مانده العلم عند الله انتهی شیخ
آدم صوفی که از خلفای بزرگ
قطب المدار بود وی در رسالهٔ خود
دیده حلقه و سنزان و نعل و ازگون

تذکرة المتقین

تحقیق نموده قاضی محمود در
که در ابیات قصیده ابیات نموده اند
عشق قطب المدار شاه مدار است

امروز شیخ ولایت و دین
ایمون ملامت است ایمون جلال
آنکه شیخ اوست نور جمالش آفتاب
حق بیین آنکه چون غمر خویش ارشد دین سید ابراهیم
مجدد خاندان است پیر فیض است پیران خود
اشغل است ... نصل و اسلام
انبود ... زاخوان قدس ... محدث
اصوم ... شیخ سلیمان ... است
چو والد ... از تلمیذان وی جد صفائی است
ز اقوال است ... بوده صاحب ... شیخ ...
که از فحول محققین بوده ... و صحبت ... سماع ...
و ... اسعار ... زبان ...
و ... نموده ...
اساس ... و ... شد ... اوادا ...
و ... جمیع ... و ... ملک ...
... بگرده ... بلبد ... از

نشانهای مسجد که ...
و ویران گشته باقی مانده ...
وی در محل بیاده واقع شده گنبدی عالی تر ...
در زمان سلطان حسین شرقی در ان گنبد آسوده
پیش آمد اولاد ... وی تا امروز در جونپور
و ... مرید ... شهور در ...
است و فقرا ... قطب المدار است
مشهور چنان است که ظهور وی ...
که از برکات جونپور ... است از اطراف
در دریا مردم گرد آیند و ...
و قلندر ... نهایت در آنجا ...
و همیشه نقاره ... نوازند

[illegible]

فصل در بیان زیران قطب الاقطاب

نام زده شده و اسرار

سیم تاج کلاه از معروفات اوست که قلندر را
بگوید تا زمان شود که به تجرید و تفرید رسید
وتتصف بصفات الهی گشت بقول علیه السلام
والتخلقوا بصفات الله گردد و سیم تاج زیر از
جمله معروفات وی آنکه اگر قربان شود وجوی
بخوانم علم شد که با بیاستی دل کن [illegible]
از پیر رسیده شد ها ستی وی آنکه موحد را گوید
زمود را موحد واحد بیگانست و در یمین
اثنانی تخص معرودش داشت که سالک گشت
زمود کی بیک پایستی قصد هم آفاق گردد
و پایستی طلب بر آسمان دارد
ست

آن کتاب منقول بکرد

الحمد لله الذی خلق السموات والارض وجعل الظلمات والنور ثم الذین کفروا بربهم یعدلون والحمد لله والسلام علی عباده الذین اصطفی اما بعد قال

نقلیست نامر ظهیر الدین [illegible] فهو عبد الشیخ العظیم [illegible] ذات

تعالی [illegible] حضرة الهی فضل [illegible]
گفتم فرستاده را از واصلان گردید
چون همواره در حضور حضرت شاه
بود [illegible]

سه این الفاظ در بیاض که نسخ صحیح مثل نیست محض برای این معنی نقل کرده شد

بدیع الدین کہ مدت مدید و اس باصفا
و عوام بے پایاں را منتظر گلی صبح
درج کرد و تمام نموده بود بجز و فضا
لکا ... وعلے ... باری ...
جناب مولانا مولوی امیر حسن ...
القصوری جزاه الله تعالی فی الدارین
و اثر تثمین ... باہتمام احقر العباد
محمد عبد الغفور ... بمطبع ... واقع

تذکرہ ... طرق ... در احوال خلفاء
وخلفاء و الاتباع ارشاد ایشان
شیخ بدیع الدین قدس سره العزیز
قطب الاقطاب مدار ... حضرت
تقدیر ... یعنی ... لطائف حالات
... است ... آخر ... برده
والتمهل ... فی الجنة ...
فی الجنة و الصدیق فی الجنة

140

... بوالادا ... و فضل ...
وے در ... حضرت شاه فضل ... اندر این ...
حضرت ... ان ... سلسله ... تمام و ...
اند و ... بیعت ... استقامت ... بر طالبان ...
... سلسله ... بوده ... از ولایت
فصل ... صاحب ... است ... وصله ...
... بود ... بسیار ... بسیار
... کمال ... و جمیع ... آسوده
کمال طریق ... بسیار ... ملتمس ...
... تنها ... شد ... گشت ... درد ...
ایشان ... ربوده ... شد ...
ابواب ... رجوع شد ...
اہل بالمر ... استغراق ...

... کہ وقت جوانی ...
افاقه دست مید او بعد از آن
جوب چند تا دل ... از لباس ...
عورت اکتفا نموده ... آخر ... خود ...
... طالب ... کہ ... فقراء ...
بخشید و اغنیا را ... دیگر ...
و بعالم دل ... داشت و خوارق عادات
بسیار ... ازین ... اسرار
خبر میداد ... والله اعلم بالصواب

خاتمة الطبع

نحمده و نصلی علی رسوله الکریم
هل ... ناظرین ...
مخاطبه ... الکرام
البنی

... کمال ... و ...
... تمام ...
... الحمد لله ...
... و آخر ... العالمین
... رب العالمین

... لطیف و ... شود
اوقات ... نشین

شجرہ

یا الٰہی خاص ذاتِ کبریا کیواسطے — احمد مرسل شہِ ہر دوسرا کیواسطے

عقدۂ لاحل ہو حل مشکل کشا کیواسطے

واسطے خواجہ حسن بصری کے مجھکو شاد رکھ — از پئے خواجہ حبیب عجمی مجھے آباد رکھ

خواجۂ بازید شاہِ اصفیا کیواسطے

از پئے خواجہ معین الدین کر غم دل سے دور — واسطے طیفور شامی کے خداوندِ غفور

اور بدیع الدین قطب الاولیا کیواسطے

خواجۂ طیفور کا صدقہ خداوندِ جہان — واسطے خواجہ مبارک کے مجھے رکھ شادمان

خواجۂ اسمٰعیل محبوب خدا کیواسطے

از برائے خواجۂ داؤد ربِ لم یزل — اور نصیرن شاہ کے صدقہ مین دے حسن عمل

اور شاہِ چاند عارف باصفا کیواسطے

خواجۂ بازید کے صدقہ سے اے ربِ قدیر — شاہ بیچے کے لیے محشر مین ہونا دستگیر

شاہ فتون رہنمائے پیشوا کیواسطے

حضرت نورِ محمد جو ترے مقبول ہین — مین رہون صدقہ سے اُنکے تیری یاد مین

خواجہ عبداللہ مردِ باصفا کیواسطے

شاہ خیرن کے تصدق مین تو مجھپر رحم کر — تا نہو محشر مین مجھکو آتش دوزخ کا ڈر

اور عباداللہ شہِ اہلِ سخا کیواسطے

بشارت ملتجی **فیض محمد** کے سبب — ذاکر و شاغل مجھے اپنا بنا دے یا مرے رب

ربّنا تو اپنی ذاتِ کبریا کیواسطے

اعلان

کہان ہین وہ شائقین والا تمکین
اور کدھر ہین
ناظرین حالات اولیاء رب العالمین

اس کتاب نایاب کو جو عرصہ دراز اور مدت دیرباز کے بعد نہایت سعی وکوشش سے تالیف ہوکر مطبع عزیزی مین طبع ہوئی ہے چشم دل سے ملاحظہ کرین اپنی آنکھون کو نور اور قلب کو سرور بخشین اور اس فقیر کی سالہا سال محنت شاقہ وصرف زرکثیر جو اس کتاب کے مضامین فراہم کرنے مین ہوا اوسکی داد دین قیمت رسالہ ہذا فی جلد عہ بلا محصول رکھی گئی ہے جن حضرات کو خریداری اس نعمت عظمیٰ کی منظور ہو اس نحیف کو مطلع فرمائین انشاء اللہ تعالیٰ بہت جلد رسالہ بذریعہ ویلوپی ایبل ارسال خدمت کیا جائیگا۔ حصہ دوم زیر طبع ہے اسمین مشائخان حال کا مع اونکے پیران طریقت کے ذکر ہے اور شجرات ہر ایک کے علیحدہ علیحدہ مع مختصر حالات کے اور ذکر واذکار شغل و اشغال خاندان عالیہ مداریہ زادالله شرفاً وتکریماً کے مندرج ہین اور اوراد وادعیات خاندانی مع اسناد لکھے گئے ہین یہ وہ چیزین ہین جو ابتک حرز جانکے طرح اگلے لوگ عزیز رکھتے رہے اور ریگے یا دیگرے تفویض فرماتے رہے چونکہ اسوقت شائع کرنا انکا محض بغرض رفاہ عام سمجھا گیا لہذا پیشکش ناظرین ہے حضرات شائقین ملاحظہ فرمائین اور اس نحیف کو دعائے خیر سے یاد کرین

با کریمان کارہا دشوار نیست

المشتہر
خاکپای زمین نشین محمد امیر حسن
منصوری اڑائی انہ مکنپور
ضلع کانپور

تو از تمکین من از حیرت نه ایمای نه تقریری	بدان ماند که هم پرست تصویری

ابر مطیر اوج گهرباری ملا شوکت بخاری از دقیقه سنجان معنی رس و نازک خیالان گرم نفس بوده و در سال رحلت نمود و من دیوانه

بیاده نقش دگر زند رنگ فرنگ ترا	شراب روغن گل شد چراغ رنگ ترا
مسخر کرده اند اهل جنون اقلیم هامون را	سواد چشم آهو مهر باد است مجنون را
خطیکه بیاقوت تو نظاره پسند ست	گردیست که از آمدن خنده بلند ست
بیا که بی لب لعلت ایاغ من خشک ست	چون غنچه گل کاغذ باغ من خشک ست
هیچ گندم ز عدم زاد سفر می بندم	نان نه کرده خود را بکمر می بندم

واقعه وتیره سخن پردازی حکیم الممالک شیخ حسین شهرت شیرازی ست در عهد عالمگیر بهند آمده و در خدمت شاهزاده محمد اعظم تقرب داشته و در عهد محمد شاه بادشاه بزیارت بیت الله اقصی رفته باز بهند مراجعت نموده و برا ست

مست از خانه برون آید و شب سیر کند	طور بد بینش گذشته ست خدا خیر کند
یک نفس دستگی داشت دلم زود برد	مرغ ناله ز من بود که بلبل زود برد

سبز خردی معرکه سخن طرازی شخص پرور رشید شاعر رنگین سخن حسین فازی متخلص بشهید از سکنه حوالی لاهور بوده و در سال هزار و صد و سی رحلت نموده و برا ست

هنر ستاره بمقصود میگرد و هنر هر دو را	گره دار رشته پرواز بازی شد کبوتر را
اشک خون گریه گل دامن قاتل گردد	بچه طور امید دل سوخته بسمل گردد

حرف الصاد

مربع نشین مسند سعادت شیخ صدرالدین قدس سره شهنشاه کشور شریعت

ودفاتان ملک طریقت بوده از مریدان شیخ شهاب الدین عمر سهروردیست رحمة الله علیه با مولوی سوم و شیخ سعدی حموی اتحاد تمام داشته شرح کمالات شیخ درین مختصر گنجایش ندارد فقیر رباعیه از کلام هدایت انضمامش میگارد

آن نیست ره وصل که انگاشته ایم	وان نیست جهان که پنداشته ایم
وان چشمه که خورد خضر زو آب حیات	درخانهٔ ماست لیک انباشته ایم

شاه صفی پسر سید محمد نوربخش نیز نیست از اکثر فنون بهره مند و در طریق فقر و سلوک بسر سے نموده ویراست

می نوش صفی ز دل برون کن غم را	زنهار بهرزه بگذران یک دم را
در عالم خاک خویش را خوش دار	انگار که آب برده این عالم را
تا بتوانی دلی بدست آر صفی	هرگز دل هیچکس میازار صفی
سررشته همین ست نگهدار صفی	زنهار صفی هزار زنهار صفی

فرمانروای ممالک معانی مولانا صفی الدین خراسانی ولد مولانا حسین واعظ بود دگوهر ارادت بسلک مریدان خواجه ناصر هروی قدس سره منسلک نموده این مطلع ویراست

بالب لعل و خط غالیه گون آمد	عجب آراسته از خانه برون آمد

خواجه صبائی معتقد و معاصر مولوی جامی بوده نظیر این مطلع از و رقم نموده

آتش دل شعله شد جان عزم رفتن میکند	شمع در هنگام رفتن خانه روشن میکند

مولانا صبحی شاعر پرشور است و معاصر مولوی مذکور بسیار خوش دست داد این مطلع ازو

ماه من آب بنور خویش این کاشانه را	ساز و شش در نه آتش میزنم این خانه

امیر محمد صالح کابلی واقف آئین خوش کلامیست و معاصر مولوی جامی این بیت ازو

بگو برای خدا تا برم گرانی را		اگر ز آمدنم خاطرت گران شده است
گفتمش دل بتم عشق تو دیوانه شده است		زیر لب خنده زنان گفت که دیوانه شده

یوسف کنعان خوشخوانی شیخ یعقوب **صرفی** از اهل کشمیر بوده و ویراست

بر سر دار بردار به بیین هر کس را		کس عروسان چمن نقره و زر دیده است

مهر سپهر روشن بیانی مولانا نور بهان **صبری** از اقران ناصری بوده بسیار خوش گو است

ز آغاز محبت گر پشیمانی بگو با من		که منهم دل ز مهرت بر کنم راز رضتی دارم
زبان بریده باد کسی که دست مرا		زد این تو به تیغ زبان جدا کرده

محک طلای نکته انگیزی شاعر کامل عیار **صبوری** تبریزی بکسب زرگری معیشت میکرد ویراست

بسکه در هر طرفی جلوه نمائی دگرست		دل بجای دگر و دیده بجای دگرست

مولانا **صادقی** نقاشی میکرده آخر بکتابداری شاه عباس بسر مے برده این مطلع ویراست

ز غیر با دل پر شکوه پیش شدم		گرفت جانب اغیار شرمسار شدم
ملخهاے پیکان ز پرندگے	مصرع	شد آفت مزرع زندگے

مولانا **صدقی** شاعر خوش بیانست و ساکن بلدهٔ هراتست معاصر سلطان سلطان حسین میرزاست این مطلع ویراست

عرق نشسته زبناهم رخ نکوی ترا		زمن مرنج که میخواهم آبروی ترا

بانی مبانی سخندانی مولانا **صالحی** خرابی بشیوهٔ گلکاری بسر می برده دوالی ولایت حصار کتاب خانهٔ خود بوی سپرده از وست

اگرامی شمع سنی نفس من باشی … چه و ما بهتر ازین ست کہ روشن باشی

گلگونهٔ عارض رنگ نازک ادائی شاعر شیرین سخن مولانا صفائی خراسانی بوده بسیار خوش او است و معاصر سلطان حسین مرزا

بسکه در سر هوس روی تو دارد دیده … پشت سوی من و رو سوی تو دارد دیده

عزیز مصر سخندانی مولانا یوسف **صوفی** مازندرانی مدتی با مولانا صفائی بوده بواسطه عجبی که داشت شوخ طبعان وی را یوسف صفائی میگفتند و او بسیار متغیر میشد بهرات رفته و کسب اخلاق کرده این دو بیت وی راست

در مقصود خوبان مجمع البحرین شد صوفی … که بحری در بر است از چشمه هر چشم گریانش
گر بدین آب و هوا کویت بود منزل کلیم … از زلال خضر یابی دم روح الهیم

نوشته سطور است روز واقعه خود عشره گفته بود همان بیت پیش جنازه اش میگفتند و بدوستانش عجب حالتی و سوزش طاری شده بود و آن این است **غزل**

هرکه گل زباغ زندگانی چید و رفت … آمد و بر سستی عهد جهان خندید و رفت
کس ازین ویرانه یکدانه حاصل بر نداشت … هرکه آمد تخم هوس پاشید و رفت
سیر معراج فنا را خوبی در کار نیست … چون شرری باید اندک هستی ورزید و رفت
بسکه چون گل گلعذاران بر سر هم خفته اند … همچو شبنم میتوان بر روی گل خندید و رفت
ازازل صادق بدنیا میل آمیزش نداشت … چند روزی آمد و یاران خود را دید و رفت
دم تیغ تو که اعجاز مسیحا دارد … خضر اگر کشته تیغ تو شود جا دارد
هر نفس دست تو در گردن خود می بیند … آنچه اقبال بلندست که مینا دارد
کشیده تیغ بقتلم شفیع میطلبد … وگرنه چیست بهر سو نگاه و صید مش

هیگیریم زار و یار گوید زرقست	چون زرق بود که دیده در خون غرقست
تو پنداری که هر دلی چون دل تست	نی نی غلطی میان دلها فرقست

جویای خلعت زار نکته دانی میر صادق صفاهانی مشهور بکا و بود وجهت تغییر لقب خود این قطع بطعنه رخاقانی رقم نموده هر دو نوشته می آید

خاقانی آن کسان که برای تو میروند	زاغ اند و زاغ را روش کبک آرزوست
گیرم دو مار چوبه کنند تن بشکل مار	کو زهر بهر دشمن و کو مهره بهر دوست

گاو گوید قطعه

ای آن کسانکه ره بطریق میبرند	ایشان خرند و خر روش گاو آرزوست
گیرم که خر کنند تن خود را بشکل گاو	کو شاخ بهر دشمن و کو شیر بهر دوست

طرفه تر اینست که خود را گاو قرار داده و بر بهم سینه نکرده گاو شیر دار گفته

طوطی شکرستان معنی بندی مولانا یحیی سمرقندی از ترسایان رند لاابالی بوده فقیر بیک مطلعش اکتفا نموده

از آه سوخت خانه ام بچاره چون کنم	دیگر بخانه که روم آه چون کنم

شیرازه بند دفتر سخن طرازی مولانا یحیی شیرازی از سخن سنجان صفاهانیان بوده خوشگو ست این شعر از وست

دلم پر است زغم بر لبم فغان بگشت	که همچو شیشه می گنم گریه در گلو دارم

ابر مطیر اوج گهر ریزی مرزا محمد علی تبریزی صائب ایزد بخش لالی معدن سخن است و سواد بیاضش سرمهٔ اصفهانیست

نقلست که در بستے مرزا در ایام طفولیت باتفاق پدر که از اعاظم تجار تبار اصفهان

بوده بدکان یکی از اہل الله که با مرمعانی اشتغال داشته وارد شد آن ولی کامل کاغذ ریزه ہای که در دکان ریخته بود و در کاسه سریشی مخلوط کرده به مرزا گفت بخور مرزا باشارت والد ثلث آن خورده شیخ بوالد مرزا گفت اگر تمام خوردے سے کلامش تمام عالم را فرا گرفتی حالا به ثلث جہان خواہد رسید کلیات مرزا بتجاوز از لک بیت است در عہد شاہجہان بادشاه بهند آمده از پیشگاه خلافت به منصب شایسته وخطاب مستعد خانی عز امتیاز یافته ظفرخان احسن مالک این مطلع

زہد خشکم چنگ وفی را در خروش آورده است		توبه من خون مینا را بجوش آورده است

وخواجه ابوالحسن تربتی مالک این مطلع

باده عمر خضری بخشید گل پیمانه را		سرو مینا سبز وارد گلشن میخانه را

ہمگی ہمت بقدردانی مرزا برگماشته اند و دقیقه از دقایق مروت فرونگذاشته چنانچه ازین ابیات مرزا استفاده میشود

کلاه گوشه بخورشید و ماه می شکنم		باین غرور که مدحت گر ظفرخانم
بلند بخت شہا لا بہار تربیتها		که از نسیم ہوا داریت گلستانم
حقوق تربیت را که در ترسمے یاد		زبان کجاست که از عہدت سخن رانم
زروی گرم توجو شیدخون معنی من		کشید جذب تو این لعل از رگ کانم
ز وقت تو معنی چنان نشدم باریکیا		که میتوان بدل مورکرد پنہانم
چو سنبل ابیات من پریشان بودند		نداشت طره شیراز روے دیوانم
تو غنچه ساختی اوراق بادبرده مرز		وگرنه خارنمی ماندے از گلستانم
تو مشت مشت گہر چون صدف من دادے		چوگل توزر به بسم ریختے بدامانم

در هنگامیکه خان موصوف را صوبه داری کابل کشمیر مفوض شد مرزا صائب را
نیز با خود برداشت

نقلست روزی میرزا در محفل خان مشارالیه از اشعار خود می خواند و
ارباب مجلس جواهر تحسین و آفرین از چار سو نثار میکردند که ناگاه کشمیری
که بعلت نشاخته اشتهار میداشت میگوید که شعرای زمان ما را غیر تبدیل
و تغییر حروف کاری دیگر باقی نمانده است که پیشینیان همه مضمون ها رنگین
بسته رفته اند مرزا بدیهه این بیت بروے برخواند

اہل دانش جمله مضمونهای رنگین بسته اند بست مضمون نه بسته بدنیتان شما

ظفرخان بخندید و بمرزا صله گرانمایه بخشید

روزی در مجلس خان معزالیه مرزا صائب و ابوطالب کلیم از اشعار خود
می خواندند که خان موی الیه فرمود که بیتی در صفت لبی که زخم دندان داشته باشد
طرح باید نمود اول کلیم این مطلع بر بدیهه گفت

زخم دندان خوب تر کرد آن لب پر خنده را	حجت آری عیش میباشد عقیق کنده را

اہل مجلس تحسین و آفرین کردند باز مرزا صائب گوہر این شعر سفت

باشد بلبش نشان دندان	نقشے که بمدعا نشیند

مجلسیان تحسین و آفرین بلیغ نمودند کلیم تاب نیاورده گفت

بلبش از ین جوهر یابی که زین بازارند	قیمت رشته مردان بر لبود از گوهرها

مرزا صائب بر خود پیچیده این شعر بگفت

تیره روزی بین که میخواهد کلیم سبز بان	پیش شمع طور اظهار زبان دانی کند

کلیم دست به خنجر گذاشت مرزا نیز مستعد جنگ شده خان موصوف گفت آخر این عرضهٔ اشعار است نه میدان کارزار و باهم صلح داد

نقلست در آغاز طنطنهٔ شاعری مرزا شاعری امتی نامصرعی متضمن ترکیب بامر بوط بسته آورد تا مرزا مصرعی دیگر برساند مصرع خود اینست ع شمع گر خاموش باشد آتشش از مینا گرفت ٭ میرزا بدیهه مصرع ثانیش رسانید ع امشب از ساقی زبس گرمست محفل میتوان روز سے ٭٭ مرزا صائب که اینها و مصرع بگوششش افتاده بود ع ازشیشهٔ بی می می بی شیشه طلب کن ع و دیدن رفتن استادن نشستن خفتن و مردن ٭ پیش مرزا صائب برخواندی مرزا بدیهه برای مصرع اول این مصرع رسانید ع حق را ز دل خالی از اندیشه طلب کن ٭ و جمعه ثانی این مصرع ع بقدر هر سکون راحت بود بنگر تفاوت را ٭ من دیوان حقائق بیانه

وحشی وار از اوضاع جهان دست مرا
که بزنجیر دو زلفش نتوان بست مرا

غنچه سان پرگل اگر خواهی دامان خویش را
پرده زلف خموشی کن زبان خویش را

احاطه کرد خط آن آفتاب تابان را
گرفت خیل پری در میان سلیمان را

نه خط آن از چهرهٔ آن اینه سیما برخاست
که درین آینه جوهر تماشا برخاست

شب که صحبت بحدیث سر زلفت گذشت
هرکه برخاست زجا سلسله برپا برخاست

هیچ مستی زپی رقص نخیزد از جا
به نشاطی که دلم از سر دنیا برخاست

زینت خود ساخت دولت هرچه را رد کرد فقر
مشعل شاه از کمان لق گدایان روشنست

باز از نگاه گیر طریق سلوک را
در عین آشنائی مردم رسیده باش

ز خار زار تعلق کشیده دامان باش
تهی‌دستان خسم از بار منت ثمر است
تمیز نیک و بد روزگار کار تو نیست
کدام جامه به از پرده پوشی خلق است
ز بلبلان نوا سنج این چمن صائب
همین بچشم تو از شیوهٔ رضا شده ام
اگرچه نیک نیم خاک پای نیکانم
جدا شو راز دو عالم تا توانی از خدا بودن
افشان خال بر رخ آن دلربا ببین
تا رخ از بادهٔ گلرنگ برافروخته
من کجا جبهه کجا ای فلک ناانصاف
عیش فرشته دران محفل روح افزای
گرد کلفت زر نشیند به جبین در بر بی
چشم از آن حسن جهانگیر چه ادراک کند
سر خورشید درین راه بخاک افتاده است
صائب از بسر دو جهان قطع نظر آسان است
ز مطلب در حجابی تا نظر بر مدعا داری
اگر سلی پرده خود را دیده باشی
ببالش شد ز صد جا کست ز نیم

بهر چه میکشدت دل از آن گریزان باش
ثمر قبول مکن سرو این گلستان باش
چو چشم آینه از خوب و زشت حیران باش
بپوش چشم خود از عیب خلق عریان باش
مرید زمزمهٔ حافظ خوش الحان باش
هزاری من که ز بیگانه آشنا شده ام
عجب که تشنه بمانم سفال ریحانم
که دارد دو صد بسیار با خلق آشنا بودن
در روز اگر ستاره ندیدی بیا ببین
جگر لاله عذاران چمن سوخته
بهمین داغ بسوزی که مرا سوخته
که فتد شیشهٔ می جای و ساقی جائی
که بود دوست فشان سرو سهی بالائی
در حبابی چه قدر جلوه کند دریائی
که به افتادگی سایه کند پروائی
اگر از جانب معشوق نبود ایمائی
نکردی آشنائی خویش تا بیگانه آشنا داری
گل از فردوس اینجا دیده باشی
که در خلوت بود چیده باشی

نماند وقت جنون را رسیده آهوئے | کہ پیش وحشت من ننگرد زانوئے را

تیر بیشۂ معانی میر صیدی طہرانی بسند لپسند آمده. روزے جہان آرا بیگم بنت شاہجہان بادشاہ برای سیر باغ میرفت میر مذکور از بالاے بام این مطلع باواز بلند بر خوانده

برقع برخ افگنده برد ناز بباغش | تا نکہت گل بیختہ آید بدماغش

بیگم بشنید ، و پانصد روپیہ بخشید منہ

درین بہار نشد فرصت افغاں ما را | کہ ہم ترانۂ بلبل کنیم مینا را
تنها نگشتہ چنوں پا بہ نم بکام رسند | چون برنگ گل شاه است شراب بجام
حسن سنگین دل چو خواہد طرح بیداد افگند | عقدہ چون بی ستون در کار فرہاد افگند
بلاک بدگمانی ہای آن نامہربان صیدی | کہ می بیند سر تشکم راو گریانم نمیداند
زغیر می کشم از دست بیکسی صیدی | تحملی کہ زمعشوق خویش نتوان کرد
در جہان بود ازین پیش نشانی اکنون | ما مکافات کش عشرت آن یارانیم
بیشانیی نگرلین دیار چون دو چشم | بیگانہ ایم و خانۂ ہم را ندیده ایم
باش چندی بدخوی و ستمگار و لیکن بخاطر | کہ گناه از دگری باشد و از ما رنجی
عشق من کرد ترا شهره و حسن تو مرا | هر دو رسوائی همیم از چه تو ز ما رنجی

شاعر سحر کاسب حکیم محمد کاظم صاحب دیوانی پر از طب و یابس داشتہ. روزی میر صیدی برای دیدنش رفت حکیم در خانہ بکاری مشغول بود و دیوانش بعزت تمام مانند مصحف مجید بر رحل نهاده میر بگشود و نگاہے کرد و رفت چون حکیم از خانہ بیرون آمد شنید کہ میر صیدی آمده بود بمیر ساتان گفت کہ تا آمدن میر

بمطالعه دیوان من محظوظ می‌اید این تقصیر آن بیچاره را چندتا نزدیا نزد و این ماجرا بگوید
روزی بدربار دوچار شدند حکیم عذرخواهی کرد و گفت که چرا از زود برخاستید
تا آمدن من انتظار نکشیدند باری دیوان درانجا بنظر درآمده باشد میر گفت
یکدو صفحه خوانده ام اما عجب انصاف ست که شعر شما بگوئید و صله میر سامان بیابند

خط سبز آفت جان بود ندیدانستم مارا بجدای خویشتن راهی نیست	دام در سبزه نهان بود ندیدانستم در ظلمت شب نور شهنشاهی نیست

حرف الضاد

آفتاب مشرق سخندانی شاه ضیاء الدین کرمانی در زمان پادشاه سلطان محمد
خدای بنده وزارت اصفهان داشته و همت به تربیت فضلا برگماشته و در سال
نهصد و هشتاد و هشت از دست یوسف خان افشار بقتل رسیده این رباعی و یراست

دل دوش که ذکر تو ستمگر میکرد میگفت وفا بسینه از جور تو سنگ	هر کس غمت شکایتی سر میکرد عهد از ستم تو خاک بر سر میکرد

جاه نشین گوشه سخن سرای میر نظام الدین ضیائی معاصر جامی بوده و کسب
کمانگری می نموده این مطلع ویراست

سرمه را که بود منت غیری همراه	کور باد آنکه کند چشم بدان سرمه سیاه

بدر آسمان نیکونهادی شاعر شوخ طبع ضیائی اردوبادی هزال بیباک
بوده و مردم را از صحبتش شگفتگی روی می نموده و یراست

نرگس بدور چشم تو میل شراب کرد	مست آنچنان فتاد که یکسال خواب کرد

خوش آن ساعت که آید شوخ من شمشیر کین با او — رقیبان جمله بگریزند من باشم همین با او

پهلوان عرصهٔ پرشوری ملا ضعیفی نشاپوری از بی باکان روزگار خود بوده و سعادت زیارت بیت الله حاصل نموده ویراست

چو سر بحلقهٔ زلف بتان در آوردم — سری بعالم دیوانگی بر آوردم

رستم عرصهٔ نیکو بیانی میر محمد قاسم ضعیفی سمنانی از خوش خیالات عرصه بوده ویراست

بمیرم پیش آن مژگان که زد در وقت خونریزی — اجل را دست و پا لرزد بلا در اضطراب افتد

جان جهان نیکو بیانی مولانا ضمیری اصفهانی از تال ضمیر یاب بوده لهذا شاه عباس ماضیش ضمیری تخلص نموده بسیار خوش گوست این چند بیت ازوست

تقاضاهای من از خنده لب بسته است جانان را — که استغنای معنا جان خجل سازد گدایان را

گر نه ترتیب وعدهٔ روز جزا بود ز تو — سوی بدن که آورد جان گریزپای را

مشکل شده کارم ز تو در درد دلم اینست — آگه نه از درد دلم مشکلم اینست

خوشحال آنکه دید ترا و سپرد جان — آگه نشد که هجر کدام و وصال چیست

ای خوشش آن منتظر دیدهٔ دیدار که تو — بر سرش آئی و از شوق ترا نشناسد

حیران شده را لذت دیدار نباشد — زان مانع نظارهٔ من یار نباشد

فریاد از آن لحظه که در درد دلم آن شوخ — پرسد ز من قوت گفتار نباشد

چو برخیزم ز خواب ناز و بیند روی من یکدم — بهانه چشم مالیدن کند تا ننگرد سویم

چه حیاست اینکه گاهی اگرم ز حال پرسی — بهزار رنگ گردی ز بعد انفعال پرسی

دانای حقایق روشن بیانی مولانا ضیائی از افاضل عالی قدر بوده و در سال هزار و چهل و چهار بهاسنجار رحلت نموده ازوست

در گوشهٔ عزلت آرمیدن خوشتر	وز صحبت خلق پا کشیدن خوشتر
زنهار ضیا علاج چشمت نکنی	از ضایع زمانه را ندیدن خوشتر

کحل الجواهر باصره نکته دانی ملا ضیاء الدین اصفهانی خلیق با صفا بوده و این
عم سلیمان مرزا دیر است

نه اندازست گر حرفش بلب پیر آشنا گردد	سخن را خوش نمی آید گران لبها جدا گردد
بهر که یار شدم تا بآخرت یارم	هزار عیبم اگر هست این هنر دارم

مهر منیر مشرق معنوی میر ضیائی دهلوی خوشگوست این مطلع از دست

بدور حسن تو هر کس که بود مجنون شد	ستم تو کردی و بدنام دور گردون شد
نشسته در طلب دلربای خویشتنم	چو چشم سیرم اما بجای خویشتنم

حرف الطاء

صاحب اشعار دلچسپ بن شاه اسمعیل شاه طهماسپ لفظ دوازده امام
تاریخ رحلت اوست و این مطلع ازان خوشگوست

زلف سر برده بگوش تو سخن میگوید	سر بسر حال پریشانی من میگوید
ز تبریزی بجز چیزی که سینه	همان بهتر که تبریزی نه بینی
سگ کاشی به از اکابر قم	باوجودیکه سگ به از کاشی ست
چون چرخ فلک در اضطرابیم همه	در محنت و غم به پیچ و تابیم همه
از بهر دو روزه عمر ای یار عزیز	بنگر که چگونه در عذابیم همه

سوخته عشق بتان طاهری سالک بن ملا طاهر شاعر هموار گو بوده گاهی
اشعار جلالا خواهرزاده خود را بنام خود می خواند باین سبب مطعون [illegible]

گویند یکی از غلامان شاه عباس عشق ورزی دیرا بحجره بردشاه آگاه شد
فرمود تا لب و دندان و دیگر اعضایش بسوختند دران حال این مطلع گفته

آنکه دیم هوس سوختن ما میکرد	کاش می آمد و امروز تماشا میکرد
خون شد دلم ز غصه در آن غنچه امید	با دیگران شگفته و با من گرفته ست

علی بند معشوقه نکته انگیزی ملا طوفی تبریزی شغل زرگری داشته و تمام نقد عمر
بهوس کیمیا در باخته صاحب تذکره و دیوانست

آنکه جان تعبیه در صورت دیوار کند	جلوه کرد که چون صورت دیوارم کرد

ملا طاهری ابردی اول نقش دوزی میکرده آخر بکسب کتابت بسر میبرده از وست

انگشت مهر عشق چو بر ابروان نهاد	تیری برای کشتن من در کمان نهاد

بلبل گلستان نکته ایجادی مولانا طاهری استرآبادی سخنور گرامی ست و معاصر
مولوی جامی خوشگوست و این مطلع از وست

خوشم بعشق کرم روز روزگاری نیست	مرا به نیک و بد روزگار کاری نیست

شاعر معانی مکاسب حکیم ابوطالب تبریزیست از اطبار شاه عباس بوده
و طالب تخلص می نمود این مطلع ویراست

یار با غیر و غم عشق در آغوشم بود	مرگ صد بار به از زندگی دوشم بود

فرمان روای ممالک معانی و لکشا بلبل گلستان مشهد ملا ظهوری از زبان شاهجهان
بادشاه بهند آمده و در خطه کشمیر جنت نظیر پا بدامن کشیده همانجا رحلت نموده از وست

یوسف از خیانت بهتان زلیخا وار ست	ورنه خود داری او نیز کم از زندان نیست
ما خانه زاد دام با دیده مردن	تا بوت ما اسیران غیر از قفس نباشد

جهد بر شکست دل بصد فغان افتد — چو کودکی ز بالای نردبان افتد
توان گلی که شب از دیدن چراغ رخت — تذرو با همه طور ز آشیان افتد
خوش آن ساعت که بزم آرا نشینی بر لب جوئی — خط پشت لب چشم قدح را گردد ابروئی
میانش بینم و چیزی بدستم در نمی آید — چو آن عکسی که افتد در دل آئینه از موئی

شاعر والا مناقب محمد طالب المشهور به **طالب آملی** برادر خاله زاد حکیم رکنای مسیح ست که استاد میرزا صائب بوده چنانچه حکیم این رباعی در مرثیه اش گفته

فرزند عزیز طالب خویشم رفت — زین واقعها چه بال ریشم رفت
من بودم آن عزیز در عالم خاک — خاکم بر سر که آنهم از پیشم رفت

القصه طالب بهند دلبند رسیده و در خدمت شاهجهان کامیاب گردیده دیوانست

بتن بویا کند گلهای تصویر نهالی را — بیاد یار سازد خفتگان نقش قالی را
خانهٔ تست دل و دیده ز طوفان سرشک — گر نگیرد آب در آنجا تو در میخانه بیا
اوراق کهنه کی بمثل کهنه میرسد — ز ذوق نیست که در پیاله بود ز رساله نیست
عشق را بر سر بالین من آرید بجبر — کین طبیبیست که مشهور همین تدبیرست
تبسم لبش اگر نیست سبکدست است — نگاه چشم تو شمشیر در کف مست است
مانع ریزش آن گریه نمیدانم چیست — که جگر بر مژه می آید و پس میگردد
الهی مکن ای شرم نزدیکی آن سرو — شاید بغلط یار ز من دست بشوید
فرو ریزم ز دل بدامان مژگان — بناگه چو آواز پائی در آید
بچو بیند بیخ عنبرین دام زلفت — مصور بیر مرغ تصویر بند د
باعث را ندنم از بزم بجز غماز نبود — ورنه کس را من و بودن من کار نبود

بسوی خویشتن از زلف کشا خانگیش دیم
که من بسیار میجویم هم آغوشت نمیدانم

تا کمان قدت هم آغوشت رو ساخته
بر ناوک مژه چشم زره ساخته

ای کاش گوش نبتم اول شدی چو چشم
تا هرچه گفتی از تو مکرر شنیدمی

ای خوش آندل که هم آغوش جراحت باشد
دوستدار الم و دشمن راحت باشد

مرد آن وقت فرود آمدن تیغ بسر
چین نگندن بجبین نیک شهادت باشد

نقلست از و لمک جرمی عظیم بوجود آمده بود سلطان فرمود تا جلاد تیغ تیز برآهیخت و لمک مضطرب بود که بر خوی سلطان اعتماد نداشت یکی از ندمای مجلس گفت که ای نامرد اینچه بیجگریست گفت اگر تو مردی بیا بجای من بنشین تا من بنشینم سلطان بخندید و از سر گناهش درگذشت

مولانا **طاهری** بخاری شاعر خوشگوست ازوست

تا آرزوی آن لب میگون کند کسی
بسیار غنچه وار جگر خون کند کسی

خلق ملامتم کنند و من برین که آه
از دل چگونه مهر تو بیرون کند کسی

شاعر ماهر شاه **طاهر** از ساداتِ اخوندیۂ سلطانیه بوده ویراست

جلوۂ زلف شاهدی برد دل رمیده را
بلی بکجا برد کسی مرغ شب پریده را

ماهر آئین نیکو بیانی ملا **طوسی** خراسانی شاعر نیکو دستگاه بود و معاصر با پادشاه ویراست

مردم آزاری منز نرگس عیار را
کار فرمودن نشاید مردم بیمار را

ای لعل و رخ تو فتنه آشوب بدهر
تا بگر بخته از شرم رخت شهر بشهر

صاحب کلام پرکیفیت شیخ سیف الدین **صیفت** از تیز طبعان معنی پرور بوده نیکو استعداد داشت و ساکن قصبۂ الورمن توابع اکبرآباد و این مطلع ویراست

گه نگه دزدیدن و گه شوخ چشمی برملاست	خوش غلا فیها می این شمشیر بیدو لهابیا
چو تاک از سبز پوشیها سر و برگ و غل دارم	لباس صالحان و شیشه می در بغل دارم

حرف الظاء

نقطهٔ دایره فضایل تا بی مولانا ظهیر الدین فاریابی در فضل و بلاغت عالی و در فنون فصاحت شهرهٔ آفاق مداح اتابک قزل ارسلان بوده چون بطریق سیر در اصفهان افتاد روزی بدیدن قاضی القضات خواجه صدر الدین عبد اللطیف رفت و سلام کرد خواجه التفات نفرمود این قطعه بدیهه گفته بروی بخواند

بزرگوارا دنیا ندارد آن حرمت	که هیچکس نرسیده بدین سرافرازی
بس مظفر تو بیاری مکن از آنکه بفضل	دلم نگیبدی جوران همیکند بازی
تو این سپر که ز دنیا گشاده بر رو	بروز عرض مظالم چنان بینداز
که از جواب سلامی که خلق را بر تست	بهیچ مظلمه دیگری نپردازی

چون خواجه این قطعه شنید عذر خواست و باحترام پرداخت اما ظهیر الدین ... نشد و راهی بگشت و به تبریز رسید و عزلت گزید در سال ششصد و پنجاه رحلت در زید و بما نجا نه پهلوی ... آرمید

شرح غم تو لذت شادی بجان دهد	شکر لب تو طعمه شکر در دهان دهد
زلفت بجادوی ببرد هر کجا دلیست	و نگه چشم ابروی نامهربان دهد
نه کرسی فلک نهد اندیشه زیر پای	تا بوسه بر رکاب قزل ارسلان دهد
بیمار نرگس تو که مائل بخون ماست	... تا دل بیار شکنند

هر کجا باز دخند ولب گل رخساری	بر زخم نمکی زند از جان جگر گازی
عشقبازی بجهان کار چو من بیکاریست	که جز این کار ندارم من و مشکل کاری
تا کی غم تو رخ بخون شوید دل	آزاده فراق تو بجان بوید دل
رحم آر که آسمان سنگ بارد جان	بخشای که از زمین نمیروید دل
ای نوبت تو گذشته از چرخ برین	بی نوبت تو مبادا عالم نفسی
آوازهٔ نوبت بهر کس برساد	لیکن مرساد نوبت از تو بکسی
تا خاص خدای از دل و جان نشوی	بر مرکب فقر مرد میدان نشوی
شیران جهان پیش تو روبه کردند	گر تو سگ نفس را القربان نشوی

شاعر باهر کاظم طاهر معنی یاب بیدیل بوده ساکن خطهٔ اردبیل کسب زرگری معاش میکرده سخن سنج نیکو ادا است این چند شعر وی ز است

صفای جوهر ذاتی زیاده تابست	لبی که نیست می آلوده لعل بی آبست
جمال دوست بدین نمیشود آخر	گل بهشت بچیدن نمیشود آخر
نیافتیم که سررشته در کجا پیداست	که آرزو من بکشیدن نمیشود آخر
در کام و زبانم الفت الله است	زین جاده مرا بشهر وحدت ره بست
انگشت شهادتست هر قمر کاهم	با کلمهٔ لا اله الا الله است

ابر نیسان امیج گهر ریزی فاضل کامل ملا ظهوری ترشیزی داماد ملا ملک قمی معاصر فیضی بوده در عادل شاه بادشاه دکن بصلات گرانمایه اش سرفراز نموده

میکنم لاغری خویش بعمد پرده نهان	نا نمایان نکنم فربهی مجنون را
بظاهر از سخنان گرچه بوی خون آید	نگاه بهانی نهانی مروت آلودست

کشند تیغ ستم هر جا علم جلاد هجرانش	ز خون تا روز محشر خاک جوش الامان دارد
ای کعبه رو از نار سگی ره آگاد	چشمه شده نعلین و مغیلان گله دارد
بس مشکلست حال دل ناتوان من	افتاده مرگ زخستگی به دنبال جان من

حرف العین

قدوهٔ اولیای کبار شیخ فرید الدین عطار قدس سره تولد شریفش در سال پانصد و سیزده بعهد سلطان بوده گویند در اوائل شیخ در نیشاپور دکان عطاری داشت روزی فقیری وارد وقتش بهشو و سوال میکند شیخ ازانجا که مشغول خریداران بوده بجواب وی گفت ای عطار بگو مردن فراموش کردی شیخ گفت تو یاد داشته باشی گفت بلی بنگر که من یاد دارم این بگفت و پیش دکان دراز کشید و بماند و جان بحق تسلیم کرد و شیخ را حال دگرگون گشت دکان را بتاراج یغمائیان داد و فقیر شد و بکمال رسید و خرقه از شیخ مجد الدین بغدادی یافت گویند در نظر شیخ گرمی عشق بجائی جلوه گر بود که هر طرف که بقهر میدید آتش در میگرفت چون چنگیز خان نزدیک شهر شیخ رسید اهل آن دیار آمده التماس کردند که بیک نگاه جلال حضرت آن ظالم سفاک سیاه برابر شود و خلق خدا در امن می ماند شیخ فرمود تا دیوار مقابل لشکر چنگیز خان بردند که شیخ بنظر قهر سوی لشکر دید یا سر مو هیچ یکی گزند نرسید گفتند پاسخ فوجش سوخته نمی شود شیخ گفت بگذارید زیرا که خواهش خدا تعالی دیگر است آخر فوجش در رسید و قتل عام کرد و شیخ نیز بدست ترکی گرفتار شد سه کس از مریدان شیخ پیدا شدند که بار زر بوزن شیخ میدهیم بستانند و بگذار آن ترک از شیخ پرسید گفت

بگیر که تا این می ا...م آخر الی و امن کاهی آورد، گفت این را بگیر و شیخ را
بگذار ترک گفت حالا چه میگوئی گفت بگیر که پیش از این می ارزم آن کافر به آن شفقت
بشیخ را شهید ساخت انتهی من نفحات کلامه

سبحان خالقی که صفاتش ز کبریا
بر خاک عجز میفکند عقل انبیا

سخن عشق جز اشارت نیست
عشق در بند استعارت نیست

عشق بستان و خویش را بفروش
که ازین خوبتر تجارت نیست

ای بی‌نشان محض نشان از که جویمت
گم گشت در تو هر دو جهان از که جویمت

غره مشو که زچرخ کار تو گرد بلند
آنجا بلندی و به باز تو انه فکند

گر بگویم آنچه از اندیشه بر جان منست
یا چو من حیران بمانی یا ندارمی باورم

جانی که به سر قصهٔ جانان گفت
هر نیز زبان بیزبان پنهان گفت

تا کی گوئی که حالت عشق بگوی
چیزیکه حدیث نبود نتوان گفت

که مرد رهی میان خون باید رفت
از پای فتاده سرنگون باید رفت

تو پای براه در نه و هیچ مپرس
خود راه بگویدت که چون باید رفت

ز بیم منت بشهر یاری خیزد
سنگی بیر خوبان بدو یاری خیزد

من خاک تو و تو میدمی بر بادم
ترسم که میان ما غباری خیزد

ساقی بادهٔ باقی شیخ فخرالدین عراقی خواهرزادهٔ شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین عمر
سهروردیست فاضل دانشمند و عارف ارجمند بوده در همدان سکونت داشت
در آنجا مدرسه بود با صفا و مدرسهٔ علیا طالبعلمان را درس گفتی و بتقوی اشتغال نمودی
اتفاقا روزی جمعی از قلندران بمدرسه او وارد شدند و خدمت او را

بتعظیم تمام دریافتند زمانی دران بقعه آرمیدند شیخ فخرالدین درویشان را
دعوت کرد در میان ایشان امردی بود صاحب جمال ناگهان نظر شیخ بروی
افتاد و دل از دست داد و بی صبر گشت مدت چهار روز در نعش آن پسر قلندران
ضیافت کرد و بکلی ترک تعلیم و تدریس نمود قلندران از حالش مطلع شده ازان
بقعه برآمدند و راه خراسان گرفتند چون یکدو منزل از همدان گذشتند شیخ
فخرالدین بی صبر و بی طاقت گشت و بدنبال درویشان دویده بدیشان رسید
آن قوم نافرجام آن زبدة الاسلام را بی آرام یافته بیکزبان گفتند که ای
مخدوم تو مرد بزرگ و خوش باش و ما قلندران اوباش ابرو تراش میان
ما و تو هیچ نسبت نیست شیخ بدنیا و مونسی ما نتواند مگر رنگ ما گیری و
کسوت ما بپوشی یعنی ریش و ابرو تراشی انگاه در صحبت ما باشی شیخ را
چون دل از دست رفته بود باضطرار تمام قبول کرد ریش و ابرو تراشیده کسوت
ایشان پوشید زمان زمان محبتش زیاده میشد و بند عشق مستحکم میگشت تا سیرکنان از راه
خراسان بجانب ملتان رسیدند و در خانقاه حضرت شیخ بهاءالدین زکریا قدس سره
وارد شدند چون نظر شیخ بهاء الملة بر شیخ فریدالدین افتاد بشناخت و هیچ اظهار نکرد
بعد ازدو روز قلندران مذکور از ملتان مسافر شدند حضرت شیخ خواست که شیخ فخرالدین را
ازان ملاعبات وا رهد و بسوی خود کشد زمانی متامل شد ناگهان غبار عظیم و بادیه مهد بر خاست
چنانچه روشنی بتاریکی و جمعیت قلندران متفرق شد و سر رشته صحبت ایشان گسیخت و هر یک
بطرفی افتاد و شیخ فخرالدین باز بملتان رسید ولی قصد بردر خانقاه حضرت شیخ دار
گردید آنحضرت را بصفای باطن معلوم گشت که شیخ فخرالدین بر در خانقاه

وی را اندرون طلبید و در کنار گرفت چون سینهٔ شیخ فخرالدین بسینهٔ شیخ بهاءالدین
زکریا رسید خیال آن قلندر بچه که خراب او بود بالکل محو شد و بجای وی [illegible]
صورت حضرت لایزال بدرجه کمال متجلی گشت و باب [illegible] خاص شد و [illegible]
حجره معین بود که دران مشغول باشد و چله اول حالتی بر وی [illegible]
عشاق گفته که این بیت از اوست

نخستین باده کاندر جام کردند	ز چشم مست ساقی وام کردند
چو خود کردند راز خویشتن فاش	عراقی را چرا بدنام کردند

آخر از ملتان مراجعت نمود و در سال ششصد و هشتاد و در دمشق [illegible]

امید جمیل بیدل که وفا داریست	دلی و وفا [illegible]
ز حسن جمال اندر کیستان پیداست	و جمال تو [illegible] عاشقان [illegible]
حجاب و [illegible] روی است و جمال	[illegible] عالم [illegible]
بطواف کعبه رفتم بحرم رهم ندادند	که برون در چه کردی که درون خانه آیی
سخن تو راز همه عالم آشکارا کرد	[illegible]
ازان خوشست چو ژاله گوش [illegible]	[illegible]
بود آیا که خرامان ز درم باز آیی	[illegible]
گفتم بود که بیایم چو بجان آیی تو	من بجان آمدم آخر [illegible]
دل بر تو و هم زغم بد اندیشان را	ور تو بینم [illegible] ایشان را
گر عمر من اندیشه و کار تو شود	مهر تو [illegible]

قدوهٔ اولیای کرامت آیات خواجه عبدالصمد مشهور به [illegible] الله [illegible]

ذات پر کمالاتش از اقربای منصور حلاج قدس سره بوده و اکثر اوقات
بصحبت بابا طاهر عریان رحمة الله علیه صرف می نموده گویند پادشاهی را
پسر فوت شد فضلاء شهر را فراهم آورده گفت بگوئید که این حدیث اولیای
امتی کانبیای بنی اسرائیل غلط است یا پسرم را که مرده است زنده نمایند که
عیسی روح الله نبی اسرائیل بود که مردگان را زنده میکرد والا همه را گردن
میزنم همگی بگرداب تفکر فرو رفتند و مهلت سه روز خواستند تا پیش عین القضات
آمدند و احوال عرض داشتند آن جناب فرمودند باز دشمن من خواهید شد
گفتند چه مجال القصه آن حضرت بسر گور پادشاهزاده تشریف برد اتفاقاً آنجا
سه گور بود بانگشت شهادت بطرف هر سه گور اشاره کرده فرمود قم باذنی
قم باذنی قم باذنی هر سه مرده از سه گور برخاستند فاضلان گفتند از لفظ قم باذنی
دعوی الوهیت ثابت میشود حکم شرعیت لازم است پس آن حضرت را از
درخت درآویختند و پوست از تن برکشیدند و در بوریای نفط آلوده پیچیده سوختند
سه روز قبل ازین واقعه رباعی گفته در کاغذی پیچیده مهر کرده بیکی از مریدان خود
سپرده بود و آن اینست

ما مرگ شهادت از خدا خواسته ایم — وآن هم بسه چیز کم بها خواسته ایم
گر دوست چنین کند که ما خواسته ایم — ما آتش و نفط و بوریا خواسته ایم

تا با دل من عشق تو آمیخته شد — صد فتنه و آشوب برانگیخته شد
از خنجر آبدار آتش پارب — تا چشم زدم خون دلم ریخته شد

ابلیس چو بر آدم و حوا نگریست — بنشست و بهای های بر خود بگریست

آنکہ بزبان حال با آدم گفت		اہلبیت من بہ بین کہ اہلبیتم کیست

امام امت حق سگالان با باعبید الصمد چشم نالان ذات پاک او از جملۂ اولیاست بسیار کسان معتقدش بودہ اند

یارب چہ خوش ست بیدہان خندیدن		بیواسطہ چشم جہان را دیدن
بنشین و سفر کن کہ بغایت خوبست		بی زحمت پا گرد جہان گردیدن

مقرب بساط بارگاہ احد شیخ علاء الدین ساکن اودہ از جملۂ اولیا بودہ علا تخلص نمودہ من دیوان فیض ترجمان

ندانم آن گل رعنا چہ رنگ و بو دارد		کہ مرغ ہر چمنی گفتگوی او دارد

ناوک معنوی معانی شیخ عماد الدین فقیہ کرمانی گویند ہر کہ در خانقاہش می آمد اشعار خود برو عرض میکرد و التماس اصلاح می نمود لہذا طعنہ سخنان او را اہالی کرمان گفتہ اند کہ ہیچ عیب ندارد مردی صاحب کمال بودہ وقتیکہ نماز گذاردی گربہ اش نیز با و بشرایط قیام و قعود موافقت کردی شاہ شجاع ازین معنی بغایت معتقدش گردید خواجہ شمس الدین حافظ شیرازی در ینباب غزلے گفتہ کہ این بیت از انست

ای کبک خوشخرام کجا میروی بایست		غرہ مشو کہ گربۂ زاہد نماز کرد

القصہ کلام عماد تخمیناً پانزدہ ہزار بیت بودہ باشد این چند بیت از جملہ ثبت مے شود

تو بیند از کہ ہر گوشہ نشین درویشست		ای بسا خرقہ کہ ہر رشتۂ او زناریست
روبہست نیست درویش گر کند منعم		ہمیشہ بانگ سگان در قفای درویشست

آنچه از من بیا تنگدلی باید دید		بی تو هنوز زنده‌ام سنگدلی نا بین

اورنگ زیب شوکت نشان نقشبند غلامه الدهر نکته بیان سرآمد سلاطین اولی العزم تیموریه جهانگیر بادشاه بن شاهجهان تاریخ تولدش آفتاب عالمتاب است هجری در چهل سالگی بر سریر سلطنت جلوس فرموده میمی بران افزوده گفت آفتاب عالمتاب هم

منقولست شخصی از منصب داران عرضی کرد که امیدوارم که تمام موضع کلوره در جاگیر من تنخواه شود بادشاه این بیت دستخط کرد

کافی که سر کلوره است آن کاف برافکنند		باقی هر انچه ماند آن شیخ را دهند

چون قرعه بنظر سید متصدیان استهزا کردند چون کاف یا از کلوره کنند نام حشفه تناسل باقی ماند شیخ خفیف شد آخر متصدی گفت که غرض بادشاه اینست بست هزار دام از آن موضع کم کنند و باقی بجاگیر شیخ دهند همچنان کردند تسلی شیخ شد القصه این رباعی که از کلام عالمگیر است ثبت میشود

دیروز نسیم گلاب میگردیدم گفتم که چه کرده که میسوزندت		پژمرده گلی بر سر آتش دیدم گفتا درین باغ دمی خندیدم

سلاطین چنگیزیه عبد الله خان اوزبک بادشاه توران بود
خوشگوست و ازوست

شمع راه جهانسوز خود که بسوزم		با آتشم سمندر حریف دود نیست

راقب ... سید عبد الحق استرآبادی جوان خوش طبع و خوش محاوره بوده و درباره قاضی خوجان که بعد تربان خری برشوت داده

دست قضا گرفته بود این قطعه بتو سے گفته و شهرت یافته

بسی سعی میکرد شخصے ز خوجان	که قاضی شود صدر رامی نشد
برشوت خری داد و قاضی شد آخر	اگر خر نمی بود قاضی نمیشد

لطیفه ملای ظریف شاگردی را می گفت خر بود سے منت آدمی کردم کلالی بشنید خرے و زرے آورده بملا گفت که این را هم آدمی گردان ملا خر و زر بگرفت و بکار در آورده و کلال بعد مدت معهود آمد ملا گفت دیر رسیدی خرت آدمی گشت و علم خواند و قاضی فلان جا شد رفته برو با خودش بروی پالانے با خود برداشت و برفت چون آنجا رسید قاضی را با حشام تمام دید از دور گیاه سبز نمود و گفت بیا قاضی گفت این خر کیست گفت تو خرے و پرورش تجاهل میزنی زر بملا داده ترا آدمی گردانیده ام اینک پالان تو جهان در چشم قاضی تاریک شد از رسوائی اندیشید دیر اراضی کرده بازگردانید

مولانا عارفی بسیار خوشگو بوده است چنانچه ظرفا وی را سلمان ثانی می گفتند بمناسبت حسن کلام و ضعف بصارت قبرش در هرات است این مطلع وی راست

بسر خم که بیایم بدر از میخانه	تا بآن دم که مرا بنشود پیمانه

مولانا عشقی شاعر خوش ابیات بوده و ساکن بلدهٔ هرات این چند مطلع جهت کتابه سرای سلطان ابو سعید میرزا گفته و پسند افتاده

منظر یکه طاق چو ابروی دلبر است	از خاک برگرفته و آرای کشور است

شاعر سالم مولانا عالم از دانشمندان بهبق بوده مولوی جامی طبعش بسیار پسندیده بود

نیست گلگل عارضش کز تاب می افروخته است	هر طرف خلقی بر ویش چشمها را دوخته است

نیست آن لب سیه پیش رخش گاه ز خنده | شهپر جبرئیل از برق گلی سوخته است
افکندی ای صبا برقع ز رخ در گلستان من | یکو رفتی عمی بر دشتی از روی جان من

مولانا عهدی از کاتبان مشهور و معاصران مؤلف تذکره بود و خوشگوست این مطلع از وست

قبلهٔ اهل نظر جز رخ جانان نبود | هر که رو تابد از این قبله مسلمان نبود

سلطان سریر سخندانی مولانا عادلی خراسانی صاحب طبع رساست
و معاصر سلطان حسین میرزا و هراست

آه و فریاد که آخر شده‌ام از یار جدا | چرخ بدمهر مرا ساخت ز دلدار جدا
آه و صد آه رفیقان که بعد حسرت و درد | دل جدا شد ز من و من شده‌ام از یار جدا

مدرس مدرسهٔ معنی شعاری مولانا حالمی بخاری از نشیان نامی بلخیان بوده این مطلع از وست

این تمام مو بود و برتن می‌گزند ما | سوخته ایم و می‌زود و زد بیابند ما

شاعر سخندان محمد رضای خشوان از سکنهٔ تبریز است و سحاب طبعش گهر ریز دیر است

قد تو دیدم و سرو و چمن ز یادم رفت | ز بیت مصرعه برجسته بر ز یادم رفت
ز چشمت اینکه گاهی میکشایم بجمال او | نگاه از حسرت رویش گریبان پاره میسازد

واقف و تیرهٔ خوش خطابی محمد بخش عیالی از یاران میرمی حضوری بوده و
بمرتبهٔ مصاحبت بادشاه رسیده بود و بعد فوتش عازم خدمت اکبر بادشاه
گردیده و بعلتی در قلعهٔ گوالیار هفت سال محبوس مانده اکثر اشعار در باب
استخلاص بجناب اقدس اعلی ابلاغ داشته از جمله این رباعیست

در بزم شهان بادشهی می‌باید | لشکرکش و صاحب سپهی می‌باید
من خود چه سگم چه در شمارم چه کسم | رندان ترا شهنشهی می‌باید

نه مرد شیوهٔ دینی نه مرد دنیائی / بهیچ چیز نمائی عجب تماشائی

مولانا عالمی دران جزوی در شیراز سگذرانیده و در عهد شاه طهماسپ پایهٔ سخن سنجی بدرجهٔ عالی رسانیده و ازوست

ان ترک آل جامه سوار سمند شد / یاران حذر کنید که آتش بلند شد

دهری کز ستم دهر بغصه یاد بود / تیشه بر سر زده مرغی دل فرهاد بود

با جامهٔ گلگون شده جلوه گر امروز / دل میبری ای شوخ برنگ دگر امروز

یوسف مصر معنی آفرینی ملا عزیزی قزوینی از یاران میرزا اشرف جهانست و این مطلع ازانست

بزم ترتیب بی باده چو بنیاد کنی / چشم دارم که ز محرومی من یاد کنی

سالک مسالک صاحب جدی مولانا عهدی ساوجی بود و بسیار خوشگوست این چند بیت ازوست

بچه اندیشه ام از خاطر ناشاد روی / چه بخاطر گذرانم که تو از یاد روی

بران لطافت کردن نگر که آب حیات / بلند گشته ز فواره گریبانش

بزیر پیرهنش هرکه دید حیران شد / چه کرد خانه خسرے که دید عریانش

موسس اساس نکو بیانی فاضل کامل عبید زاکانی بخدمت شاه ابو اسحق انجو میگذرانید و در هجو و هزل زبان درازی داشته و خواجه سلمان این قطعه در هجائش گفته

جهنمیست هجاگو عبید زاکانی / مقررست به بیدولتی و بی دینی

اگرچه نیست ز قزوین و روستازاد است / ولیک میشود اندر حدیث قزوینی

در مثل ست که اخلاق قزوینی شد یعنی غلیظ و ناپاک گشت چون این قطعه اشتهار یافته بعبید رسید ببغداد شتافت و سلمان را بر کنار دجله دریافت

سلمان پرسید از کجائی گفت از قزوین آوازهٔ سلمان شنیده بملاقاتش آمده ام گفت
از اشعار سلمان هیچ بیتی یاد داری گفت این دو بیت

من خراباتیم و باده پرست	در خرابات مغان عاشق و مست
میکشندم چو سبو دوش بدوش	می برندم چو قدح دست بدست

پس گفت سلمان مرد یست محتشم این ابیات را نسبت بدو نتوان کرد شاید
زنش مناسب حال خود گفته باشد سلمان منفعل شد و دانست که عبید است
محذر خواست و باحتراشش پرداخت مناظرات عبید با جهان خاتون که ظریفه
و مستعد روزگار بود تا آنکه این مطلع

مصوریست که صورت ز آب میسازد	ز زرهای [illegible] خاک آفتاب میسازد

مشهور است چون وی را وزیر شاه ابو اسحق بنکاح خود درآورد عبید این قطعه گفت

وزیر جهان قحبهٔ بیو فاست	ترا زین چنین قحبه ننگ نیست
برو گوش بخوار سے دگر را بخواه	خدای جهان را جهان تنگ نیست

شخصی بعبید گفت که هجو و هزل گفتن عیب فضلاست برروی وی این قطعه برخواند

ایخواجه مکن تا بتوانی طلب علم	کاندر طلب راتب هر روزه بمانی
رو مسخرگی پیشه کن و مسخرگی آموز	تا داد خود از مهتر و کهتر بستانی

من کلام عبید غزل

جفا مکن که جفا کار دلربائی نیست	جدا مشو که مرا طاقت جدائی نیست
وفا نمودن و برگشتن و جفا کردن	طریق یاری و آئین آشنائی نیست
عبید پیش کسانیکه عشق میسے ورزیده	شب وصال کم از روز پادشاهی نیست

رسد به پشتی روی جمال به کمال	بروز نکهت بوی سبا خبر بشمال
زند به تیر نظر غمزه ات نشانهٔ مهر	کشد بگوشهٔ چشم ابروت کمان هلال
فکنده و پس هر هفت پردهٔ مردم چشم	با نتظار تو پیوسته خامه خواب و خیال
حرام گشت بغیر از عبید و عشقت	بشاعران تخیل نمای سحر خیال

رستم عرصهٔ خوش نویسی و سخن آفرینی مشهورتر از آفتاب میر عماد قزوینی اکثر در اصفهان مے بوده و آزاد و منع سیر لیسه پروای امراد بادشاه نداشته شاه عباس ماضی هفتاد تومان جهت میر فرستاد و مستدعی نوشتن شاهنامه نمود میر قبول کرد بادشاه بعد از یکسال فرستاد که اگر شاهنامه تیار شده باشد بیار میر هفتاد بیت از اول شاهنامه نوشته بود ارسال داشت و پیغام کرد که وجه سرکار زیاده برین کفایت نکرد شاه بیدماغ شد و اوراق باز پس فرستاد و مطالبه زر نمود میر یکیک بیت از مقراض بریده بشاگردان خود داد و آنها یکیک تومان حاضر کردند میر همان لحظه زر را تسلیم تحصیل شاه کرد این حرکت علاوه بر سے شاه گردید فرمود کسی هست که مرا از دست این سنی نجات دهد میر در آخر شب برای غسل جمعه بحمام میرفت که مقصود بگرفتن صله از شاه بوده کیره کرده و بزخم کارد میر را شهید ساخت چون این خبر بپادشاه رسید جهت انتظام ملکی فرمود تا تفحص کردند قاتل پیدا نشد القصه این رباعی از نتایج طبع آن شهید مجید است

جان از من و بوسهٔ از تو بستان و بده	زین داد و ستد متو پشیمان و بدم
شیرین سخنیست حبت و دشنام تلخ	گر لب شکرین بگردان و بده

اسفندیار عرصهٔ سخن طرازی مولانا **عرفی** شیرازی در عهد اکبر بادشاه

بهمت دل پسند آمده و بتقرب بادشاه رسیده و لطیفه‌هایش با شیخ ابوالفضل و شیخ فیضی
مشهور است ازجمله روزی مولانا می‌پرسد که در مذهب شما زاغ حلال ست
باز مولانا بجواب نمی‌پردازد بادشاه فرمود اینها چه می‌پرسند جوابش
نمیدهی عرض کرد جهان پناه جواب بدیهی ست هر دو که میخورند روزی مولانا
بدیدن شیخ فیضی رفت سگ بچه چند بر مسند شیخ نشسته دید پرسید این صاحبزاده‌ها
چه نام دارند شیخ گفت عرفیست گفت مبارک و مبارک نام پدر شیخ بود القصه
مولانا در سال نهصد و نود و نه هجری در دار السلطنت لاهور بمرض اسهال
رحلت نموده میر صاحب اصفهانی بر طبق آرزویش که گفته

بکاوش مژه از گور تا نجف بردم	اگر بهندی کم سگنی و گر به تتار

استخوانش از گور بر آورده به نجف اشرف رسانیدند کلیاتش پانزده هزار بیت
و ملا فیروز گفته که عرسف صاحب سه لک است و آن اینست

بضبط گریه مشغولم اگر کاوی درونم را	ز دل بر آید و چشم دو شاخ از جوانی

من دیوانه غزل

عشق می‌خوانم و میگریم زار	طفل نادانم و اول سبق ست
سنبلی کو لاله را در بر کشد گیسوی تست	لاله کو در کنار سنبل آید روی تست
مشهدی کانجا مسیح آید بامید هلاک	در کمال بیکسی شرمنده میرد کوی تست
شعلهٔ سوزنده گیر غیرت تاثیر او	آتش دوزخ گریبان پاره سازد خوی تست
هوشم بنگاهی برد جانانه چنین باید	یک جرعه خرابم کرد پیمانه چنین باید
تا دیده جمال او مهرش بدلم سر زد	تا کاسه تهی روید هان دانه چنین باید

این صفا حسن و محبت ز هم آموخته اند | کین و شمعیست که از یکدگر افروخته اند

دیباچهٔ دفتر خوش خیالی نعمت خان عالی بمنصب بکاولی عالمگیر بادشاه سرافراز بوده و در زمان بهادرشاه بخطاب دانشمند خانی مخاطب شده بر فضل بلاغت و شوخی طبیعت تصانیفش دلیلست گویند میرزا یار علی بیگ که از مقربان عالمگیر بادشاه بود گردنش بسبب عارضهٔ اعوجاجی داشت و زانوی بادشاه نیز در اواخر عمر بسبب سقطه از مفصل بدر رفته بود و پیوسته اطبا به تدهین و تضمید آن میپرداختند دران باب گفته

روغنی چون پرند فرماید | امتحان از لوازم داروست
به بریدش به پیش یار علی | آنکه یکسان بود بدشمن و دوست
گر کند این علاج گردن او | بیشک از بهر پای ما نیکوست
یعنی از رمز نکته گفتیم | که نهان چون اشاره ابروست
فتنه هائیکه ما بپا کردیم | و زبر اینها همه بگردن اوست

روزی این قطعه طرح کرده بهادر شاه گذرانید

ای عمر صورت و عثمان سیرت | که ابوبکر نگهدار تو باد
روز محشر که بجود در ماسی | پسر بوسفیان یار تو باد

بادشاه فرمود اگرچه این کهنه قرمساق بد انست خود هجو کرده است لیکن سعادت ماست بنویسند در بیاض خاص

نقلست روزی شخصی باشاره بادشاه مجموعهٔ تصانیف خان موصوف وزدیده برد و غمی بخاطرش راه یافت عزیزی پرسید کدام کس برده باشد گفت

شاه دزدی برد

نقلست روزی در سرکار زیب النسا بیگم صبیه عالمگیر جیغه مرصع خود بفروختن داده بدستی بگذشت و چه قیمت جیغه رسید رباعی طرح کرده بخدمت بیگم فرستاد بیگم پنجهزار روپیه باهمان جیغه انعام فرمود و آن اینست

ای بندگیت سعادت اختر من — در خدمت تو عیان شده جوهر من
گر جیغه خریدنیست پس گو ز زمین — ور نیست خریدنی بزن بر سر من

روزی در محفل امیری وارد می شود چون روی نمکش با نمکی بود پشتش بردی خان موصوف شد این رباعی بدیهه بر پایه کاغذ ثبت کرده بر فرشش بگذاشت و برخاست

عالمی ز غمت اشک نریزد چه کند — با هیچ تو شوخی نگریزد چه کند
بر اسپ تو پشت میدهی جانب او — انصاف بده که بر نخیزد چه کند

در تاریخ کدخدائی کامگار خان پسر جعفر خان وزیر که بمبالغت مشهور بود قطعه گفته و اصطلاحات اکثر علوم درو درج کرده و آن اینست قصیده

کدخدا شد با دیگر خان والا منزلت — با کمال عز و تمکین و وقار و زیب و زین
از سر مو نرد وصلی چند تا نقشی زنند — با زمی چرخ و دغا بازش نسازد کرّ تین
مهره در ششدر نیفتد در گشادی روز و ملی — میزند بر تخته از ترس حریفان کعبتین
زاد و رابع در سفر برداشت از ساق عروس — آمد از نهم آنچنان بر گردنش من بازنین
از مقالات نشتر شد بحث او او عروس — او ز کم و کیف میگفت این سخن میگفت آن
او شده زنجیر آورد این دلیل از آن آیه — این سخن هم در میان ماند تا مر بین آن

گفت چون من تنها آورده کاری بکار
زانطرف گفتن نباشد زینطرف برجا بتر
گفت زن شد جرم [illegible] نیست شد و شد [illegible]
گفت زحل میکنم [illegible] آمد حلول
گفت تو شکل عروس از [illegible] بر خواند و
گفت من و از انتظار ساعتم [illegible] بود راس
گفت پس شد ساعت اینجا [illegible] گویم بر [illegible] تقیام
گفت نزدیکست انجم [illegible] تعجیل حبیب
گفت من مستقبل از زوال جستم حکم کرد [illegible]
از طبیعی هم زوالی خواستم [illegible]
ساخت از [illegible] جان [illegible]
گفت بی اینها انگاره من [illegible] آید شنو
حجله ام را مدرسه کردی تو اینجا [illegible] خراب
و [illegible] ما از [illegible] کار [illegible] زاده است
شد [illegible] زین بحث الهی [illegible]
جمع گشتن شد [illegible] و [illegible]
با خرد گفتم سخن را [illegible] شد [illegible]
حرف مد را ساخت [illegible] اتحاد

گفت ارسی هم [illegible] کم تقریر
شهر [illegible] شد وقت ایجاب و قبول [illegible] جا نیز
از محالات [illegible] باب ها از [illegible]
بست [illegible] بنا [illegible]
صنع عمودی [illegible] مثلث قائما [illegible] منفرج
شمس راجع زهره طالع ماه با [illegible]
[illegible] مستقبل [illegible] حرف [illegible]
گفت انسان از زحل شد [illegible]
داخل و خارج شود [illegible]
از بر و تنهایی تو [illegible] است [illegible]
تو دری و دوار [illegible]
چاره ات [illegible] و این است [illegible]
همزبان آمد [illegible] هم [illegible]
تو تحت اللفظ [illegible] گشته ملا حسین
بحث محکم بیار [illegible]
قافیه تنگ [illegible]
پیش اهل دل بود تاریخ گفتن فرض عین
نحو [illegible] اینجا التقای ساکنین

از آنجا که نثرهای خاقانی [illegible] مشهور [illegible] است [illegible] اینجا نوشتن

جا نثر حشمت که سفارش یکی از قضات بعامل جاگیر شاهزاده محمد اعظم نوشته در رقعه
بعد از عرض بندگی اعلام آنکه حشمت پناه شیخ مصطفی قاضی که محاسن سرشت
خصایلش در قضای حاجت بغایت اصطلاح است وجمال حالش در اجابت
دعوت منبر ریاح قطعه زمینی در سواد قصبه بصیغه وظیفه در تصرف و تحت خود
دارد متصدیان سرکار زبردرآوری در موضع نصف حصه مشار الیه که خارج از جمع
دخل نموده اند بعلت دخول آنها در موضع مقبوضه بروغن چراغ محتاج واز
تنگی ممر معاش بگرفتن فلوس لاعلاج اگرچه این فضیلت آثار بکه داز مشایخ
کبار تن بقضا داده از وقتی که عمال بدفعال شروع درین امر شروع کرده اند
برداشت سست و سخت می نماید اما از درازی مدعای آن که ته اندیشان وطول
جفاهای آن کافرکیشان چه عجب که در آخر بفریاد آید چون تردد را اینجا بهر دوست
التماس می نماید که آن مهربان صورت واقعه ظاهرا و باطنا بعرض دوحه باغ
خلافت رسانیده نوعی کنند که زمین مسطور بدستور فدک بتباهی وقت گذاشته
نشود چون فضیلت پناه اضطراب کرد زیاده نرفت در احوال لشکر عالمگیر پادشاه قصیده

درین ملک از پی امروز کس نیست سامانی ‌‌ چو گنج افتاده اما اهل جوهر در کنج ویرانی
بسر حدی رسید و خلق را افلاس تا وارسی ‌‌ که معنی هم ندارد این زمان حرف سخندانی
سپاهی هم بمیدان قناعت میکند جولان ‌‌ ز شمشیر و سپر دارد دم آبی لب نانی
طبیبان از علم طب ریا و مید ارو بهین [illegible] ‌‌ نباشد خوبتر از شربت دینار درمانی
منجم را نشد غیر از فلاکت از فلک حاصل ‌‌ ز ضعف جمع جنبد قرص مه اگر ده نانی
ز بس علما نشناسند [illegible] لاموتی را ‌‌ بچشمش آسمان باشد چو خوان [illegible]

ز ننگ مفلسی بال از لبس ریش نمو کنده
نموده با دوستی لحیه اش تا کل بیابانی

نباشد آنقدر سرمایه هم جراح مسکین را
که بر زخم دل خود سرنگون سازد نمکدانی

چو طفل بی سوادان بهر روزی میدود گاهی
ز کلک خود کمیتی وار دواند صفحه میدانی

محاسب سال و ماه بنوشت ماه روزه در دفتر
برای اینکه معلومش نشد شوال و شعبانی

ز حیرت گفت قاری من کلو میخوانده ام لیکن
نخواندم هیچ الا تا گلو در هیچ قرآنی

شده خیاط همچون سوزنی از تنگی چشمها
همیشه چشم دوز و دوزد دامنش بر جیب احسانی

شده صباغ از رنگی بی رنگی هر دم از خجالت
که نعمتهای الوان رفت و حالا هم یکسانی

نمانده پیش شماعی متاعی رشته شمعی
مگر از عنکبوتان وام گیرد رشته جانی

ندارد باغبان تشنه زری چون غنچه و تنگیست
برنگ گل ازین غم چاک زد هر دم گریبانی

رسید با جانسپاری کار تنبولی به بی برگی
برای سد جوعی چون ندارد بیره پانی

تنور آسا بجا گستر نشیند نانبا زین غم
که افتادن نان بر سرش افتاده تاوانی

در بیرون شکر بجانم باید هم با خویش می سنجد
نمانده در دکان بقال را جز سنگ میزانی

نه نقدی هست و نی جنسی و نی دلال بازاری
برای خود فروشی وا کند هر روز دکانی

در دو گر راه را از خانه راند ز خست
مگر بر ریزه خوانش نموده تیز دندانی

چو کوبد آهن سرد از تلاش رزق آهنگر
بغیر از سخت جانی خود ندارد هیچ سندانی

بر وتی در همی گو احتیاج و سکه خیر ابی
که این نقد روان نیست چون جان خیر از رانی

نه بیند روی زر حجام آنگر آینه لبغر و شد
که گیرد دست باطلش نیست غیر از چشم حیرانی

ولی بر داشته حجامی ز دست دکیسه خالی
بسنگی باز ده گفت از کجا آرد چنین جانی

نهم روزی حلاج از آتش ز بس بسته است میکوبد
با این نسبت بود بیرو او رفتن کار آسانی

ز خامی پیر د سودامی با بد چو باد برجی
بگفتا کاغذی گو کاغذی نگین و پر تار
گدا و کشتی کشکول آبی هم ... آید
ز کرمانی یکی پرسید از روزت چه ماند آیا
صدای ماتمی از خانه بر خاست پرسیدم
ز جای غلغل شادی شنید و گفت همسایه
یکی گفت خداوند الحق نوح پیغمبر
یکی گفت ای سبب ساز کریم از حضرت ...
یکی میگفت ای جان مجو موسی عمران
یکی میگفت بهر من ادن خلق کن یارب
یکی میگفت در گریه مجو از حبیب یارب
بابل حرف باید گفت اهل حرفه بسیار ستم

برنج و روغن و سیر و پیاز و مرغ حلوایی
که بنیاد ارم کماج سرخ از تو شخاش افشانی
ولی در ریختن تا آبرو پیش گرده طوفانی
بگفت احوال اگر انیست بهر ساختی انی
چه شد گفتند در اینجا نه وارد گشته مهمانی
که شخصی دید یشب در وقعه برآرد اهانی
برای قلعه کاکا منده کن ایجاد طوفانی
ببین نانی خود در خواب اشب گنج پنهانی
بیار از آسمان تر انگبین با مرغ بریانی
یهودی هندوی گبری نصرانی مسلمانی
کرم فرما الغرض ... افلاک پیش انسانی
بنجا هوشی او اگر دهی سخن انیست با یانی

گودکان رکاب ظفر انتساب مشغول اند بتکرار انقاب ...

برخیز الصاحب سخن بحر رجز را یاد کن
صدوم چلواته نند روح خمس کوته و مهرود
طور و خیل طوو و علم گود استاده باشد و تیر گو
چند تنا نوبی رطر عم فلک بر جای از جهم
عزت گرامی ساختن ذات بجوابی شد تعذر
تا خوش سیم خسیان کرخ یا سنج لقمه باره

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
فرصت زمینا فرش تر در معور چیل رفتن ...
آنجا که در وقت لو رتن سر دا میکرد نهان
یاس و فتوت تا سید ما از حضرت این ناز زبان
آن وقت بر تو تو گران این قابجم الخ ستان
شعر و حقیقت الله سبا بن جلد لطف افقرا ...

موذی اتر چه بدرسان جانب و دغم قم ❊ جنگ هیچ اعنی بخیل اینها همه مختار خان

کاذب چنان اروغ دکر زدل دروغ و حیله‌گر ❊ پیش مهاتجان بیا تا سازدت خاطر نشان

نفی و ضلالت گمرهی بغض و عداوت دشمنی ❊ یکساعت دربار رو خود باو گیر از مردمان

شیخ در خواب دید شبلیان را ❊ رهزن دین و دزد ایمان را

بملامت عتاب پیش گرفت ❊ بر سرش زد یکی و ریش گرفت

کین همه طاعت و رکوع و سجود ❊ بهر اغوای خلق و عالم بود

بم دیگر چو شیخ برد به کار ❊ شد از آن ضرب دست خود بیدار

چون ترش وز خواب شیرین جست ❊ دید ریش خودش بدست خود است

گر نه کشف است چیست این اختر ❊ هر که تنک آورد شود کافر

من دیوانه

مطلع

کار با طرفه جفا پیشه‌ای افتاد مرا ❊ که نه یادم کند و نی رود از یاد مرا

گشت چو سوی چمن بی قد بت ملال مرا ❊ گر ز جو بار رسد سایهٔ نهال مرا

نخواهد ترک بت پرستیها دل زارم ❊ که چون سنگ سلیمانست مادرزاد زنارم

بیتو هر که تماشای گلستان کردم ❊ همچو گل دامن خود پر ز گریبان کردم

بر فگندی چهره و گل کرد باغ دوستی ❊ جابجا گردید و روشن شد چراغ دوستی

فاضل کامل و شاعر مختار عالی رتبت شیخ عبد العزیز نو سرافراز متخلص عزت از هرات وطن خود آمده در مستقر الخلافت اکبرآباد توطن گرفته در انشاء شعر ماهر زمان بوده و در علم سیاق و شیوهٔ سپه‌گری یگانهٔ دوران چون جوهر قابلیتش دلنشین عالمگیر بادشاه شد در اندک فرصت بمنصب مقصدی و خدمت

عرض مکرر سرافراز گردید و مرکوز خاطر بادشاه آن بود که دیوان بپایهٔ سعد الله خان رساند شیخ ببی ازین بادشاه رنجیده رخت اقامت بلاهور کشید و غفلت پیما در سال یکهزار و هشتاد رحلت نمود و سری بدایت.

یک شعله دل ز ناله نخواهم فراغ ما	مطلع	آتش ز سنگ سرمه نگیرد چراغ ما
مجموعی راز تجلی ز مستی عالم نور		کلیم به آنگه و سرمه کرد آتش طور

قلعه کشا می خیبر معانی بندی شیخ ناصر علی سهرندی بود وفات سیف خان ممدوح خود متوجه از دری عالی عالمگیر بادشاه گردید دکن بود گشت و قصیده در مدح ذوالفقار خان ابن اسدخان وزیر به گذرانید چون مطلعش بخواند

ای شان حیدری ز جبین تو آشکار		تیغ تو در نسب و گفته کار ذوالفقار

نواب یک زنجیر فیل و مبلغ خطیر صله داد و گفت بس کن که طاقت مدایح استماع شنو دیگر ندارم

نقلست روزی سرخوش با شیخ گفت اعزه میگویند که شیخ ناصر علی سرودت ذکا ندیم را بنام خود میخواند گفت امتحان شاعر طرح غزلست بیا ریتا غزل طرح کنیم دران وقت ابن محتال در پیش او بر آب ایستاده است آفتاب ایستاده است اول سرخوش تو سن فکر دوانید این مطلع گفته

تن ز اشکم تا بگردن غرق آب ایستاده است		هر سر مژگان عیان با چون حباب ایستاده است

باز شیخ ناصر علی حسن مطلع رسانید و جواب به عیان نشست بر داد و ورد گردانید

اهل همت را نباشد تکیه بر بازوی کس	فرد	خیمهٔ افلاک بی چوب و طناب ایستاده است

شیخ و عجب شاعر است خود شیخ شاعرانجا ملتجی گردید و معاصرین را او وقت

ثانی نهاده روزی میرزا بیدل با وی ملاقات کرد پرسید چه نام داری گفت بیدل هم گفت دریافتم چندی از خراب کرده های تو اینجا آمده بود ندیارا بگو دین ونه ها چند مضامین را قتل کرده میرزا جواب بنرمی ادا کرد روزی شیخ بدیدن میرزا آمد میرزا مثنوی خود را که بطور معرفت موسوم است در سواد پیرائیه سکانه پیش شیخ عرض داد چون باین بیت رسید

مزن آبریسج سنگی سخت دستے		که مینا و قلقل خفته ست مستے

گفت مصراع آخر خوب گفته میرزا گفت مصرع اول خود تضمین فرمایند گفت قابل آن نیست که من مصرع خودش تضمین نمایم

در فیض ببت بنشین از کشایش نا امید اینجا	مطلع	بزرگ دانه از بر قفل میروید کلید اینجا
حالت محو تماشای تو دیدن وازد		شمع شاخچه نرگس بر پروانه بسوخت
فراترک طلب سرمایهٔ صاحب کلاهی شد		چو کشکول گدائی وا ژگونه تاج شاهی شد
ازو همه ابروان ترا تاب داده اند		این تیغ را بزهر ستم آب داده اند
نازانیقدر نعمت دنیا نه بر حلیست		این تحفه ایست تو در خواب داده اند

از شعفی لقاست مثلی در خواب بر گنج اشرفیها رسید جامه از تن برکشید یاری نهاده بر طاقت خود به بست چون به برداشتن روزی بلا بر ده بر از خلط شده و جامه دیدن گرفت و اشرفیها بر بخت بیدار شده دید بر از اجبته خطیما شد. دست ابانشان اشرفی نیست و جامه که در و نافه پیچیده زیر سر گذاشته بخواب رفته بود و پیراسگی برده است و دریده گفت الهی چه شدی اگر آن اشرفیها راست شدی و اینها غلط

شاعر نیکو همت شیخ محمد علی **عبرت** در خدمت میرزا بیدل کسب سخن سنجی می‌نمود
بسیار خوش گوست از وست

گر نگاهش بغلط سوی بیابان افتد		سرمه چون گرد از چشم غزالان افتد
چند پرویش کجا شور محبت یابی		عشق برقیست که بر خانهٔ ویران افتد
نقد عمر یکه نه در راه طلب باختنش		گهری بود بخاک سیه انداختنش

سرحلقهٔ علمای نامی میر **عبد الجلیل** بلگرامی عمدهٔ بلغای زمان محمد شاه بادشاه بوده است و قدوهٔ فصحای کمالات دستگاه روزی در مجلس نواب امین الدوله بهادر انصاری سنبهلی مذکور می‌شد که همچو امیر خسرو دهلوی رحمة الله علیه جامع کمالات درین زمان پیدا نیست میر مذکور که در مجلس بود از ساکت مجلس برآمده گفت اگر امیر درین زمانه بودی همچو من و مرا نیز هیچکسی نمی‌رسید و قدرش نمیدانست منم که در جامع صحبت و کمال خسرو وقت خودم کسی نمیداند که خدا کمالات من بداند الحق کمالات میر خارج از اندازهٔ تحریر و زیاده از حوصلهٔ تقریر است کمترین کمالاتش اینکه همه کتاب عربی از میزان تا بیضاوی بر زبانش بود و در زبان دانی هر قوم و هر ملک و اختراعات عجیب و غریب نظیر نداشت و در هر زبان سخن میگفت امرای عظام مثل نواب صمصام الدوله میر بخشی محمد شاه بادشاه وغیره بتوقیر و تجلیل بجان می‌کوشیدند این چند بیت از مثنویاتش مرقوم میگردد در صفت بلگرام

سبحان الله چه بلگرامی	مثنوی	خوش مرزی و آفتاب جامی
خاکش گل نوبهار عشق است		آبش همه چشمه‌سار عشق است

هر گل که دمیده است درین خاک — خونین جگریست پیرهن چاک

نرگس نبود به صحن گلزار — منصور برآمده است بر دار

سنبل بچمن بود بصد ناز — ز شنگی بچه کمند انداز

از فیض هوای آن گلستان — سر سبز شود نفس چو ریحان

ز آتشکده سبزه میزند جوش — همچون خط یار از بناگوش

تا شد منتش ندیده محسوس — شد پرده دیده بال طاؤس

گرمی آنجاست مایه زیست — گویا که حرارت غریزیست

جولان سحاب شوخ و طناز — چون خیل پری بود به پرواز

باریدن ابر ریزه ریزان — گرده ورق طلا افشان

در مثنوی منتمن شادی فرخ سیر بادشاه در صفت رقاصان گوید

یکی از تاب حسن صندلی رنگ — صدای عشق افروزی به نیرنگ

یکی بر روی زرنگ سرمه هوش — بعشق نعره زن گفتی که خاموش

میان زلف لعل گوشواره — بهار عشق پیچان کن نظاره

ستارے سوی لٹین کتاسون ندین — گهٹا هی دامنی سے اور بوندین

نگر و اب تو قن تا مل جهاسے — چو برجا سے هجوم کاروا سے

دو چشم و سینه را با هم بهاریست — چو بیماری که در پیشش اناریست

سیه چوٹی بود چون تار سنبل — که می پیچد به گلدسته گل

برنگ شعله زانها قد کشیدن — برنگ قطره از دلها چکیدن

کمر در پیچ و تاب رقص بیتاب — چو سوی گوفتد در جوش گرداب

قدم در رقص زانزو بیقرارست	که بر دلهای گرم او راگذارست
هوای عزم سیر آسمان کرد	بهر جانب جریب از زر روان کرد
چنان در وود طالع شد ستاره	چو زر در گیسو شعاع گوشواره

سر آمد فیاض زبان نکو دستگاه خوشنویس هفت قلم محمد حفیظ خان سلمه الله خلف عنایت ابن شیخ اله یار بن شیخ عبد العزیز عزت امروز خوشنویسان زمان حل عقاید الفاظ و تحقیق و دقایق حروف ازان خدمت می نمایند چنانچه

این ابیاتش دلیل این معنی ست

خدا آفریده درین انجمن	مرا بهر خط و خط از بهر من
چو نرگس شدم از عدم جلوه گر	نی خامه و کاغذ اندر کمر
همه شب چراغ از دل افروختم	ز خون جگر روغنش سوختم
سیه گشت در کاسهٔ سر دماغ	که پیدا شد این گوهر شب چراغ
ز بیجو اسپی من شده مغز جان	چو نال قلم خشک در استخوان
نشاندم خط خوب کرسی چنین	که می آید از عرشیان آفرین

در عمر سیزده سالگی از لاهور وارد شاهجهان آباد شده در فرقهٔ یساولان بادشاهی انسلاک یافته است و در کمال قناعت و استغنا میگذراند و بهیچ یکی از امرا و خوانین سر التجا فرو نمی آرد فقیر نیز خط شکسته ازان خدمت سند نموده

اشعارش تخمیناً پنجهزار بیت بوده باشد ازانجمله است

کجاست طاقت برخاستن ز جا مارا	نشانده اند بر است چو نقش پا
دگر گرفتم از سر بینا کلاه را	از خون توبه رنگ نمودم گناه را

در غم هجر توام انچه که از عمر باقیست	مشت خاکی زبی دیدن آدمی تمن نیست
زخلق سوختگانی بعافیت رستند	که دیگری خود از سنگ چون شرر رستند

حرف الغین

واقف دقیقهٔ خاکساری مولانا غباری اکثر اوقات در استرآباد میگذرانید. و در راه فقر و فنا سلوک نموده خط غبار خوب می نوشته باین نسبت غباری تخلص میکرده شاعر گرایست و معاصر جامی ممنه

دی چو پیش آمد بیاز آن لب رعنا مرا	من ز شرم او ندیدم او ز استغنا مرا
بیخبر بودم زدی سنگ جفا ناگه مرا	از برای دیدن خود ساختی آگه مرا

غزال بیابان غزل و مثنوی مولانا غزالی بردی مرد حریف و ظریف بوده و اشعار برجسته بسیار طرح می نموده و ویراست

غم از هر جا که در ماند در جستجوی من	بلا از هر که سرگردان شود آید بسوی من

نقلست ملای نزدیک منزل فقیری نشسته بود ناگهان پای شخصی از لب بام بلغزید و برسرش بیفتاد و گردن ملا بشکست عزیزی ملا را بعیادت گفت چه حال داری گفت بدتر ازین چه حال خواهد بود دیگری از بام بیفتد و گردن ملا بشکند این مطلع نیز از وست

چارهٔ این دل صدپاره نکردی رفتی	چون جان مرا چاره نکردی رفتی

گل گلستان تازه خیالی شوخ طبع ملا غزالی مشهدیست معاصر شیخ فیضی بوده این چند بیت ویراست

عرق آلوده ساخت چین جبین ترا	فتنه زهر آب داد خنجر کین ترا

مربع نشین مسند سخندانی میر عمر ورمی کاشانی شاعر خوشگو بوده بندیز عبور نموده ویراست

در عهد جمال تو نگیرد گل آب ز بوستان دفا بوی خوشدلی مطلب	عکس تو بهر آب که افتاد گلابست درین چمن گل سیراب چشم گریانست

شاعر سخنور مولانا مخفی از بلبلان گلستان گلی ربودی و در عهد سلطان حسین میرزا هنگامه صوت وصدا گرم نموده ویراست

صبر کو یا بر سر رحم آورد یار مرا دل خونین مباد او در ازان گلگون قبا افتد	عشق میدانم که ضایع میکند کار مرا شرر میر زود می کز آتش سوزان جدا افتد

طوطی شکرستان معنی بندی شاعر شیرین سخن عماد سمرقندی بسیار خوشگوست این مطلع ازوست

آورد شبی جذبه سنبل سوی باغش	در هر قدمی لاله برافروخت چراغش

واقف دبیر سخندانی قاسم خان مخباری اروستانی از ملازمان اکبر پادشاه بوده است ویراست

ز راه آه آتش ور دل دیوانه می آید	چه تا رانی که از روزن دود روزن خانه می آید

شاعر باهر یکیشنی محمد طاهر غنی آب و رنگ گلستان سخندانیست وشاگرد محمد محسن فانی مرد قانعی بوده گویند میرزا صائب این مطلع او را شنیده عزم کشمیر نموده

موی میان تو بود اگر الیمن	گرد حدا کاسه سر را ز تن

و در یافته پرسید که اگرالیمن بکر نام رشته الیست که کوزه گران کاسه را از چراغ بهر جلوه میسازند گفت بلی باز غنی دیوان خود را که از یک بیتا

برگزیده و هزار بیت بیافتی نگاهداشته و باقی را آب داد پیش میرزا گذاشت میرزا از مطالعهٔ او بغایت محظوظ شد خصوصاً برین بیت حسرتها خورده و گفته کاش اینهمه که در تمام عمر خود گفته ام باین کشمیری میدادند و این یک بیت بمن میدادند و آن اینست

حسن سبزی بخط سبز مرا کرد اسیر	دام همرنگ زمین بود گرفتار شدم

اگرچه دیوانش سراپا انتخاب است باین چند بیت اکتفا نموده شد

نیست بار دمی جهان سنگین تر از بار وجود	پشت خم شد زندگانی تا بسر بردیم ما
غنی روز سیاه پیر کنعان را تماشا کن	که روشن کرد نور دیده اش چشم زلیخا را
اشعار آبدار من باشد محیط عالم	انداخته در آب باران سفینه ها را
برداریم ز اشعار کسی مضمون را	طبع نازک سخن کس نتواند برداشت
آب بود معنی روشن سخنی	خوب اگر بسته شود گوهر است
بگذر از خویش چو بینی دهن یار غنی	دل بهشتی چه نهی راه عدم در پیش است
نیکند بمن ناتوان نگه آن شوخ	ز بیم آنکه بگویند ناتوان بین است
از کنار من دختر رز کرده تا پهلو تهی	کار من اکنون غنی با طفل اشک افتاده است

نقلست کشمیری را با کودکی بخیانت گرفتند و پیش قاضی بردند گفت ایها القاضی اینها تهمت میکنند اگر باور نداری عضو تناسل مرا ببین تا ترا بصدق من گواه باشد قاضی فرمود تا وی را از محکمه بیرون کردند منه

کند در سر قدم فریاد خلخال	که حسن گلرخان باور کابست
زلف از شرم زراه کمرش برگردید	عافیت سوی میانش نتوانست رسید

نامه چون رسم طمع فرستادیم — زر دو چشم کرد که آن ماه خطی پیدا کرد

چون میوهٔ آبیم در باغ بی‌بهره از تماشا — فصل بهار بگذشت وقتی که ما رسیدیم

شاعر مکرم محمد اکرم متخلص به غنیمت از منشی زاده‌های قصبهٔ کنجاه بوده من مضافات گجرات شاه دولا در عهد عالمگیر بادشاه بخدمت نواب مکرم خان بسر می‌برده و مثنوی متضمن عشق عزیز پسر نواب مذکور و حسن پسری قاضی شاهد نام بسیار نغز گفته اینچند بیت از در وصف طفلان مکتب ثبت تحریر شد

مثنوی

پری بزمی که مکتب بود نامش — ز روی حسن صد کنعان غلامش

بیک خاور دو صد خورشید پیدا — بیک زندان دو صد یوسف هویدا

کتاب از پرتو روهای رخشان — چو گل رنگین شده در وصف طفلان

نشسته هر طرف طفلی پری‌زاد — بفن دلربائی هر یک استاد

یکی ترا در زبان خون رگ گل — تکلم از سبق آواز بلبل

ز دست سیلی این دیگر بفریاد — مراد خاص خاطر مرگ استاد

یکی برده سبق دل سبقت اندیش — کتابی دیگری افکنده در پیش

یکی در ساخته اع حیله چند — کزو واقف نباشد روح آخوند

یکی با دیگری در مصلحت خویش — ز مکتب خاسته لیکن پس و پیش

یکی را مانده لب از حرف خاموش — سبق چون نام مشتاقان فراموش

یکی بیمار سر چشمش بهانه — معلم در دعای عاشقانه

بسرعت آن یکی خوانده سبق را — نخوانده صفحه گرداند ورق را

یکی بهر سبق نوبت طلبگار — زبان در حرف و دل در سیر بازار

همی خوردند وقت عید پیوند ... بمرگ حضرت استاد سوگند

در مقامیکه شاهد بمکتب رفته گوید

ز طفلان هر طرف برخاست فریاد ... که یاران الّتی در مکتب افتاد

بگفت استادش ای مجموعهٔ ناز ... که بسم الله بسم الله کن آغاز

بت نادیده مکتب غارت هوش ... برنگ غنچهٔ گل مانده خاموش

چو از روی حجابش لب بلب ماند ... شنیدم من که استادش همی خواند

الهی غنچهٔ امید بگشا ... گلی از روضهٔ جاوید بنما

از شنید یعنی غنچه وا شد ... دهان بسته اش حرف آشنا شد

شد اول از سر بیتابی دل ... بیک بسم اللهش اخوند بسمل

شد از مکتب نشینی نکته دانی ... اگر باور نداری امتحانی

برآمد از در مکتب حسن و شم ... که من سیپارهٔ دل میفروشم

بگوش شاهد آمد نالهٔ من ... ببغل پروردهٔ تنهائی من

مزد از مهربانیها درون خواند ... خرد از همرهی بیرون در ماند

بگفتا پیشتر از پیش رفتم ... تکلف بر طرف از خویش رفتم

بمهر اول غبارش را برافشاند ... وزان پس سورهٔ اخلاص برخواند

پسندش کرد و گفتا من خریدار ... بگفتم گر شود طالع مددگار

بگفتا قیمتش گفتم نگاهی ... بگفتا کمترک گفتم که گاهی

بگفتا یافتم زین پیش بخروش ... بیا دوا بشنو و اخوند خاموش

بیاد و اغمائی لیکن دل دارد تماشا ... من دیوانه ... بود طاوس را سیر چمن برگشته دید نما

نظر بروی که شد آشنا که می گردد	بگرد خویش چو گرداب دیده تر با
دشمنم بر روز طاقت زیردست افتاده است	همچو موج از من بکار من شکست افتاده است
بوسه بلب او هم آنقدر آورد هجوم	که لب لعل ترا طاقت دشنام نداد
دلی دارم خراب نرگس میخانه سامانش	که میروید کدو بر باده از خاک شهیدانش
از بسکه بازگشت قدح زیر پای او	گل شیشه شکسته بود زیر پای او
مستم ازان نگاه که آید برون ز چشم	بوی شراب از دهن داد خواه او
کرده ام از مهر لب نقد بیانها در گره	بسته ام چون غنچه سوسن بیانها در گره
جنونم کرد گل از گردش چشم دلارامی	زچوب گل سنگ آید علاجم چوب بادامی

لطیفه روزی سلطان محمود غازی از طلحک برنجید فرمود چند عدد چوب اغوان بیارید تا او را سزا دهم غلامان از پی چوب دویدند و بر کشیدند و طلحک را بدوزانو نشانیده بودند جمعی از عقب استاده و طلحک گفت بیکار مباشید تا که چوب بیاید گردنی ها میزده باشید سلطان بخندید و گناهش بخشید

شاعر مکاسب میر جلال الدین تخلص از سادات زندپور است من عمال لکهنو دیر است

به بزم تست ز صهبای ناب در مینا	پری ز شرم رخت گشته آب در مینا

محک طبیعت ذکی و غبی خواهرزاده میر عبدالجلیل میر غلام نبی غفر الله ذنوبه در علم عربی و فارسی و هندی و موسیقی و تیراندازی یگانه زمان بوده حسن تن بهاکها این احقر ازان خدمت حاصل نموده آنقدر شفقت و مهربانی بحال این سرگشته کوی هیچدان می فرمود که برادران و خویشان را حسرت می افزود و چون وزیر الممالک نواب عبدالمنصور خان صفدر جنگ بهادر

بدان افاغنه لشکر کشید و چشم زخمی عظیم با فواج سوام تمکی اسو آمیش سید میر مرحوم بکمال شجاعت و ثبات شهد شهادت چشید و قطع تاریخ میر بخاطر فقیر رسید

در تاریخ میر مذکور

آنکه بود مولد او بلگرام — سید عالی نسب والا
در فن هندی و زبان عرب — واقف اسرار خفی و جلی
داشته بر نغمه سازی تمام — هست نوازش چو فن فارسی
همره صفدر زپی جنگ رفت — تا که بمیدان کند افغان کشی
از کف شمر یکه ید افغان بخورد — شهد شهادت چو حسین علی
سال شهادت ولد حسرت زده — گفت کجا آه غلام نبی

کتاب هنداوی میر مرحوم که سخن بر سود و معنی لبریز لذت است که هزار و چهار صد و دو بیت است مشهور است چنانچه این دوهره است و دوهای سید در زبان ریخته نیز تصنیفات نموده چنانچه اکثر در صفت سکها معشوقه نکو دارد مخموسه با آنچل و قوافی است اشعار از میر مغفور بسیار است

خط ز زلف تو رخ بزور گرفت — جای ما این چو مهر و بور گرفت
تا نمک ریخته بر جراحت من — لب شیرین یار شور گرفت
داد از جور نگاه تو که هنگام وصال — چون تغافل کند از دست جفا ساز دلم

حرف الفاء

مقبول بارگاه حضرت معبود جهان پیر و شیخ فریدالدین مسعود گنج شکر رحمة الله علیه اسوهٔ اولیاء کبار روزنبه و دریافته شهرهٔ آفاق پدر بزرگوارش جمال الدین سلیمان در عهد سلطان شهاب الدین غزنوی در کابل آمده

قضای قصبهٔ کوتوال گرفت و همدران حال تاهل نمود و متوطن گشت و سه پسر از و متولد شد پسر بزرگ اعز الدین محمد نام و پسر میانگی فرید الدین مسعود و پسر کوچک نجیب الدین متوکل رحمة الله علیهم او را اینها دخت. مولانا وجیه الدین مجندی بوده در کمال عفت و صلاحیت چنانچه حالات و کراماتش حر رف و مشهور است از جمله شبی از شبها بتهجد و تعبد مشغول بود ناگاه دزدی بخانه در آمد و کور گشت هر چند خواست که از ان خانه بدر آید راه نمی یافت ناچار آواز داد که دزدم و برای دزدی آمده بودم درینجا کسی است که از دهشش کور شده ام عهد میکنم که اگر بینائی چشم باز بیابم بعد ازین دزدی نکنم و از کفر باسلام در آیم چون آن مستوره مغفوره این سخن از دزد شنید از حق تعالی بینائی چشمش باز طلبید چشم او بینا گشت و برفت چون روز شد شخصی با زن و فرزند آوندی پر از خضرات بردر ایشان آمد و کیفیت شب گذشته باز نمود و بشرف اسلام مع اهل و عیال مشرف شد و بعبد الله موسوم گشت و از صلحای زمان گردید چنانچه مرقدش در همان قصبه است الان زیارتش می نمایند و برکتها میربایند شیخ فرید الملة والدین در عمر سیزده سالگی قرآن مجید حفظ داشت روزی یک ختم قرآن می نمود و در قبة الاسلام غیاث در مسجد مولانا محمد ترمذی می بود و کتابی نافع نام در علم فقه می خواند و مشغول بعبادت می بود و همدران مسجد حضرت سلطان المشائخ قطب الملة والدین محمد بختیار کاکی اوشی قدس سره وارد شده دوگانه تحیت بجا آورده و نشست شیخ فرید الملة را نظر بر چهره منورش افتاد و با دل لگاه دل از دست داد و

سرو، قدم مبارکش نهاد حضرت قطب الملة دید جوانی نیک ذات کتابی
در دست دارد پرسید که در دست عزیزان کدام کتاب است و نفعاتش
در کدام باب عرض کرد که این کتاب را نافع می خوانند آن حضرت فرمود
این کتاب نافع گردد فرید الملة گفت انشاء الله تعالی مرا خدمت مخدومی
نافع خواهد شد بهمانوقت بشرف ارادت مشرف گردید بشرف جاودانی
مسعود گشت، چون حضرت قطب الملة از ملتان بطرف دهلی عزیمت فرمود
در منزل شیخ فرید الملة مرکاب سعادت برابر بود که آن حضرت فرمود بابا
فرید الدین بدین ترک و تجرید چندگاه بعلم ظاهر مشغول باش بعد ازان
بدهلی بیا و بصحبت من قرار گیر انشاء الله تعالی مراد انجا خواهی یافت
فرید الملة همچنان کرد و از انجا بطرف دهلی مراجعت نمود و شرف صحبت پیر
بی نظیر سلطان العاشقین خواجه قطب الدین دریافت و حضرت قطب الملة
از رسیدنش بسیار مسرور شد و فرید الملة در دروازه غزنوی برجی بود در زیر آن
برج حجره بنا ساخته بشغول حق تبارک تعالی مستغرق می ماند بعده وقتیکه
در ملازمت حضرت قطب الملة میرسید بخلاف درویشان دیگر مثل شیخ بدر الدین
که پیوسته بخدمت می بود روزی در ایام برسات تمام راه گل گرفته بود
و شیخ فرید الملة روزه طی افطار ناکرده بر نعلین چوبین سواره بخدمت پیر
بی نظیر خود می آمد که پایش بلغزید و بر زمین افتاد و بنقطه امده دهن باز کرد
دران حال پارۀ گل بدهانش رسید و شکر گشت از انجا برخاسته بخدمت
پیر کبیر خود آمد آن حضرت بمجرد دیدنش فرمود بابا فرید الدین پاره

گلیکه در دست رسید و شکر گردید عجب نیست که هذا ایتفا ترا گنج شکر گردانیده است
همواره شیرین خواهد بود و شیخ فریدالملة سر بر زمین نهاد و دوگانه شکر ادا کرد
چون ازانجا بازگشت شنید مردم در راه میگفتند شیخ فرید گنج شکر می آید چون
کمالاتش در دهلی شهرت گرفت و خلق مزاحم احوال آنصاحب کمال شدن
گرفت باجازت حضرت قطب الملة در قصبهٔ هانسی آمد و ساکن شد بعد رحلت
آن حضرت موافق وصیت خرقهٔ متبرکه اش بپوشید و بجایش یکهفته نشست
چون خلق جهت اتمام بقدم بوسیش ازدحام آورد باز بخطهٔ هانسی رفت انجا نیز
کثرت خاص و عام ازحد گذشت بقصبهٔ اجودهن که سکنه اش تمام کور باطن
و درشت مزاج و بداعتقاد بودند آمده در مقام خرابی آرمید و فرمود که این
محلست که بفراغ خاطر دینجا مشغول عبادت حق تعالی توان بود بیرون
قصبه درختان کز و کریل در زیر درخت کلانی ازانها گلیمی انداخت و مشغول شد
چنانچه هیچکس ملتفت و مزاحم احوال نمی شد همدران قصبه تاهل واقع شد
و فرزندان متولد شدند روزی یکی از فرزندان بغایت گرسنگی فوت شد
که در کمال فقر و فاقه میگذرانید حرم آن حضرت آمده زجر کرد فرمود فرید بیچاره
چکند برضای الهی راستی در پایش ببندند بیرون بیندازند چون صیت فضیلتش
باطراف و اکناف رسید که نظر نور کثیرش بر هر که می افتد باطنش برنگ
خورشید منور میگردد و طالبان و اهل استحقاق زیاده از ذرات آفاق یکبارگی
بحضرتش رومی آوردند فرمود یاران جدا جدا بیایید و علحده علحده حاصل نمایید
نقلست متصرف قصبهٔ اجودهن باحضرت ایشان خصومتی داشت و پیوسته

در مخالفت می بود چنانچه فرزندان آنحضرت را میرنجانید و بگوش مبارکش میرسید و ملتفت نمیشد چون رنجش او بسیاری کشید روزی مولانا شهاب الدین پسر بزرگ حضرت شیخ عرض کرد که این بزرگی شما مارا همین فائده می دهد که روز و شب از رنج متصرف قصبه در غم و غصه باشیم شیخ عصای در پیش داشت برداشت و بر زمین زد متصرف قصبه مذکور را درد شکم گرفت و گفت مرا به نزد شیخ برید هنوز تا در نرسیده بود که جانش برفت

نقلست جوانی از شهر دهلی متوجه اجودهن شد تا بخدمت شیخ تائب گردد و مرید شود در اثنای راه مطربهٔ خوش شکلی با آن جوان ملاقی شد و دلش خواست که با و تعلق گیرد وی بدو التفات سی نمود که نیت صادق داشت در منزلی از منازل آن جوان را سواری یک گردون اتفاق افتاد آن فاسقه بکمال بیحجابی عشوه و کرشمه بکار برده اند کے دل آن جوان بدو میل نمود آهسته دست بجانب او دراز کرد بهدران حال مردی را دید که پیدا شد و طپانچه بر روی آن جوان زد و گفت به نیت توبه بخدمت شیخ میروی و دل بر فسق می نهی و غائب شد آن جوان خود را از گردون بیرون انداخت و متنبه گشت چون بحضرت شیخ رسید اول فرمود که بمطربه میل نمودی خدا تعالی از فضل خود ترا نگاه داشت بعد ازان وی را دست ارادت داد.

نقلست در نزدیکی اجودهن قصبه ایست حاکم آنجا شدکی ظالم بود و بازی داشت وی را امیر شکار داده بود و تاکید بلیغ فرمود که اگر در غیبت من این باز را به پرواز آری از جان خود مع فرزندان دست شسته باشی روزی

آن میرشکار با چندی از یاران خود سوار میرفت کلنگی چند در هوا میگذشت بنابر الحاح یاران باز را بر آنها سر داد ناگهان کلنگان طرفی رفتند و باز طرفی زمان زمان بلند تر میشد تا از نظر شان غائب گردید یاران بدنبال او تجسس متفرق شدند آن میرشکار زار زار گریان بخدمت شیخ آمد و حال باز نمود شیخ فرمود باز بر کنگرهٔ حصار نشسته است برو و بگیری رفت و باز را در یافت و بگرفت و آمده سر در قدم شیخ گذاشت و اسپی که بر و سوار بود پیشکش نمود شیخ به تبسم فرمود حالا بر اسپ سوار شو و باز را بصاحب باز برسان آنگاه اسپ را بفروش نصف قیمتش بمن بیار و نصف خود نگاهدار تا قسمت برابر و حق برادری میان من و تو درست شود ترک مذکور خبر باز شنیده بغرزند آتش متعرض شده بود روز دوم میرشکار رفته باز بگذرانید و احوال باز نمود آن ترک جوان این کرامت شیخ شنیده پا از سر ساخته بخدمت دوید و مرید گشت و میرشکار نیز ترک علائق کرده مشرف ارادت دریافت و به تجرید و تفرید گذرانید

نقلست حضرت شیخ را مریدی بود صادق الاعتقاد او را محمد نیشاپوری گفتندی از ولایت گجرات با دو سه کس که هیچ سلاحی نداشتند بدهلی می آمد در اثنای راه قزاقان با تیغهای برهنه مقابل شدند ایشان با هم رسید محمد نیشاپوری بر فور گفت که یا شیخ فرید حاضر باش بمجرد این سخن قزاقان را شمشیرها از دست افتاد و گفتند ما را امان دهید و گریختند تا حضرت شیخ بدیشان چه نموده باشد۔

نقلست و. ملک ملتان خلجی بود غائبانه اعتقاد و اتحاد بخدمت شیخ داشتے بملا عارف نامی که عزیمت دہلی کرده بود دویست تنگه سفید سپرد که چون بقصبۂ اجودہن برسی این نقد به پیش شیخ بہ نہی و نیاز عرض کنی و فاتحه استمداد و تمالی التمسه چون عارف مذکور بقصبۂ اجودہن رسید بخاطر گذرانید که ملک خلجی بمن نداده است که از روی آن مقدار زر معلوم گردد نصفی پیش خود نگاہداشت و نصفی پیش شیخ گذاشت شیخ بہ تبسم فرمود مولانا خاطر حق برادری باین درویش درست ساختی که نقد انصفا نصف کردی عارف متر سند و شد و آن نصف دیگر نیز منظور آورد پس حضرت شیخ فرمود این صد تنگه ترا باشد تا به برادری نقصان روند مولانا نقد را بدرویشان ایثار کرد و بشرف ارادت مشرف گشته بعبادت مشغول شد و در کم روزگار از شیخ خرقه یافت و یکے از واصلان گشت

نقلست اہل حسد قلندر نا پاکی را پیدا کردند چیزی آن بدبخت را مقرر نمودند تا شیخ را که مشغول و مستغرق می باشد رفته بکشد و شیخ را عادت بود که بعد از ہر نماز سر بخاک نیاز گذاشتی و ساعتی دران حالت بودی روزی ہیچکس در انجا نبود آن قلندر چرم پوش آمد و نزدیک بایستاد و شیخ بدستور در سجده بود آواز داد که کسی است حضرت شیخ نظام الملة جواب داد که بنده و شما نظام الدین حاضر ست شیخ درہمان حالت میفرماید که قلندرے حاضر ست ایستاده عرض نمود بلی باز فرمود زنجیری درمیان دارد التماس نمود آری باز فرمود حلقه سینه در گوش دارد و بد ہمچنان بود نظام الملة

بسوی قلندر دید و او را متغیر میساخت تا شیخ فرمود که مولانا نظام الدین او
کاردی در بغل نهاده آمده است وی را بگو هنوز فضیحت نشده برود قلندر
چون این سخن بشنید بگریخت و ناپدید گشت

نقلست نوبتی شیخ را بیماری صعب رو نمود چنانچه اشتها بکلی برطرف
شد طبیبان هرچند نبض و قاروره را نظر میکردند بیماری معلوم نشد حضرت
شیخ بدر الدین فرزند مهین خود را و شیخ نظام الدین وغیره مریدان را فرمود
تا ایشان مشغول شدند و صحت خدمت شیخ از خدا خواستند همان شب
شیخ بدر الدین در خواب می بیند که پیری میگوید که ای بدر الدین پدر ترا
پسر شهاب الدین ساحر سحر کرده است برگور پدرش کسی برود و این کلمات
بخواند ایها المقتول المبتلی اعلم بان ابنک قد سحر والدی فقتل له الملعب لما
عنا والا الحق به ما لحق بنا شیخ بدر الدین یاد گرفت و بر سر قبر او نشست
و کلمات یاد کرده بخواند برگورش اندک گلی از دست در رو برده دست بگور در گشته
حقه ورقی از آرد و موهای دم اسپ در وی پیچیده و سوزنها در وی خلیده بدست
آمد وی را پیش حضرت شیخ آورد فرمود تا موهای پیچیده بکشادند و سوزنها
می کشیدند و راحتی بشیخ میرسید تا همه سوزنها بیرون کشیدند و کلی صحت
رو نمود این ماجرا بقاضی اجودهن رسید وی آن ساحر را البته پیش شیخ
فرستاد که البته کشتنی ست شیخ فرمود چون من شفا یافتم این را بشکرانه
صحت بخشیدم

نقلست شبی از شبها شیخ در حالت بیماری نماز عشا گذارد و بعد از ساعتی

بیهوش شد چون بهوش آمد پرسید نماز عشا گذاردم گفتند بلی گفت یکبار دیگر بگذارم باز گذارد همچنین سه نوبت نماز کرد و هر سه نوبت بیهوش گشت آخر آهسته بگوش شیخ بدرالدین گفت چنانچه جامهٔ حضرت خواجه قطب الملة والدین بعد نقل من رسیده بود بعد نقل من این خرقه را بدرویش نظام الدین برسانی این بگفت و آب برای تجدید وضو طلب کرد و دوگانه ادا نمود و در سجده شد و در همان سجده رحلت فرمود و این واقعه در سال ششصد و شصت و چهار هجری ماه محرم المکرم واقع شد من ارشاده

شب نیست که خون دل غمناک نریخت
یکشربت آبی خوش نخوردم همه عمر
دوشینه شبنم دل حزینم بگرفت
گفتم ببر دیده دوم بر در تو
هر سحر بر آستان سر سینه نهم
همچو مرغ نیم بسمل بر درت

روزی نه که آبروی من پاک نریخت
تا باز ز راه دیده بر خاک نریخت
و اندیشه یار نازنینم بگرفت
اشکم بدوید و آستینم بگرفت
بر طریق دوستان در سینه نهم
در میان خاک و خون پر میزنم

مهر مشرق معانی مولانا فرید عطار همدانی زبدهٔ ارباب حال و قدوهٔ اصحاب قال بوده و نفحات غالیه کلامش باطراف انتشار نموده از وست

بیت

کدام روز دل بیقرار من نگریست
مرا که گفت که دل را چو نقطه بندم
نشان بکیسم بس همین که چون مردم
همیشه مشغول کم دیده و دل را که نه ام

که کوه و دشت بر احوال زار من نگریست
ترا که دیده بحال نزار من نگریست
بغیر شمع کسی بر مزار من نگریست
دل ترا میطلبد دیده ترا میخواهد

بچوگان باختن مایل شود چون گرد دل گیرد | هلال عید چوگان گردد و انجم شود گویش

مولانا فارغی درویش نامی بوده و معاصر مولوی جامی بسیار خوشگو است این مطلع ازوست

ازبسکه آن جفاجو آزار می نماید | اندک ترحم او بسیار می نماید

طراح طرز تازه بیانی قلندر دائم الخمر بابا فغانی مرشد مهوشان کیمیا بوده ولیکن
گرامی بیازار تلاش صرف نموده چنانچه تا حال طالبان این فن بر سر مرقدش
مجتمع میشوند و معلومات خود را بر یکدیگر عرض میکنند در اوایل حال بخراسان آمد
چون بهرات آمد شعرای که در عهد سلطان حسین میرزا بود تحسینش نکردند بلکه
بطعن و تمسخر بیازردند چنانچه هر کس که شعر پوچ میگفت میگفتند ارمغانیا گفته
باعث بر مبنی این بود که گفتگوی شان بطور دگر بود و گفتگوی بابا فغانی
بطرز دیگر و آخر طرز تازه اش دلنشین نکته دان و سخن سنجان بطرزی شد
که همه پهلوانان عرصه سخنوری و رستمان معرکه معنی پروری تتبع و مقلد طرز وی
شدند مثل مولانا وحشی و عرفی و ثنائی و حکیم رکنائی و مسیح و حکیم شفائی و میرزا
صائب آن شیوه را اندکی تغییر داده ایجاد بطرز خاص نمود بابا فغانی در آخر
حال از شرب شراب توبه کرده روی نیاز بآستان روضه رضویه علی مرتضی
علیه التحیة والثنا آورده و عزم زیارت نمود گویند خادمان آن جناب رحمت مآب
متفحص و متفکر بودند که بجهت خاتم مبارک آن سرور مطهر که در نوشتجات
و افراد وظائف ضرور میشود اختیار کدام سجع باید نمود شب متولی در واقعه میبیند
که آن حضرت میفرمایند قلندری ژنده پوش احرام عتبه ما بسته است و قصیده در مدح
ما گفته همراه آورده مطلع آن قصیده را سجع کنند و صباح برخاسته باستقبال

شتافته با عزاز تمامش بیاری متولی بجنیان کرده باقبال راه یافت و بموجب ارشاد وصل آمده تا حال نقش مهر مبارک آن حضرت بجان مطلع است و آن اینست

نشان خاتم سلطان دین ابوالحسن است

مگو که یک در قشن آبروی تو چیست
شبانه میزده راه من چنین پیداست

بلاک آن کمر نازکم که چون مه نو
نشان باده ات از نعل آتشین پیداست

یارب دل رمیده من از کجا شنید
بشنیده های بابند از میان زین پیداست

گل خودروی مرا رنگ بی آدم نیست
بوی محبتی که در آب و گل تو نیست

شبیست و راهمه جویای می اباغ کجاست
انچه من میطلبم در چمن عالم نیست

به بستر افتم و مردن کنم بهانهٔ خویش
چه تیرگیست درین انجمن چراغ کجاست

بدین بهانه مگر آرمت بخانهٔ خویش

شهنشاه گردون دستگاه سلطان **فیروزشاه** از بادشاهان دهلی بوده قلعه او و مناره باستحکام تمام الی الیوم قائم است بسیار عادل و باذل بوده فقیر از اشعارش بیک مطلع اکتفا نمود

خورم آن روز که از یار پیامی برسد
تا دل غمزده یک لحظه بکامی برسد

سخنور دلکشا **فریدون** حسین مرزا که از سلاطین خراسانست بفنون فضائل آراسته بوده و دیده است

غزل

شوخی که دائماً دل او مائل جفاست
عمر عزیز ماست چه حاصل که بیوفاست

نرگس اگر زشیوهٔ چشم تو دم زند
گو بیند مردمان که عجب کور بیحیاست

گر همسری کند بخجلت نافه ختن
نبود از و غریب که در نسل و خطاست

از ضعف دل شمال فریدون بکیسه
میدارد دل قوی که کس بکیسان خدا است

بچوگان یا منت تا حق شود چون گرد دل ریزم	بزال صید چوگان گردد و انجم شود گوئی

مولانا فارغی درویشی نامی بود و معاصر مولوی جامی بسیار خوش‌گوست از طبع او

از بسکه آن جفاجو آزار من نماید	اندک ترحم او بسیار می‌نماید

طراح طرز تازه بانی قلندری و اسم شریفش بابا فغانی مرشد هوشناسان گنجه بوده و لشکر
گرامی بیاز از تلاش صرف نموده چنانچه تا حال طالبان این فن بر سر تربتش
جمع میشوند و معلومات خود را برکیده عرض میکنند و او اول حال تجرد ساخت آمده
چون بهرات آمده شعرای که در عهد سلطان حسین میرزا بودند بکلیتش نکردند بلکه
بطعن و تمسخر پیش آمدند چنانچه هر کس که شعر پوچ میگفت میگفتند از فغانیاست یک
باعث بر نیفتی این بود که گفتگوی شان بطور دیگر بود و گفتگوی بابا فغانی
بطرز دیگر و آخر طرز تازه اش دلنشین نکته‌دانان و سخن‌سنجان بطرزی شد
که همه پهلوانان عرصهٔ سخنوری و رستمان معرکهٔ معنی پروری تتبع و تقلید طرزش
شدند مثل مولانا وحشی و عرفی و ثنائی و حکیم رکنائی و مسیح و حکیم شفائی که مرزا
صائب آن شیوه را اندکی تغییر داده ایجاد بطرز خاص نمود بابا فغانی در آخر
حال از شرب شراب توبه کرده روی نیاز بآستان روضهٔ رضویه علی مرتضی
علیه التحیة و الثنا آورده عزم زیارت نمود گویند خادمان آن جناب رحمت مآب
متفحص و متفکر بودند که بجهت خاتم مبارک آن سرور مطهر که در نوشتجات
و افراد و ظائف ضرور میشود اختیار کدام سجع باید نمود شب متولی در واقع دید
که آن حضرت میفرمایند قلندری نمد پوش احرام عتبهٔ ما بسته است و قصیده در مدح
ما گفته همراه آورده مطلع آن قصیده را سجع کنند و صباح برخاسته باستقبال

شتافته باعزاز تمامش جاری متولی بحیان کرده باقبال رادریافت و بموجب ارشاد وعمل آورده تا حال نقش مهر مبارک آن حضرت جهان مطلع است و آن اینست

بگو که یک ورقش آبروی نه چیست	نشان خاتم سلطان دین ابوالحسن است
شبانه میزدو ماه من چنین پیداست	نشان باده ات از لعل آتشین پیداست
بلاک آن کمر نازکم که چون مه نو	بشیوه های بلند از میان زرین پیداست
یارب دل رمیده من از کجا شنید	بوی محبتی که در آب و گل تونیست
گل خود روی مرا رنگ بنی آدم نیست	آنچه من میطلبم در چمن عالم نیست
شب است و ما همه جویای می ایاغ کجاست	چه تیرگیست درین انجمن چراغ کجاست
به بستر افتم و مردن کنم بهانه خویش	بدین بهانه مگر آرمت بخانه خویش

شهنشاه گردون دستگاه سلطان فیروزشاه از بادشاهان دهلی بوده قلعه او و بنا به استحکام تمام الی الیوم قائم است بسیار عادل و باذل بوده فقیر از اشعارش بیک مطلع اکتفا نمود

خرم آن روز که از یار پیامی برسد	تا دل غمزده یک لحظه بکامی برسد

خسرو دلگشا فریدون حسین مرزا ظاهرا از سلاطین خراسانست بفنون فضائل آراسته بوده و یراست

غزل

شوخی که داده ام دل او مایل جفاست	عمر عزیز ماست چه حاصل که بیوفاست
نرگس اگر ز شیوه چشم تو دم زند	گویند مردمان که عجب کور بیحیاست
گر همسری کند بخطت نافه ختن	نبود ازو غریب که در نسل و خطاست
از ضعف دل منال فریدون ز بیکسی	میدار دل قوی که کس بیکسان خداست

سرآمد سلطانان کردون دستگاه نکته سنج نیکو بیان فرخ سیر بادشاه بن عظیم الشان بن معظم شاه بن عالمگیر بادشاه بوده گویند وی این رباعی در حالت حبس نموده

دل هست چو نبت شرابش ندهید	خو کرده باتش بت آبش ندهید
هر کس که ز احوال دل ما پرسد	آهی بلب آرید وجوابش ندهید

رضوان منعم سخن ابو القاسم فردوسی موسوم بحسن از دهقان زادهای طوس بوده وجه تخلص وی آنست که عمید نام والی انجا باغی در نهایت لطافت ساخته بفردوس نامیده بودند پدر فردوسی باغبانیش میکرد وقتی عامل طوس بروی ستم کرد از برای دادخواهی بغزنین آمد روزی بر سر جمعی بگذشت پرسید که اینها چه کسانند شخصی گفت شعرای پای تخت سلطانند پیش رفت وسلام کرد جواب سلام داد وگفت چه کسی گفت مردی شاعرم واز طوس آمده ام عنصری گفت بنشین تا طبع از مائی کنم عنصری مصرعی گفت ع چون طلعت تو ماه نباشد روشن + مصرعی دیگر اسجدی گفت ع مانند رخت گل نبود در گلشن ٭ مصرعه سوم فرخی گفت ع مژگانت گذر کند همی از جوشن ٭ فردوسی مصرع چهارم گفت ع مانند سنان گیو در جنگ پشن ٭ چون عنصری از وی این مصرعه شنید دانست که او را بر احوال ملوک اطلاع تمام است پیش سلطان بر دوران حال فردوسی چند بیت در صفت سلطان محمود گفت از جمله آن این بیت

چو کودک لب از شیر مادر بشست	بگهواره محمود گوید نخست ٭

پادشاه پسند نمود فرمود شاهنامه نظم نماید فردوسی در مدت چهار سال از
نظم شاهنامه فارغ شد سلطان شصت هزار درم نقره در وجه صله انعام
فرمود فردوسی آن نقد را حقیر دانسته بتاراج فقرا داد و بحیله کتاب شاهنامه
از کتابدار پادشاه بدست آورده در مذمت سلطان چند بیت الحاق کرد از آنجمله بیت

بسی سال بردم بشهنامه رنج	که تا شاه بخشد مرا تاج و گنج
اگر شاه را شاه بودی پدر	بسر بر نهادی مرا تاج زر
وگر مادر شاه بانو بدی	مرا سیم و زر تا بزانو بدی
چو اندر تبارش بزرگی نبود	نیارست نام بزرگان شنود

پس فردوسی گریخته در پناه اسپهبد جیلی والی ولایت رستمدار شتافت سلطان
خبر یافت باسپهبد نامه نگاشت مضمونش اینکه اگر آن طاغی را بارگاه بایستید بفرستد
الفقد پیلان بیارم که ملک ترا پامال کنند سپهبد در جواب بر حاشیه نامه چند کلمات نوشته
پس از مطالعه آن کلمات سلطان از سر آن اراده درگذشت وقتی سلطان محمود
با پادشاه دهلی نامه نوشت و بخواجه حسن میمندی گفت اگر جواب باصواب نیاید
چه باید کرد خواجه این بیت شاهنامه خواند بیت اگر جز بکام من آید جواب
من و گرز و میدان و افراسیاب سلطان را رقتی پیدا شد و گفت در حق
فردوسی جفا کردم پس شصت هزار دینار بر شتران بار کرده با خلعتهای
خاصه بطوس فرستاد فردوسی درگذشته بود به خواهرش عرض کردند و
دست رد گذاشت گماشتگان سلطان رباط حاجی بر سر مرقدش که براه مرو
و نیشابور است ساختند و فاتش در سال چهارصد و ده وقوع یافته

از شاهنامه رزمیه گوید مثنوی

چو آمد به برج حمل آفتاب جهان گشت با فر و آیین و تاب

جهان شد پر از کین افراسیاب بدریا تو گفتی بجوشید آب

سپاه اندر آمد همی فوج فوج بدانسان که برخیزد از آب موج

ز سم ستوران دران پهن دشت زمین شش شد و آسمان گشت هشت

تهمتن برآمد به پیش سپاه در آهن بگرد اندرون سیاه

بفرمود تا رخش را زین کنند دم اندر دم نای زرین کنند

برآمد خروشیدن کرنای سپه چون سپهر اندر آمد ز جای

بوقت نبرد آن یل ارجمند بشمشیر و خنجر بگرز و کمند

درید و برید و شکست و ببست یلان را سر و سینه و پای و دست

خرد باید اندر سر مرد سنگ نه پوشیدن جامهٔ رنگ رنگ

هنرمند کو را خرد یار نیست بگیتی کس او را خریدار نیست

سخن بهتر از گوهر شاهوار چو بر جایگه بر دو باشد بکار

ز دانش چو جان ترا مایه نیست به از خاموشی هیچ پیرایه نیست

چو دانا ترا دشمن جان بود به از دوستداری که نادان بود

دگر گفت دانا که گردد خوار بسان درخت ست ناپایدار

اگر بار خارست خود کشته‌ای وگر پرنیانست خود رشته‌ای

نگر تا چو کارے همان بدروے سخن هرچه گوئی همان بشنوے

ز زخم سنان بیش زخم زبان که این تن کند خسته و آن روان

درشتی ز کس نشنود نرم گوی — سخن تا توانی به آزرم گوی

که تیزی و تندی نیاید بکار — به نرمی برآید ز سوراخ مار

سر مردمی بردباری بود — سبک سر همیشه بخواری بود

بدان آنکه یابی تن زورمند — ز بیماری اندیش و روز گزند

جهان نزی که مور از تو نبود بدرد — نه هرکس نشنید ز راه تو گرد +

همان خواجه بیگانه و خویش را — که خواهی روان تن خویش را

نشو شادمان گر بدی کردهٔ — که آزرده گردی چو آزردهٔ

چنان گفت با پور خود پیلتن — که چه را باندیشهٔ خویش کن

که هر کس نهد دام در راه کس — سرانجام خود ماند اندر قفس

جهان یادگارست و ما رفتنی — ز مردم نماند بجز گفتنی

بنام نکو گر بمیرم رواست — مرا نام باید که تن مرگ راست

اگر چند مانی ببایدت شدن — پس این شدن نیست باز آمدن

چو جوئی همی زین سرای سپنج — که انجام مرگست و آغاز رنج

اگر خود ز فولاد و از آهنم — زمانه بسوهان بساید تنم

یکی جامه دارد جهان سال و ماه — برو نقش سپید و دو نقش سیاه

بگرداند آنرا درون و برون — بدان تا نگردیم ما گونه گون

هر آنکس که دارد بگیتی امید — که جوینده خرماست از نخل بید

کجا آنکه بر سود تاجش بابر — کجا آنکه بودی شکار هژبر

زمین گر گشاده کند راز خویش — نماید سر انجام و آغاز خویش

گمارش بپرداز تا حب داران شود — برش پر ز خون سواران شود
چه افسر بود بر سرت بر چه ترک — ازو بگذرد نیز پیکان مرگ
چنین ست گردان چرخ بلند — به پستی کلاه و به پستی کند
چو شاهان نشیند کسے با کلاه — بخم کمندش نباید ز گاه
منه دل بدین گیتی چاپلوس — که گه آبنوس ست و گه سندروس
که او چون من و چون تو بسیار دید — بخواند بے کشتی آرمید
تو ای خفته از خواب بیدار گرد — که شد پاک عمرت بخواب و بخورد
بخانه درون خواب و در گور خواب — به بیداریت بس که آید شتاب
تو خوش خفته و مرگ برخاسته — سبب خونت ان شکر آراسته
بر این رفتن اکنون بباید گریست — ندانم که انجام این کار چیست
ترا بودن ایدون فراوان بماند — کسی نامه جاودان بر نخواند
یکی پند گیر و در آور بگوش — به نیکی بیارای و بد را مکوش
تو تا زنده سوی نیکی گرای — اگر کام یابی بدیگر سرای
بترس از خدا و میازار کس — ره رستگاری همین ست و بس
میازار موری که دانه کش ست — که جان دارد و جان شیرین خوش ست
چه گفت آن سخن گوی با آفرین — که چون بنگری مغز داوستان دین
سزا نیست این مر افشاندن — وزایشان امید بهی داشتن
سرشته تو خویش گم کرده ست — بجیب اندرون مار پرورده است
ز نا پاک زاده مدارید امید — که زنگی بشستن نگردد سپید

بد گوهران بد نباشد عجب		سیاهی نشاید بریدن ز شب
چو پروردگارش چنین آفرید		نیابی تو بر بند یزدان کلید
بد و نیک هر دو ز یزدان بود		لب مرد باید که خندان بود
ندارد دل خود ز رفته دژم		ز نا آمدن شاد بود ز غم

محمد صادق القامی میگفته که صاحب شاهنامه یعنی فردوسی را کاین بیت است که مثلش نمیتوان گفت

بدنبال چشمش یکی خال بود		که چشم خودش هم بدنبال بود

این بیت نیز در صفت همان معشوقه ست

بهم بسته مورا بصد پیچ و تاب		گره داده شب را بیس آفتاب

مرجع افاضل و الا دستگاه شیخ ابو الفیض فیضی ملک الشعرای اکبر بادشاه در کمال فضل و علم نظیر نداشته چون تفسیر بی نظیر بی نقط بزبان عربی تصنیف نمود در ذکر افتاد که بجای بسم الله چه نویسد هر یک گفتند کار بخود را بنویسد و همچنان کرد و سواطع الالهام نیز در علم سلوک بی نقطه بلغت عربی تصنیف کرد و مثنوی نلدمن و دیوان شعرش متداول است چون نواب خانجهان نادر با مر ایلچی گری پیش شاه عباس رفت پادشاه پرسید که سر آمد شعرای هندوستان کیست گفت ملک الشعرا شیخ ابو الفیض فیضی ست گفت از شعر اوی بخوان نواب این بیت برخواند

با کاسه قلم درین شب تار		پس معنی خفته کرد بیدار

بادشاه آفرین کرد و بغایت محظوظ شد و متوکلیتم طلبید و آب بزر نوشت

و این بیت در توحید نیز نیکو گفته

فراست صفت صفت گرفته / حیرت ره معرفت گرفته

با قامتش سرو بست من تیره بخت را / مانند هندوی که پرستد درخت را

نماند گریه شب وصل بیقرارا مرا / سهیل طلعت آن ماه برد بار مرا

گویند روزی شیخ را بخاطر میگذرد که در فنون فضائل از سعدی شیرازی کمتر نیستم چون دید این بیت سعدی

برگ درختان سبز در نظر هوشیار / هر ورقی دفتریست معرفت کردگار

طبقهای نور نازل شد. ما نیز بیتی بگوییم در توحید تا بر ما نیز نور نازل بشود

این بیت در توحید بگفت **فیضی**

در هر بن موی که به بلبلی خاموش / فواره فیض اوست در جوش

و رو بسوی آسمان کرد اتفاقا زغنی از بالای سرش میگذشت پیخال کرده بر روی شیخ افتاد و بسیار بیدماغ شد و گفت شعر فهمی آن عالم بالا معلوم

مولانا علی **فیضی** شاعر عالی رتبت بود و از دانشمندان خطهٔ تربت ازوست

شرح جفای دوست نه بهر شکایت است / مقصود ذکر اوست دگر ها حکایت است

بلند مرتبه زین خاک آستان شده ام / گدای کوی توام گر بر آسمان شده ام

موی شده ام بخط مشکین قلم او / گو بخت که آیم بزبان قلم او

مولانا **فضلی** هروی نقاش بوده آخر عنان عزیمت بعرصهٔ شاعری معطوف نموده با مولانا گلخنی در خیابان هرات بباده و هزل و جنگ مشت مشغولی میکرد و سخنش دلکشاست و معاصر سلطان حسین میرزا است مطلع دیوانست

قوت گفتار هرگاه نباید دارم یار نیست		بار را هرگه ببینم قوت گفتار نیست

شاعر شیطان صفات قاضی ابو البرکات تخلص فراقی در بیحیائی و بد معاشی نظیر نداشته چنانچه ظریفه در حق او گفته اند

دیو شیطان صفت ابو البرکات		جای او باد هفتمین درکات

نوبتی سخت بیحیائی ازو واقع شد که تحریر آن غایت بیجا بیست چنانچه از برهم گشتن سالمان تا با ستقامت نیاورد و گریخت بعد از مدتی شخصی دیگر درخواست قضا نمود مردمان گفتند که این طالب قضا سخت بد معاش و بیحیاست بادشاه فرمود هر چند بد معاش و بیحیا خواهد بود از قاضی اول هزار مرتبه خوش معاشی و با حیا خواهد بود ازوست

با من این بیدادها کان نامسلمان میکنند		کافرم گر هیچکس در کافرستان میکنند
شوخ بیباک ادا فهم غزلخوان شده		هر دل بیرون عشاق چه طوفان شده
در این چمن منم از بلبلان زاریکی		ولی هزار سی من نیست از هزار یکی

شاعر و الامناقب ملا فرید کاتب یلغار نیست از شعرای سلطان سنجر سلجوق بوده فقیر بیک مطلعش اکتفا نموده

دل بنظر آن بانخ آن لعل خندان بگذرد		کار بر هر کس که شد تنگ از سر جان بگذرد

فصیحی هروی شاعر نامیست و معاصر مولوی جامی ویراست

ایدل از آن دهن طمع خام میکنی		تو در ابرو هیچ چه بد نام میکنی

از شعرای هرات است و از سخن سنجان خوش ابیات مشمول عواطف شاه عباس ماضی می بوده و در سال هزار و سی و یک هجری رحلت نموده این ابیات ازوست

امشب از شعلهٔ آهم جگر غم میسوخت	بر سر وزند گی من دل ناشاد سوخت
هر نگه کز موجهٔ خون جگر بیرون فتاد	همان دوست سوی چشم گریان آمد
زهر با شیر خورده ام که ما هم ترا	بلب نیاورم اما قسم بنام تو بود
سکینه قیمتی دوش جان بیداد نبالید غم	که امشب چراغ زندگی ما را ز بالین ربود
نا میر مژگان تماشا دیده بر هم چیده بود	چو بر سر تربتی کوی این بیچاره خواهد بود

واقف و تیره سخندانی شاگرد حکیم شفائی ملا **فضلی** خرد از فاق سرکار
امام قلیخان والی شهر از وظیفه معین داشته دیر است

خوناب فرستند بهم چشم و دل من	چون کاسه که همسایه بهمسایه فرستند

زینت بخش مسند صاحب اوجی فرزند ملا قید مقیمای **فوجی** شاعر پرشعور،
بوده ساکن نیشاپور از وست

حرف تلخ از لب لعلت نشنیدست کسی	دود از آتش یاقوت ندیدست کسی

سخنور پرشعور میر محمد حسین **فغفور** سحاب طبعش گهر ریز بوده ملازم شاهزاده
پرویز بن جهانگیر بادشاه و دیوانش متداولست از وست

فلک و یار بکام رند خوراشام میگردد	عکس گو خواب راحت کن که امشب جام میگردد
دل آن گاه از سر شک دیده خونبار بگشاید	ز شبنم غنچه را بر گلزار کار بگشاید

گلگونهٔ سخن آرا ابنه شاعرهٔ ماهرهٔ **فاطمه خانم** اسانید اشعار خوب دار
فقیر از آن جمله این دو رباعی می نگارد

ای از تو وفا و مهربانی نایاب	بی وصل تو لذت از زندگانی
وصل تو حیات جاودانی لیکن	مانند آب زندگانی نایاب

آراسته باغ و عندلیبان سرمست		یاران همه از نشاط گل باده پرست
اسباب فراغت همه در هم زده است		بشتاب که خیر تو هر چه می باید هست

فروغی از روشن طبعان کشمیر بوده و از سخن سنجان خوش تقریر یعنی آب دل جوست این مطلع ازوست

گر دولت آرزو کند آن گهر یگانه را		رقص کنان به آب ده همچو حباب خانه را

ملا **فائض** ابهری ابهر قصبه ایست من توابع اصفهان در سال هزار و سی و چهار درگذشته ازوست

به آستان بزرگان چو حلقه بر در باش		گدای در شود و سلطان هفت کشور باشد
چو خواب ناز کند در بر آن پری رویم		شود تمام هلال استخوان پهلویم

شاعر سخندان محمد ابراهیم **فیضان** پسر محمد حسین ناجی ست در عهد بهادرشاه آئین پاسبانی مرادآباد و سنبهل بوده در عزیت و شاعریت و خط نستعلیق دستگاه تمام داشت ازوست

نصیبی است گر چون صدف زر از شما ریزد		چو قسمت نیست روزی از دهن چون آسیا ریزد

فاضل و شاعر عالی مرتبت میر معز **فطرت** به تخلص موسوی هم سخن می‌گفته از امرای عالمگیر بادشاه بوده فقیر از دیوانش این چند بیت اکتفا نموده

جز ترک عشق با تو ستمگاره چاره نیست		آخر دلیست جان من این سنگ خاره نیست
ماه من از می شفقی آفتاب شد		فطرت بپوش دیده که تاب نظاره نیست
تیغ مژگان بکف آن نرگس مستانه گذشت		چشم زخمی عجبی از من دیوانه گذشت
نه تو تنگ چشمی من از نظاره مفلس		ستم است بر نگاهم قطره را نقاب کردن

ای وشوخ و سخن نشنود بازی کوشی	گل خودروی بر و بوم هزار آغوشی

ملا فرخ حسین لاهوریست شاعر معنی یاب بوده و دیوانش بعض ابیات در صفت فرش سیر بادشاه یافته شد و بسیار خوشگوست این چند بیت از وست

شب که سیر روی تو دل خرج گریه سازی شد	ناله چون مرغ در آب افتاده پروازی شد
دل که هر شام از هوسها تا نده سامان شود	چون سرای راهروان تا صبح ویران شود
باهمه سامان چنین بر انتها رم کرده اند	چون امام جمعه بیرون از شمارم کرده اند

محمود بیگ فسونی متاخرین ست هندیست گذرانید این مطلع از وست

مردم از غم سخن از رفتن خود چنانکنی	این نه بیمنست که گویی و تشکر حنانکنی

میر شرف الدین حسین فائض واقف به تیره معنی بندیست و برادر میر متاخر سید سرهندی ندیراست

حسرت نگه نکرده چشم سیاه کیست	شد چنون صدای شکست کلاه کیست

فرد شاعر جوانمرد سید اسدالله فرد نواده حقیقی میان شاه لده بلگرامی قابس درگذشت

شب که آن شاه جهان امروز خدمت خواه شد	آه من تعظیم کرد و اشک من همراه شد
بپایش بوسه زد و رنگ حنا سرخی ده بالا شد	دلم خون شد از حسرت این عجب بیگانه شد

شاعر دلپذیر عالی دستگاه میر شمس الدین سلمه الله فائق دهلویست از اولاد امجاد شاه محمد خیالی قدس سره است که مرزا فائض الانوارش و جوار درگاه حضرت قطب الدین محمد بختیار کاکی رحمة الله علیه واقعست دیوانی دارد مثنوی هم گفته متضمن کیفیت حسن و عشق تنبولی پسری را رام چند نام ساکن عظیم آباد که عالی دیوانه جمال وی مشتاق بوده و هر روز بر دکانش

عاشقان بباد میرفت گویا این بیت در شان اوست

میرش کردم که هر جا چاره گر بود	سر بازار او بازار بسته بود

آخر اتفاق گنجد اینش بیخودی که شال خیال آئینه هم تمثال او بود افتاد هر دو شیفته حسن یکدیگر شدند و محو تماشای هم بودند حتی که از خانه بر آمدنش موقوف شده است تا آن با آتش فراق میسوختند و مادر عروسش انجه امید داشتند تا آنکه رام چند برای غسل رفت یکی از اینها وقت یافته با عروسش گفت که رامچند در گنگ غرق شد بمجرد شنیدن آهی کرد و مرد اهل قبیله اش در عود و صندل سوختند ناگاه از خاکسترش شعله رام چند گویان گویان زبانه میزد و یکدار برق بجا رسوی میشتافت تا آنکه رامچند بخانه آمد و تمامی کیفیت عروسش و کیفیت بر آمدن شعله رامچند گویان از خاکسترش شنید و انجا خطاب با دمی کرد

بگفت ای داد از یعقوب نشانم	و دای شکر بتو سوی تو انم
بحرف شاید تا لب بر کشوده	باب زندگی را بهم متوده
شنید این مژده چون آن بی سر و پا	سبک بر خاست از انجا بچو غوغا
ز مرد و زن روان نوجیش و پس	که داره مرحبا بشعله با خس
پس از قطع مسافت آن دل افگار	قدم افشرد بر سر منزل یار
گذشت خاکسترش چون نظر کرد	ز گرد و آن دود آه او گذر کرد
بگفت ایجان فتد آتش بجانم	تو خاک تیره شوی من زنده مانم
بدینسان در سخن بود آن دل افگار	که ناگه از کف خاک تیره بار
بر آمد شعله چون برق درخشان	برنگ برق هر سه شد شتابان

چو زان نام خودش افتاد در گوش | ز شادی کرد خود را هم فراموش
بگفت ای آرزوی جان بیتاب | من مهجور را دریاب دریاب
مرا غیر از تو چیزی نیست در خور | ز روی مهربانی کرم پرور
بگفت این را و سویش کرد آهنگ | کشیدند تا چون دل گرمش به بر تنگ
از آن سو شعلهٔ جذبه برد در کار | بهم پیوست آخر یار با یار

من دیوانه غزل

ظاهرا سوخته شد باز دل شیدائی | میرسد بوی کبابم بمشام از جائی
قدر هر چیز بضدش نتوان دانستن | حسن محبوب تو میخواهد چو من رسوائی
زلف معشوق ز من سنبل فردوس از تو | زاهدا طعنه مزن هر سری سودائی
با دل خویش اگر عشق نورزیم بجاست | که درین آینه دیدیم رخ زیبائی
بسکه بودیم براه طلبش گرم نیاز | داشت هر خار ز من ناز زهی بالائی
مژه اش برد بیک چشم زدن دل از کف | در فن دلبریش بود ید طولائی
ز ناله چند دهی خویش را بیاد کسی | ولا نمیرسد اینجا کسی بداد کسی
بکار خویش ز عشق من چو حسن آرائی | حنا او بست و من از خون خود بردم فرزدائی
چو من امروز صاحب دستگاهی نیست در عالم | بدستی زلف او دارم و در دست سبوئی
بشاخ سرو قمری میکشد آه دستر پائی | انا الحق میزند منصور گویا بر سر دارئی

حرف القاف

سلطان العاشقین برهان الواصلین حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی
اوشی رحمة الله علیه میفرمایند قصبه اوش بوده در هنگامیکه پدر بزرگوارش

خواجہ کمال الدین اوشی رحمۃ اللہ علیہ رحلت نمودہ قطب الملۃ یک نیم سالہ
بودہ مادرش کہ بالیقین زمانی و مریم ثانی بود می پرورید و تیمار احوالش
میکرد و چون بہ پنج سالگی رسید ہمسایہ بود صالح نام والدہ مبارکش او را
طلبیدہ و پارۂ حلوا در طبقی نہاد و خواجہ را برابر او بمعلمی فرستاد ناگاہ در راہ
پیرے روشن ضمیر دوچار شد و بر فور فرمود کہ این پسر را کجا می بری گفت
این طفل از اصحاب صلاح ست و دودمان ارباب فلاح پدر بزرگوارش
از سر گذشتہ ست مادرے دارد در کمال صلاحیت و نہایت عفت وی گفتہ
کہ این طفل را بمکتب ببر و بمعلمی صالح بسپار کہ قرآن مجیدش بیاموزد چون آن
پیر این تقریر شنید فرمود کہ این طفل را بمن واگذار تا پیش معلمے برم کہ برکت
انفاسش تاثیر کمال بخشد. و شفقت بحال این بواجبی نماید وی گفت کہ حکم
مرتراست در آنجا معلمے بود شیخ ابا حفص نام بکمال عبادت و ریاضت منسوب
آن پیر خواجہ را آوردہ و بدو سپردہ فرمود کہ این طفلست مبارک و برگزیدۂ حق تعالے
و تبارک یکی از اولیاء کبار خواہد شد بشفقت تمام کلام مجیدش بیاموزید
شیخ بدل و جان قبول نمود و از انجا بازگشت شیخ بسوی خواجہ متوجہ گشت و
فرمود اے پسر پیرے کہ ترا اینجا آورد ہیچ میدانی کہ بود خواجہ عرض نمود
کہ والدۂ من مرا بہمسایہ سپردہ بود کہ پیش معلمی برد در اثناء راہ این پیر
بابرکات ملاقی شد. و مرا بدولت قدم بوس شما مشرف گردانید شیخ علیہ الرحمۃ
فرمود کہ اے فرزند آن پیر خضر علیہ السلام بود کہ ترا آوردہ و بما سپرد القصہ
بیمن تربیت و برکت صحبت شیخ خواجہ باخلاق ظاہر و باطن آراستہ و پیراستہ گشت

و در آداب شریعت و طریقت و مقامات دینی و حالات یقینی فایق شد چنانچه
یک ساعت از مجاهده و ریاضت نیاسودی و پیوسته بحق تعالی و تبارک
مشغول بودی ناگاه زبدة الاولیا و خلاصة الاتقیا حضرت خواجه معین الدین چشتی
قدس سره در آنجا رسید قطب الملة بشرف ارادت بیعتش مشرف شد و خلافت
یافت در آن ایام بیست ساله بود و مریدان را پیر درش کما ینبغی می فرمود و شبانروز
دو صد و پنجاه رکعت نماز با نیاز گذاردی و سه هزار درود بحضرت رسول علیه
السلام هر شب فرستادی چون مادرش دریافت که وی اراده زیارت
بیت الله شریف دارد دختری صاحب جمال از آن مقام بتکلیف تمام در حبالهٔ نکاحش
درآورد وی جمال باکمال داشت حضرت خواجه را از مشرب شریف بسبب معیشت
تعلقی و محبتی پدید آورد و سه هزار درود که بحضرت رسالت پناه صلی الله
علیه و آله و سلم می فرستاد سه شب فوت شد مریدی از مریدان آن زبدة الابرار
احمد رئیس نام بخواب می بیند که ایوانیست رفیع و عالی انبوه و در حوالی آن
جمعیت و مردی نورانی کوتاه قامت درون و برون میرود و پیغامهای
بیرون اندرون میگذارد و جواب می آرد رئیس مذکور یکی گفت که درآن ایوان
کیست گفت درآن ایوان حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم است
واین مرد کوتاه قامت عبدالله مسعود نام دارد رئیس مذکور نزد یا عبدالله
رفت و عرض نمود که بحضرت رسالت پناه التماس من برسان و بگو که میخواهم
بجمال انوار شما مشرف شوم عبدالله درون رفت و بیرون آمد گفت
بار نیست رسول خدا تعالی میفرماید که ترا هنوز قابلیت آن نشده است

کرا بعینی برد سلام من شیخ قطب الدین بختیار کاکی اوشی برسان و بگو که
هر شب تحفه بر من ارسال می نمودی سه شب است که نمیرسد چون رئیس از
خواب بیدار گشت کیفیت حال آمده بجناب حضرت قطب الملة ظاهر نمود
آن حضرت دانست که این تقصیر را سبب چیست فی الحال منکوحهٔ خود را مطلقه
گردانیده مسافر شده بغداد رسیده بصحبت عارفان آن زمین را مثل
شیخ شهاب الدین عمر سهروردی قدس سره و شیخ اوحد الدین کرمانی
و سائر مشائخ و کبار آن دیار رحمهم الله علیهم اجمعین دریافت و حظ وافر
برداشت دران زمان شیخ جلال الدین تبریزی بارده ام از خراسان
مراجعت نموده درانجا رسیده بود و با حضرت قطب الملة مودتی عظیم داشت
چون قطب الملة شنید که حضرت خواجه معین الدین علیه الرحمة از خراسان
بدار الخلافت دهلی توجه فرموده بود هر دو بزرگوار عزیمت دهلی نمودند چون بملتان
رسیدند شیخ بهاء الدین زکریا را دریافتند و چندی یکجا بودند و ذوق تمام
از صحبت یکدیگر یافته بودند دران زمان در خطهٔ ملتان قباچه بیگ ترکی
بود ناگاه ملاعین چند از جانب مغل در رسیدند و قلعه ملتان را محاصره
کردند چنانچه خلق دست از جان بشستند قباچه بیگ پیش حضرت قطب الملة
آمده استمداد و دعا نمود آن حضرت تیری طلبیده بدست قباچه داد فرمود
وقت نماز شام بر برج حصار بر دو جانب کفار بیندازد قباچه چنان کرد
همان شب آن قوم مشوش از ان مرز و بوم فرار کرده ناپدید شدند حضرت
قطب الملة بعد چندی روز بدار الخلافت دهلی متوجه شد و حضرت شیخ

جلال الدین تبریزی علیه الرحمه بجانب غزنین عزیمت نمود قباچه مذکور بالحاح تمام التماس کرد که چندگاه دیگر سایه برکت درین مقام باشد آن حضرت ملتفت نگشت و فرمود که این مقام در حراست و پناه شیخ بهاء الدین زکریا خواهد بود و چون بدهلی تشریف فرمود سلطان شمس الدین بجدۀ شکر بجا آورد و آن حضرت را با شیخ جمال الدین محمد بسطامی و شیخ محمد عطا معروف بشیخ حمید الدین ناگوری قدس سرهما اتحاد تمام پدید آمد و بملاقات یکدیگر می رسیدند می بودند هم دران ایام شیخ بدر الدین غزنوی بشرف بیعت و خرقه پاک بآن حضرت مشرف شد و عمر عزیز در خدمتش بسر برد انواع برکات حاصل نمود خواجه قطب الملة به حضرت معین الدین الملة والدین رحمه الله علیه که دران ایام بخطه اجمیر بود عریضه متضمن اشتیاق و احراق فراق ارسال داشت که اگر به بشارت اشارت مسرور فرمایند مشرف پای بوس حاصل نموده آید آن حضرت در جواب نوشت که قرب جانی را بعد مکانی مانع نیست بسلامت و جمعیت همانجا باشند بعد چندگاه همان طرف توجه نموده خواهد شد چون آن حضرت از خطه اجمیر بدهلی تشریف آورد قطب الملة درخواست که سلطان شمس الدین را که بخدمت رسوخ تمام داشت اعلام بخشد آن حضرت مانع شد که من محض از برای ملاقات تو آمده ام اگر حاضر خاص و عام مراغوش سے آید و زیاده بر دو سه روز نخواهم بود با این همه اهالی تمام آن حوالی بشرف ملاقات آن حضرت مشرف شد مگر شیخ نجم الدین صغرا که بعهد و دولت شیخ جمال الدین محمد بسطامی سلطان شمس الدین شیخ الاسلامی

شہر نوبی داده بود بسبب حسدی که تمام شہر اعتقاد بخدمت قطب الملة
داشتند نیامد تا آنکه بجناب معین الملة در ملک خراسان اعتقاد تمام داشت
روز سوم حضرت معین الحق خود بخانه او تشریف فرمود پای بر صفه نو احداث
استاده نمود دران تاکید میکرد ایشان را دید و چنانچه باید بخدمت
نشتافت و بطریق محبت و مودت قدیم در نیافت معین الملة بر فور فرمود که
ای نجم الدین ترا چه پیش آید متغیر ساخت مگر منصب شیخ الاسلامی ترا در سر
غرور انداخت چون وی این سخن بشنید سر از شرمندگی فرو کشید و بمعذرت
درآمد و گفت من ہمان بندہ مخلصم که سر در قدم شما سے سودم اکنون مریدے
درین شہر گذاشته اید که تمام خلائق و مشائخ دہر نوبی متوجه اند شیخ الاسلامی
مرا کسی به برگ تره ہم نیخرد حضرت معین الملة تبسم فرمود و گفت نجم الدین
خاطر جمع دار من قطب الدین محمد بختیار را برابر خود بخطه اجمیر مے برم
ہر چند شیخ الاسلام برای با حضر ابرام نمود آن حضرت قبول نفرمود دران ایام
شیخ فرید الملة بخدمت حضرت خواجه قطب الدین مے بود سعادت بیعت ابو
حضرت معین الحق حاصل نمود آن حضرت اکثر میفرمود که بابا بختیار شاہباز عظیمی
بقید آورده که آشیانه جز سدرة المنتہی نکرد و این مرید شمعیست که خانواده
درویشان را روشن سازد بعد از چند روز بسمت اجمیر مراجعت نمود
حضرت قطب الدین بخیر برکات سعادتش ہمراه شد از که و مه شہر
غوغا برآمد گریه و زاری می نمودند و خاکپای خواجه قطب الملة سرمه میساختند
چون حضرت معین الحق این حال معاینه نمود فرمود که بابا قطب الدین

همدرین مقام باش که خلائق از بیرون آمدن در اضطراب و خراب اند روا ندارم
که چندین دلها خراب و کباب شود برو این شهر را در پناه تو گذاشتم و هم
چون سلطان شمس الدین ازین معنی خبر یافت سراسیمه بخدمت معین الحق
شتافت و عرض نمود که خواجه قطب الملة را همین جا باید گذاشت آن حضرت
قبول نمود تا حضرت قطب الملة والدین بمقام خود مراجعت نمود آن جناب را
طریقه بود که نذر و نیاز کم قبول میفرمود و فلوسی نزد خود نمیگذاشت
و استغراق تمام داشت چون وقت نماز آمدی چشم از مراقبه کشودی
و غسل فرمودی و نماز ادا نمودی در آخر عمر تاهل نموده فرزندان از ان
متولد شدند پسر خرد شیخ محمد نام داشت و پسر کلان شیخ احمد در عمر هفت سالگی
برحمت حق پیوست مادرش جزع و فزع می نمود چون آن حضرت آواز
جانگداز نوحه شنید از شیخ بدرالدین غزنوی پرسید که این آواز پرسوز
از اندرون خانه ما چیست شیخ بدرالدین عرض کرد که شیخ احمد فوت
شده مادر او مضطرب الاحوال است آن حضرت دست برهم سوده فرمود که اگر مرا
بر رحمت او وقوف بودی از حضرت عزت چندگاه حیات او خواستی
و حق تعالی اجابت فرمودی مرا معلوم نگشت و مادرش را از گریه منع
کرد خود بمراقبه مستغرق شد در خانه اش از حرم و کنیزک و پسر و خادم
کس بوده و همسایه بقالی بود مسلمان شرف الدین نام چون بخانه
آن حضرت دو سه فاقه شدی حرم از زن بقال مسطور که گاهی بخانه
آن حضرت می آمد نیم تنکه کم و بیش وام گرفتی در قوت فرزندان و متعلقان

کردی و حضرت قطب الملة را ازین حال خبر نبودی چون فتوحی از غیب رسیدی ادا نمودی روزی زن شرف الدین گفت که ای بی بی اگر من نباشم قرض ندهم کار شما بهلاک کشد این سخن حرم آن حضرت را گران آمد با خود عهد کرد که بعد ازین از وی قرض نستانم روزی این معنی به حضرت قطب الملة ظاهر کرد آن جناب زمانی متامل شده فرمود از وی قرض نگیری و اشارت بطرف طاقی که در حجرهٔ متبرکه اش بود فرمود که بسم الله الرحمن الرحیم بگو چندانکه خواهی گرده کاک ازین طاق بدر آر و متعلقان را نصیب گردان حرم آن حضرت ازان طاق گاه گاهی گرده بیرون آورده بخش می نمود تا حال نیز در مقبره اش همان نسبت کاکها می برند و نصیب مجاوران و مسافران می نمایند حضرت قطب الملة را دعای رسیده بود که هرکه آخر شب در گوشه خالی مسجدی دوگانه بگذارد و آن دعا بخواند حضرت خضر علیه السلام بدو ملاقات کند آخر شب آن حضرت در مسجدی رفته دوگانه گذارد و آن دعا بخواند چون از مسجد بیرون آمد پیری نورانی بر در آن مسجد دید وی پرسید بی گمان اینجا چه میکنی آن حضرت احوال ظاهر کرد وی گفت خضر را ملاقات کرده چه خواهی کرد دنیا می خواهی گفت نی گفت پس قرض داشته باشی گفت لا درین بودند که پیری پرنور با حضور از گوشهٔ مسجد پدیدار شد و نزدیک آن پیر قبل که حرف می زد آمد چون وی اورا دید دست حضرت قطب الملة گرفته بدو سپرد و گفت که این مرد نه دنیا میخواهد و نه زادی دارد اما آرزوی صحبت تو میدارد قطب الملة ازین حرف دریافت که

این سید خضر علیه السلام ست و این پیر دیگر نیز از مردان غیب بود هر دو از نظرش غائب شدند ازان باز خضر علیه السلام اکثر بملاقاتش سے آمد.

نقلست سلطان شمس الدین از دیر باز بخاطر داشت که نزدیک شهر حوضی سازد و تا مردمان را فیض آب و آب فیض از و برسد شبی از شبها بخواب می بیند که حضرت رسول مقبول صلی الله علیه و آله و سلم در محلی سوار ایستاده میفرمایند که ای شمس الدین اگر میخواهی حوضی بسازی و مردمان را فیضی ازو برسد در اینجا بساز که من استاده ام چون سلطان بیدار گشت کسی را بخدمت قطب الملة فرستاده اعلام داد که خوابی دیده ام اگر امر شود آمده عرض نمایم آن حضرت فرمود که من هم بهمانجا میروم که ترا حضرت رسول مقبول صلی الله علیه و آله و سلم اشارت حوض فرموده اند مصلحت است که زود بیائی سلطان فی الحال متوجه آن موضع شد و حضرت قطب الملة را همانجا دریافت و بپابوس مشرف گشت می آرند که نشانه از سم اسپ آن حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم دران زمین بر آمده بود و نیز آبی مترشح گشته بالای آن نشانه سم پدیدار شده بود و حوضیکه الی یومنا بر جاست و اکثر از مردان غیب در عزلت و خلوت صحبت حضرت مشار الیه می رسیدند القصه روزی قوالان این بیت شیخ احمد جامی قدس سره پیش آنحضرت میخواندند

فرد کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از غیب جانی دیگر است

نوبت خواندن مصرع اول جان بحق تسلیم می فرمود و هنگام سرودن مصرع ثانی باز زنده میشد و وجد میکرد درینحالت سه شبانه روز گذشت شب چهارم

حالش دگرگون گشت سر مبارکش بر زانوی حمید الدین ناگوری بود و پای
در کنار شیخ بدر الدین غزنوی دران زمان شیخ حمید الملة عرض کرد که حال
مخدومی نوعی دیگر است یکی از خلفای خویش را اشارت شود که بجای مخدومی
بنشیند فرمود که خرقهٔ حضرت معین الملة و الدین قدس سره بمن رسیده و آن
با مصلای خاص و عصا و نعلین چوبین بشیخ فرید الدین مسعود خواهند رسانید
درین حال شیخ بدر الدین را غنودگی دریافت می بیند که روح آن حضرت
بسوی آسمان پروانه نمود چون چشم بکشود دید که بحق پیوسته بود شیخ
حمید الدین غسل الصباح درویشی را بخدمت شیخ فرید که دران ایام بخطهٔ
هانسی بود فرستاد شیخ عزم دهلی کرده بود دراثنا راه بآن فرستاده ملاقات
شد روز سوم بمرقد خواجه قطب الدین آمده روبخاک مالید شیخ حمید الدین
و شیخ بدر الدین وصیت بجا آوردند و آن خرقهٔ مبارک بشیخ فرید الملة
قدس سره پوشانیدند آن جناب همان مصلای خاص گسترده دوگانه ادا
نمود و در خانهٔ حضرت قطب الملة جلوس نمود این واقعه روز دوشنبه چهاردهم
ربیع الاول اتفاق افتاد مرقد مبارکش بمسافت هفت کروه از شهر دهلی
زیارت گاه خلائق است از ارشاده

غزل

ای بگرد شمع رویت عالمی پروانه	وز لب شیرین تو شوریست در هر خانه
من بجندی آشنائی میخورم خون جگر	آشنا را حال اینست وای بر بیگانه
قطب مسکین گر نگاهی میکند عیبش مکن	عیب نبود گر خطائی میکند دیوانه

تقرب بساط حضرت پروردگار قاسم الانوار شیخ معین الدین علی ست

انوار معارفش شش جهت را روشن ساخته و پرتو خورشید هدایتش بالی را از تاریکی ضلالت نجات داده و خرقه از شیخ صدرالدین خلف ارشد شیخ صفی الدین اسحق اردبیلی قدس سره یافته شبی از شبها بخواب می بیند گویند نور قسمت میکند این واقعه را با پیر خود بگفت شیخ مشارالیه از آن روز وی را قاسم انوار خطاب کرد شاه مشارالیه بسیار قوی جذبه بوده چنانچه اکثری از علما که بمخالفش از علما برخاستند معتقد قائلش گردیده و از زمرهٔ مریدانش داخل شدند و هرکه انکارش بیشتر نموده تحقیقش زود تر اقرار کردی و هرکه بخلافش برخاستی عنقریب در مسالک فنا و انبش لاشی وفات آن جناب در سال هشتصد و سی و هفت در شهر ربیع الاول واقع شده مرقدش در حرجابست و این ابیات ازوست

نمیتوان خبری دادن از حقیقت دوست
ولی ز روی حقیقت حقیقت همه اوست

سخن بلند شد اکنون بلند میگویم
که خاطرم بهوائی بلند بالائیست

به نیم شب که همه مست خواب خوش باشند
من و خیال تو و ناله‌های درد آلود

اندرین ره جزو کل محتاج یکدیگر شدند
عنکبوتی پیشوا پیغمبری را پرده دار

چو آفتاب جهانتاب ظاهرست رخت
حجاب مایهٔ جهلست و غایت کوری

بیا بمجلس مستان بجو و کن مستان
شراب ناب انا الحق ز جام منصوری

اگر ز جام محبت بجرعه برستی
هزار قیصر و خاقان هزار فغفوری

او نگاه نشین کشور توحید مقالی و شاعر نخندان شاهزاده دارا شکوه قادری برادر عالمگیر بادشاه بن شاهجهان مجمع البحرین و رسالهٔ حق نما از تصنیفات اوست و این

خاطر نقاش در تصویر چشمش جمع بود با دو دست رسیدیم چو از خویش بریدیم		چون بزلفش رسید آخر پریشانی کشید از خویش بریدن چو مبارک سفری بود

مولانا **قبولی** مرد فقیر بوده و غزل فردوسی می نموده شاعر گرایست و معاصر مولوی جامی شبی جمعی را وصیت کرد که امشب از عالم میروم وجهت تجهیز و تکفین چیزی ندارم دیوان مرا صباح پیش سلطان محمد صاحب تذکرۃ الشعرا که از معتقدان مولوی جامیست خواهند برد و دعا خواهند رسانید والتماس خواهند کرد که مرا در گورستان سادات مندرج ذهن کند. چون مشار الیه خبر گرفت وی در گذشته بود باری وصیتش بجا آورد و چون دیوانش باز کرد این مقطع بر سر ورق برآمد

اگر قبول تو یابم قبولم دو ورنه		بهر دو کون چو من با قبول نتوان یافت

میرزا ابراهیم **قانونی** قانون خوب می نواخته و در اکثر فضائل دستگاه تمام داشته نویسنده نامی بوده معاصر مولوی جامی خوشگو بست و از وست

تا عمل تو دلفروز خواهد بودن گفتی که بخانه تو آیم روزی		کارم همه آه و سوز خواهد بودن آن روز کدام روز خواهد بودن

مولانا **قناعتی** قناعت بمرد دوزی می نموده این هم از معاصران مولوی بوده سخن بسیار یاد و میگفت از وست

یارم ز غمزه تیر و ز ابرو کمان کشید		از روی خوب هر چه رسد میتوان کشید

مولانا **قدسی** از شعرای نیاوا است در معاصر سلطان حسین میرزا مرض لقوه داشته چنانچه از دهانش آب میرفت در ینباب گفته

با وجود چنین دهن که مراست		شعر گوییم که آب از و بچکد
آنکه نشم میانی از دیدن آن گلعذار		حالت دل را نمیدانی مرا معذور دار

واقفت و تیزه ندیمی شاعر صاحب گوش مولانا قدیمی نقارچی بوده
در بر دزدن اشعار طرح می نموده

نقلست فضولی بخانهٔ شاعرے آمد و ملاقات نمود و پرسیدن آغاز کرد
که در فلان زمین هم غزلی طرح کرده اید شاعر از گفتگوی پیش وی می خواند
تا آنکه شاعر ما حضر پیش وی آورد وی خورده باز پرسش سلسلهٔ اشعار
در اوزان مختلفه شروع کرد شاعر عاجز آمد تا آنکه شام شد و وی پرسید
در وزن نوای نقاره نیز بیتی گفته اید شاعر این بیت بدیهه برخواند

تو که نانک خوردی بخانه برو		هرکه خانه بدست تو ماند گرد

وی دریافته و برخاست از رقت قدیمی راست

بی جمالش دیده روشن چکار آید مرا		روشنی در دیده از دیدار یار آید مرا
آه از آن ساعت که ناگه در رهی پیش آیدم		مدتی باید که تا دل برقرار آید مرا

مصور صور معانی مولانا قدیمی نقاش گیلانی اداهند و لیست این مطلع از وست

دیده ام روی دعاشق شده و جانی بجیے		رخ نمودست مرا باز بلائی سببے

مدرس کتاب معانی و مضمونی مولانا قاسمی گاو زونی از اعاظم فضلا بوده فقیر
از دیوانش بیک مصرعه اکتفا نموده ع

از سخن پرورکن همچون صدف هر گوش را

قضا ربا سنا دره گوست این چند بیت از وست -

که آن کوچک من حرفی بزرگی گفت میرنجید	که دریای فراخ آید برون از چشمهٔ تنگی
خون گشت مرا ز هجر یاران دیده	زین غم شده چون سیل بهاران دیده
گر دست بمن زنند میریزد اشک	مانند درخت های باران دیده

در عالی همت مولانا قسمتی از مشهد است در طلا کوبی مهارت داشته این یک مطلع ازوست

چه وقتست که با غیر صد سخن داری	به پیش من چو رسی مهر بر دهن داری

جای نشین نکته انگیزی شاعر خمیده پشت قوسی تبریزی خوشگوست ازوست

نیست از ضعف حرم گر لقایم پیوسته است	این کمان را دو سر از زور بهم پیوسته است
حق جوی را ز دیر و حرم مدعا یکیست	هر چند گز دو دست برای صید یکیست

نقطهٔ دایرهٔ نیکو بیانی قاسمی از دوستان اصفهان بسر می برده و

در سال نهصد و هشتاد و شش همانجا مرده

گر سبب آن ذقن بکسی رایگان دهند	سیبی ست از ذقن که ببوسند و جان دهند
راست رو باش بهر کیش که باشی چون تیر	ور شوی کج چو کمان قابل قربان باشی

امیر سخن نکته طرازی ملا قیدی شیرازی در عهد اکبر بادشاه بهند آمده و باوج

تقرب رسید و ازوست

ز بی زبانی خود خوشدلم که روز وداع	شکایت تو نیاورده بر زبان رفتم

شاعر نیکو دستگاه قاضی عبد الله از افاضل زمان بود و قاضی

تخلص اختیار نموده و ازوست

دو روز شد که وفا میکند نمیدانم	که تا چه مصلحت آن شوخ بیوفا دیده

شاعر یگانه ملا قاسم دیوانه از مشهد است و سخن سنج ارشد

شاگرد رشید میرزا صائب است و یراست

لبش بمکیدم و خاموش آرزویم کرد	کبودی لب او سرمه در گلویم کرد
عقده خاطر من شد گره جبه او	بکجا کاشته ام وانه کجا میروید
رنگ از چهره گل شوق پریدن دارد	میتوان یافت که آن شوخ حنائی دارد

شاعر سخندان نواب قاسم خان امیری بوده نیکذات کریم الصفات هر سال دو لاک روپیه بمستحقان میداد و در عهد جهانگیر حکومت پنجاب داشته راقم السطور این بیت از و نگاشته

بعد ازین عوض اشک دل آید بیرون	آب چون کم شود از چشمه گل آید بیرون
نعمت آمد پی دل بردن و در سینه نیافت	زر و از خانه مفلس خجل آید بیرون

و میر خود را بسر حلقه آن گروه میداشته از وست

نیست آئین محبت کردن از یاری گله	ورنه میکردم ازان بیرحم بسیاری گله

سخن سنج اعظم میر قاسم ساکن جنابد بوده شاعر معنی بجور است و شاگرد میر غیاث الدین منصور در آخر عمر املاک خود وقف روضه رضویه علیه التحیة والثنا ساخته و شاه اسمعیل تعظیمش می پرداخت ابیات از شاهنامه است

عنان آنچنان در هوا شد حجاب	که ره نیست بر دعوت مستجاب
جهان غرق آهن از سر تا بپا	چو صورت که گیرد در آئینه جا

از لیلی و مجنون در بیان بی مثلی گوید

شد ساعد سیمین نازنینش	چون نال قلم در آستینش

واقف دقیقه خوش سخنی میرزا قاسم ابن مراد و یکی از امرای جهانگیر بادشاه

بوده فقیر دو بیت از کلامش انتخاب نموده و آن هر دو بیت اینست

بلدنی تنگ از دیدن تو بر گشت	که هر دو چشم لقربان یکدگر گشت
دل و دماغ ز وصلت چو شاد میکردم	میرم بگرد دل و دل بگرد سر گشت

دانای دقائق آفاقی و انفسی حاجی محمد خان قدسی ملک الشعرای شاهجهان بادشاه بوده گویند حاجی در مدح عبد الله خان زخمی که یکی از امرای هفت هزاری بوده قصیده بگفت و میان مجلس ایستاده برخواند عبد الله خان برخاست و هر دو دستش گرفته بر مسند خود بنشاند و خود پا برهنه که در بر داشت بر پالکی سوار شده از خیمه بیرون آمد و تمام اموال و اسباب و کارخانجات او در وجه صله بحاجی بخشید دیگر قصیده در مدح بادشاه گفته بعرض رسانید بادشاه فرمود تا باقسام جواهر هفت مرتبه دهان حاجی لبریز ساختند و در وجه قصیدهٔ دیگر با شرفی روپیه حاجی را وزن کردند و فات در سال هزار و پنجاه و پنج واقع شد

قصیده

کنند چو صرف گرفتاری مرا تحریر	بپای خامه سزد گر قلم شود زنجیر
ز بسکه کوه کشیدست نم ز ابر مطیر	توان کشید ز سنگ همچو موی خمیر
ز چوب خشک چنان رسته گل ز فیض هوا	که دسته دسته توان چید گل ز دسته تیر
شهید طوس که از نور قبهٔ حرمش	نماند راز نهان در ضمیر تقدیر
اگر بچرخ بگوید که در هم آر بساط	شوند جمع کواکب چو دانه در انجیر
زرو بسر کردم من بیمبر داغ خویش را	اول شب میکشد مفلس چراغ خویش را
دارم آیا چو دلی صد گونه حرمان در بغل	چشمه و خون در آستین اشک و طوفان در بغل

بدرقع ز عارض بر فگن یک صبحدم گر از حیا	گردد فراش صبح را خورشید تابان در نظر

شاعر مقبول میرزا عبدالغنی بیگ **قبول** ترک منصب پادشاهی نموده بلباس درویشانه میگذرانیده و با ملاشاه بدخشی قدس سره قرابت قریب داشتند شاگرد میرزا داراب جویاست این چهار مطلع ومی ازاست

شگفتانه ساغر می طبع محبوب مرا	یک گلابی میکند گلزار محبوب مرا
نه لازم ست شجاعت نه شرط احسانست	بکام هر که فلک گشت خان دوران است
خون عشاق بران گردن سیمین باشد	چو بیاضی که پر از معنی رنگین باشد
بهر حالت که می بینم رقیب سرکشی پاکم	چو لای باده گر در عالم آیم همچنان خاکم

شاعر کامل محمد پناه **قابل** از سخن سنجان کشمیر ست در نیولا شاهجهان آباد میگذراند دیر است

قابل درین بهانه ز آدم نشان مخواه	چندین هزار سال ز آدم گذشته است
دوئی را رنگ وحدت میدهد یکتایی معنیم	دو مصرع چون بدیوانم نشیند فرد میخیزم

حرف الکاف

واصل ذات ایزد متعال حضرت خواجه کرک ابدال قدس سره در کشف و کرامات قدم سرمابیست که محمد اسمعیل لاهوری که خدمت خواجه دریافته نگاشته از جمله نقلست که روزی جوانی از عالم مسافری می آید شخصی را دید بر شتر سوار و در دست تازیانه تا رسید آن شخص بانگ بر زد که اگر تو قصد کسی نکنی قصد تو هم کسی نکند باش وی ایستاده شد گفت کجا خواهی رفت گفت در هندوستان گفت چون در کره رسی خواجه کرک را اسلام من خواهی گفت

آن جوان چون بشهر کره رسید پیام سلامش یاد آمد خواجه را می جست بالای مسجد نشان دادند چون بمسجد درآمد دید اعضای خواجه از همه گر جدا افتاده خواست که فرو رود از سر مبارک خواجه آواز برآمد که اسے بی بی کا سیر سلام کسی چرا نمیگوئی که وی هنوز خود نمائی دارد و بخدا نرسیده است
آن جوان به خدمت عرض کرد و بازگشت

نقلست روزی پیری بخدمت خواجه آمد و گفت دخترے بالغ دارم و از جهت مفلسی در کار خیر او حیرانم خواجه در حالت مستی گفت من از برای تو آفتاب را گرو کردم تا که ششصد و نه درم بهای آفتاب برنیاید همچنان شد خلق از درازی شب ناپیدا کنار بفغان آمده بخدمت خواجه دویدند و عرض کردند که یا خواجه حال این شب چونست که پایانی ندارد و باید کرد تا خورشید برآید فرمود عوض ششصد و نه درم از برای این پیر آفتاب را گرو کرده ام باین پیر بسازند مردمان دست آن پیر را گرفته بردند و درم ها بدو شمردند همین که آن پیر زر گرفته روان شد آفتاب از غار سر برزد

نقلست روزی بخدمت خواجه شراب می خورد دران وقت بخدمت سید نذکور آمده گفتند که در خطهٔ کره پانزدهم رمضان خواجه کزک می خورد و همچو شما قاضی متدین باشد و مانع نشود عجب است قاضی با جمیع دانشمندان بخدمت خواجه شتافت چون خواجه وی را دید پیاله پر کرده بقاضی فرمود که بگیر قاضی از هیبت خواجه انکار نتوانست کرد پیاله از دست بگرفت و متحیر شد که اگر نخورم نعوذ بالله منها در حق من چه لفظ صادر شود

و اگر بخورم قاضی و ماه رمضان چگونه خلاف شرع کنم بالضرور پیاله بر پیراهن خود بریخت و بازگشت هیچکس را مجال دم زدن بر روی خواجه نماند چون قاضی بخانه آمد پیراهن از تن برکشیده بکنیزکی داد تا بشوید چون کنیزک در طشت نشست بوی گلاب دماغش معطر ساخت وی آن آب شسته را بخود و بجرد خورد کنیزک راکشف شد و زبان غیب ترجمان بگشاد چون قاضی ویرا بدین حال دید گفت که ظرف تمام دارد ستر فاش خواهد کرد فی الحال نمک و آب خورانید تا استفراغ کرد انچه پیشتر بود همون شد.

نقلست آورده اند که سلطان جلال الدین بادشاه دهلی که صاحب سه لک سوار بود و سلطان علاء الدین داماد ش بترک تمام بدربار می آمد وزرا فراج بادشاه را از و متوهم ساختند که اراده فاسد دارد بادشاه با وختهٔ خود فرمود که ویرا مسموم کن او پیش پدر اقبال امینی کرد و بخانه آمده شوهر را آگهی داد که بادشاه ترا زند و نمی خواهد حالیا بر خیز تا پاید از بگریز علاء الدین برده اسپ بادرفتار خود را و زن خود را سوار کرده با متاع گرانمایه بی اطلاع احدی گریختند و شبا شب سی کروه راه طی کردند و ردار دفرد با نجا آمده سلام کردند علاء الدین پرسید که درین شهر کدام درویشی کامل است گفتند خواجه کرک است که ابدال یگانه بارگاه ذوالجلال باشد علاء الدین زود تر با طبقی میرانه اشرفی درویشه بخدمت خواجه شتافت خواجه بمجرد دیدنش فرمود که ای بی بی کاسیر بادشاهی دهلی ترا دادم و دست علاء الدین را گرفته بر کنگ برد و گفت چشم بربند وی بربست باز فرمود

بکشا چون بکشود تمام دریا پر از اشرفی و روپیہ رو نمود خواجہ گفت اگر مرا روپیہ و اشرفی درکار باشد از گنگ چرا نگیرم علاء الدین نیاز بجا آورد و آن زر را بفقرا داد روزی بخدمت خواجہ عرض کرد کہ آنقدر سامان ندارم کہ حریفان را جواب گویم خواجہ فرمود برو کنارہ گڑہ را خواجہ الیست زر بسیار دارد ویرا بکش زرش بتو دادم علاء الدین ہمچنان کرد و خزانہ بسیار بدست آورد چون اینخبر بجلال الدین رسید کہ شاہ کرک نفسی بعلاء الدین فرمودہ بتر سید و بخدمت سلطان المشائخ حضرت نظام الدین اولیا قدس سرہ شتافت و احوال ظاہر کرد و مدد خواست شیخ فرمود چند روز صبر کن جواب خواہم داد پس بدست شیخ اخی سراج الدین خرقہ و مقراضی بخواجہ کرک فرستاد مضمونش اینکہ اگر خواجہ خرقہ خواہد پوشید و موازین مقراض خواہد تراشید پس مرید من اختیار خواہد کرد و گفتہ مرا قبول خواہد نمود شیخ اخی در گڑہ آمدہ خواجہ بخانہ بہولا چیار دریافت و باخود اندیشید کہ خرقہ چنان بزرگواری با چنین رند شراب خواری داون از تقاضای ادب بعید ست متامل شد خواجہ نظر بسوی شیخ کردہ فرمود بیار امانت را خیانت نباشد کہ برادر ما فرستادہ و شیخ خرقہ را پیش خواجہ گذاشت و باخود بادب بایستاد خواجہ خرقہ را در آتش گڑہ شراب کہ گرم لوز انداخت و بسوخت شیخ اخی گفت بحضرت سلطان المشائخ چہ جواب دہم خواجہ این دو بیت نوشتہ داد

	مثنوی	
کرک نپوشید سگی خرقہ		ہو نہ تراشید نہ سر خود
خرقہ چہ پوشی و تراشی چہ سر		ہر دو دکانست ازین درگذر

شیخ اخی آمده آن کاغذ بدست حضرت شیخ داد و شیخ بعد مطالعہ بشیخ اخی گفت باز رو
بگو کہ ہمان خرقہ طلبد نشستہ اند شیخ اخی باز در گرد آمده خواجہ ہم انجا اند
ہمو لاچار در یافت از زبان شیخ ہنوز بر نیامده بود کہ خواجہ فرمود ہمان خرقہ
خواستہ باشد گفت بلی خواجہ فرمود در آتش کرده است دست بغیر از خود بکش
دہید شیخ بخود درماند خواجہ دست مبارک خود در آتش انداختہ بیرون آورد
فرمود بگیر شیخ اخی خرقہ را گرفتہ راه دہلی پیش گرفت و بخدمت حضرت
نظام الملة آمده خرقہ را در پیش گذاشت و ماجرا باز نمود چون جلال الدین جہت
حصول جواب بخدمت شیخ آمد شیخ فرمود خواجہ کرک گفتہ ما قبول نمود ہر چہ
بر چہ کند خدا کند ناچار جلال الدین پسر علاء الدین لشکر کشید چون نزدیک
گذر مانکپور آنطرف گنگ رسید علاء الدین از استماع این خبر ترسیده لرزان
و ترسان بخدمت خواجہ دوید و حقیقت باز نمود خواجہ فرمود خاطر جمع دار
کرده سر سکندر بیست و این بیت برخواند ع ہر کہ بیاید بسر جنگ + تو در
کشتی سر در گنگ + علاء الدین چون این نقش شنید خاطرش جمع گردید
روز دوم ایلچیان جلال الدین در گرد آمدند و پیغام رسانید کہ پادشاه از
سر جرم شما در گذشت بیائید و پای بوس نمائید علاء الدین با ایلچیان گفتہ
فرستاد کہ تنہا می رسم اگر پادشاه تنہا بر کشتی سوار شود من نیز از ینجا در کشتی سوار
شده ہم پادشاه با خود حیلہ بر انگیخت و بست جوان برگزیده را در زیر تخت
بنشانند کہ ہر کہ علاء الدین برین کشتی بر آید سرش ببرند چون ہر دو کشتی بہم نزدیک شدند
علاء الدین بر کشتی جلال الدین آمد و خواست کہ پای بوسی کند جوانان از زیر تخت

برآمدند و علاء الدین را بصورت جلال الدین دیدند و جلال الدین را بصورت علاء الدین بزودی سر جلال الدین بریدند اتفاقاً سر در کشتی تن در گنگ افتاد مردمانیکه در کشتی بودند بانگ برلشکر جلال الدین زدند که بادشاهی بعلاء الدین رسید و جلال الدین کشته شد بخاطر جمع بیایند. اختلال بحال شاه راه نخواهد یافت علاء الدین از انجا بقرمود شاه کرک بدهلی آمد و خطبهٔ خود را جاری کرد بعد چندی علاء الدین بخدمت خواجه نامه نوشت که اگر درینجا تشریف ارزانی فرمایند سعادت دیدن اقدام حاصل شود خواجه این رباعی در جواب نوشته فرستاد

فارغ شده ام بجنگ تانی و تره		میلم نبود بسوی بریان و بره
دهلی و سمرقند و بخارا و عراق		هرجا برترا باد مرا باد کره *

روزی خواجه بخانهٔ بهولا چمار آمد و شراب طلب نمودی بگفت هیزم نیست که شراب کشیده شود خواجه فرمود آتش هست گفت هست پس خواجه پای مبارک خود در کوره انداخت چون هیزم خشک سوختن گرفت تا شراب کشیده شد انگاه خواجه پای خود بسلامت چنانکه بود از کوره بیرون کشید و بشراب خوردن مشغول شد همچنین خواجه شبی در تنور خبازی در شد خباز آخر شب برخاسته آتش برافروخته و نان بستن آغاز کرد چون فارغ شد خواجه صحیح و سالم چنانچه بود از تنور بیرون آمد غرض کمالات خواجه زیاده از حوصلهٔ تحریر و خارج از اندازهٔ تقریر است

نقلست آورده اند روزی بخدمت خواجه وقت نماز پیشین بادوکس

نشسته بود که مردے شراب آورد خواجه فرمود تا بر زمین بریزند که من از امروز ازین شراب دست شستم و بشراب محبت سیراب شدم بعد از ساعتی برخاسته بمسجد درآمد و نشست درین اثنا چشمش سرخ شد و متواتر این آیه می خواند آیت اِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا یَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا یَسْتَقْدِمُوْنَ پس فرمود که اے یاران امروز روزیست که کرک را از شما دور میکنند باید که محبت قدیم فراموش نکنید تا زمانیکه خطه کره خواهد ماند حق تعالی این شهر را از جمله بلاها امین خواهد داشت بعد ازان نعره می زد و میگریست و سورۂ اخلاص میخواند تا آنکه روی مبارکش زرد شد آنگاه این آیت برخواند کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ وَّیَبْقٰی وَجْهُ رَبِّکَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ سالها زنام شخصی عرض کرد یا خواجه این گریه چیست فرمود از هیبت عظمت شنیدم که عاقبت چه خواهد شد در نیم شب بحق پیوست و این واقعه در سال ... واقعه شد اینچند رباعی از کلام آن زبدة الاولیاء عظام ثبت میشود

آنکس که ترا ساخت جان را چکند
فرزند و عیال و خانمان را چکند
دیوانه کنی هر دو جهانش بخشی
دیوانۂ تو هر دو جهان را چکند

اندر طلب دوست چو مردانه شدیم
اول قدم از وجود بیگانه شدیم
او علم سخن شنید لب بر بستم
او عقل تمیز دید دیوانه شدیم

در رشتۂ بندگی خطاها کردیم
با دوست چو دشمنان جفاها کردیم
چندانکه همه خلق جهان کرده گناه
من ظالم نفس خویش تنها کردیم

تا طبل مستانه در دو من بیباک زدیم
عالم علمش بر سر افلاک زدیم

از بسکہ مغبچہ می خوارہ	صد بار کلاہ توبہ برخاک زدیم
یکدست بمصحف و دگر دست بجام	کہ نزد حلال آیم و گہ نزد حرام
مائیم درین گنبد نی پختہ نہ خام	سنی کافر مطلق تمام

زینت بخش معمورۂ کاشی میر سید احمد کاشفی قدس سرہ ذات پاکش صاحب کشف و کرامات بودہ بجانب ہر کس کہ توجہ میفرمود بی اختیار در وجد و سماع می آمد با منکران کہ بدعوی سنگدلی خود در مجلس شریفش حاضر شدہ اند چون موم گداختہ اند و از انوار کرامتش شمع اعتقاد برافروختہ اند وصالش در سال ہشتاد و اربع نوزدہم ماہ صفر واقع شدہ

من دیوان حقائق بیانہ مطلع الحضرت

رشدی گر بودہ جان از پاکدامنی چہ سود	دل اگر گردد سیہ از نور پیشانی چہ سود

سالک مسالک حق پسندی شیخ کمال الدین خجندی از جرگہ اولیا برانشاہ بن امیر تیمور اعزاز تمامش می نمود و شیخ در آخر حال خواجہ حافظ شیراز را سے بودہ اتفاق صحبت بایکدیگر نیفتاد و شیخ این غزل کہ سہ بیت ازان نوشتہ می آید نزد خواجۂ حافظ فرستادہ بر کمال خویش آگاہی دادہ مستہ

یار گفت از غیر ما پوشان نظر گفتم بچشم	وز کمی دزدیدہ در ما می نگر گفتم بچشم
گفت اگر سر در گریبان غم خواہی نہاد	تشنگان را مژدۂ از ما ببر گفتم بچشم
گفت اگر گردی شبی از درد ہجران با من جدا	تا سحرگاہان ستارہ می شمر گفتم بچشم

خواجہ برین مصرعہ تشنگان را مژدۂ از ما ببر گفتم بچشم + وجد کرد و گفت مشعر این بزرگوار عالیست فقیر دیوان شیخ و دیوان خواجہ تمام سیر کردہ

اکثر ابیات و بعض غزل در هر دو دیوان یافته شده چنانچه این بیت در هر دو دیوان است

دو چشمت از دل و دین هر چه داشتم بردند	توانگری که ز بستان تست مفلس شد

این چند بیت از دیوان آن کمالات نشانست

ز من ز دیدهٔ پر خون بلند سرو دلبر دل	از آن سبب که تو طفلی و خانه رنگین است
سرو دیوانه شده است از هوس بالایش	سرو در آب که زنجیر نهد در پایش
چشم اگر آینه است و ناز و عشوه این ابروی این	الوداع ای زبده و نقاوهٔ الفراق ای شمع دوران
حقیر خلقت ندید مثال لبت	در آب هر چند گرد چشمهٔ حیوان برآمد
ای خجسته آیت صنع و لبت لطف خدای	بحدیثی بگشا و آن آب و لطفی بنمای
بوستانی است سرای از گل آرزوی کمال	بسر آمدی ای بلبل خوشگو بسرای
اگر سرای چنین است در لب ران سرای	بیار باده که من فارغم ز هر دو سرای

معنی پرور خلیل شیخ کمال الدین اسمعیل از فضلای کمل اصفهانست ملقب بخلاق المعانی دیوانش تخمیناً ده هزار بیت بوده باشد گویند اورا اسباب دنیوی فراهم آمده بود درماندگان را بر طریق معامله همواره دستگیری کردی بعضی با او بد معاملگی کردند از مردم آنجا ستوه آمده این ابیات بر زبان الهام بیان آورد

پادشاها بحق سیاره	پادشاهی فرست خون خواره
تا دردشت را چو دشت کند	جوی خون آورد جوباره مه

یعنی نماند گرد دردشت و جوباره هر دو نام محله ایست من محلات اصفهان عنقریب چنگیز خان در رسید و در اصفهان قتل عام کرد کمال الدین اسمعیل نیز شهید شد گویند در وقت نزع این رباعی از خون خود بدیوار سرای نوشته بود

دل خون شد رسم جانگدازی نیست	در حضرت او کمینه بازی نیست
با اینهمه هم سخن آدم گفت	شاید که مگر بنده نوازی نیست

چشمهٔ خوشگوار شیرین مقالی شاعرهٔ باکمال مولانا کمالی معنی یاب نادره گو مستوفی
این دو بیت از یاس نامه اوست

چنان تنگ شد عرصهٔ دار و گیر	که چون آستین خورد صد چین بغیر
دلیران آهن قبا را شکاف	چو مقراض از فرق سر تا بناف

مولانا کاتبی وطنش نیشاپور است و معاصر امیر تیمور و وفاتش در سال هشتصد و هشت بوده اینچند بیت از دیوانش ثبت میشود

پری دستی اشکم خنده قتل مردم کرد	چو بگفتمش که مرا هم بکش تبسم کرد
در خانهٔ تن گر دلم غافل شود از یاد تو	جانم گریبان گیردش در خانه بیرون افکند
از جگری تیر تو ما را پری می باید	هر که عاشق شود او را جگری میباید
چون مرا در نظر آن چاه ذقن می آید	آب از غایت لطفم بدهن می آید

مولانا کاهی شاگرد ملا محمد بدخشی بسیار تیزطبع بوده معاصر سلطان حسین میرزا است این مطلع از وست

کسی گر از سر دستار سرو من چینند	چرا از باغ دگر دسته سمن چینند

سمار کاخ سخندانی آقا اسمعیل کاشف اصفهانی در زمان شاه عباس ماضی بوده راقم از کلامش بدو بیت اکتفا نموده

کلبهٔ بیکس از شمع تو روشن نیست	این چه آفتیست که در خانهٔ زمین روشن نیست
ز مژگان خونین خود دست شد مسارم	چو صاحب مصیبت ز دست حنائی

مولانا کاتبی از مشهد مقدس است و از سخن سنجان معنی رس بوده فکرش دلگشا

و معاصر سلطان میرزا و براست

ای خیال نقش کی سرو سودائی تو دارم — پروای خودم نیست که پروای تو دارم

مولانا کوکبی ماوراء النهری اختراع خوش کلامیست و معاصر جامی از وست

بهر جست هر قطرهٔ خون بسر مژگان مرا — مشعلی باشد فروزان در شب هجران مرا

گله بر پیش صبا زان گل رعنا کردم — بود در دل گرهی غنچه صفت واکردم

کاکامی قزوینی کسب بقالی معاش میکرد و بسیار سنجیده گو بوده و در سال نهصد و هشتاد رحلت نموده من دیوانه

هر کس ز صحبت تو نصیبی برد بقدر — من نیز بی نصیب نیم رشک میبرم

در دریای نیکو ادائی کبیری بخارائی صاحب سخنهای پر در بوده بامر نجاری معیشت مینموده و براست

چو تیشه مباش جمله خود را متراش — تعلیم ز اره گیر در علم معاش

چون رنده ز کار خویش بی بهره مباش — چیزی سوی خود میکش و چیزی میپاش

شهسوار مضمار نیکو دستگاهی مولانا قاسم کاهی از سادات نیاکانیست و شعرای شیرین مقال در عمر پانزده سالگی خدمت مولوی جامی را دیده و صاحب بدخشان عسکری میرزا تمام خزانهٔ خود بوی بخشیده او همه نقد را بتاراج مستحقان داده بهند آمده مشمول عنایت اکبر بادشاه گردیده و بتوسط غزل لازم قبل صد هزار تنگه صله یافته که مطلعش اینست

تا بلبلان بصلح بدیم دلستان خویش را — صرف راه قبل کردم نقد جان خویش را

بر روز تیره مرا دید بس که سر بار است — شبی که ماه نباشد ستاره بسیار است

نه عینکست که بر دیده دوزم از پیری	برای خط جوانان و چشم من خیالست
اشک من طالب آن نرگس جادو باشد	همچو طفلیکه روان برپی آهو باشد
چون سایه هم برم بهر سو که میروسے	شاید که رفته رفته بمن مهربان شوی

نقلست جوانے در پس معشوقه بهر طرف میگشت گفتندش بیهوده در پیے او چرا میگردی گفت بیهوده نیست که نقشت سواد با ستمے مانده است من رانیم دور امنی نیست کاسـے ازدہلیست

در دیاریکه توئی بودنم آنجا کانیست	آرزوهای دگر غائب نااند نیست

ماہر این نکته دانی خواجه کلان کرمانی خوشش ادا است ویراست

کسی گرفته دل خویش را زدلبر خویش	چو جوہا که نکردیم با ستمگر خویش

شاعر معنی یاب دلجو میرزا حسن بیک شاملو در عهد شاہجهان بادشاه بهند آمده ویراست

یار می آید بهنگام نثار ست مرا	مرو ای جان گرامی بتو کارست مرا
بجا ملر مرساں هر کجا کم گشته آوازے	همین از خاطرت جان گرامی من فراموشم

کاسب از شعرای تیز بوده فقیر از ابیاتش بیک مطلع اکتفا نموده

چون سه چارده از گوشه بامش دیدم	نگران بود بجای سی او تمامش دیدم

موسی طور سخندانی ابوطالب کلیم همدانی از شاہجهان بادشاه رعایتها دیده و بعد حاجی محمد جان قدسی بمنصب ملک الشعرائی سرافراز گردیده معنی یاب دلجوست این ابیات ازوست

درین چمن چو گلی نشنود فغان مرا	کجاست برق که بردارد آشیان مرا
کلیم بیک دیده اوراہمه دیدیم کلیم	نیست یک دیده که شرمنده صد فرد است

کلیم بوسه چه خواهی باین تهیدستی	ازان حریف که دشنام رایگان ندهد
که تمنای تو از خاطر ما شاد رود	داغ عشق تو گلی نیست که بر باد رود
حسن بی پردهٔ او بیشترم میسوزد	چون تهیدست که بر نعمت الوان نگرد
اگر از عیش جوانی نشدم در ره عشق	بسچو آن عید که بر مردم زندان گذرد
گاهیکه سنگ تفرقه بر آسمان رسید	اول بلا بمرغ بلند آشیان رسید
نخم نیست دگر دام گرفتاری دل	که دو سوی نه گنجید ز بسیاری دل
یکحرف زیست و صد حرف گره در خاطر	وای اگر گریه نشاند بدو گاری دل
عشق چون تیغ کشد بر سر بیچاره کلیم	کیست جز داغ که آید بسپرداری دل
با من آمیزش او الفت موج ست و کنار	روز و شب با منست و پیوسته گریزان از من

شاعره تمکین سخن شیخ سعد الله گلشن از سخن سنجان کامل بوده و معاصر میرزا بیدل این مطلع ویراست

گشتم شهید تیغ تغافل کشیدنت	جانم ز دست برد غزالانه دیدنت
بدقت نتوان فهمید معنی های ناز او	که شرح حکمت العین ست

حرف اللام

مرکز دائرهٔ زبان دانی شاعره شیرین سخن مولانا لسانی در مدح امیر نجم وزیر شاه اسمعیل صفوی قصیده گفته پیش میرزا نجم برخواند که این سه بیت از آنست

پای تا سر منم از رود شمشیر حبیب	از جفا کاری دوران فلک بی سر و پا
پای بی قوت من باد چه پیمای عدم	دست بیطاقت من سلسله جنبان بلا
می من صافی و ارباب مروت بیذوق	زر من تیغ و صراف سخن نابینا

بودن

چون میرزا بور این بیت شنید بیدماغ شد اما بمقتضای مروت از سر عطای خلعت و جائزه نگذشت مولانا در سال ششصد و چهل و یک فوت شده در سرخاب تبریز مدفون گردیده دیوانش پنجهزار بیت ست این ابیات از وست

بیا که گریه من آنقدر زمین نگذاشت	که در فراق تو خاکی بسر توان کرد
اگه باد و دست سر باده کشیدن داری	سخنی گویم اگر میل شنیدن داری
مدت خلعت زیبائی گل کوتاه ست	دامن پر کن اگر فرصت چیدن داری
زبان نیست لسانی هوس طره باز	دست پیش آب اگر تاب کشیدن داری

واقف آئین نکته طرازی مولانا لطفی شیرازی از تربیت کرده های میرزا بایسنقر است روزی قصیده در جواب قصیده ردیف باغ مولانا مظفر هروی گفت و بعرض میرزا رسانید میرزا فرمود قصیده ردیف سرای وی را نیز جواب بگو گفت اول ببینم که باغ او چه بر می خورم بعد از آن قدم بر سرای او نیز می نهم میرزا بخندید و ویرا صله نیکو بخشید و بیرا است

تحمل دل پرورد خویشتن انازم	که از جفائی تو بیرحم و ز شکایت نیست
ز سوز سینه فریاد از دل ناشاد بر خیزد	بلی در خانه کاتش فتد فریاد بر خیزد
بان زلف و رخ و بالا بهر جا بگذری آنجا	همه سنبل و گل بشگفد شمشاد بر خیزد

ملا محمد علی لدنی شاعر خوش گوست این بیت از وست +

بصد خون جگر پروردم این دل اکه شد دشمن	چه سازم چون کنم با دشمنی گر خانه می خیزد

حرف المیم

زبده اقطاب ربانی قدوه اوتاد همدانی حضرت شیخ محی الدین عبدالقادر جیلانی

قدس الله سره العزیز چون متولد شد در روزهای رمضان شیر نخوردی
یکبار هلال ماه رمضان بجهت ابر پوشیده ماند از مادر وی پرسیدند گفت
امروز عبد القادر شیر نخورده است آخر معلوم شد که آن روز رمضان بوده است
ولادت باسعادت آن حضرت در سال چهارصد و هفتاد و یک هجری
اتفاق افتاده وفاتش در سال پانصد و شصت و یک هفتم ربیع الآخر
واقع شد وی گفت که خورد بودم روز عرفه دنبال گاوی بجهت حراثت
بصحرا رفتم گاو روی باز پس کرد و گفت یا عبد القادر ترا بجهت این کار نیافریده اند
باز گشتم و بر بام سرای خود بر آمدم حاجیان را دیدم که در عرفات
ایستاده بودند پیش مادر خود رفتم و گفتم مرا در کار خدا تعالی کن و اجازت ده
که به بغداد روم و صالحان را زیارت کنم او از من سبب داعیه پرسید
با وی گفتم بگریست و برخاست و هشتاد دینار بیرون آورد که میراث از پدر من
مانده بود چهل دینار برای برادر خردمن نگاه داشت و چهل دینار را زیر بغل
در جامه من دوخت و مرا اذن سفر داد و عهد نمود بر صدق بر جمیع احوال
و بوداع من بیرون آمد و گفت ای فرزند برو که برای خدا تعالی از تو بریدم
و تا قیامت روی تو نخواهم دید من با قافله قلیل بجانب بغداد توجه نمودم
چون از همدان گذشتیم شصت سوار بیرون آمدند و قافله را بگرفتند
و هیچکس مرا تعرض نکرد ناگاه یکی از ایشان برمن بگذشت و گفت ای
فقیر با خود چه داری گفتم چهل دینار گفت کجاست گفتم در جامه من دوخته است
زیر بغل گمان برد که مگر من استهزا میکنم مرا بگذاشت و برفت دیگری

رسیده بهمان پرسیده و همان شنیده بهر دو بیتش مهتر خود رسیدند وانچه
از من شنیده بودند باوی چه گفتند وی فرا طلبید تا بالای کریوه که اموال
قافله را قسمت میکردند پس گفت با خود چند داری گفتم چهل دینار گفت کجاست
گفتم در جامهٔ من دوخته است بر زیر بغل فرمود تا جامه را بشگافتند و آنچه
گفته بودم یافتند پس گفت ترا چه برین داشت که اعتراف کردی گفتم
مادر من مرا عهد داده است بر صدق در راستی من در عهد او خیانت نمیکنم
پس مهتر ایشان بگریست و گفت چندین سالست که من در عهد پروردگار خود
خیانت کرده ام و بدست من توبه کرد پس اصحابش باوی گفتند که تو در قطع
طریق مهتر بودی اکنون در توبه هم مهتر باش همه بر دست من توبه کردند
وانچه از قافله گرفته بودند باز دادند عبد القادر از انجا به بغداد آمد و در اندک
ایام به تحصیل علوم سرآمد عالمان عصر گردید وی گفته یازده سال در یک برج
بنشستم و وقتی با خدا یتعالی عهد بستم که نخورم تا نخورانند و ننوشم تا ننوشانند
چهل روز هیچ نخوردم بعد از ایام مذکور شخصی آمد و قدری طعام آورد و بنهاد
و برفت نزدیک بود که نفس من بران طعام بیفتد از بس گرسنگی گفتم والله
عهدی که با خدا کرده ام بر نگردم و شنیدم که در باطن من کسی باواز بلند
فریاد میکند که الجوع الجوع ناگاه شیخ ابو سعید مخزومی رحمة الله علیه بمن بگذشت
و آن آواز شنید و گفت این آواز چیست گفتم قلق و اضطراب نفس است
اما روح بر قرار خود است در مشاهدهٔ خداوند گفت بخانهٔ من بیا و برفت من
با نفس خود گفتم بیرون نخواهم رفت ناگاه ابو العباس خضر علیه السلام در آمد

وبہ گفت برخیز و پیش ابو سعید رفتیم دیدم کہ ابو سعید بر در خانہ خود ایستاده
انتظار من میکشید گفت ای عبد القادر آنچہ ترا گفتم بس نبود کہ خضر را نیز
می بایست گفت مرا پس بخانہ آورد و طعامیکہ مہیا کرده بود لقمہ لقمہ در دہان من
می نہاد تا سیر شدم بعد ازان مرا خرقہ پوشانید صحبت وی را لازم بگرفتم
و گفتہ کہ وقتی در سیاحت بودم شخصے نزد من آمد کہ وی را ہرگز ندیده بودم
گفت صحبت من می خواہی گفتم می خواہم گفت بشرط آنکہ مخالفت نکنی گفتم
نکنم گفت اینجا بنشین تا من بیایم یکسال دیگر برفت پس باز آمد و با خود نان و
شیر آورد و گفت من خضر ام مرا فرمودند کہ با تو طعام بخورم آن را بخوردیم
پس گفت برخیز و بہ بغداد در آی تا ہم بہ بغداد در آمدیم و در مدرسۂ نظامیہ
با مولانا عبد اللہ شامی و ابن شفا کہ فاضل کامل بودند بعبادت مشغول
می بودیم و زیارت صالحان میکردیم دران وقت بہ بغداد عزیزے بود
کہ وی را میگفتند کہ غوث است ہرگاه خواہد پنہان می شود و ہر وقت کہ
خواہد ظاہر میشود بزیارتش رفتیم ابن شفا در راه گفت از وی مسئلہ خواہم پرسید
کہ جواب آن نداند بہ بینم تا چہ می گوید و عبد اللہ گفت من ہم مسئلہ می پرسیم
بہ بینم تا چہ میگوید شیخ عبد القادر گفت معاذ اللہ اگر من از وی چیزی پرسم
پیش وی میروم و انتظار برکت دیدارش می بریم چون بروے آمدیم
وی را بجای خود ندیدیم ساعتی بودیم و دیدیم کہ برجای خود نشستہ است
پس از خشم در ابن شفا بگریست و گفت وای بر تو ای ابن شفا از من
مسئلہ می پرسی کہ جواب آن ندانم مسئلہ تو اینست و جواب او این می بینم

که آتش کند در تور با نه میز ند بعد ازان بعبد الله گفت از من تو هم مسئله
می پرسی ومی بینی چه میگویم مسئلهٔ تو اینست وجواب آن این و ترا و نیا
فرو گیرد که با من بی ادبی کردی بعد ازان بمن نگریست وگفت که ای عبد القادر
خدا و رسول خدا را خوشنود ساختی و با ادبی که نگاه داشتی سمی بینم که
در بغداد بر منبر برآمده میگوئی قدمی علی رقبة کل ولی الله همه اولیای وقت
اجلال و اکرام تو کنند این بگفت و همان ساعت غائب شد بعد ازان
هرگز وی را ندیدم و مسطور است که فرموده اش بوقوع درآمد که ابن شقا
بر دختر نصرانی عاشق گشت و دینش اختیار کرد وی را بخواست و مولانا عبد الله
بدمشق متولی مال اوقاف شد و دنیا روی بدو نهاد و شیخ عبد القادر قدس سره
سر اولیا گشت چون مجلس وعظ نهاد و بر منبر برآمد و گفت قدمی علی رقبة
کل ولی الله همه اولیا قبول اینمعنی نمودند مگر پیری اصفهانی که وی گفت
که قدمش بر گردن من نیست که من نیز ولی خدایم و او نیز ولی خدا به مجرد
این حرف حالش سلب شد و نادم گشته به بغداد آمد و سر در پای آن حضرت
گذاشت و عذر خواست آنگاه آن حضرت پای مبارک بر گردنش نهاد
و حالت رفته اش باز آمد

نقلست یکی از مردان غیب بر هوا میرفت چون بسمت الراس بغداد رسید
در دل بگذرانید که درین جیچ مرد نیست فی الحال سلب شد و بیفتاد شیخ ابو الغنائم
برای زیارت آن جناب میرفت آن مسلوب الحال بدو گفت چون آنجا
میروی شفیع ما بشوی وی آمده شفاعتش نمود و باز آمده وی را بشارت داد

که شفاعت بین قبول شده وان حضرت از سر جریمه اش در گذشت این جوان
این مژده بشنید و باز در هوا رفت شیخ ابو طالب بن عبد الرحمن هاشمی
رحمة الله علیه از شیخ جمال العارفین ابو محمد بن عبد الله بصری رحمة الله علیه
پرسید که خواجه خضر زنده است یا نه فرمود وقتی مرا با خواجه خضر ملاقات بود
با وگفتم که حکایتی عجیب بگو که ترا با ولیای حق گذشته باشد خضر علیه السلام
فرمود وقتی در ساحل بحر محیط میگذشتم که آنجا نه هیچ آدمی بود نه غیر آن
ناگاه دیدم مردی گلیم پیچیده خفته است در خاطرم آمد که ولی خدا است بسر پای
خودش جنبانیدم سر برداشت و گفت چه میخواهی گفتم برخیز و بندگی کن گفت
برو تو نفس خود را مشغول دار گفتم اگر برنخیزی در میان خلق ندا کنم که
این ولی خدا است وی گفت اگر نروی (؟) من هم مردمان را گویم که این خواجه خضر است
گفتم مرا چگونه شناسی گفت تو ابو العباس خضر هستی اما بگوئی که من کیستم من
در حال متوجه حضرت حق شدم ندا آمد که ای ابو العباس تو نقیب الاولیای
ولی آن کسانی که مرا دوست میدارند و این مرد از آن طائفه است که من
ایشان را دوست میدارم پس با وی گفتم دعا از تو می خواهم گفت وفر الله تعالی
نصیبک و از نظر غائب شد از آنجا روان شدم و بر کوه نوری بنظر در آمد که
چشم از آن خیره میشد ناگاه آنجا عورتی دیدم که گلیمی پیچیده خفته است مشابه
گلیم آن مرد سابق خواستم که آن عورت را از پای بجنبانم ندا شنیدم با ادب (؟)
باش با کسانی که ما ایشان را دوست میداریم پس ساعتی نشستم تا آن عورت
بیدار شد و گفت الحمد لله الذی احیانی بعد ما اماتنی و الیه النشور و الحمد لله الذی آنسنی بعد (؟)

و او حشٰے من خلقه بعد ازان نظر بسوی من کرد و گفت یا ابو العباس اگر
پیش از منع با ادب می بودی بهتری بود و گفتم با سید تو زوجهٔ آن مرد باشی گفت
آری عورتی از ابدال نقل کرده بود برای غسل و تکفین او حق تعالے مرا
اینجا آورد چون ازان فارغ شدم او را بر داشتند و سوی آسمان بردند گفتم
مرا دعا کن گفت وفر الله تعالی الغیبات این آیت به گفت و غائب شد
شیخ ابو محمد از خضر پرسید مثل این طائفه اولیا را سر قوم هم باشد که رجوع
ایشان بدو بود گفت آدمی درین زمانه شیخ عبد القادر گیلانی ست که هیچ ولی
بمقام آتش نرسیده

نقلست از ابو المظفر منصور بن مبارک واسطی که وقتی در مجلس شیخ در آمدم
و در بغل من کتابی بود در علم فلسفه پیش ازانکه کتاب به بیند گفت منصور
بد رفیقی ست برخیز و این کتاب را بشو برخاستن نتوانستم که مرا با وی بستگی بود
عزم کردم که این کتاب را در خانه گذارم و باز بخدمت شیخ بیارم سوی من
نظری کرد و فرمود این کتاب بمن ده چون بگشادم دیدم همه کاغذ سفید است
و هیچ حرفی دران نیست بدست حضرت شیخ دادم اوراق او گردانید و فرمود
این فضائل قرآنست دیدم تمام فضائل قرآن بود بعد ازان فرمود تو به میکنی
ازانچه بزبان گوئی و در دل گفتم نعم یا سیدی هرچه از مسائل آن بود ز او فراموش
گشت و از باطن محو شد گویا در دل نگذشته

نقلست از شیخ ابو سعید قیلوی که گفت در مجلس شیخ حضرت رسول
مقبول صلی الله علیه و آله وسلم را و دیگران را مشاهده میکردم و دیدیدم

ارواح انبیا میان آسمان و زمین جولان میکردند مثل باد و ملائک و
جنیان و مردمان غیب حاضر میشدند و خواجہ خضر بسیار در مجلس می بودی
و میگفتی ہر کہ فلاح می خواہد باید کہ ملازمت این مجلس اختیار کند القصہ
عظمت و کمالات و کرامات و خرق عادات آن حضرت را بقید تحریر و تقریر
در آوردن مہتاب بگز پیمودن و انجم بانگشت شمردن است و انچہ بعضے
اہل تشیعہ بدین جناب نسبت میکنند محض بیجاست و سراپا غلط چہ از روز تولد
حضرت شیخ تا روز وفات امام موسی رضا علیہ السلام فرق دو صد و پنجاہ و یکسال
واقعہ است برین سند وفات حضرت رسول مقبول صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم
در سال یازدہم از ہجرت بتاریخ بست و ہشتم صفر واقع شد پیشش مرض
قبض و وفات حضرت فاطمہ زہرا علیہا السلام بعد ہفتاد و پنج روز از رحلت
آن حضرت روز دوشنبہ سوم جمادی الآخر بوقوع آمدہ سببش ضرب و
اسقاط است و وفات حضرت شاہ ولایت پناہ علی مرتضی علیہ السلام
در سال چہل ہجری روز دوشنبہ بست و یکم رمضان واقع شدہ و وفات
امام حسن علیہ السلام در سال پنجاہ ہجری روز پنجشنبہ ہفتم صفر سببش سود
الماس از دست شمر و وفات امام زین العابدین علیہ السلام در سال نود
و پنج ہجری روز دوشنبہ بست و دوم محرم سببش زہر از دست ہشام
بن عبد الملک و وفات امام محمد باقر علیہ السلام در سال صد و شانزدہ ہجری
روز دوشنبہ ہفتم ذی حجہ سببش زہر از دست ہشام و وفات امام جعفر صادق
علیہ السلام در سال صد و چہل و ہشت ہجری روز دوشنبہ پانزدہم رجب

سببش زہر در انگور در وفات امام موسیٰ کاظم در سال صد و ہشتاد و سہ ہجری
روز جمعہ ششم رجب سببش زہر از دست رشید و وفات علی موسیٰ رضا در سال
دو صد و سہ ہجری روز سہ شنبہ ہفتہ ہم صفر سببش زہر از دست مامون و وفات
امام محمد تقی علیہ السلام در سال دو صد و ہشت ہجری روز سہ شنبہ دہم رجب
سببش زہر از دست معتصم باللہ و وفات امام علی نقی در سال دو صد و پنجاہ
و چہار روز دو شنبہ سوم رجب سببش زہر از دست معتمد باللہ و وفات
امام حسن عسکری علیہ السلام در سال دو صد و شصت ہجری روز جمعہ ہشتم
ربیع الاول سببش زہر از دست معتمد باللہ امام مہدی بحق علیہ السلام در عمر
پنجسالگی خدا تعالیٰ مرتبہ امامتش کرامت فرمود و از نظر خلائق مخفی گردانید
و وجہی دیگر کہ حق شیخ عبد القادر رحمۃ اللہ علیہ میگویند شاید از تقید باشد
نقلست روزے دربان آن حضرت عزبی نام آمدہ عرض کرد کہ پیر
صد سالہ ام فرزند ندارم آن جناب فرمود یک پسر من در قسمت تقدیر یافت
محی الدین نام آنرا بتو دادم و از علم خود عشر عشیر بدو بخشیدم و پشت او بابا
ہمان شب زنش حاملہ شد محی الدین مدت دوازدہ سال در شکم مادر بود
و متولد نمے شد روزے عزبی مذکور آمدہ عرض کرد کہ یا حضرت حال
این حمل چونست کہ مدت دوازدہ سالست کہ ہیچ متولد نمے شود آن حضرت
فرمود در یک وقت دو قطب نمے شوند روزے کہ ما رحلت میکنیم او متولد
می شود آن حضرت ہمان روز رحلت فرمود و محی الدین متولد شد کما اشتہر
اظہر من الشمس است این چند بیت از دیوان کرامت نشان آن حضرت ثبت میشود

گر بیایی به سر تربت دیوانهٔ ما | بینی از خون جگر آب زده خانهٔ ما

شکر لله که بمردیم رسیدیم بدوست | آفرین باد زهی همت مردانهٔ ما

عهد و پیمان که ببستیم با او روز الست | با همان عهد کنون پر شده پیمانهٔ ما

با احد در لحد تنگ نگوییم که ای دوست | آشناییم بتو غیر تو بیگانهٔ ما

محی از شمع تجلی جمالش میسوخت | آفرین باد زهی همت پروانهٔ ما

سر محمد و شمعست نظر بر تو از آن میدارم | که ترا دوست تر از جمله جهان میدارم

در میان دل تست آنچه طلب میداری | محی از بهر صلاح تو نهان میدارم

زهی بدوست ندارم بهیچ رهگذری | بگوشه ساخته‌ام چون نهال بی‌ثمری

تو بی‌نیازی و از ما نیاز میخواهی | چرا بعاجزی من نمیکنی نظری

نومید مشو بنده هر چند گنه داری | زیرا که براحت با صد گونه نه داری

در دنیا و در عقبی دلدار تو من باشم | که مهر مرا در دل چون جان نگهداری

مهر سپهر حقائق سرشتی حضرت خواجه **معین الدین چشتی** قدس الله سره بن غیاث الدین حسن الحسینی السنجری رحمة الله علیه ذات پاکش مهر سپهر ولایت و بدر افق هدایت بوده تولد مبارکش در دیار سنجستان اتفاق افتاده و نشو و نما در خراسان یافته در عمر پانزده سالگی پدر بزرگوارش که بکمال صلاح و فلاح آراسته و پیراسته بود از سرش درگذشت وجه معاش خواجه باغی و آسیای آبی بود روزی به درختان آب میداد دید که درویش ابراهیم قندوزی قدس سره می‌آید بدوید و استقبالش نمود و بزیر درختی بنشاند و خوشهٔ انگوری پیش وی بنهاد و خود بزانوی ادب بنشست

درویش ابراهیم کنجاره از بغل برکشید و بدندان خاویده بدهان خواجه گذشت به مجرد خوردنش نوری در باطن خواجه لامع گشت چنانچه بکلی دل از ملک و باغ سرد شد بعد از دو سه روز املاک واسباب را فروخته به درویشان کرد و مسافر گشت و در سمرقند رفته حفظ قرآن نمود و علم ظاهر بخواند و از انجا عزیمت عراق و عرب کرد چون بقصبه هرون که در نواحی نیشاپور واقعه است رسید دولت پای بوس حضرت خواجه عثمان هارونی رحمة الله علیه حاصل کرد آن حضرت برخور فرمود که سورهٔ بقر بخوان برخواند باز فرمود دوگانه نماز بگذار بگذارد پس فرمود قبله رو بنشین نشست باز گفت کلمه سبحان الله بگو بگفت انگاه خود بایستاد و رو سوی آسمان کرد و گفت ترا بخدا رسانیدم انگاه دستش بگرفت و فرمود یک شب و روز زنده دار همین المانه همچنان کرد چون روز دوم بخدمتش آمد فرمود نظر بالا کن نظر بسوی آسمان کرد گفت نظرت بکجا میرسد گفت تا عرش عظیم پس فرمود بزیر بنگر چون در زمین نگریست گفت نگاهت بکجا میرسد گفت تا تحت الثری باز فرمود سورهٔ اخلاص هزار بار بخوان برخواند پس فرمود سوی آسمان بنگر بنگریست گفت اکنون نظرت تا کجا رسد گفت تا حجاب عظمت پس فرمود چشم پیش کن چون نگاه پیش کرد و انگشت خود را فرا نمود گفت چه بینی گفت هیژده هزار عالم همین که گفت فرمود کار تو تمام شد بعد از ان خشتی پیش پا بود گفت این را برکن چون برکند مشتی دینار زر بود فرمود بدرویشان صدقه بده آن را صدقه داد پس چند روز صحبت داشته

تربیت فرمود بلبس خرقهٔ خلافت مشرف فرمود خواجه معین الملة
و سنت و نیم سال در ان حضرت بوده بعده رخصت شده و توجه بسمت بغداد
نمود و شیخ عبد القادر گیلانی رحمة الله علیه را دریافت و فیض وافر برداشت
پس در دست شیخ نجم الدین کبری رسید و بدید و بشیخ فائز گردید چنانچه
حجرهٔ شیخ که ایستاده که دران حالت الی یوم حشر متش میکنند باز بخدمت
شیخ المشایخ ضیاء الدین قدس سره که پیر حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین عمر
سهروردی رحمة الله علیه است رسید و حظ بر داشت باز بهمدان آمده از
شیخ یوسف همدانی ملاقات کرد از انجا به تبریز آمده شیخ ابو سعید تبریزی را
که پیشتاد مرید کامل و واصل مثل جلال الدین تبریزی علیه الرحمة داشت
دریافت باز باصفهان رسید حضرت شیخ اصفهانی رحمة الله علیه را دید دران
زمان خواجه قطب الدین بختیار کاکی اوشی قدس سره میخواست که مرید شیخ
نموده رسیده شود چون خواجه معین الدین را دید مرید آن جناب گردید خواجه
همان دوتائی که پوشیده بود قطب الملة را ارزانی داشت باز آن دوتا بشیخ
فرید الملة رسید و معین الملة هنگام خرقه یافتن پنجاه و دو سال بود و شغلی
عظیم داشت هر جا که میرسیدی بیشتر در گورستان بودی و هر روز دو ختم
قرآن نمودی جای که اندک شهرت یافتی یا کسی از احوالش مطلع شدی
از انجا مسافرت کردی چنانچه هیچکس را اطلاع نشدی خواجه عثمان قدس سره
بارها بر زبان آوردی که خواجه معین الدین محبوب الله است و ما را از فرزندی
او افتخاری باشد آن حضرت با معین الملة بسیار دوستی و اشتی چنانچه

عین الملک در هنگامیکه رخصت شده بطرف بغداد متوجه گشت حضرت خواجه
از فرط محبت که داشت در جلبش برآمد بعد از چند روز بمقامی رسید که آتش پرستان
هندی برافروده بودند و آتشی عظیم می افروختند آن حضرت بخادم فرمود که پارهٔ
روبیار و نانی جهت افطار مهیا سازد خادم آرد آورد و مغان ویرا آتش نداده و نمی
گذاشتند که گرد آتش بگردد خادم صورت حال آمده عرض کرد حضرت
زیر درختی که فرود آمده بود و انجا چشمهٔ آبی بود وضو کرده دوگانه ادا کرد
بجانب آتشکده متوجه شد چون نزدیک رسید دید که مغی پیر مختیار نام
تختهٔ چوبین انداخته نشسته و پسری هفت ساله درکنار دارد فرمود که آتش
مخلوقست و بمشتی آب معدوم این را چرا می پرستی مغ جواب داد که آتش را
بودی عظیم است چرا نه پرستیم آن حضرت فرمود چندین عمر آتش پرستی کردی
توانی دستی یا پای در وی اندازی و سوخته نشود مغ گفت کار را که همین سوخته است
یارای آن باشد که نزدیکش برود چون آن حضرت این حرف شنید
طفلی که درکنارش بود بجود درکشید و بسوی آتش دوید مغان از آتش پرست
آمد آن حضرت بسم الله الرحمن الرحیم گفته این آیت برخواند و با آتش
شد قلنا یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم مقدار چهار ساعت نجومی
بود چنانچه اثری از آن حضرت نمودار نمی شد و غلغله و فریاد و فغان
شنید چند هزار مغ گرد آتش کده غوغا می نمودند بعد از زمان مسطور
برون آمد چنانچه خرقه و دستار حضرت خواجه مراد و جامهٔ آن طفل را

گفت انجا غیر انگل و کلز ہیچ نمودو من در قدم شیخ تفرج میکردم مغان چون این سخن ازان طفل بشنیدند و آن معاینہ دیدند ہمگی سر ہای آن حضرت گذاشتند و ایمان آوردند حضرت خواجہ دران مقام دونیم سال اقامت فرمودہ و نجتیار راکہ پیر مغان بود تربیت نمود و شیخ عبد اللہ نام کرد چنانچہ وی یکی از اولیا گشت و آن طفل کہ حضرت خواجہ در آتش بردہ بود شیخ ابراہیم نام نہاد و او ہم از اہل ولایت گشت و آن آتشکدہ را برانداختہ عمارت خوبی ساختند چنانچہ مقبرہ شیخ عبد اللہ و شیخ ابراہیم در انجاست و حجرہ و خانقاہ حضرت عثمان ہارونی نیز بر پاست القصہ پوشش حضرت معین الملۃ جامہ دوتای بودہ بخیہ زدہ بعمل بند اکثر جای پارہ شدے پارچہا از ہر نوع کہ یافتی بدان پیوند کردی و بر یاضت شاقہ میگذرانیدے بعد از ہفت روز کرانہ کردہ نانی مقدار ہیچ مثقال از آب تر ساختہ افطار فرمودے و آن حضرت را طریقہ بود کہ در یکجا قرار نے نمود و وغیر ازیکدرویش بخدمتش ملازم نبودی چند روز در جائیکہ اتفاق سکونت مے شد و خلق خدا بزیارتش می آمد انجا را گذاشتہ بشہر دیگر میرفت چون بسبزوار آمد انجا را حاکم بود ظالم و فاسق بدکار و شیعہ سخت سنی آزار محمد یادگار نام ہر کرا نام ابوبکر و عمر و عثمان یافتی ایذا می شدید بدو رسانیدے و در صدد تلف آن شدی و یرا در حوالی شہر باغی بود با حوض فرح و عمارت مکلف در انجا بشرب شراب و انواع فسق مشغول بودی خواجہ معین الملۃ اول روز ہم دران باغ در آمدو دران حوض غسل نمودہ دوگانہ ادا کرد

دراز

و تلاوت قرآن مجید مشغول گشت قضارا هدران وقت محمد یادگار متوجه باغ
شد درویشی که برابر معین الملة بود عرض کرد که فراشان امیر بباغ در رسیدند
و دیگر خاصش بکنار حوض گستردند و آواز عقب میرسد مصلحت آنست که حضرت
ازین باغ بدر آیند که وی مردی بغایت درشت مزاج و قوی نا ملائم است
معین الملة بگفتهٔ او ملتفت نشد. و فرمود تا در سایهٔ سروی که قریب حوض بود
قرار گرفت درین اثنا محمد یادگار در رسید و معین الملة از جای خود نجنبید
چون نظرش بآن حضرت افتاد لرزه در اندامش ظاهر شد و رنگ رویش
دگرگون گشت و عظمت خواجه معین الملة و هیبت در همه اعضا ان و نزدیکانش
افزود محمد یادگار از زبان و تیان دولیچه را دور انداخت و مقابل دست بسته
بایستاد چون آن حضرت نظر به تیزی کرد در طرفة العین بیطاقت گشت و از پا
در افتاد و حاضران این حال معاینه کرده سر بر زمین نهادند آن حضرت
بدرویش مذکور فرمود که قدری آب از حوض بگیر و بروی بزن وی
همچنان کرد یادگار بهوش آمد و سر بر زمین نهاد آن حضرت فرمود توبه کردی
روی بجمیع تمام جواب داد که توبه کردم باز فرمود عقیده زشتی که داشتی ازان
درگذشتی گفت و اصلا بالمره درگذشتم پس فرمود تا وضو کرده دوگانه شکر
ادا کرد و مرید شد و همه لقاء و جمیع پیش آن حضرت ندر نمود آن حضرت
فرمود این اشیا را از هرکه بظلم گرفته بود برسان و همه خصمان خود را جمع
گردان تا حق تعالی توبه ترا استقلال دهد محمد یادگار همچنان کرد و همه غلامان
و کنیزکان را آزاد ساخت و همه ... آنچه داشت ... انداخت ... ...

که داشت طلاق داده دل و جان را بمحبت و مودت حضرت خواجه در باخت
و یکی از واصلان گشت و جمله مصاحبتش نیز تائب شدند یاران آن حضرت را
سبزوار با محمد یادگار بولایت حصار آمده و دیرا در انجا تلقین فرموده خود ببلخ
آمد حکیم ضیاء الدین بلخی که منکر حالات فقرا و کرامات اولیا بود در حق
این قوم پاک فرجام غیر از دشنام بر زبانش نرفتی و دیرا در نواحی بلخ بود
باغی بود انجا درس حکمت بتلامذه گفتی و حضرت معین الملة یکدو دسته
تیر و کمان و چقماق و نمکدان خادم با خود داشتی هنگام سیاحت بیابان
شکار میفرمودی و بدان افطار نمودی ناگاه آن حضرت را بدان موضع
حکیم مذکور درس میگفت گذر افتاد دران روز کلنگی به تیر انداخته بود
فرمود تا خادم آتش افروخت و بکباب کردن پرداخت و خود را در شیب
درختی جاروب نموده بدوگانه مشغول شد ناگهان حکیم آمده دید که درویشی
به نماز مشغول است و خادمش کلنگی کباب میسازد مولانا گرسنه بود خواست
تا در زیر همان درخت بنشیند و کباب بخورد چون آن حضرت از نماز پرداخت
حکیم بملاقات شد و خواست که پای بوس کند اما به تکلیف تمام خود را باز داشت
و سلام کرده بنشست همدران حین خادم کباب ساخته پیش آن حضرت
آورد آن حضرت بسم الله الرحمن الرحیم بگفت و رانی از ان کلنگ جدا
نموده پیش حکیم نهاد و از رانی دیگر پاره گوشتی خود تناول فرمود حکیم
همین لقمه فرو برد زنگار ظلمت فلسفیان از دلش بکلی زدوده شد و نوری
در باطنش پدید آمد و بظهور آن بیهوش گشت بعد از زمانی آن حضرت اید

از خوردهٔ خود در دهنش گذاشته بخودش آورد و حکیم تمام کتب فلسفیه
در آب در انداخت و خود را از اسباب مجرد ساخت و مرید شد و شاگردانش
نیز بیعت کردند و آن حضرت وی را همانجا تعین فرمود و خود از انجا بغزنین
ورود نموده حضرت شمس العارفین شیخ عبد الواحد قدس سره را دریافت
و از انجا بلاهور آمده حضرت شیخ پیر علی هجویری و شیخ حسین زنجانی را دریافت
و با شیخ حسین قدس سره مجلس و صحبتی عظیم واقع شد باز از شیخ حسین رخصت
بدهلی آمد و چندگاه آرمید چون ازدحام خاص و عوام از حد گذشت از دهلی
بجانب اجمیر متوجه گشت روزی رای پتورا مسلمانی را از پیوستگان آن حضرت
بسببی از اسباب برنجانید آن مسلمان التجا به حضرت خواجه آورد آن جناب
بشفاعت به پتورا گفته فرستاد پتورا قبول نکرد و گفت این مرد درینجا
آمده است و نشسته سخنان غیب میگوید چون این سخن بخواجه رسید فرمود
پتورا زنده گرفتیم و دادیم بعد ازان ایام لشکر سلطان معز الدین سام
از غزنین در رسید و پتورا با لشکر اسلام مقابل شد و بدست معز الدین
اسیر گشت القصه بسیاری از کفار ایمان آوردند و کسانی که ایمان آوردند
فتوح عظیم و نذر بلیغ بدان جناب می فرستادند و سر بخاک نیاز میسودند
چنانچه الی الیوم بدرگاه جلال بارگاهش بدستور نذر و نیاز میرسانند و وصال
آن زبدهٔ ارباب کمال در سال ششصد و سی و سه روز دوشنبه ششم
رجب المرجب واقع شد می آرند که بعد وفات به پیشانی مبارکش نقش
این آیت ظاهر آمده بود حبیب الله مات فی حب الله من دیوان حقائق جنانی

غزل

ز پیش خویش برافکن نقاب دعوی را / به بین به دیدهٔ صورت جمال معنی را

بسوی او که باو بین دیده نگشاییم / که تا نخست نه بینیم جمال مولی را

اگر در آتش عشقت بسوختیم چه عجب / که کوه تاب نیاورد یک تجلی را

معین بچشم خرد حسن دوست ننماید / بدین به دیدهٔ مجنون جمال لیلی را

من چگویم که مرا ناطقه مدهوش آمد / بر دلم ضابطهٔ عقل فراموش آمد

سیل پر نعره از آنست که از بحر جداست / وانکه با بحر در آمیخته خاموش آمد

نکته‌ها دوش ز لم گفت و شنید از لب یار / که ز هرگز بزبان رفت نه در گوش آمد

ای ترا بر جلوهٔ دل هر دم تجلی دگر / طالب دیدار تو هر لحظه موسی دگر

این رباعی در صفت امیر المومنین علی اسد الله الغالب علیه السلام نیز از آن جناب کرامت مآب است

ای داده شهان ز بیم تو تاج نبی / وی بعد نبی بر سر تو تاج سنی

آنی تو که معراج تو بالاتر شد / یک قامت احمدی ز معراج نبی

مرکز دائرهٔ معرفت نهادی شیخ **مجد الدین بغدادی** قدس سره ذات پاک اش از جرگهٔ اولیاست و مریدان شیخ نجم الدین کبری رحمة الله علیه روزی در حالت سکر با درویشان بگفت که ما بیضهٔ بط بودیم برکنار دریا و شیخ مرغی بود بال تربیت بر سر ما فرود آورد و ما از بیضه برون آمدیم و چون بچهٔ بط بدریا رفتیم و شیخ برکنار ماند شیخ منور باطن دریافت و گفت که در دریا بمیرد مجد الدین این حرف شنید و بترسید و پیش شیخ سعد الدین حموی آمده

به تضرع بگفت که روزیکه حضرت شیخ را وقت خوش باشد مرا خبر کن که تا آمده
عذر بخواهم وقتیکه در سماع شیخ را حال خوش بود شیخ سعد الدین بشیخ مجد الدین
خبر کرد و شیخ مجد الدین با پای برهنه آمد و طشتی پر آتش کرده بر سر نهاد
و بجای کفش بایستاد و شیخ بوے نظر کرد و فرمود که چون بطریق درویشان
عذر سخن پریشان می خواهی سلامت بایمان بردی اما در دریا بمیرے و ما نیز
در سر تو میشویم و سرهای سروران و ملک خوارزم هم در سر تو شود و عالم
خراب گردد و شیخ مجد الدین بپای شیخ افتاد و در اندک مدت گفته شیخ بظهور
درآمد روزے شیخ مجد الدین در خوارزم وعظ میگفت و مادر سلطان محمد خوارزم
شاه که عورتی جمیله بود بوعظ شیخ مے آمد عیان فرصت می جستند تا شبے
بحالت مستی بپادشاه عرض داشتند که مادرت بمذهب امام ابو حنیفه رحمة
الله علیه بنکاح شیخ مجد الدین درآمده است سلطان را بغایت ناخوش آمد
برهم شده فرمود تا شیخ را در دجله انداختند شیخ نجم الدین کبرے را قدس سره
این معنی کشف شد متغیر گشت و گفت انا لله و انا الیه راجعون فرزند مجد الدین را
در آب انداختند و بر پیش سر بسجده گذاشت زمانی در سجده بود و سر از
سجده برداشت و فرمود که از حق تعالیٰ خواستم که بخون بهای فرزندم
ملک از سلطان محمد بازستانند و اجابت فرمود سلطان را ازین سخن خبر دادند
نهایت پشیمان شد و پیاده به حضرت شیخ آمده و طشتی پر از زر بیاورد
و شمشیر و کفن بر سر آن نهاده سر برهنه کرده در صف نعال بایستاد و گفت
اگر دیت مے باید اینک زر و اگر قصاص منظور است اینک شمشیر و سر شیخ

در جواب فرمود کان ذالک فی کتاب مسطورا دیت او جمله ملک تست و سر تو و سر بسیار خلائق و ما نیز در سر شما شویم سلطان محمد نا امید برگشته عنقریب چنگیز خان خروج کرد و از این سر تا بان قتل نمود این چند رباعی از امواج بحر افکار شیخ مجد الدین است

در بحر محیط غوطه خواهم خوردن	یا غرق شدن یا گهری آوردن
کار تو بخاطر است خواهم کردن	یا سرخ کنم روی بدان یا کردن
فردا که شود وحدت عالم کم و کاست	سر با همه از خاک برآید چپ و راست
بیچاره تن شهید من غرقه بخون	از خاک سر کوی تو خواهد برداشت

ماهی محیط نیکو شیمه لی عارف کامل شیخ مغربی نامش محمد شیرین است و کلامش اندیشه و تمکین از واصلان معرفت آب است و مرقدش در سرخاب در سال هشتصد و هفت رحلت فرموده فقیر باین چند بیت از دیوان وحدت بنیانش اکتفا نمود

چون عکس رخ دوست در آینه عیان شد	بر عکس رخ خویش بکار رخ نگران شد
شیرین لب او تا که نگفت در آید	عالم همه پر ولوله و شور و فغان شد
دی مغربی آن یار که در پرده نهان بود	از پرده برون آمد و با نام و نشان شد

مرکز دائرهٔ صاحبدلی مولانا مشهور دیلوی از کاملان معروف بوده راقم از کلامش بیک مطلع اکتفا نموده

ای آنکه طلبگار ره امید الهید	کم هیچ نگردید چه خواهید چه خواهید

یگانه درگاه کار بساز سید گیسو دراز مشهور بغریب نواز از مریدان کمل حضرت نصیر الدین چراغ دهلی است در گلبرگه دکن آسوده فقیر از کلامش بیک مطلع اکتفا نموده

از قطرۂ ناسو نیم در هر طرف بحری بیین	وز چشمۂ نا بو تیم هر سو روان نهری ببین

نقطۂ دایرۂ صاحب کمالی امام محمد غزالی سر حلقۂ دانشمندان روزگار و سر فتر کاملان اعصار بوده شرح عظمت و تیالش درین مختصر گنجایش ندارد کتاب احیای علوم و کیمیای سعادت از تصنیفات اوست چون او را از تحصیل علوم خدارسی حاصل نشد رجوع بفرقۂ صوفیه آورد و در خدمت شیخ ابو علی فارندی حل مشکلات نمود و پنجاه و چهار سال عمر یافت و در سنه پانصد و پنج هجری رحلت فرمود این بیت از دست

با جامه نمازی بسر خم کردیم	وز خاک خرابات تیمم کردیم

موسس اساس حقائق گستری شیخ محمود شستری از جرگۂ اصفیای جلیل بوده و شیفته پری پیکری از اقربای شیخ کمال الدین آسمعیل چون ملامتش کردند در جواب این رباعی فرمود

جز آتش عشق در دلم سوز مباد	جز عارض آن شمع دل افروز مباد
روزیکه دلم شاد نباشد غمش	در گردش ایام من آن روز مباد

سخن سنج اکمل میر محمد افضل از شعرای متین است و لد امیر سلطان علی خواب بین خواب بینی امیر چنین بوده که در مجلسی هر کس که چیزی خیال میکرد و میرا هو سو به خواب میدید ازین سبب سلاطین والا معتقدش بوده اند و میر کو موسوی تخلص می نموده این دو مطلع از دست

ترا تا سبزه گرد گل برگ تر پیدا	بدور عارضت شد فتنۂ دور قمر پیدا
ز غیرت سوختم چون آن پسر شد با پدر پیدا	چه بودی گر شدی همچو عیسی بی پدر پیدا

ابو مظفر ابن گهر باری استاد حکیم ثنائی حکیم مختاری از ملازمان سلطان ابراهیم غزنوی بوده و سال پانصد و پنجاه و چهار رحلت نمود و این ابیات وی راست

کشید تیر قره نرکس سیه سنگش | که تا نفشته کمند و ولایت ششمش
چو یاسمن خشن از شیر دمی مرشته سنه است | منکا کهای رخ از خنده بات تا نفس
آتشین مرغ آهنین سر او | نامه فتح بسته بر پر او
او و آهن بدان شتاب رود | کاهن اندر میان آب رود
هر کرا تا بجا نفشد و یم | آسمان مهبری بدو سپرد
است دریغا که من نتوانم | خویشتن را سیلی بکون در برد

نقلست شخصی انجم و افلاک را به خواب میدید و دران حال گو پا پریده در آسمان رفته انجا چه می بیند آسمان تمام همچو غربال سوراخ ست می پرسد که این سوراخ سوراخ چیست گفتند که این سوراخها در ها ی ارزاق خلایق است و هر سوراخ بشخصی مخصوص موافق روزی هر کدام فرو می ریزد پرسید که در رزق این شخص کدام است گفتند اینکه تنگ تر است بخاطر گذرانید که چون بر آسمان آمده ام اگر دست دهد فراخش کرده بروم تا رزق زیاده فرو ریزد نزدیک رفت و انگشت دران سوراخ کرده در کاوش سعی بکار میبرد از خواب بر جست و انگشت را بمقعد خویش دریافت نادم و حیران سر بگریبان فرو ماند بیت میرزا صائب نهایت ربط باین نقل دارد

هر شب کوکب کم کنند از روزی ما پاره | هر روز گرد تنگ تر سوراخ این غربال ها

موسوم است نیک بیانی فضل کامل محمد ملتانی امیر خسرو دهلوی وی را بر خاقانی

ترجیح نهاده و گفته که خاقانی طرز سخن از واحد کرده مجیر را و اهل بخدمت
جهان پهلوان اتابک قزل ارسلان بسر می برد و بسببی از قزل ارسلان
رنجیده رو بآستانهٔ طغرل سلجوقی نهاد قزل ارسلان برغم او اثیر الدین اخسیکتی
و جمال الدین اشهری را ترتیب نموده مجیر ازین شکسته رنجیده قطعه در عذرخواهی
گفته بقزل ارسلان ارسال نموده قزل ارسلان خوشوقت شده مجیر را طلبداشت
و جهت تحصیل وجوه دیوانی باصفهان فرستاد بنابر کفایت و کاردانی
معامله او با اهالی انجا راست نیامد و کار رنجش دست انجامید مجیر در هجو صفهانیان
این رباعی طرح نمود

گفتم ز صفاهان مدد جان خیزد	لعلیست مروت که ازین کان خیزد
کی دانستم که اهل انجا کورند	با اینهمه سرمه کز صفاهان خیزد

رئیس اصفهان را چون این رباعی رسید شاعران را جمع کرد تا در رد هجوهای فاحشه
نظم کردند و آنرا مجلدی مرتب ساخته پیش مجیر فرستادند از جمله شرف الدین شفروه گفته

شهری که مدار جمله ایران باشد	کی لائق هجو چون تو نادان باشد
سرمه چه سگی که از صفاهان خیزد	میل تو بسبیلست فراوان باشد

روز بروز مادهٔ فساد در ترقی و ازدیاد بود تا آنکه روزی مجیر بحمام میرفت
اوباشان هجوم آورده خرمن هستیش بباد قتال در دادند و صد هزار دینار خونبها
ادا نمودند دیوان مجیر متداولست و از وست

بدیدهٔ عقل ترا کی برد حکت صفا	که دل هنوز بازار صورتست ترا
کمال کار جهان نقاب بود که فلک	به نرگس افسر زر داد و چشم نابینا

دلی دارم که گرد غم نگردد	غمی دارم که هرگز کم نگردد
بگذار تا توانی کز دل فغان برارم	ترسم کز آتش دل دود از جهان برارم
ز من شدن سیفور چشمش دلی چون تیغ کج میبرد [illegible]	نگو چشمت این یارب ز چشم بد نگهدار
گل میعدم از باد برآشفت و بریخت	در حالت خود حکایتی گفت و بریخت
بدعهدی عمر بین که خونین دل من	سر بر زد و غنچه کرد و نشگفت و بریخت

میرزا ملک مشهدی بوده در سلک منشیان شاه عباس ماضی انسلاک داشته

این ابیات از تصنیفات اوست

	فرد	
در دیده چراغ گل افتاد عاقبت		از بسکه در مصیبت پروانه خون گریست
دگر بسیر چمن میروی قدم بردار		که همچو رنگ حنا میرود بهار از دست
از اول عمر میتوان یافت		کین فتنه آخر الزمان است
میا از خانه بیرون کو جهان سیل الحزن باشد		نمیخواهم ترا بیند کسی کو چشم من باشد
ای ستم نادیده آزار دل مردم مکن		ای بسا پیر [illegible] در حسن خود در الکم مکن

طوبی سمرقندی ملک طیفور را انجدانی در عهد شاه طهماسب بقزوین آمده در عشقبازی و هرزه گردی میگذرانید مردمان بیک بیتش را گفتند که از ملک قیسیست وی در ان زمان عزیمت هند کرده بود ملک طیفور از پی او روان شده در حدود لار او را دریافت و بر اثبات بیت خود از وی وثیقه گرفته بازگشت و آن اینست

خون چکانست ملک بجفائی ترسم	که پی اجر پی خانه قاتل نرود
امروز صبا گرد ره یار ندارد	شاید که درین ره [illegible] چشم تر کسی

نوید آمدنت میرسد بهند بر روزم	تو فارغی و من از انتظار میسوزم
ناله من شده گر باعث درد سر تو	دست گیرم و بیرون روم از کشور تو

ملا ملک قمی شاعر عالی دستگاه بوده است و از تربیت کردهای عادل شاه بادشاه ملا ظهوری خویش اوست این بیت ازوست

تو حاضر و گله بسیار غیر کرم حکایت	تمام گوش و سراپا زبان جانه کاهیم

مستغنی هروی در بخارا متولد شده بود و در عهد اکبر بادشاه بهند آمده این مطلع وی است

ز مستی داشت قصد کشتن من چشم شهلا تیز	قدش برخاست بهر عذر و زلفش فتاد در پا تیز

دیباچه دفتر نیکو سرشتی مولانا مشفق رشتی رشت بفتح تام متقابلست چنانچه گفته اند

شفتیا و خران خطهٔ رشت	چون غنچه لالان مست میگردند
از نی مشتری بسته بازار	بند تنبان دستا میکردند

روزی امام قلیخان والی فارس با مولانا میگوید که شما کدام این قدر نزار شده اید اثر افراط کوکنار است که مولانا بعرض رسانید که سبب کوکنار نیست جهت اینست از بسکه در مکاتبت بیگلربیگی می نویسند که مخفی نماند ازین غم کاهیده ام و غم که این قدر هم مانده ام بادشاه تبسم نمود و عاطفت فرمود مولانا در هند نیز آمده بسیار بهتر گوست این غزل ازوست

ز سوز عشق تو زان گونه دوش تن بسوخت	که هر نفس ز آتش سینه پیرهن بسوخت
حدیث عشق تو بر نامه ثبت میکردم	سپید وار نقطه بر سخن بسوخت
شهید عشق ترا شب بخواب میدیدم	که همچو شمع فانوس در کفن بسوخت

ز سوز سینه مخفی شد اینقدر معلوم	که همچو حسن مژه اش در گریستن میسوخت

زنو گر شمیده نکته سنجی و سخن سازی مولانا مجد الدین همگر شیرازی همگر بفتح پیوند کننده را
گویند مجد الدین کسی که به منظره اخو است بود روزی زنش در اثنای ماجرای
این مصرع بروی خواند ع پیش از من و تو لیل و نهاری بوده است مجد الدین
گفت پیش از من البته بوده است لیکن پیش از تو هرگز نبوده است

نقلست شخصی زنی بخواست اتفاقاً کهنه زالی بود یارانش گفتند
زنت بچه میماند گفت به نرگس گفتند چه طور گفت سرش سپید و چشمش زرد
و ساقش سبز

نقلست شخصی زن بخواست بسیار کریه منظر بود شب زفاف بشوهر گفت بهر که
گویی از اهل قبیله ات رونمایم وی گفت تو مرا از وی خود منما و بهر که خواهی بنما
القصه مجد الدین مصاحب خواجه شمس الدین صاحب دیوان بود و فقیر از
از دیوانش که سه هزار بیت است باین چند بیت اکتفا نمود

اگر بصبر مرا با تو چاره باید کرد	دلم صبورتر از سنگ خاره باید کرد
تا سر زلف تو بشوریده و سرکش باشد	کار من چون سر زلف تو مشوش باشد
گفتم که چه داغ بوده باشی	افسوس که دوده چراغی
یک عمر چو باد در بیابان گشتم	یکچند چو قطره محو عمان گشتم
سرگشتگی زلف تو ام آمد یاد	همسایه آفتاب تابان گشتم

نقاش اندیشه معنی طرازی شاعر زیبا سخن عالی شیرازی آخر حال
بتقرب شاه اسمعیل ماضی مخصوص گردید امیر نجم زرگر که وکیل سلطنت بود

عالی

دولت تنگ میگداخت تا که روزی در حالت مستی از پادشاه رخصت قتلش حاصل کرده قورچی را بامیکار تعیین نمود مصاحبانش آن قورچی را بطمع زر راضی ساخته مهلت سه روز گرفتند و هرچند که خواستند مانی را بگریزانند نتوانست گریخت بقول سعدی ع چو آید ز پس دشمن جانستان ببندد اجل پای مرد دوان تا که بوقت موعود قورچی آمد و نقش حیاتش بآب شمشیر بشست هنوز از تجهیز و تکفین نپرداخته بودند که مژده امان از سلطان رسید اذا جاء اجلهم لا یستأخرون ساعة ولا یستقدمون قبرش در سرخاب تبریز است در وقت شهادت غزلی گفته که مطلعش اینست

مرا بجور بکشتی الهی برق داد این بود ❊ ز پادشاهی حسن توام مراد این بود
همیشه داغ غمم بر دل حزین بوده ست ❊ گلی که چیده ام از عاشقی همین بوده ست
شب فراق چراغی که کرده ام روشن ❊ جز از شرم رخت آه آتشین بوده ست
کسی که بهر تو میرد چرا غمش باشد ❊ که چون تو سرو قدی نخل ماتمش باشد
ماه نوست اینکه شد از آسمان پدید ❊ یا نون آخر رمضانست و عین عید
بر کاکلت گره مزن ای سرو نازنین ❊ کوته مساز رشتهٔ عمر دراز من

لطیفه شخصی گوش دراز با غلام خود میگفتی که درازی گوش نشان درازی عمر است ناگهان بجرمی گرفتار شد حاکم فرمود تا بکشتن گاهش برند جلاد تیغ تیز برآهیخت غلامش می گریست و دست بر هم میسود و میگفت آنچه آقا میگفتی درازی گوش نشان درازی عمر است اینک ترا میکشند گفت عمر من دراز است اما چکنم اینها بستم میکشند و مرا بعمر من نمیگذارند حاکم بشنید و بخندید از سر خونش درگذشت

بالی صباحی نزاکت آفرینی شاعر نازک طبع هراو قزوینی سخن سنج نیکو بیان بوده ومعنی یاب سیئت زبان در هجو دعا می بد که میکرد اثرش ظاهر میشد سببے اکابر آنجا دیرا تادیب کردند ازان باندم در گشید و در سال نهصد و چهل و سه عازم دار البقا گردید این رباعی در هجو از وست

ای مولوی از کبر دماغت گنده		هرگه که کنند بر تو سلام این بنده
چندان حرکت بکن از ردی قیار		معلوم شود که مرده یا زنده

عزیز کوئین بابا حسین مطلعی تخلص سے نموده بسبب بذله سنجی و ظرافت آفرینی اعزه هیچگل دیرا از دست همدیگر میر بودند روزسے حاکم قزوین یکی از فواحش صاحب جمال را بعلت امرے ناشایسته حکم قتل سے فرمایدبابا حسین نزد حاکم رفته مبالغه نماید که زن این شخص اد در عوض این فاحشه بکشید این فاحشه را بمن به بخشید این شعر از وست

پیچیده بابد این کشتیم عاسلے را		قالیچه سلیمان و امان ماست کوسئے

عادل شاه دکن سخندانی ملا مصدف طهرانی درزمان شاہجهان بادشاه بولایت هندوستان رسیده و باز بوطن مراجعت ورزید او راست

بازمشتی تحل عید کند کس بهشت را		ماتم سراست خانه آینه زشت را

مصاحب توام رحیب تخلص کاشی معاصر شاه طهماسپ شعر باقی می نموده فقیر اشعار سش باین چند بیت اکتفا نموده دیراست

شنیده چو مهر جبان پاره کن اگر روزے		شوی ز کرده پشیمان بهم توانی بست
سحر که دیده کشاد و زرخ نقاب کشید		هزار تیغ ز مژگان بر آفتاب کشید

چو گنجشک ست مرغ دل بیت طفل خود در آی	که پیش از جان عزیزش دارد تا یکشبه دو

گویند مرثیه نزنند خود میگفت خوابش در ربود در واقعه مے بیند گویا حضرت شاه مردان مرتضی علی علیه السلام می فرمایند که محتشم فرزندان مرا [illegible] مرثیه بگوئی چون از خواب برجست قلم برداشت و این مرثیه که مشتمل دوازده بند است مرتب ساخت نظیر ندارد از هفت بند اول

باز این چه شورش است که در خلق عالم است	باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است
باز این چه رستخیز عظیم است کز زمین	بی نفخ صور خاسته تا عرش اعظم است
این صبح تیره باز دمید از کجا کزو	کار جهان و خلق جهان جمله برهم است
گویا طلوع میکند از مشرق آفتاب	کاشوب در تمامی ذرات عالم است
گر خوانمش قیامت دنیا بعید نیست	این رستخیز عام که نامش محرم است
در بارگاه قدس که جای ملال نیست	سرهای قدسیان همه بر زانوی غم است
جن و پری و آدمیان نوحه میکنند	گویا عزای اشرف اولاد آدم است

خورشید آسمان و زمین نور مشرقین
پرورده کنار رسول خدا حسین

کشتی شکست خورده طوفان کربلا	در خاک و خون فتاده بمیدان کربلا
گر چشم روزگار برو فاش میگریست	خون میگذشت از سر ایوان کربلا
نگرفته ست دهر گلابی بغیر اشک	زان گل که شد شگفته ببستان کربلا
بودند دیو و دد همه سیراب و می مکید	خاتم ز قحط آب سلیمان کربلا
زان تشنگان هنوز بعیوق میرسد	فریاد العطش ز بیابان کربلا

آه از دمیکه لشکر اعدا نکرده شرم
کردند رو بجمعهٔ سلطان کربلا

آندم فلک بر آتش غیرت سپند شد
کز خوف خصم در حرم افغان بلند شد

کاش آنزمان در آمدی از کوه تا بکوه
سیل سیه که روی زمین قیره گون شدی

کاش آنزمان که پیکر او شد درون چاک
جان جهانیان همه از تن برون شدی

کاش آنزمان سرادق گردون نگون شدی
این خرگه بلند ستون بیستون شدی

کاش آنزمان که آه جگر سوز اهل بیت
یک شعله برق خرمن گردون دون شدی

کاش آنزمان که این حرکت کرد آسمان
سیماب وار گوی زمین بی سکون شدی

کاش آنزمان که کشتی آل نبی شکست
عالم تمام غرقهٔ دریای خون شدی

این انتقام اگر نفتادی بروز حشر
با این عمل معامله دهر چون شدی

آل نبی چو دست تظلم بر آورند
ارکان عرش را به تزلزل در آورند

برخوان غم چو عالمیان را صلا زدند
اول صلا بسلسلهٔ انبیا زدند

نوبت باولیا چو رسید آسمان طپید
زان ضربتی که بر سر شیر خدا زدند

پس آتشی ز اخگر الماس ریزه‌ها
افروختند و بر حسن مجتبی زدند

انگه سرادقی که فلک محرمش نبود
کندند از مدینه و بر کربلا زدند+

وز تیشهٔ ستیزه در آن دشت کوفیان
بس نخلهای گلشن آل عبا زدند+

پس ضربتی کزان جگر مصطفی درید
بر حلق تشنهٔ خلف مرتضی زدند

اهل حرم دریده گریبان گشاده موی
فریاد و آه در حرم کبریا زدند

روح الامین نهاده بزانو سر از حجاب
تاریک شد ز دیدن آن چشم آفتاب

چون خون ز حلق تشنهٔ او بر زمین رسید — جوش از زمین بذروهٔ چرخ برین رسید
نزدیک شد که خانهٔ ایمان شود خراب — از بس شکستها که بارکان دین رسید
نخل بلند او چو خسان بر زمین زدند — طوفان بر آسمان ز غبار زمین رسید
باد آن غبار چون بمزار نبی رساند — گرد از مدینه بر فلک هفتمین رسید
یکبار جامه در خم گردون بنیل زد — چون این خبر بعیسی گردون نشین رسید
پر شد فلک ز غلغله چون نوبت خروش — از انبیا بحضرت روح الامین رسید
کرد این خیال وهم غلط کارکان غبار — تا دامن جلال جهان آفرین رسید

هست از ملال گرچه بری ذات ذوالجلال
او در دلست و هیچ دلی نیست بی ملال

ترسم جزای قاتل او چون رقم زنند — یکبار بر جریدهٔ رحمت قلم زنند
دست عتاب حق بدر آید ز آستین — چون اهل بیت دست در اهل ستم زنند
ترسم از این گناه شفیعان بروز حشر — دارند شرم کز گنه خلق دم زنند
آه از دمی که با کفن خونچکان ز خاک — آل نبی چو شعلهٔ آتش علم زنند
فریاد از آن زمان که جوانان اهل بیت — گلگون کفن بعرصهٔ محشر قدم زنند
جمعی که زد بهم صفشان شور کربلا — در حشر صف زنان صف محشر بهم زنند
از صاحب حرم چه توقع کنند باز — آن ناکسان که تیغ بر اهل حرم زنند

پس بر سنان کنند سری را که جبرئیل

شوید غبار گیسوش از آب سلسبیل

روزی که شد به تیره سنان بزرگوار — خورشید سر برهنه برآمد ز کوهسار

موجی بجنبش آمد و برخاست کوه کوه — ابری بباریش آمد و بگریست زار زار

گفتی تمام زلزله شد خاک مطمئن — گفتی فتاد از حرکت چرخ بی‌قرار

عرش آنچنان بلرزه درآمد که چرخ پیر — افتاد در گمان که قیامت شد آشکار

آن خیمه‌ای که گیسوی حورش طناب بود — شد سرنگون ز باد مخالف حباب‌وار

جمعی که پاس محملشان داشت جبرئیل — گشتند بی عماری و محمل شتر سوار

با آنکه سر زد این عمل از امت نبی — روح الامین ز روح نبی گشت شرمسار

انگه ز کوفه اهل حرم رو بشام کرد
نوعی که عقل گفت قیامت قیام کرد

بر حربگاه چون ره آن کاروان فتاد — شور و نشور و واهمه اندر جهان فتاد

هر جا که بود آهوی از دشت پا کشید — هر جا که بود طایری از آشیان فتاد

هم بانگ نوحه غلغله در شش جهت فکند — هم گریه بر ملائک هفت آسمان فتاد

شد وحشتی که شور قیامت ز یاد رفت — چون چشم اهل بیت بر آن کشتگان فتاد

هر چند بر تن شهدا چشم کار کرد — بر زخمهای کاری تیغ و سنان فتاد

ناگاه چشم دختر زهرا در آن میان — بر پیکر شریف امام زمان فتاد

بی اختیار نعره هذا حسین زد — سر زد چنان که آتش از آن در جهان فتاد

پس با زبان پر گله آن بضعة البتول
رو در مدینه کرد که یا ایها الرسول

این کشته فتاده بهامون حسین تست	وین صید دست و پا زده در خون حسین تست
این نخل تر کز آتش جانسوز تشنگی	دود از زمین رسانده بگردون حسین تست
این ماهی فتاده بدریای خون نگر	زخم از ستاره بر تنش افزون حسین تست
این غرقه محیط شهادت که روی دشت	از موج خون او شده گلگون حسین تست
این خشک لب فتاده ممنوع از فرات	از خون او زمین شده جیحون حسین تست
این شاه کم سپاه که با خیل اشک و آه	خرگاه زین جهان زده بیرون حسین تست
این قالب طپان که چنین مانده بر زمین	شاه شهید ناشده مدفون حسین تست

چون روی در بقیع بزهرا خطاب کرد
وحش زمین و مرغ هوا را کباب کرد

ای مونس شکسته دلان حال ما ببین	ما را غریب و بیکس و بی آشنا ببین
اولاد خویش را که شفیعان محشرند	در ورطهٔ عقوبت اهل جفا ببین
در خلد بر حجاب دو کون آستین فشاند	اندر جهان مصیبت ما بر ملا ببین
نی نی ورا چو ابر خروشان بکربلا	طغیان سیل فتنه و موج بلا ببین
تنهای کشتگان همه در خاک و خون نگر	سرهای سروران همه بر نیزها ببین
آن تن که بود پرورشش در کنار تو	غلطان بخاک معرکه کربلا ببین
حلقی که سوده لعل لب خود نبی بر آن	آزرده اش بخنجر بیداد ببین

ترسم سر آدمی که بمحشر برو خانه تقوی خراب شد
از آتش تو ...

خاموش محتشم که ...

خاموش محتشم که از حرف خونچکان
جبرئیل را ز گریه دل و دین کباب شد

خاموش محتشم که از حرف سوزناک
روی زمین ز اشک جگرگون کباب شد

خاموش محتشم که فلک بسکه خون گریست
دریا هزار مرتبه گلگون حباب شد

خاموش محتشم که ز فکر غم حسین
جبرئیل را ز روی پیمبر حجاب شد

تا چرخ سفله بود خطائی چنین نکرد
بر هیچ آفریده جفائی چنین نکرد

ای چرخ غافلی که چه بیداد کرده
وز کین چه در جهان ستم آباد کرده

در طعنت این بس است که در عترت رسول
بیداد کرده خصم تو امداد کرده

از مادر زمانه نگردد است هیچ که
نمرود این عمل که تو شداد کرده

کام یزید داده از کشتن حسین
بنگر که را تو قتل و که دل شاد کرده

بهر خسی که خار در خت شقاوت است
در باغ دین چه با گل شمشاد کرده

با دشمنان دین نتوان کرد آنچه تو
با مصطفی و حیدر و اولاد کرده

یا بضعة الرسول ز ابن زیاد داد
کو خاک اهل بیت رسالت بباد داد

شاعر والا دستگاه میر هم سیاه گویند صاحب معنی بوده برای سر حال
کس شاه الله ... ... بیشه ... منزل اختیار نموده

تر ... شاه ... ناد هم ...

شاعر سخندان خواجه ... هزار سال من ... ... ابیات
... ابیت

وغریب بسته بود ناگاه از دیوان قضا بسیاست رسید مردم از شرارتش نجات یافتند

لطیفه است جمعی از دهقانان پیش پادشاه رفته از جای کسی ظالم شکایت آوردند

پادشاه گفت در میان عمال با راستی او هیچکس نیست واز پای تا فرق

هر عضو او از عدل پر است ظریفی از دهقان گفت ای خلیفه چون

حال چنین است هر عضوی را از اعضای او بهر ولایت بفرست تا همه قلمرو ترا

عدل فروگیرد پادشاه بخندید و آن عامل را معزول گردانید ایضاً مطلع از دیوان اوست

گذشت عمر به غفلت من آنچنان مستم … که هیچ توبه نکردم که باز نشکستم

لاله کوهسار بخدائی میرزا محمد بیگ داغستانی شاعر معنی اساس بوده

و ملازم شاه عباس ازوست

چنانچه سایه شود محو در میان دو شمع … ز جا روم چو بآیینه رو برو گردد

میرزا قلی میلی از طائفه یکتلو بوده بهند نیز عبور نموده و با ملا ولی طرح صدیق

مطارحه میبوده در سال نهصد و هشتاد سالک سبیل آخرت گردید ازوست

منم و دل خرابی بتو میسپارم او را … به چکار خواهد آمد که نگاه دارم او را

دم آخرست دشمن بنشین گذار یکدم … که بصد هزار حسرت بتو میگذارم او را

ساز خوش تا من حسرت زده را … گوید شنوده ام سخن ناشنوده را

بلطف وعدهٔ وصلی که غیر داد مرا … زسادگی سبب انتظار من شده است

بهانه در میان با غیر حرف قتل من آری … که سویم گوشه چشمی در اثنای سخن داری

بوقت گفتگو هم روی سر تا دمی خود را … دهم تسکین که شاید گوش بر آواز من داری

توانگر معمورهٔ سخن رسی مولانا مفلسی از سادات مشهد بوده ناگاه جذبه باو رسید دیوانه گردید ازوست

لاجرم دیو اسنگی از مغلیست		خلق گوید مقلسی دیوانه شد

لقلستی توانگری ظریفی مفلس گردید روزی مردمان از پیش وی میگذشتند اتفاقاً دران دم عطسه از وسر زد گفتندش لعنت الله بخندید و گفت سبحان الله در توانگری حضرت میزدم و الحمدلله میگفتند اکنون که مفلسم عطسه میزنم لعنت الله میگویند زهی اعتبار دنیای دون من تقالات مفلسی ست

دررخ وزلیف تو ای یکی و شام دو		ای ورق رخ ترا میم یکی ولام دو
گفتم اگر بهم کنی نقد یکی ودام دو		گفت که بوسه از نسیه دلنقد چون خری

سید مسلمی جواسنی ابدال دشتی بوده خوشگوست اینمطلع ازوست

همچو دزدی کو مطاع خانه از زران کشد		خال او نقد دلم از دیده روشن کشد

مهر سپهر سخن پروری و نیکو نهادی مولانا مستری استرآبادی از شعرای تابیست و معاصر جامی ازوست

دست منست دامن ساقی و پای گل		ساقی اگر بهم بدهد در هوای گل

مولانا مائلی شاعر ارجمند بوده است و از ولایت تاشکند معاصر سلطان حسین مرزاست و اینمطلع ویراست

آفرین باد عجب کار نمایان کردی		رخ نمودی و مرا بی سر و سامان کردی

شاعر خوش سخن مولانا حیا در حضر ایم عصر مولانا جامی بوده فقیر از کلامش باینمطلع اکتفا نموده

این درد دیگری که بگفتن نمیتوان		دردا که درد عشق تو گفتن نمیتوان

فارس قرآن نیکو بیانی حافظ میر سیستانی از مستعدان نامی و معاصر مولوی جامی بوده راقم سطور از کلامش باین رباعی اکتفا نموده

افسوس که حسنت ای جفاجوی نماند	وان جعد سیاه وعنبرین موی نماند
در کوی تو خانه داشتم روزی چند	آن خانه خراب گشت وآن کوی نماند

مولانا زاهد فرزند ولایت ذوات بوده در عهد سلطان حسین میرزا بفراست دهرات نیز بوده بوده بسیار خوش اداست این مطلع وی راست

در حالت تکلم از نازکی زبانش	برگ گلست گویا در غنچه دهانش

سخن سنج ارشد مولانا محمد معنی یاب گرامی بوده وبرادر کوچک مولوی جامی از وست

بام برآ وجلوه ده ماه تمام خویش را	مطلع آفتاب کن گوشه بام خویش را

این رباعی نیز وی راست

این باده که بی تو من بلب می آرم	نی از پی شادی وطرب می آرم
زلف سیه تو روز من کرده سیاه	روز سیهٔ خویش بشب می آرم

نیش سرمدی رانیس عام مولانا مجنون مشهدی از خوشنویسان نامی بوده است ومعاصر جامی بسیار خوشگوست این مطلع از وست

بوادی روم وزار زار میگریم	بدین بهانه زهجران یار میگریم

شاعر مستقیم المزاج ساکن جاهد میر حاج معاصر سلطان حسین میرزاست این مطلع وی راست

ز سینه هر نفسم آه جان گداز برآید	چو آتشی که نشنیدی و باز برآید
سرین صاف او نیست غلطان	که می آید بموج از باد دامان

واقف آئین خوش تلاشی شاعر صاحب دیوان مخلص کاتی سخن نادره گوست واین مطلع از وست

دلم فسرده آن بخت نگارین ست	تخی که بدل ناخنی زند نیست
چگونه خواجه بحرف سخا علم گردد	که چون سوال کنی حاتم اصم گردد
مدار هر که چون خاتم بدست دیگران باشد	بجای لقمه اش انگشت حسرت در دهان باشد

ما برایین نکته طرازی اجتبائی شیرازی شاعر خوش ادا بوده فقیر از اشعارش باین دو بیت اکتفا نموده

سر و مجلس عشاق او دو افغانست	در و پیاله لبریز چشم گریانست
خیال بوسه بران گردن عجب بهند	لبی که میرسد آنجا لب گریبانست

صاحب اشعار آبدار میرزا اشفع یکتا مدار ساکنهٔ اصفهان بوده فقیر باین یک بیت از کلامش اکتفا نموده وزیر است

بسکه زاهد شد پیغام چکید خون نیامد	از دلم تا بدل یار خیابان گلست

شاعر میرزا ابو هوش سیر سبارک مد هوش اصفهانی ست این شعر از وست

عشق آنروز بسر چار کمال انجامید	که پدر عاشق فرزند شد و مادر نبود

هادی طریق صاحب دردی ملا هر شد شیر و جردی بهند آمده و با مهابت خان خانخانان بسر برده این شعر وسی راست

بسیار زحد میگذرد گرمی مجلس	دل سوخته در پس دیوار نباشد

ملا محسن کاشی دانای دقایق نیکو ملاحتی بوده از وست

ازان ز صحبت یاران کشیده دامانم	که صحبت دگری میکشد گریبانم

دردیامی لطیفه انگیزی شاعر شوخ طبع فهمی تبریزی عالم تبریز از صحبتش بسیار محظوظ بوده اما چون وی در مجلس پادشاه باساده رویان شوخیها

میکردہ لاجرم تاقہ بر روی کشیدند او از سبیح شدن صورت لوعی خود ناخوش
بشیراز شناخت و از امام مستلی حسان رعایت ہا یافت از وست

ہیگویم کہ بر بالای چشمت ہست ابروی	رباجسن خم گردیدہ شاہین برازوی
سوخت جانم حسد خار سر دیوارے	ہم بصحراش سری ہم بگلستان نظری نیست

شاعرۂ مکرم بیخبہ محترم دختر ملا علی مشہدی زوجہ میر قوام الدین شیخی رتمانی ست آنیطلع از ان نادرہ گو

صراحی گر بمی داری زبخت سرنگون خود	قدح را ہمدم خود ساز خالی کن درون خود

شاعرۂ ماہرہ آیین غزل و مثنوی معشوقہ سلطان سنجر سلجوقی بیخبہ مہستی گنجوی
ظریفہ نادرہ است این دو رباعی از وست

من عہد تو سخت سست میدانستم	بشکستن آن درست میدانستم
ہر دستی ای دوست کہ با من کردی	آخر کردی نخست میدانستم
برخیز و بیا کہ حجرہ پرداختہ ام	از بہر تو پردۂ خویش انداختہ ام
با من بشرابی و کبابی سے ساز	کین ہر دو ز دیدہ و ز دل ساختہ ام

شاعرۂ ماہرہ دالا دستگاہ مہری ہروی مقرب مہد نور جہان بیگم جہانگیر بادشاہ
سخن بسیار بمتانت میگفتہ روزے بیگم شوہرش را طلب فرمود یکے وسے
با منظراب آمد بنا بر پیرے ضعیفے بر وطاری شد بیگم فرمود مہرے
حسب حال خینے بگودی این دو بیت بدیہہ گفتہ بخواند ان نظم

مرا با تو سر یارسے نماندہ	بجز مہر و وفا دارسے نماندہ
ترا از ضعف و پیری قوت و زور	چنانکہ پاسے بردارسے نماندہ
حل ہر نکتہ کہ بر پیر خرد مشکل بود	از مو دیم بیک جرعہ می حاصل بود

خواستم سوز دل خویش بگویم با شمع
داشت او خود بزبان آنچه مرا در دل بود

گفتم از مدرسه پرسم سبب حرمت می
در هر کس که زدم بیخود و لایعقل بود

دولتی بود تماشای رخت مهری را
حیف صد حیف که آن دولت مستعجل بود

شاعره باهرة الاوستگاه نور جهان بیگم مخفی حرم جهانگیر بادشاه در وجود حسن ممتاز و در اختراعات عجیب بی انباز عطر گلاب و فرش خا ندنی و زیور طعم از مخترعات اوست روزی بادشاه میل صحبت می کرد و بیگم عذر داشت این مطلع بدیهه بخواند

بقتل من اگر شاه دولت خوشنود میگردد
بجان منت دلی تیغ تو خون آلود میگردد

دل بصورت ندهم تا نشده سیرت معلوم
بندهٔ عشقم و هفتاد و دو ملت معلوم

زاهدا هول قیامت مفکن در دل من
هول هجران گذرانیدیم قیامت معلوم

شاعر باهر فصیح حکیم رکنای مسیح کاشی بوده استاد میرزا صائب است بهند نیز عبور نموده این سه مطلع ویراست

درس آمیخته از تو اثر پیدا نیست
همه شیر است درین کاسه شکر پیدا نیست

تمام عمر با باده و پیاله گذشت
حباب وار همه عمر در پیاله گذشت

گر فلک یک صبحدم با من گران باشد سرش
شام بیرون میروم چون آفتاب از کشورش

شاعر معنی مکاسب آخوند محمد باقر متناسب فرد کوکناری بوده و در آخر مشتاق تخلص می نموده این شعر از اوست

بخواب عدم راحتی داشتیم
ازین خواب ما را که بیدار کرد

نقلست که کوکناری در شب تاریک بطلب هابرت خانه رفت پیشش بجای در گرفت

که سرش بزیر در شد و سرینش بالا چون دیر کشید خاتونش مر کنیزک را فرستاد تا در طهارت خانه آمد و هر دو دست دراز کرده و بخیه کشاد و جستن آغاز کرده ناگهان انگشت بمقعدش فرو شد و دست دیگر بخصیه ها رسید کنیزک فریاد برآورد که داد و یلا ای بی بی سر آغا کسی بریده بر دور حلقوم اینقدر انگشت میرود و تعویذ گلو آویز انست خاتون باضطراب تمام چراغ در دست گرفته آمد آغا را بحالت مذکور دریافت هر دو دست برداشت و سرینش فرو کوفت و بهوش آورده باخود میبرد

شاعر خوش ادا اسعد الله مسیحا قصه رام و سیتا نظم نموده بسیار گوهر آبدار سفته چنانچه این بیت در لغت بسیار بشوخی گفته

دل از عشق محمد ریش دارم	رقابت با خدائی خویش دارم

این بیت در عصمت سیتا نیز خوب گفته

تنش را پیرهن عریان ندیده	چو جان اندر تن و تن جان ندیده

این بیت در فرو رفتن سیتا بزمین هم نیک گفته

گریبان زمین شد ناگهان چاک	در آمد همچو جان در قالب خاک

این بیت و سے راست

گر از خراش دلم میکنی یقین بر جسم	که پوست کنده سخن میکند او ناخن

میر جمله منصب بخشیگری شاهجهان بادشاه سرافراز بوده چون بسبب رنجش بادشاه خانه نشین گردید امرا از اختلاط او پهلو تهی کردند دران حال این مطلع گفته

کنار جوی ازین مشت استخوان شده اند	سگان این سگ خوش مزاجدان شده

شاعر با هر و منشی دلپذیر ساکن لاهور ملا منیر چون عالمگیر پادشاه بر تخت
سلطنت جلوس فرمود اکثرے از شعرا و منشیان سکه پادشاه نظم کرده بودند
اما بخلاف سکه که ملا نیز گفته بود پسند افتاد و آن این ست

سکه زد در جهان چو بدر منیر		شاه اورنگ زیب عالمگیر

و جهت اشرفی بجاے بدر لفظ مهر داخل کرد چون پادشاه ازین سکه
محظوظ شد منیر متوقع صله گردید شاه نکته دان فرمود غنیمت ست که شماری
که در سکه من نام خود که منیر ست داخل کرده و باز صله میخواهی اگرچه اشعار
آبدار منیر بسیار ست درینجا باین دو بیت اکتفا نموده مے آید و آن اینست

بنا گفت که آیم شبے بخواب تو من		درین خیال همه عمر من بخواب گذشت
قدم برون ننهد ماه من ز منزل خویش		بود چه صورت آئینه زیب محفل خویش

[illegible] شیرازی [illegible] حکاک شیرازے از وطن خود آمده باکبرآباد
سکونت اختیار کرده و در عهد عالمگیر پادشاه مرده [illegible] است

آنچه اکنون باشد می کسب هنر بود		دست پر آبله صدف پر گهر بود
در خانهٔ [illegible] شب هر چند چه دم با می گشتم		خشک لب چون ساحلم هر چند دریا گشتم

شاعره متعال مخفی چو بدر از کمال از حجاب زیب النسا بیگم بوده روزے
با تمام بیگم پادشاه و براحکم شعرخوانی فرمود سے این بیت بخواند

مگیر [illegible] سر ای دامن ای محبت کار		کناره گیر که امروز روز طوفان است

پادشاه بخندید گفت رعایت پیشهٔ خود که اهتمام ست از دست نداده
[illegible] بیگم باز الحاح نمود که یکبار تفضلات جناب باز اجازت

شعر خوانی بیا بم بیگم باز التماس نمود بادشاه فرمود بیا با شعر مناسب تی نیست گفت خانه زاد است بادشاه باز فرمود که شعری بخوان می باز این بیت بر خوانده

من میروم و برق زنان شعله آهم — ای همنفسان دور شوید از سر راهم

بادشاه بخندید گفت با بیگم که این ابا شعر چه نسبت با در عایشه پلیشه غور کرده است

شاعر نیکو استعداد میر جواد از شعرای عهد محمد شاه بوده و متین تخلص می نموده من بیوا

امروز به بزم چمن این شوخ شراب است — هر گل قدح باده و هر غنچه گلابیست
با رنگ گل پیاله به از باغ لاله ست — ما را ای دو پیاله بجای سه دو ساله آ

شاعر سلیم شاه منعم از مریدان شاه برکت الله بوده ساکن مارهره است اوقات خود در شاهجهان آباد میگذرانیده چند بیت که رحلت نموده از دست

خواستم دست ز صحرای جنون بردارم — خار دامان بگرفت آبله در پا افتاد

شاعر طالع میرزا اشتیاق باز خوش فکران ایران بوده است در کشمیر سکونت دارد از دست

شب لب بر یاد بنا گوش تو چشم آب بیخت — بر سر شکم بر زمین تخم گل مهتاب بیخت

شاعر معنی پرور نیکو دستگاه میرزا جانجانان مظهر سلمه الله انسان کامل است و از مستفیدان میرزا بیدل من دیوانه

سفالی سبزه لب رنگ دل زد و مرا — خطش سیاه به تخواه و بوسه داد مرا
گشته ام چاک عشق شه خوبان مظهر — سوختن داغ بکف وشکست داغ ست مگر
نسبت درست کند گریه ها برای ما — همین بس است پس از مرگ خیر جاری ما
فریاد از این ترنم که چون ما محرم — بی زعفران ندید رخ سینتی را
نشار رواذ نزاکت زبسکه رنگ ترا — تن تو ساخت گلابی قبای تنگ ترا

زبس یاد اغیار در وصل آید بر زبان ما — بود محسوس ما چون شاخ نافرمان زبان ما

کاهید در خلوهای سخن بسکه تن مرا — بالید چون نگین منبت سخن مرا

غیرت و تربیت آه کجا رفت بیا — سبزه تربت من وقف غزالان شده است

گوئید آید پیش من نگوئید — که معشوق کسی عاشق نواز افتادست

مهتاب باده شد اب انتظارست — این روز قیامت است شب نیست

یار از گریه شبهای غمم می پرسید — ناگهان ابر سیاهی بمقابل برخاست

محشر گردش دامان تو بجز چیزی نیست — فتنه عطر گریبان تو بجز چیزی نیست

امتحان صبر عاشق اینقدرها خوب نیست — ای بقربانت شوم آخر دلست این چوب نیست

یکشبی نگذشت کین دل داد بیدادی نکرد — زیر دیواری کشتیست و فریادی نکرد

مرا کشته است و باز این مرگ با من سرگران دارد — سر نعش من چنین میگفت این مرده جان دارد

بوی سنبل سبب بمظهر نرسید — شربت نیلوفری قیمت بیمار نشد

سینه وا کرد ز گلشن چه خرامان گذرد — بلبل از جان گذرد گل ز گریبان گذرد

باغبان و گلشن از من که ثناخوان توام — چون صبا باد و فروش گل ریحان توام

مظهر تو دشمن خودی اینجا بخان خراب — دل میدهی بدست سیاهی بسر کسی

مران غرور کردم که کنی چو مهر برمن — سر باز نی و پرسی که بگو چه حال داری

واقف آیین گستری میرزا مجید اهی ششتری از وطن خود بهند آمده بخدمت نواب وزیر الممالک ابو المنصور خان صفدر جنگ بهادر میگذرانیده نواب بحالش تفقدے فرموده زرے بدست آورده باز بوطن مراجعت نموده طبعش بهزل میل بیشتر داشته ظرفای اصفهان خصوصاً میرزا جعفر زرکوب

که هزاران مشهور است با مجید این بهای نمکین کرده اکثر
غزلهایش را جوابهای مضحک نیز گفته که موجب شهرت
آن غزلیات گردیده چنانچه درین غزل که مخاطب مجید امیرزا
عبدالرحیم حکیم باشی است

ای فدایت مجید شوشتری	خاکپایت مجید شوشتری
زرکوب این چند بیت الحاق کرده	
پشته بر خود بجای بازو بند	جانفدایت مجید شوشتری
هوس زلف کسی دارد	در خلایت مجید شوشتری
دیگر زرکوب جواب غزل مجید که این بیت از آن است مضحک گفته	
وضیع ناهموار باشد پاک طینت گر لئیم	از بلندی چون بزیر آید نماید شیون آب
از خرام نفسم تنها نماید از من آب	میکشد زر اندر یک ساغر پیاله از روغن آب
چون دو خال کس از بلندی که بچه آن سیا	میهماند از من او در عالت گردید آب
بار پیدا کرده آزار که دائم کرده است	میشود ساعت و بینیش چون و عن آب
دلبر زرکوب آن خال شیرین نگاه	ایچو نرگس خود از سوراخ کون دیگش آب
این چند بیت از کلام مجید ثبت میشود	
شبی که یاد تو ای شوخ ماه پاره کنم	ز اشک دیده چین را پر از ستاره کنم
مدار وصل دل ما بان نازک میان بستن	که از دو دستش سخنی باید کمر بهر خان بستن
نمیخواهی بهم گر برگ عیشت همچو گل ریزد	درین گلشن برنگ غنچه میباید دهان بستن
خموشی لازم افتاده است جویای معانی را	که از بهر گهر غواص باید دهان بستن

حرف النون

مربع نشین مسند کبریا سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا قدس سره پدر عالی قدرش
احمد علی از غزنین بهندوستان آمده در خطهٔ بداؤن اقامت نمود و تولد این نخبهٔ پاک در ان خطه واقع شد
در عمر پنجسالگی پدرش از سر گذشت والدهٔ مبارکش در پرورش میکرد چون ببلوغ رسید بتحصیل علوم طالب علمی
بر گماشت از مولانا علاء الدین اصولی علم ظاهر مے خواند و بصلاح و تقوی
مستغرق می نماید در عمر بست و پنج سالگی از خطهٔ بداؤن بشهر دهلی آمده
و والدهٔ مبارک خود را برابر آورده و پیوسته بخدمت مولانا شمس الدین ارزمی
که سر آمد فضلای روزگار بود و عمدهٔ علمای عالیمقدار و سلطان غیاث الدین
بلبن او را شمس الملک خطاب داده بود بسیاری از طالب علمان
از خدمتش استفاده می نمودند هر شاگرد که سبق ناغه میکرد مولانا بطریق
ملاطبه با وے گفتی چه کرده بودم که حاضر نشدی تا باز همان کنم که دیگر حاضر
نشوی بخلاف حضرت نظام الملة اگر ایشان را ناغه مے شد این بیت میخواند

بارے کم ازان که گاه گاهے	آئی و بما کنی نگاهے

غرض اعزاز و احترامش زیاده تر از همه میکرد. دران زمان حضرت نظام الملة
بشرف ارادت حضرت فرید الملة مشرف نشده بود و نه کسوت درویشی
در بر داشت در زیر مسجد هلال طشت دار حجره بود دران جا می ماند و آن مسجد
بجوار خانهٔ شیخ نجیب الدین متوکل رحمة الله علیه بود روزی بملاقات
شیخ مشار الیه رفت دریافت و باول ملاقات اعتماد و افر استجماع و تسکین و خرمی
مشاهده نمود این معنی روز بروز در تزاید بود همدران ایام والدهٔ او بحق پیوست

داشت تمنائی بدل بالفت شیخ مرتفع میساخت و بر بساط انبساط نرد انبساط
می باخت روزے بخدمت شیخ عرض نمود که فاتحه بخوانید بدین نیت که من قاضی
جائی شوم شیخ ساکت ماند نظام الملة دانست که شاید شیخ سخن من نشنیده است
باز قدرے بلندتر گفت که التماس فاتحه دارم که قاضی جائے شوم شیخ بمجرد
شنیدن فرمود انشاء الله تعالے تو هرگز قاضی جائے نشوی مگر چیزے که
من دانم شوی دران ایام صیت ولایت و آوازۂ هدایت حضرت شیخ فرید الملة
عالم را فرو گرفته بود اهل استحقاق از هر دیارے رسیدند بفیض فائز میشدند
نظام الملة را بن صحبت شیخ نجیب الدین متوکل اشتیاق شیخ فرید الملة
از حد گذشته بود چنانچه نام مبارکش را تسبیح سے کرد بعد چندے از شهر دهلی
بسمت قصبۂ اجودهن که ماوای معروف شیخ فرید الملة بود عزیمت نمودند
بدان بقعه رسیده در چهارشنبه بشرف ملاقات مشرف گشت و می خواست
که اظهار اشتیاق نماید دهشت حضور زبانش بربست چون شیخ فرید الملة
اثر دهشت معاینه نمود فرمود مولانا نظام الدین اودیا صفا آوردے
از نعمت دنیا و دین انشاء الله تعالے برخوردار میشوی چون نظام الملة
بشرف بیعت مشرف شد بخدمت می بود دران ایام بخانه شیخ فرید الملة
عسرت تمام بود و درویشان و فرزندان و متعلقانش را در هر هفته دو سه
فاقه البته می شد و از برکت نعمت صحبت شیخ هیچ یکی را هرگز ضعف و ناتوانی
محسوس نمیگشت خدمت مولانا بدر الدین اسحق رحمة الله علیه میرفت و دیگرے
و شیخ جمال الدین هانسوی ثمرهای درخت کریل و شیخ نظام یحیی در کاسه بکلو

انداختند از جهت افطار حضرت فرید الملة و حضار مجلس بردری گاهی نمک
میسر نشدی وگاهی بی شدی دو سه روز نمک میسر نشد از بقالی که
متصل بود نمک یکدرم بوام گرفته بر کاسه ریخته برد چون حضرت فرید الملة
لقمه بر داشت فرمود دست مرا ثقلی رو میدهد رخصت نیست که لقمه در دهن
فرو برم شاید درین شبه باشد شیخ نظام الملة را لرزه در اندام افتاد و صورت حال
باز نمود آن حضرت فرمود اگر درویشان بفاقه بمیرند برای لذت نفس
قرض نگیرند زیرا که قرض و توکل بعد المشرقین است بعد از ان فرمود
که این کاسه را در پیش فقیران بردارند و بفقیران دیگر بسپارند همچنان
از ان بار شیخ نظام الدین عزم جزم کرد که با احتیاج بمیرم قرض نگیریم
و هرچه بذمه خود از کسی قرض داشت ادا کرد شیخ نظام الدین را در شهر دهلی
جای نبود که انجا بخاطر جمع مشغول باشد روزی الهام شد که جای تو
در غیاث پور است شیخ در موضع مذکور آمده ساکن گشت و بفراغ خاطر
مشغول شد سلطان معز الدین کیقباد پسر سلطان غیاث الدین بلبن
نزدیک موضع مذکور حصاری و شهری و مسجد جامع بنا نمود و تمام
خاص و عام رجوع به حضرت شیخ شد و بسیاری از اهل فسق بدستش توبه کردند
و بشرف ارادت مشرف شدند امیر خسرو رحمة الله علیه نیز همانجا مرید گشت
چون رجوع خلق زیاده شد شیخ می خواست نقل کند درین اثنا جوانی
ناتوان در رسید و بنشست و این بیت برخواند ؎ آنروز که مه شدی نمیدانستی
کانگشت نمای عالمی خواهی شد؛ بعد از ان گفت نفع از خلق خدا باز داشتن

رضا و خرسندی حضرت رسول مقبول نیست شیخ از برای او طعام طلبید
آن مرد اصلا دست بطعام نبرد چون در دل عزم جزم کرد که البته بدین مقام
باید بود آنگاه آن جوان چند لقمه خورده بیرون آمد و شیخ بجای پهلوی مسجد نو
احداث خانه ساخت که از غیاث پور و آن فرق نیکروهی بود و شب جمعه
پیاده بدان خانه رفتی و روز شنبه بغیاث پور آمدے و صوم دوام داشتے
در هنگامیکه استعداد گرا بود بخاطر مبارکش بگذشت

نقلست که اگر مرا اسپ بودے براے نماز این مسافت سواره می آمدم
خادم حضرت نور الدین ملک یار پران قدس سره که درگاهش شرق رویه
دهلی متصل تکیه ابابکر طوسی حیدری نزدیک قلعهٔ کهنه است در خواب می بیند
که حضرت ملک یار پران او را میگوید که مادیانی که داری بشیخ نظام الملة
بگذران که آن جناب از غیاث پور بمسجد کلوکهری پیاده می رود چون وے
بیدار شد اشارت حضرت خود را عمل در نیاورد شب دوم نیز همچنین خواب دید
آن مادیان را پیش حضرت نظام الملة آورد و صورت خواب باز نمود شیخ
فرمود چنانچه این مادیان را باشارت شیخ خود پیش من آوردی فردا نیز تا که از
حضرت فرید الملة اشارت نشود قبول نه کنم خادم آن مادیان را باز گردانید
شب سوم حضرت ملک یار پران قدس سره باز بآن خادم در خواب گفت
که صباح بر دو نادیان پیش حضرت نظام الملة بگذار که امشب شیخ فرید الملة
بنظام الملة اشاره فرموده است البته قبول خواهد شد صباح آن خادم
مادیان را پیش شیخ آورد و آن زمان قبول کرد

نقلست چون سلطان علاء الدین که معتقد شیخ بود رحلت نمود قطب الدین
مبارک شاه بر سریر سلطنت متمکن گشت و با خضر خان فرزند سلطان علاء الدین
مذکور دشمنی پیدا کرد و حضرت خضر خان مرید حضرت شیخ بود سلطان قطب الدین
بدان نسبت مے خواست که ایذای بشیخ برساند چون صغار و کبار لشکرش
مرید حضرت شیخ بودند و شکرانه و فتوحات میرسانیدند حکم کرد که اگر کسی نیز
یا شکرانه بشیخ خواهد برد بخزانه خود گم خواهد بست و دران ایام خرچ مطبخ شیخ دو هزار تنگه
بود و خرچ خیرات و علوفه مجاوران سی هزار تنگه چون به حضرت شیخ این سخن
رسید خواجه اقبال را که غلام و خادم بود طلبید و فرمود که بعد خرچ دو چندان
مقرر کن و بوقت حاجت بسم الله الرحمن الرحیم بگو و دست بدین طاق
دراز بیار و هر قدر زر که درکار باشد بیرون کش و خرج ساز اقبال همچنان میکرد
این خبر انتشار یافت و بسلطان رسید خیرگی کرده یکی از مخلصان خود پیش
شیخ فرستاد و اعلام داد که حضرت شیخ المشائخ رکن الدین ابو الفتح قدس سره
از ملتان برای دیدن من می آید شیخ نظام الدین نیز که در شهر باشے باید
هر هفته بدرگاه ما می آمده باشد حضرت شیخ فرمود من گوشه گرفته ام جای
نمی روم مرا معذور باید داشت سلطان قبول نکرد و بعذر دری که داشت
فرمود آنچه حکم کرده ام همون نفاذ یابد اگر قبول نمیکند اعلام دهد تا فکر او کنم
بعضی اکابر در غیاث پور آمده گفتند یا شیخ سلطان جوانیست نا عاقبت اندیش
و شیخ پیر سبب باد انش در کیش این همی قبول باید کرد شیخ فرمود الشار والعداحال
تا چه روی وہد ایشان رفتند و بسلطان گفتند که ما شیخ را راضی ساختیم

سلطان خوشوقت شدکارسے حکم من نفاذ پیوست روزیکه پیغام رسید بست وهفتم شوال بود چون بست ونهم رسید پاسی از شب گذشته بود که خسرو خان که زاده که پروردهٔ و ازخاک برداشتهٔ سلطان بود مالک پنجاه هزار سوار و بسیار تقرب داشت ناگاه با چند کس در کوشک در آمد و سلطان را بکشت آورده اند روزی معلمی شمس الدین نام که پاسی بسیار داشت او را به حضرت شیخ اعتقاد نبود اکثر بے او بازگردی با جمعی نزدیک افغان پور میگذشت چون بکنارهٔ آبجوئی رسید سری دارّی دید شراب طلبید و می خواست که ارتکاب نماید شیخ را بچشم ظاهر استاده سے بیند که باشارت انگشت منع میفرماید آوند شراب را در آب انداخت و فی الحال وضو ساخت بخدمت شیخ شتافت و سر بزمین نهاد آن حضرت برفور فرمود هر که را سعادت رهبری کند او همچنین از معاصی باز مے آید و همه را ن وقت به شرحت ارادت مشرف شد نقلست قاضی مجد الدین کاشانی فاضل متبحر در حالت نزع بکلی از شعور رفته بود حضرت شیخ بعیادت او رفت و دست بر دلش گذاشته ها ندم بهوش آمد و صحت کلی یافت گویا هیچ عارضه نداشت مریدی از مریدان شیخ قدس سره باغی داشت در انجا آن حضرت را استدعا کرد و قوالان حسب الحکم حاضر آمدند بقدر طعامے مهیا بود و مردمان چند هزار از اطراف و جوانب جمع شده بودند آن طعام آن قدر نبود که به پنجاه و شصت کس کفایت کند متحیر ماند و منفعل شد شیخ اشارت فرمود که دستهای خلق بشویان و ده ده نفر یکجا بنشان و هر گروه نانے را چهار پرکاله بساز و بسم الله بگو

و در طبق نان خورش اند از سیر شکر چندان کرد همه سیر شدند و اکثر طعام باقی ماند
نقلست در قصبهٔ سرساوه دانشمندی بود در خانه اش آتش بگرفت و
فرمان املاکش بسوخت و سکه در دهلی آمد و بسرگردانی تمام و شور و زاری بالاکلام
بتجدید مرتب ساختن آن فرمان نیز در دست از قبلش بیفتاد و گم گشت بهزاران
گریه و زاری و بسیار خرابی حالی و خواری بخدمت شیخ رسید و کیفیت ظاهر
ساخت شیخ فرمود که مولانا نذر کن که چون فرمان بیابی حلوای نذر حضرت
شیخ فرید الملة والدین حاضر آری دست بدل و جان بقبول نمود باز شیخ فرمود
مولانا چه خوب باشد که همین ساعت حلوا بیاری مولانا فی الحال برخاست
بر در خانقاه دکان حلوائی بود چند درم باو داد و سکه حلوا در کاغذی
پیچیده حواله کرد مولانا چون نیک نگاه کرد آن کاغذ همان فرمانش بود
حلوا گرفته بخدمت شیخ دوید و سر در قدم نهاد حضار مجلس بمعاینهٔ این کرامت
نهال اعتقاد را بتازگی شاداب ساختند چون عمر حضرت شیخ به نود و چهار رسید
مدت هشت ماه بول و غایط نشد خواجه اقبال را پیش طلبیده فرمود که
هرچه نقد و جنس در ملک منست حاضر گردان تا بمستحقان بخشش نمایم خواجه اقبال
عرض کرد هر نقدی و فتوحی که می آید تا روز دیگر نمی ماند همان روز صرف
میشود مگر هزار من غله در انبار موجود است اکثر خرج لنگر می شود حضرت شیخ
فرمود آن مرده ریگ را برای چه نگاه داشته زودتر بدر آر و بمستحقان بده بعد از آن
بقیهٔ جامه ها طلبیده یک دستار خاص و پیراهن و مصلا بمولانا برهان الدین
غریب عطا فرمود و بجانب دکن رخصت شود و یک دستار و پیراهن و مصلا

بشیخ یعقوب عنایت فرموده خرقه عصا و مصلا و شیخ را کاسهٔ چوبین خاصه که
از حضرت شیخ فرید الملة والدین یافته بود و بشیخ نصیر الدین چراغ دهلوی
عطا فرمود و گفت شما را در دهلی باید بود و جفای مردم باید کشید نماز عصر
آن حضرت گذارده و هنوز وقت مغرب در نیامده بود که بحق پیوست و این واقعه
بروز چهارشنبه مطابق هژدهم ربیع الآخر در سال هفتصد و بست و پنج واقع شد
نوبتی آن حضرت عریضه بشیخ فرید الملة والدین ارسال داشته بود و رباعی
در او درج کرده حضرت فرید الملة بران یکروز تمام وجد کرده و آن ابیات

زان روز که بندهٔ تو خوانند مرا	برتر ز فلک دیده نشانند مرا
لطف عامست عنایتی فرموده است	ورنه چه کسم خلق چه دانند مرا

این ابیات نیز در شان حضرت امیر خسرو از آن جناب است

گر برای ترک ترکم اره بر تارک نهند	ترک تارک گیرم و لیکن نگیرم ترک ترک
از تو نتواند بریدن تا کس آسانی مرا	گر نمیدانم کسم آخر تو میدانی مرا
رو نگردانم ز جورت تا سرم بر تن بود	گر بسر گرد جهان چون گوی گردانی مرا
گر برنجانی نرنجم زانکه رنجت راحت است	جانی و آرام جانی آمدم که رنجانی مرا
ندارم ذوق رندی نه هوای پارسائی	مرا دیوانه خود کن بهر رنگی که میدانی

صدر اولیا شیخ نجم الدین کبری قدس سره ذات با کشش مهر سپهر ولایت
و بدر افق هدایت بود روزی در تبریز بحضور استاد خود شرح السنه میخواند
که درویشی در آمد که شیخ نجم الدین وی را نمی شناخت اما از مشاهدهٔ وی
تمام تغیر شیخ راه یافت چنان که مجال قرائتش نماند پرسید که این چه کس است

گفتند این بابا فرخ تبریزیست که از جملهٔ مجذوبان و محبوبان حق ست شیخ
آن شب بیقرار بود بامداد بخدمت استاد آمده التماس کرد که برخیزید که
بزیارت بابا فرخ رویم استاد و اصحاب او بر در خانقاه بابا فرخ درآمدند
خادم چون آن جماعه را دید درون رفت و اجازت خواست بابا فرخ گفت
اگر چنانچه بدرگاه خدای تعالی میروند میتوانند آمد کو در اینا شیخ چون از
بابا بهره مند شده بود معنی سخنش فهمید هرچه پوشیده بود بیرون آورده
و دست بر سینه نهاد و اصحاب و استاد نیز موافقت کردند پس پیش
بابا فرخ درآمدند و نشستند و بعد از لحظه حال بر بابا متغیر گشت و علفتے
در صورت او پدید آمد و رویش چون قرص آفتاب درخشان گشت و جامه
که پوشیده بود بر بدنش بشگافته شد چون بعد از ساعتے بحال خود باز آمد
برخاست و آن جامه را بشیخ نجم الدین بپوشانید و گفت ترا وقت دفتر خواندن نیست
وقت ست که سر دفتر جهان شوی حال بر و متغیر شد و باطنش از هرچه
غیر حق بود منقطع گشت چون از انجا بیرون آمدند استاد گفت که از شرح السنه
اندکے باقی مانده است آن را بخوان دیگر تو دانی چون باز بر سر درسش رفت
بابا فرخ را دید که درآمد و گفت دی روز هزار منزل در علم اتقان بگذشتے
امروز باز بر سر علم میروی ترک درس کرد و بریاضت و خلوات مشغول گشت
علوم لدنی و ارادهٔ غیبی بمودن گرفت گفت حیف باشد که آن فوت شود آنرا
می نوشت بابا فرخ را دید که از در درآمد و گفت شیطان ترا تشویش میدهد
که این سخنان را می نویسی دوات و قلم بینداخت و خاطر را از همه باز پرداخت

شبی حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم را در خواب دید و در خواست کرد مر کشتی بخشش فرمودند ابو الجناب چون از آن واقعه باز آمد مغلش دانست که از دنیا اجتناب باید کرد در حال تجرید کرد و مسافر گشت و بهر کس که میرسید ارادت درست نمیکرد بسبب آنکه دانشمند بود و سر او بهیچکس فرو دنمی آمد خود گفته چون بملک خوزستان رسیدم رنجور گشتم هیچکس مرا مقام نمیداد که آنجا نزول کنم عاجز شده از شخصی پرسیدم که درین شهر مسلمانی ست که مردم رنجور را جای دهد تا من آنجا روزی چند بیاسایم آن شخص گفت اینجا خانقاه است اگر آنجا روی ترا خدمت کند گفتم نام او چیست گفت شیخ اسمعیل قصری چون آنجا رفتم مرا جای دادند در صفه مقابل صفه درویشان آنجا ساکن شدم رنجوری من دراز کشید شبی شیخ اسمعیل سماع میکرد و دران حال بالین من آید و گفت میخواهی که برخیزی گفتم بلی دست من بگرفت و مرا در کنار کشیده زمانی بگردانید و بر روی دیوار مرا تکیه داد در حال خود را تندرست دیدم چنانکه هیچ بیماری در خود نیافتم مرا ارادہ حاصل شد روز دیگر بخدمتش رفتم و دست ارادت گرفتم و بسلوک مشغول شدم مدتی آنجا بودم تا آنکه از علم باطن خبردار شد چون علم وافر داشتم مرا شبی در خاطر آمد که از علم باطن باخبر شدی و علم ظاهر تو از شیخ زیاده است بامداد شیخ مرا طلب کرد و گفت برخیز و سفر کن که ترا پیش شیخ عمار یاسر می باید رفت دانستم که شیخ بران خاطر من واقف شد اما هیچ نگفتم و برفتم و بخدمت شیخ عمار رسیدم و آنجا نیز سلوک کردم آنجا نیز شبی آن خطره بخاطرم آمد شیخ عمار گفت که شیخ نجم الدین

برخیزد و بمصر رو بخدمت شیخ روزبهان که این هستی را ازتو بیرون برد
برخاستم و بمصر رفتم چون بخانقاه وی رسیدم شیخ انجا نبود و مریدان او
همه در مراقبه بودند هیچکس بمن نپرداخت انجا کسی دیگر بود از وی پرسیدم که
شیخ کدام است گفت شیخ بیرون در وضوی سازد و من بیرون رفتم شیخ روزبهان
دیدم که در اندک آب وضو میساخت مرا در خاطر آمد که شیخ نمیداند که وضو بدین قدر آب
وضو جائز نیست چگونه شیخ باشد او وضو تمام ساخت و دست بر روی من افشاند
چون بر روی من رسید در من بیخودی پیدا شد شیخ به خانقاه در آمد من نیز
در آمدم و بشکرانهٔ وضو مشغول شد من بر پای استادم منتظر آنکه چون شیخ سلام
بازدهد اورا سلام کنم همچنان برپای استاده غائب شدم دیدم که قیامت قائم
شده است و دوزخ ظاهر گشته مردمان را میگیرند و باتش می اندازند و بر رهگذر
آتش پشته ایست و شخصی بران نشسته هر که میگوید که من تعلق بوی دارم اورا
رها میکنند و دیگران را باتش می اندازند ناگاه مرا بگرفتند و بکشیدند چون انجا
رسیدم گفتم من تعلق بوی دارم مرا رها کردند بر پشته بالا رفتم دیدم که شیخ روزبهان است
پیش او رفتم و سر در پای او گذاشتم او سیلی سخت بر قفای من زد چنانکه
از قوت وی بر روی در افتادم و گفت پیش ازین اهل حق را انکار مکن چون
بیفتادم از غیب در آمدم شیخ سلام نماز داده بود پیش رفتم و در پای او افتادم
شیخ در شهادت نیز همچنان سیلی بر قفای من زد و همان سخن بگفت آن رنجوری
باطن من برفت بعد ازان امر کرد مرا که باز گرد بخدمت شیخ عمار رو و چون باز گشتم
مکتوبی بشیخ عمار نوشت که هر چند مس داری میفرست تا زر خالص بگردانم

باز بر تو بفرستم پیش شیخ نجم الدین از انجا بخدمت شیخ عمار آمد مدتی انجا بود چون
سلوک تمام کرد شیخ عمار امر کرد تا بخوارزم آمد و این طریق را بیشتر گرد اهلی
و مریدان بسیاری بروجمع آمدند آورده اند که در غرحال نظر شیخ بر هر که می افتاد
ولی میشد

نقلست روزی در مجلس وی مذکور اصحاب کهف میشد شیخ سعد الدین
حموی را انجا مگذشت که آیا درین است کسی باشد که فیض صحبت او در سگ
تاثیر نماید شیخ برخاست و بر در خانقاه لحظه توقف کرد ناگاه سنگی در انجا
رسید بایستاد و دم لابه میکرد نظر شیخ بروی افتاد حالش بگردید و بیخود شد
و روی از شهر تافته بگورستان رفت و سر بر زمین می مالید آخر کارش بجای
رسید که در هر جا که میرفت پنجاه و شصت سگان گرد وی حلقه می بستند و
آواز سعی کردند و هیچ نخوردند چون بعد چندی آن سگ بمرد شیخ
فرمود تا ویرا دفن کردند و بر سر مدفنش عمارتی ساختند القصه شهادت شیخ
در سال ششصد و هیژده اتفاق افتاده این دو رباعی از کلام آن حضرت مرقوم میگردد

در راه طلب رسیده میباید	دامن ز جهان کشیده میباید
بنای خویش را دوا کن	زیرا که عالم همه اوست
دیده میباید ای دل تو بدین مفلسی رسوائی	انصاف بده که عشق را کی شائی
عشق آتش تیز است ترا آبی نیست	خاک بر سر که باد می پیمائی

مظهر اسرار خفی و جلی سید نور الدین نعمت الله ولی ذات پاکش قدوه
اولیاء کبار و اسوه اصفیای نامدار بوده وطنش قریه ماهان سعادت نشان است

بمسافت ہشت گروہ از کرمان خرقہ از حضرت شیخ عبد القادر گیلانی یافتہ وپرا

دولت عشق بہر بی سر و پای نرسد	بادشاہی دو عالم بگدائی نرسد
بروای عقل و مگو عشق چرا گر چنین	بادشاہست بادچون و چرائی نرسد
گر واقف سر لی مع اللہ شوے	دانندۂ راز بندہ و شاہ شوے
گر صورت و معنی جہان دریابی	واقف از سوز بعنت اللہ شوے

مہر سپہر حق الیقین ماہ افق تحتتب سید ضیاء الدین ذات پاکش کہ از اجداد راقم است زبدۂ آل اصحاب ولایت وقدوۂ ارباب کرامت بودہ و درسہ حال سعی موفورہ مبذول فرمودہ مہر زاجی کہ از مستفید ان آنحضرت بودہ در حالت رحلت آن جناب اضطراب نمود آن حضرت فرمودند غم مخور بر مرقدش می آمدہ باش وحل مشکلات می کن وی پیوستہ مسائل علوم ظاہر و باطن عرض میکرد و جواب از مرقد سے شنید گاہی جہت ادائے تقریر و اثبات معانی دست مبارکش نیز از گور ظاہر می شد چون این معنی بر مردم منکشف گشت ازان باز موقوف شد گاہی با شیخ نظام الدین اولیا آن خدمت ملاقات می شدہ مزار فائض الانوارش در بلدہ بداون زیارت گاہ خلائق است تصانیف شریفش متعدد است از جملہ طوطی نامہ و چہل ناموس مشہور تر از آفتاب و ماہتاب است و آن جناب را تخلص نخشبی ست این دو سہ بیت از کلام سراپا الہام ایشانست

لالہ یک داغ بدل دارد و عالم داند	منکہ صد داغ بدل دارم و کس محرم نیست
درین دوران کہ دور بیوفائیست	مرا با بیوفائی آشنا نیست

اگر گویم به بین در من بگوید	ضیا رخشی این خودنما نیست
چیزی عجب است آن کمرگاه	آوازه بسی و در میان هیچ

مخزن اسرار حقائق معنوی شیخ ابو احمد نظام الدین گنجوی سر حلقهٔ کاملان صاحب حال و سر دفتر بلغای فصاحت مال بوده چون قزل ارسلان را اشتیاق دیدن شیخ در سر افتاد خواست که به حضور طلب نماید ارکان دولتش عرض کردند که وی گوشه گرفته است و با سلاطین و حکام صحبت ندارد قزل ارسلان بارادهٔ امتحان عزم دیدن شیخ کرد شیخ بنور باطن دریافت و بر ارادهٔ او مطلع شده از عالم غیب سیمرغ در نظرش جلوه گر کرد قزل ارسلان دید تختی مکلل بجواهر نهاده و شیخ مثل بادشاه بر وی نشسته و هزاران هزار چاکر با کمرهای زرین استاده چون نظر سلطان بران عظمت و شان افتاده بی اختیار خواست که قدم شیخ ببوسد دیر حال شیخ از عالم غیب بشهادت آمد اتابک دید که پیری ضعیف بر پارهٔ نمدی بر در غاری نشسته است و مصحف و قلمی و دواتی و عصایی و مصلای در پیش نهاده اتابک دست شیخ را بوسه داده و اعتقاد تمام پیدا کرد ازان بار پیوسته بدیدن شیخ آمدی قصهٔ شیرین و خسرو بالتماس قزل ارسلان نظم کرده است و در وجه صله اش چهار ده قریه مزروع جهت خرج خادمان یافت وفات شیخ در سال پانصد و هفتاد و در عهد طغرل بن ارسلان واقعه شد و قبرش در گنجه است

چو بیچو محنت من از نخ گندم گوشت	که همه شب نخ چون کاهم از و بیز خوشت
تو خدا را شو اگر جمله جهان گیرد آب	بخدا اگر سر موی قدمت تر گردد

نفس اگر پر شود سهل باشد ز اتروی	که اژدها گردد ماری که کین تر گردد
یاوری کن که همه یار شوند	تو همه یار کسی باش که یاور گردد
جهان تیره است در مشکل جنیبت را عنان درکش	زمانی ز رخت هستی را بجلوگاه جان درکش
کلاغان طبیعت را ز باغ انس بیرون کن	همایان سعادت را بدام امتحان درکش
چو خاص الخاص جانان گشتی ز صورتهای بیرون شو	هزاران شربت معنی بجام امتحان درکش
گرانجانی مکن هرگز که در بزم سبکروحان	چو ساقی گرم گرد و سنگ رطل گران درکش
چو دست همتش گشتی فلک را خیمه برهم زن	ستون عرش قدر عنبر طناب کهکشان درکش
راه او بقدم سیر جانش بنظر می بین	حدیثش نی زبان هیچگو شرابش بی دهان درکش
زبان نامی اینچه اسرار است کز خاطر برون دادی	کلید مرزت مینفهمد زبان درکش زبان درکش

این چند بیت رزمیه مولوی از سکندرنامه ثبت میشود

سحرگه که آمد به نیک اختری	گل سرخ بر شاخ نیلوفری
بغرید کوس از دو شهریار	جهان شد ز بانگ جرس بیقرار
ز شور دریدن کوس تند خروش	بدرهای روئین در افتاد جوش
ز نعره برآوردن گاو دم	شد از آسمان زهرهٔ گاو گم
ز خرمهره مغز برداخته	زمین مغز کوه از سر انداخته
چو لشکر بلشکر در آویختند	قیامت ز گیتی برانگیختند
زمین گفتی از یکدگر بر درید	سرافیل صور قیامت دمید
یکی گفت هوش دگر گفت هان	برآورده سرهای و هو از جهان
جگرتاب شد نعرههای بلند	گلوگیر شد حلقههای کمند

نهنگان تر تک درخشنده تیغ	ز ماهی در تها بر آورده میغ
ز بیم چقاچق که آمد ز تیر	کفن گشت در زیر جوشن حریر
بران دجلهٔ خون بلند آفتاب	چو نیلوفر افگنده زورق در آب

در صفت ملک بروج گوید

خوش آن ملک بروج که اقصای وی	چو اردی بهشت است هنگام دی
توزش گل کوهسارے دهد	زمستان نسیم بهارے دهد
چه طینعه ز بس سبزه و مشک بید	چو باغ ارم خاصه باغ سپید
همیال ریحان او سبز شاخ	همیشه درو ناز نعمت فراخ
زمینش بآب زر آغشته اند	تو گوئی درو زعفران کشته اند
خرامنده بر سبزهٔ آن زمین	خیالی نداند بجز خورمی
ز تیهو دراج و کبک و تدرو	نیابی تهی سایهٔ بید و سرو

در صفت باریدن برف و جشن نوشابه در آتش افروزے گوید

ز باریدن برف کافور بار	سمن رسته از دستهای چنار
بر آراست از زینت و زر و زیب	چو باغ ارم مجلس دلفریب
درو آتشے چون گل افروخته	گل از رشک آن گلستان سوخته
بخار از بر شعلهٔ آذرے	چو بر سرخ گل شاخ نیلوفرے
بمشکین کال آتش لاله رنگ	در افتاد چون عکس گوهر بسنگ
به بیرو همتے داده پیر مجوس	سواد جشن اتابا راج روس
بآتش بران شوشتهٔ مشک سنج	چو مار سیه بر سر کان گنج +

چو برگ گل سرخ بر شاخ سرو ‌ ‌ ‌ بر و گاه دُرّاج و گاهی تذرو

شده بلبله بابل انجمن ‌ ‌ ‌ چو کبک دری قهقهه در دهن

مغنی چو زهره بر آهنگ سرے ‌ ‌ ‌ صراحی درخشنده چون مشتری

همه ساز آهنگ با نرم خیز ‌ ‌ ‌ بجز بادهٔ کاهنگ او بود تیز

در بے ثباتی دنیای دون گوید

دو در دارد این باغ آراسته ‌ ‌ ‌ در و بند از هر دو برخاسته

بیا از در باغ بنگر تمام ‌ ‌ ‌ ز دیگر در باغ بیرون خرام

مقیمی نه بینی درین باغ کس ‌ ‌ ‌ تماشا کند هر یکے یک نفس

که داند که فردا که خواهد رسید ‌ ‌ ‌ ز دیده که خواهد شدن ناپدید

کرا تاج اقبال بر سر نهد ‌ ‌ ‌ کرا مرده از خانه بیرون نهد

تو مندرا قدر چندان بود ‌ ‌ ‌ که در خانهٔ کالبد جان بود

چو بیرون رود جوهر جان ز تن ‌ ‌ ‌ گریزد ز همخوابهٔ خویشتن

بساطے چه باید بر آراستن ‌ ‌ ‌ کزو ناگزیر است برخاستن

که داند که این خاک دیرینه دور ‌ ‌ ‌ بهر غاری اندر چه دارد ز غور

چه نیرنگ با بجز دان ساخته است ‌ ‌ ‌ چه گردنکشان را سر انداخته است

چه باید درین هفت چشمه خراش ‌ ‌ ‌ ز بهر جوی چند بردن سپاس

ازین دیو مردم که دام و دد اند ‌ ‌ ‌ نهان شو که همصحبتانت بد اند

پے گور گزدشت بابان گم است ‌ ‌ ‌ ز نامردمیهای این مردم است

همان شیر گو جا بی در بیشه کرد ‌ ‌ ‌ ز بد عهدی مردم اندیشه کرد

بچشم اندرون مردمک زاگناه	هم از مردن مردمی شد سیاه
نناسی بیندیش و کاری بسیج	بگفتار ناگفتنی بر مپیچ
چو هر رشتهٔ خفتگاسے نموش	فرو خسپ با پنبه در نه بگوش

رازدان عالم حقیقی و مجازی مهر سپهر معرفت شیخ نجم الدین رازے از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است در فتنهٔ چنگیز خان از خوارزم بروم رفته و با شیخ صدر الدین قونوی و مولانا جلال الدین رومی قدس سرہما ملازمت کرده روزے در یک مجلس جمع بودند که نماز شام در رسید حضرت مخادیم از وی التماس امامت کردند شیخ در هر دو رکعت قل یا ایها الکافرون برخواند چون نماز تمام شد مولانا جلال الدین با شیخ صدر الدین بروجه طیبت گفت که یکبار قل یا ایها الکافرون برای ما خواندند و یکبار برای شما من عنبای کلامه

گر صبحدم از سوز غمت دم بر آورم	گرد از نهاد خود او آدم بر آورم
هر سبزه که بر کنار جوی رسته است	گوئی زخط فرشته خوئی رسته است
تا بر سر لاله پا بخواری ننهی	کان لاله زخاک ماهروی رسته است

زینت بخش منشور معرفت و خداداني مولانا احمد علی مهر کن متخلص به نشانی از زمرهٔ اولیا و جرگهٔ اصفیا بوده

نقلست روزی در مجلس جهانگیر بادشاه صوفیان شهر حاضر آمدند قوالان این بیت را با آهنگ و نوا می‌خواندند بیت مبارک

هر قوم راست راهی دینی و قبله گاهی	من قبله راست کردم بر سمت کجکلاهی

بادشاه پرسید این بیت از کیست عرض کردند که مصرع اول از حضرت نظام الدین اولیا قدس سره است و مصراع ثانی از امیر خسرو رحمة الله علیه روزی که بر دریای جمن هنود ان شهر جهت غسل فراهم آورده بودند و بر سم خود پرستش مے نمودند و آن حضرت تماشای آن قوم کرده مصرع اول بر زبان راند چون دران دم کلاه بر فرق مبارکش کج بود امیر خسرو مصرع ثانی عرض نمود چون مولانا این معنی شنید سبحان الله بگفت و نعرهٔ عاشقانه برد و قالب تهی کرد بادشاه از تخت فرود آمد و فرق مبارکش را بزانوی خود بر نهاد اطبا گمان بردند که سکته شد پیشانیش را داغ کردند سود نداشت آخر مولانا را در تابوت گذاشته با هزاران آه و ناله روان شدند و در شهر دهلی کهنه متصل بحل مسجد سنجاک سپردند و مسجدے در نهایت عظمت از سنگ سرخ و حوضے با صفا آنجا ساختند چنانچه الی یوم روز عرس مولانا روشنی و مجلس سرود میشود فقیر بارها بزیارت آن مرقد مبارک مشرف شده من کلام فیض نظامه

زهرهٔ قدسیان شود آب ز آتش دلم ——— گر بسپهر سر دهم نالهٔ جانگداز را

مرا هر شب چو دزدان خواب گیرد چشم تر گردد ——— دلم را با غمت بیدار بیند باز بر گردد

خبر از باد صبا بر دل ناشاد آورد ——— اعتباری نتوان بر سخن باد آورد

دوست آنست کو معایب دوست ——— همچو آیینه رو برو گوید ٭

نه که چون شانه با هزار زبان ——— پس سر رفته مو بمو گوید ٭

رئیس الفضلا ملک الشعرا نظام الدین ابوالعلا قوانین الفاظ را

طبع وقاد ش دستور خزاین معانی را ومن نقاد ش گنجور استاد فلکی را عز از شروانی وحکیم خاقانی از تربیت یافتگان وی اند چون خاقانی بوی رسیده هنوز سبزه عذارش نادمیده بود و ثمرات نهال کمالش نارسیده و بنظر محبت و شفقت دروی دیده وبشرف دامادی خودش ممتاز گردانیده فلکی در سر هوای دامادی استاد داشت چون وی را این از دست نداد از استاد رنجیده میخواست که سفر کند استاد جهت رضای او بست هزار درم بخشید و گفت ای فرزند این بهای پنجاه کنیزک ترکیه ست که هر یکی بهتر از دختر ابو العلی خواهد بود القصه استاد در مجلس سلطان خاقانی را بر همه ترجیح می نهاد ولیکن آخر بسبب بقین منافقان محبت بعداوت متغیر شده بود و قصه‌های رکیکه فیما بین واقع شده چنانچه گفته

بر من این عیب ز خاقانی نیست	همه از طالع او بی نمکیست
با همه طنطنهٔ خاقانی	گرچه بر عرش رود زیر منست
بشنی کادم از روی مستی فلان را	فلان کیست صاحبقران زمان را
بمستی فتاد این چنین سهو بر من	بمستی چنین برفت مردمان را
من آنگه از یاد بردم نزادم	بفضل و هنر در جهان اوستادم
تو خود قرة العین و فرزند مایی	منت هم پدر خوانده هم اوستادم
چو رغبت نمودی بشاگردی من	بتو تحفه و صله و سیم دادم
کمر را بتعلیم شفقت به بستم	زبان ترا در شاعری من گشادم
چو شاعر شدی بردمت نزد خاقان	بخاقانیت من لقب بر نهادم

تو هر دم چه جوئی بر من چو آتش	نه تو آب و آتش نه من خاک و بادم
به یزدان اگر گفته ام کادم او را	دگر گفته ام نیست با بد بیادم
وگر بهر سجده که البته گفتی	نگفتم نه گفتم بکادم بکادم

عندلیب گلستان خوش صفیری ساکن نیشاپور ملا نظیری از شعرای بی نظیر بود و بهند نیز عبور نموده نواب خانخانان وی را نوازشات بسیار فرموده و در سال هزار و بیست و سه راه عدم پیموده من دیوانه

کجا بودی که امشب خیمه از روی جانان را	بقدر روز محشر طول دادی هر زمانی را
سوالی کن ز من امروز با غوغای شهر افتد	که اعجاز خطائی کرد گویا بی زبانی را
نمیدانم نظیری کیست چون می آیدم انسو	بحال مرگ دیدم بر سر ره ناتوانی را
ز حرمانم سخنی بر خاطر یاران شود پیدا	چو بیماری که مرگش بر پرستاران شود پیدا
به بر هیدن نرود ذوق تو از اندیشه ما	سالها پنجه بهم داده رگ و ریشه ما
ترا بکعبه مرا کار با دل افتادست	بکعبه بتکده من مقابل افتادست
خمار می بهم قفل زد ایاغ کجاست	کلید میکده گم کرده ام چراغ کجاست
مسافران عدم نارسیده در کوچ اند	شگوفه میرود و شاخ بار می بندد
بسیدی که همه جانانم بر آرم که کجاست	خون من میریزی و گویند سزاوار نبود
من آن دیدم که هر کس از نظر بحال من افتد	ز بس زخم و الم کاریست در دنیا من افتد
گویا تو برون میروی از سینه وگرنه	جان دادن کس اینهمه دشوار نباشد
عمر در خدمت عمریست می بندم چه حاصل شد	برهمن بکشیدم گر اینقدر زنار می بستم
بوی یار من ازین سست وفا می آید	قلم از دست بگیرند که انکار شدم

چو نشستی زو دیگر دل شکوه باز کنم	سخن گذشته گفتن گله دراز کردن
اثر ملال بود دل هم اندک اندک	بدیهه آفرین به بهانه ساز کردن
تو بخویشتن چه کردی که بما کنی نظیری	بخدا که واجب آمد ز تو احتراز کردن
بدل نگار دارم گله بی نهایت از تو	بکدام امیدواری نکنم شکایت از تو
ترا بقول دغزل رام خویش نتوان کرد	عبث خیال توام گرم گفتگو دارد
جیب. مارا بهر او افسون بند گسستے	تا کی این رشته شود پاره و پیوند کنی

عهد گلستان سخن سنجی مولانا نرگسی تخلص مذکور سخن میگفته روزی در محفلی نشسته بود که مولانا بدر الدین هلالی آمد و بالا تر از وی نشست نرگسی گفت تخلص من نرگسیست و نرگس را بچشم نسبت داده اند و چشم سر امد اعضاست پس باید که از من فروتر نشستی مولانا هلالی گفت تخلص من هلالیست و هلال را بابرو نسبت داده اند و جای ابرو بر بالای چشم ست پس سزد که بالا تر از تو بنشینم نرگسی گفت هلال نام غلامانست و غلام را باید که فروتر بنشیند و در تخلص من لفظ سم هست هلالی گفت بلی بزیر کسی نیز دارد آخر نرگسی از انروز تخلص خود را بآسی بدل کرد ازوست

بیاد سبزۂ رخسار او گرد فزون آمد	بکشادم فال مصحف سورۂ یوسف بر آمد

مربع نشین پوست تخت سخن پروری شاه نسبتی تهانیسری از شعرای عهد عالمگیر بوده من دیوانه

جدا ازما دل ما را بزیر خاک کنید	با این ستم زده در یک مزار نتوان خفت
سینه ورزن چه کنی چون برم خواب نیست	گر تو همسایه شوی رخنه بدیوار نشست

من میرم و بو الهوس نمیرد ‌ ‌ ‌ ‌ اینها کل امتیاز عشق است

نقلست عزیزے بے تمیزے گاوے داشت و دختر همسایه را بدعا میخواست که بمیرد اتفاقاً گاوش بمرد بیدماغ شد و گفت چندین عمر خدای کردے گاو خر را نشناختی از کلام اوست

باور نمیشود که گهی این دل خراب ‌ ‌ ‌ ‌ معموره بوده است که ویرانه کرده‌اند

دل بردی و ما ناله نکردیم ز هر سو ‌ ‌ ‌ ‌ فریاد بر آمد که کسی دل زکسی برد

چو اسباب سفر از بهر غربت بار میکردم ‌ ‌ ‌ ‌ غریبانه نگه بر آن در و دیوار میکردم

کردی نگه سویم و حیران تو گردیدم ‌ ‌ ‌ ‌ ای کاش نندیدی ای کاش نمیدیدم

می آمدی و چشم تو بر چشم من افتاد ‌ ‌ ‌ ‌ زانگونه که مستی بزند سینه بسینه

صاحب اشعار غریب لوزای نجیب کاشانی بوده و بکسب بزازی معاش میکرده خوشگوست از وست

جور فلک کشید دلم گر ز غمت رها شود ‌ ‌ ‌ ‌ دانه ز برق چون رهد طعمهٔ آسیا شود

غزال مرغزار سخن گذاری مولانا نامی سبزواری سخندان گرامیست و معاصر جامی در فن انشا و خط نستعلیق دستگاه تمام داشته اما هیچکس معتقد خوبی شعرش نبوده خصوصاً خواجه غیاث الدین و حدار که در مجلس بادشاه از روے ندیمی بسیار مردم را تقلید میکرد چنانچه در تقلید سخن گفتن مولانا همچو کف از اطراف دهانش میریخت گویا صابون خاویده است و معرانه اشش میریزد مولانا این مطلع بر حق وی گفته

لا قد تخجلت نازنهری سبزه بالی ‌ ‌ ‌ ‌ عما نسبه کاسه باد رنجطاسی

۱۱۹

مولانا نامی از قدیم معاصر جامیست مردم با خبر او واردات دارند خوش اوست
در این مطلع دیده است

ازانکه در ره عشق تو دیوانه ساخته
مجنون صفت بگوشه ویرانه ساخته

سخن سنج نیکو دستگاه قاضی نور الله شاعر عاق بوده و فاضل نیکو اخلاق
دیوان غزل دارد فقیر این مطلع از وے نگارد

ازان با شعله آهی که در هجران کشم شادم
که از بالای آن سرو قبا گلگون و هم بلندم

شاعر نیکو کلام مولانا نظام سخن سنج نیکو دستگاه بوده و معاصر قاضی نور الله
استر آبادی این مطلع از وست

یار گل از خط او سبزه تر پیدا کرد
کار بستان جهان تازگی پیدا کرد

جان سیم سخن رس نسبت فارسی در عهد شاهجهان بادشاه بهند آمده
و با جعفر خان بسر مے برده دیده است

جان عزیزست ولیکن بسخن جان نرسد
حیف بر جان سخن گر سخندان نرسد

شاعر سخندان نجف قلیخان میراخور باشی سرکار شاه عباس ثانی
بوده راقم از کلامش باین مطلع اکتفا نموده

عکس خطش چو در آینه بساط اندازد
صفحه آینه را قطعه ریحان سازد

شاعر نیکو تلاش اخی ربکتراش لطفی تخلص میکرده در هرات بسر می برده
بسیار خوش ادا است و معاصر سلطان حسین میرزا این مطلع از وست

شدیم خاک رهت گر بدید باز رسے
چنان رویم که گرد گر بگرد ما نرسے

ناظم متین قاضی نظام الدین از فضلای خراسان بوده و معاصر

میر علی شیر بسیار خوشگوست این مطلع ازوست

بدور روی تو ام بت پرست میگویند	چگویم ای بت من هر چه هست میگویم

زیب بخش پیرایه سخندانی ملا اصفهانی آتش کشی میکرده و در عهد اکبر بادشاه بهند بسر می برده صاحب دیوان ست این مطلع ازوست

مشاطه خون مکن جگر مشک ناب را	نشتر مزن بشانه رگ آفتاب را
نوعی آن داد سر حسن بدادت نرسید	داد کن ای که بیداد ترا نشنیدست

پرده نشین حجله سخندانی شاعره صحیه نهانی فای بسیار خوشگوست این مطلع ازوست

خواهم که تا بان سینه نهم سینه خود را	تا دل بتو گوید غم ویرانه خود را
همچو من بر رخ خوبان نظر پاک انداز	هر کجا دیدهٔ آلوده بود خاک انداز

صاحب کلام بی عیب نظام دست غیب بقاییست از شیراز در سال هزار و بیست و نه رحلت نموده و در حافظیه شیراز آسوده من دیوانه

دلی که افسرده شد از سینه برون باید کرد	مرده هر چند عزیز است نگه نتوان داشت
دلم را عشق گرداند بگرد چشم پرکارش	چو آن مرغی که گرداند کسی بر گرد بیمارش
بسان ریزهٔ کاغذ که افتد از مقراض	تن ضعیف برون افتد از گریبانم

سروش عالم نکته طرازی نویدی شیرازی بسیار خوش فکر بوده و راقم از اشعارش باین دو بیت اکتفا نموده

نه همین گل بچمن عاشق دلخستهٔ اوست	دل خوبان همه چون دستهٔ گل بستهٔ اوست
دیده نور چو بر دیده بعالم دستش	شمع این خانه سر انگشت حنابستهٔ اوست

نویدی شاعر ارجمند بوده و ساکن سمرقند دیر است

بشکر خنده ترا و بتی پیدا است ‌‌ عاشقان را بتو راهی بتمنی پیداست

چو آب هر سو زندگی که آن آرام جان گردد ‌‌ مرا هش چو گیرم از ره پیکر روان گردد

زینت بخش محفل خوش تقریری ملا ندیم کشمیری با غنی طرح بود خوشگو ست از وست

ذوق من وان بود اندکی چو هوس بسیارست ‌‌ خواب کم رود بدانجا که مگس بسیارست

لطافت روزے سلطان محمود غازی در فصل تابستان نشسته بود و مگسان
بسیار هجوم کرده بودند چه مزاحمت مے نمودند گفت آیا هیچ موضعے باشد
که انجا مگس نبود و یکی مسخره حاضر بود گفت هر جا که آدمی باشد مگس باشد
تواند بود که جاے باشد که هرگز آدمی در انجا نرسد و مگس باشد و یکی گفت
این محالست گفت چنین که اگر جاے پیدا شود چه میگوئی گفت خون بحل کردم
اما اگر من شرط برم سلطان چه مے فرماید گفت ده هزار دینار بدهم شرط
قرار دادند سلطان با جمعے از مقربان از شهر بیرون آمد و رو بصحرا نهاد
و چند فرسنگ براه رفتند تا بصحرای رسیدند که هرگز آدمی در انجا نمیرفته
سلطان بیمک را گفت اینکه مگس حالا نگر این موضعیست که هرگز در ینجا رسیده
و بجد یقه نگر شما آدمی نیستند من آدمی و آدمی زاده ام سلطان بخندید و هزار دینار بدو بخشید
دانای حقائق جهان فانی ناجم لاهیجانی با ملا نظیرے مصاحب بوده
در اصفهان جاده عدم پیموده دیر است

هرگز این طفل مزاجی نرود از یادم ‌‌ گر بتابوت روم شوخی گهواره کنم

واقف آئین نکو بیانی بابا ناوحم گیلانی شاعر صاحب دولت اینچند بیت از وست

گشت ز سیر گلستان شگفتگی فزون مرا ‌‌ ناله عندلیب شد زمزمه جنون مرا

از بیکسی بهیچ غمی می طپد دلم — از اندک ملال سخت نماید بخاطرم

تاب از سر پنجه بنیم چو قفل بی کلیدم — تا شکست دل نباشد کار نکشاید مرا

معشوق من بمذهب هرکس برابر است — با من شراب خورد و بزاهد نماز کرد

درین بوستان خوارم از بینوایی — غریبم چو گل بر سر روستایی

بجیبی در کفنی خوابم و کنجی لحدی — غریبم کار گر افتاده شهیدان بدی

ناوم از سکنهٔ برآت هرات بوده و شاعر خوش ابیات و براست

در خانقاه وحدت دیگر مخالفی نیست — چون تار سبحه یکطرف از صد و من ایم

ناظم هروی یوسف زلیخا بهتر از و هیچکس نگفته است بسیار خوشگو ست
این مطلع نیکو از وست

آن بلبلم که هرگه از دل کشم فغان را — از خون چو ساغری بسازم آشیان را

نکهت شاعر بی نظیر و عدیل خطهٔ اردبیل بوده و ویراست

قطرهٔ آب خضر عمر ابد می بخشد — التفات کم صاحب نظران بسیار است

ملا مختار کی شاعر نازک تلاش بوده راقم از کلامش بیک بیت اکتفا نموده و آن اینست

نه گلابست اینکه بر جسا مهوش میزنی — تا فسوزد عالمی آبی بر آتش میزنی

میر نجابت برادر میر سیادت لاهوری بوده فقیر از اشعارش باین مطلع اکتفا نموده

هم منزبین هنرم غیب یاب گوهرم — چون نگاه جوهری غواص آب گوهرم

نقطهٔ دایرهٔ سخندانی آقا محمد حسین ناجی اندجانی از جملهٔ منشیان عالمگیر
بادشاه بوده به بعض خدمات ممتاز می زیسته و ویراست

نگه بخواب بردی تو وا شود چشمم — خدا کند که بخواب آشنا شود چشمم

محمد یوسف **نگهت** مخاطب بنجو بیخان از خویشان این خان بوده و این بیت است

نکرد رفعت دنیای دون ز تمکینش مانع ‌ ‌ ‌ ‌ بگردن همه اخیدان طناب قناعت گره خورد

عارف کامل والا دستگاه شیخ محمد محسن **نیرنگ** سلمه الله ذات با کشش در دار دهلی افاخت تابست و میر شمس الدین فقیر ابن عم طبع مبارکش اکثر به نیک و تر زبان سیل میفرماید فقیر از کلام فیض انضمامش بانیمطلع اکتفا نمود

افیون و بنگ با هم دارند طرفه جوشی ‌ ‌ ‌ ‌ خضری سیاه مستی بودی سبز پوشی

حرف الواو

واهب دقائق خفی و جلی ساکن دشت بیاض ملا **علی** معاصر شاه طهماسپ بوده و در سال نهصد و نود و نه رحلت نموده من دیوانه

کاش در بزم تو غیرت ندهد راه مرا ‌ ‌ ‌ ‌ تا بحسرت نکشد طعنهٔ بدخواه مرا

نتوانم از در یار تو رفتن بهیچ روی ‌ ‌ ‌ ‌ ندیده ام که توان زین دیار رفت

گفتم نشکیبم و عده را مهلت چند آری ‌ ‌ ‌ ‌ بشوخی سر برآورد و برهوا ساختی ما را

هلاک میشوی اینک ولی نمی‌گفتم ‌ ‌ ‌ ‌ بکس که خام فریب است

دلکه هردم ز رخت صد هوس منظور است ‌ ‌ ‌ ‌ گر تسلی به نگاهی نشود معذور است

هر چند می‌آردم که نیابم نمی‌شود ‌ ‌ ‌ ‌ یا دیده بر رخت نگشایم نمی‌شود

به مصلحت نگه را میکند ورنه ‌ ‌ ‌ ‌ فدای تست اگر صد هزار جان دارد

برمانده احوال خودم انچه حجاب ‌ ‌ ‌ ‌ فارغ نگند ز طاقت نظاره که دارد

جز این چه شکوه توانم از آن ستمگر کرد ‌ ‌ ‌ ‌ که هرچه در حق من غیر گفت باور کرد

وان انجاز ز رسوائی که یار از دیدنم ‌ ‌ ‌ ‌ این شد که گلین بگشت و من از وی حجابی دارم

هزاران آه ازان خوارے که چون بیرآنگه ازجم ... بامید شفاعت جانب اغیار میدیدم
دل بیخز امی دهد از هم به که بند دور ... همچو حسرت زدگان آیم و نظاره کنم
کشتم جفا و بگویم بکس حکایت تو ... که ناامید نگردیدم از عنایت تو
بهر تو شنیده ام سخنها ... شاید که تو هم شنیده باشی
غم غمخوارے ازبسکه غمی ای کاش ... هران دل که تو دارے ازان من بودے

وحشی غزال مرغزار یافق بوده و در سال نهصد و شصت و یک رحلت نموده بسیار خوشگوست اینچند بیت ازوست

چه لطفها که دران شیوه نهانی نیست ... عنایتی که تو داری بمن بیانی نیست
مریض طفل مزاج اند عاشقان ورنه ... علاج رنج تغافل وو روزه پرهیزست
صبر خواهم کرد وحشی از غم نادیدنش ... منکه خواهم مرد کو از حسرت دیدارش
مست حسنی با حریفان میل میخوردن مکن ... بد حریفانند اینها گفتمت هشیار باش
بست بان شکوه ام لب بسخن کشادنش ... عذر عتاب گفتن و فرمود بلطف داد نش
مصلحت دید چنین صبر که سویش نروم ... بنشینم مرهش بر سر کویش نروم
شوق یوسف اگر مرثانی یعقوب کند ... دارم این باب کز و دیده منور نکنم
آن قدر حیرت بازم که اگر حسرت سید ... چنگ بر جان زندم میل کبوتر نکنم
در بهشت کشا بر رخم ای خازن خلد ... که دماغ از گل باغ تو معطر نکنم
بازکی صبر نگر بسته بود این یاز موقع ... غلط کردم چرا این صلح بی هنگام میکردم
ز بتان که نند میگذرد خوشنودم من ... کی ملتفت شود بجواب سلام من
من و ازو و تماشای گلستان کسی ... بینی شده خرسند ز بستان کسی

در نظر نعمت دیدار بحسرت نگران | وشتابستهٔ مهمان شده بر خوان کسی
وحشی از شوق تو جان داد تو باشی زنده | زندگی بخش کسی عمر کسی جان کسی

شاعت نشید نواب طاهر وحید و زیر سلاطین صفویه بوده فقیر از
کلامش باین چند بیت اکتفا نموده

دیوانه میشوم ز ترا شیدن خطش | چون بنده که گم کند از او نامه را
در سر کوی بتان همچو نخ در دل لاله | هر طرف ردی کنم راه بدر نیست مرا
اعتبار جهان فتنه نیست پیش از آمدن | نامها در وقت کندن از نگین افتاده است
بسان مهر باد اسیکه از تو ام جدا ماند | در آغوشم نمایانست خالی بودن جایت
چون نماز عصر غربت زادگان را وقت | با وجود نامها قبول در که اند
اشک ریزانست گوهر گرفتن وقت شمار | بال هنم گریه بر بال هنم میکنند
مانند شان موم که سازند شمع رو | سند خانها خراب که قدرت نهال شد
رشک چشم احولم سوزد اگر اسباب جهان | هر چه می بیند بیک دیدن مکرر میکند
ز یاران کهنه هرگز در دل یاران نمی ماند | بروی آب جای قطرهٔ باران نمی ماند
بگلستی که رخ دوست بیحجاب شود | عکس خورشید ز آئینه بدیوار افتاد
بلی که زمزمه خواستن بود سازش | صدای ریختن ابر دست آوازش
ندام ز دست این سرگشتگی ما را که چون گوهر | نشان از ما نبود و کشتی ما بود دریای

سیر والهی از سادات بلدهٔ قم بوده است برادر و پسرے از طائفه شاملو تسیخ
شده گوش و بینی خود را باد داده و بسیار اشعار آبدار بر صفحهٔ روزگار رقم نموده از انجمله است

چاک پیراهن یوسف که گل همت بود | خنده بر سستی تدبیر زلیخا میکرد

حلق خشکی ز تف سوختن دل دارم / دم آبی طمع از خنجر قاتل دارم

که کنم از رخ او بوسه گهی میل کنار / یک کف خاک و صد اندیشهٔ باطل دارم

نگه تا کی گریزان دارم از تو / گرفتارم چه پنهان دارم از تو

گل گلستان نکته شماری خواجه عطای والهی بخاری طالب علم مستعد بوده ویراست

ز چاک سینه بناخن دل حزین کندم / جدا چو گشتم ازان مه دل ایچنین کندم

زیب افزای کرسی نصایح آفرینی میرزا محمد رفیع واعظ قزوینی بر فضائل وکمالاتش کتاب ابواب الجنان که تصنیف اوست دلیلیست صاحب افکار غم زداست

این چنین بیت ویراست

بخون ریزی ما ناداده الفت چشم جادو را / که از مژگان نهد انگشت بر دم تیغ ابرو را

نماند خاک را بر دم بانگشت عصا میر / کامروز نیست با فردا که خواهد بود جا اینجا

بزمین برده فرو خجلت محتاجانم / بزری کرد بمن آنچه بقارون زر کرد

کار ما را همه حق بست هم او بکشاید / دانه از آب گره گشت و از او بکشاید

شبی بر ما اسیران بگذرد بیرحم چون ماتم / که از چشم سفید عاشقان نبود سحرگاهش

ما از شکست خویش رخ یار دیده ایم / این باغ را ز رخنهٔ دیوار دیده ایم

همچو حرفی کز کتاب افتاده باشد بر کنار / گر بصورت دور از یاران بمعنی همدمی

چون نگردد حال مفلس ز شرم قرضخواه / میپرد از دیدن خورشید رنگ از روی ماه

شاه تقی واحد صفاهانی راقم از اشعارش باین دو بیت اکتفا نموده

ای نور دیده رفتی و بی نور دیده ماند / مژگان چو آشیانهٔ مرغ پریده را

چه نیست سفله که با خاک ره شود یکسان / زبان بدیده رسد گر غبار برخیزد

شاعر نیکو دستگاه میرزا مبارک الله شاگرد محمد زمان راسخ بوده و واضح تخلص مینموده

ساقیم دست چو در گردن مینا میکرد	مهر را آینه دارید بیضا میکرد
کشته باقی شد بیاد لب شیرین چو شنید	خون فرهاد که جا در رگ خارا میکرد

آهوی مرغزار معنی پروری شیخ عبدالله وحشت تهانیسری سخن سنج کامل بوده است و معاصر میرزا عبدالقادر بیدل ویراست

بشکلیکه حریفان وحدت آهنگ اند	بهم چو دیده تصویر محو یکرنگ اند

شاعر سخن کاسب میرزا احسن محمد راهب صفاهانیست معنی سنج روشن پیام بوده معاصر شاه عباس ثانی

شد بست نرگس سبز تو سرخ پیدا است	که در پیاله فیروزه کرده اند شراب
آتش افسرده از کاروان وا مانده ایم	همرهان گشتند و خاکستر نشیمن کرده اند
برنگ شعله که از تخته های زخم کشند	کشیم چو آه ز دود خون دل بدامانم
بهنگام تواضع هیچ میدانی چها کردی	مرا صاحب سلامت گفتی و خود را دعا کردی

میرزا نجف قلی بیگ معاصر شاه سلیمان بوده و والی تخلص مینموده ویراست

ز امتحان تو فرموده جان غمگین ما	تمام حرف محک شد طلای نیکش ما
هر بوسه او تشنه بوس دگرم کرد	فریاد که این آب نمک تشنه ترم کرد

شاعر عالی دستگاه حکیم عبدالله وحدت تخلص مینموده راقم باین بیت از کلامش اکتفا نمود

زلف بگشود و رخ افروخت زهی	طرفه شامی و قیامت شفقی ست

شاعر عاشق محمد اخلاق قدر ای معمورهٔ سخن سنج بوده و آتش تخلص مینموده ویراست

گشت باغی از دست تو مشکل شده است	شیشه می ز تبل آبله دل شده است

شاعر معنی اساس منشی جواهر داس از قوم کایست بوده در دهلی تخلص بینوا ود
ترک خدمت منشیگری دارا شکوه نموده لباس فقر بر خود راست کرده روزی
در گوشه بر کول خود رقعه بر رقعه میدوخت که شاهزاده آمد وی ملتفت نشد
شاهزاده فرمود درین فقیری چه حاصل کردی گفت کمترین حصولش اینکه
پیشتر من پیش تو استاده می بودم و تو متوجه نمی فرمودی اکنون تو استاده
و من ملتفت نمی شوم شاهزاده بسیار [illegible] شده حکم کرد که در ولایت با [illegible]
وی کمر سفر بربست و این رباعی طرح کرده به شاهزاده فرستاد

بشنو ز ولی وفای دنیا ای شاه	مغرور مشو بدولت و حشمت و جاه
هر چند چو در همی نماید لیکن	چون قطرهٔ شبنم است بر نوک گیاه

لاله گلستان سخندانی علی قلیخان واله داغستانی در عهد محمد شاه بادشاه بهند
آمده بر رتبهٔ امارت رسیده از حیا و حمیت و حفظ مرتبه و ابهت بهرهٔ تمام و
نصیب مالا کلام ور تذکرهٔ خود بروضة السین آورده که اینکس [illegible] شفقت
سلطان خدیجه دختر عم خود پرورش یافته باز واله وصالش نگردیده چنانچه
تذکره و دیوانش دلیل اینمعنی است سند

میکند زلف بشبه وی جانان اختلاط	دیو را بنگر که دارد با سلیمان اختلاط
من بیادش گشته ام خاموش و شد و بوستان	با رقیبان میکند او در صفاهان اختلاط
شد غنچه غلام لب می نوش خدیجه	شمشاد بوده غاشیه بر دوش خدیجه
محروم ز دولت گشتم از کم بیشمارم	از ظل هما سایه پا بوس خدیجه
واله چو راسته نیست بجز بستن منظور	بوسی لبتان از لب می نوش خدیجه

از دختر عم خویش دارم فریاد	زان کافر کیش دارم فریاد
فریاد کسان بود ز بیگانه و من	از دختر عم خویش دارم فریاد

حرف الهاء

بادشاه گردون دستگاه همایون بادشاه ابن بابر بادشاه بن عمر شیخ میرزا تاریخ تولدش اینست

اختر همایون از برج سعد طالع	

و تاریخ وفاتش این مصرع ست ع همایون بادشاه از بام افتاد و گنبد قبرش در نهایت عظمت شرقی دهلی و نزدیک درگاه حضرت نظام الدین اولیاء واقعست این چند بیت از وست

دست آینه داد آنکه دستان مرا	یکی دو ساخت بلائی که بود جان مرا
بود که چند ز غمی نماید ای همدم	ز گریه پاک مکن چشم خونفشان مرا
ازان ز سجده تیغ تو بر ندارم سر	که او ز قید تن آزاد ساخت جان مرا
مگو مگوی همایون تو حال خود با یار	که نیست تاب سخن پیش او زبان مرا
روز وصلست به یک عشوه مکن آزار مرا	بشب هجر مکن باز گرفتار مرا
نیست جز سوختن پاک دلم کار دگر	تا به تیغ تو فتاده است سر و کار مرا
صد ره عشق ستمگار و به توبه زکشش	باز از ره بردن آن شیوه رفتار مرا
آنرا که فلک بقبضه قدرت اوست	داد دست ترا او چیزکان هر دو نکوست
هم سیرت آنکه دوست دارد هر کس را	هم صورت آنکه هر کس ترا دارد دوست

خواجه هاشمی شیخ الاسلام بخارا بوده فقیر باین چند بیت از کلامش اکتفا نموده

بهانه سرمه مکش چشم بی ترحم را	شکسته گیر نگاه سیاه مردم را
بر افتاب جمالش درمیکه چشم تر افگند	ستاره عنده سرشکم به سوی گم کرد

مرا نور دیده دانه دیده هم عزیز تری	چه دیده که بر احوال مانمی نگری

شاعر اعظم محمد هاشم طوطی شکرستان قندهار بوده در خدمت نواب بیرم خان بسر میبرد

سر و چون قد تو آن غنچه دهن نیکو نیست	غنچه چون لعل شکرخند تو شیرین گو نیست
نیست کس همچو من از اهل وفا بیدل و دل	از بتان شکل تو هم سنگدل و بدخو نیست
ای نکو رو مشنو در حق من قول بدان	که شنیدن سخن بد صفت نیکو نیست

صاحب اشعار متین مولانا غیاث الدین بلخی بوده همتی تخلص سیمی نموده بسیار خوشگوست از وست

در دهر هر آنکه نیم نانی دارد	وز بهر نشستن آشیانی دارد
نی خادم کس بود نه مخدوم کسی	گو شاد بزی که خوش جهانی دارد

گل گلستان سخن سرای بلبل بوستان مشهد مولانا هوایی برادر منظریست در نقاشی و کتابت دستگاهی داشته اشعار خود را ترتیب کرده بمردم میداد تا شهرت گیرد چون ظرفا امیمعنی بد و میگفتند بهزل و خنده میگذرانید از وست

بگرد کوی تو با صد نیاز می گردم	نگاه میکنم از دور و باز می گردم

مهر سپهر روشن متعالی مولانا بدر الدین هلالی از تربیت کرده های امیر علیشیر بوده من دیوانه غزل

سعی کردم که شود یار از اغیار جدا	آن نشد عاقبت و من شدم از یار جدا
از من امروز جدا میشود آن یار عزیز	همچو جانی که شود از تن بیمار جدا
گر جدا مانم از و خون مرا خواهد ریخت	دل خون گشته جدا دیده خونبار جدا
زیر دیوار سرایش تن کاهیده من	همچو کاهیست که افتاده ز دیوار جدا

یار من هرگز نیازارد دل اغیار را	گل سرا پا آتشست اما نسوزد خار را
مه من بجلوه کاهی کز تراشنودم آنجا	جگرم زغصه خون شد که چرا نبودم آنجا
اگر از آه نم رنجه نگردد خو بیست	بردم از سر قدمی بنازم و ایم سو بیست
میکشم هر نفسی از خط و زلفت آهی	آه بنگر که چها میکشم از هر بیست
بی تو هر روز مرا ماهی و هر شب سالیست	شب چنین و زچنان آه چه مشکل حالیست
هرگز آن شوخ بمن غیر نگاهی نکند	آنهم از ناز کند گاهی و گاهی نکند
سوی هر کس که باین شکل و شمائل گذرد	که تو اند گذری که ترا بیند و آهی نکند
اینهمه نالد که من میکنم از درد فراق	هیچ ماتم زده جامه سیاهی نکند
روز عیدست سر راه گذارے گیرم	ما بروی بکف آریم و کناری گیرم
چنان از پا فگند امروز آن رفتار و قامت هم	که فردا بر نخیزم بلکه فردای قیامت هم
هر شبی گویم که فردا ترک این سودا کنم	باز چون فردا شود امروز را فردا کنم
ناگاه گر ز ناتی گوشش میکنی	یک لحظه ناگذشته فراموش میکنی

من مثنوی شاه و گدا در صفت تیر اندازی شاه گفته

استخوان را اگر نشان کردی	تیر را مغز استخوان کردی

در صفات العاشقین در صفت نابینائی زلیخا گفته

سپید بادام او از جور ایام	شد از بین سفیدی مغز بادام

در لیلی و مجنون تصنیف خود گوید

باگیسوی دست چو نقرۂ خام	نازک بدنے چو مغز بادام
چشمش زاغی نشسته در باغ	ابروے سیاه او پر زاغ +

مولانا هلالی هروی است برفاقت جامی سعادت زیارت بیت الله دریافته است از وست

دهن تنگ تو غنچهٔ تر هر دلکیست ‏ ‏ ‏ اشک گلگون من خون جگر هر دلیست

مولانا عبدالله هاتفی همشیره زادهٔ مولوی جامی است چون ارادهٔ تصنیف لیلی و مجنون نمود بخدمت مولوی آمده اجازت خواست مولوی فرمود که اگر جواب قطعهٔ مشهور فردوسی بگوئی اجازت داده آید و آن قطعه اینست

درختی که تلخست وی را سرشت ‏ ‏ ‏ گرش بر نشانی بباغ بهشت
ور از جوی خلدش بهنگام آب ‏ ‏ ‏ به بیخ انگبین ریزی و شیر ناب
سر انجام گوهر بکار آورد ‏ ‏ ‏ همان میوهٔ تلخ بار آورد

مولانا این قطعه جواب گفته بخدمت مولوی بگذرانید

اگر بیضهٔ زاغ ظلمت سرشت ‏ ‏ ‏ نهی زیر طاوس باغ بهشت
بهنگام آن بیضه پروردنش ‏ ‏ ‏ ز انجیر جنت دهی ارزنش
دهی آبش از چشمهٔ سلسبیل ‏ ‏ ‏ بآن بیضه دم دردمد جبرئیل
شود عاقبت بیضهٔ زاغ زاغ ‏ ‏ ‏ برد رنج بیهوده طاوس باغ

مولوی فرمود اگرچه در هر بیت بیضه گذاشته لیکن اجازتست مولانا استدعا نمود که جهت تیمن و افتتاح بیتی بفرمائید مولوی گفت

این نامه که خامه کرد بنیاد ‏ ‏ ‏ توقیع قبول روزیش باد

این دعا مستجاب گردید و توفیق اتمام یافت و قبول خاطر افتاد در جنگ نوفل بادشاه با قوم لیلی گوید

گوش از غم سروران لشکر ‏ ‏ ‏ میزد بدریغ دست بر سر

بیمار و نژند نماسے کارسے	در باغ بدن نهال زارسے
باران شده تیغ تیز کینه	این دوخته آن دریده سینه
هر تیر که بوسه داد بر شست	کشته ز سر شهادت انگشت
ور گرد سیاه شعلهٔ تیغ	رخشنده برنگ برق در میغ
برخاسته از میان مدارا	کردند قیامت آشکارا

در سبب بیماری لیلی گوید

دیدان بت سرو قد موزون	در خواب که مرده است مجنون
از غایت اضطراب آن شب	بیدار شد آن نگار در تب
بنا له بران لبان چون گوش	با خال سیاه شد هم آغوش
زین واقعه چون گذشت چندے	شد زار و نزار مستمندے
پژمرده شدش عذار ساده	مانند گلے گلاب داده
آن غبغب چون هلال تابان	تاری شده از زره گریبان
شد زانوی پای آن یگانه	موی گرهیش در میانه
حالش چو شد آن چنان مبدل	شد نامه بر دوش مسبل
با مادر خویش گفت که ای یار	یک لحظه غنیمت است دیدار
عمریست که زحمتم کشیدے	وز من همه رنج و تعب دیدے
وقت آمده است یار غمخوار	کز گردن تو سبک کنم بار
خواهم که ببیند این نکوزن	جز سنگ لحد گرانی از من
باید نکشد زمن سبکے بار	من بود مگر جنازه بردار

حاشا که نگیرد از وجودم   الا لحدی که من شنودم

دوری سلکم چو داد بر باد +   باری بدو جاز من کنی یاد

هر چند نه زمن شکیبا   دارم ز تو نیز یک تمنا +

آوازه ده آن اسیر ما را   زان کشتهٔ زخم تیر ما را

احوال مرا چنانکه دانی   گوئی بطریق ترجمانی

برگوی که شمع جان گدازان   ای چشم و چراغ عشقبازان

لیلی ز غم تو رفت در خاک   پاک آمد و رفت بجهان پاک

در راه وفا اگر نهٔ مست +   باز آی که چشم در رهت هست

من زان توام تو زان من باش   من جان توام تو جان من باش

باشیم بهم دو یار دلسوز +   بی طعنهٔ دشمنان شب و روز

این گفت و سپرد جان بجانان   آسوده ز خیل ناتوانان

چون زان تن خسته جان برآمد   فریاد ز این و آن برآمد +

خوبان قبیله مو بریدند   چون گل همه جامها دریدند

تابوتش از آن بتان چون حور   بردند ز خانه جانب گور

میرفت جنازه بر سر دوش   مانندهٔ مردمان بی هوش

چون پیغام لیلی به مجنون رسید بخاک طپید و مرد و خروش کرد و حلقهٔ ماتم بستند درین حال جمعی از صاحبان در رسیدند و خروش کرختند مجنون را مرده یافتند نماز گذارده بخاکش سپردند آنجا گوید

لیلی مجنون بهانه بود   وین گفتن ما فسانه بود

او تیر زشست دیگری می خورد	وز محنت و رنج دیگری مرد
هر کس به بهانهٔ ازین باغ	چون لاله برفت بر جگر داغ
ما نیز بدرد و داغ اندوه	از پی برویم با سد اندوه

روزی شاه اسمعیل ماضی صفوی بر طرف باغیکه مسکن مولانا بود با چندی از خواص گذر کرد و در بسته یافت فرمود تا کسان از بالای دیوار باغ در آمدند مولانا از آمدن بادشاه مطلع شده بخدمت شتافت بادشاه آنچه تکلفانه بر کمند بحصیری که بود نشست و ما حضری که مولانا داشت تناول کرده تفقد فرمود بمطالعه دیوان مولانا پرداخت چون باین قطعه رسید تبسم کرد

این عجب دارم ز دراک شه کشورکشا	آنکه بر درگاه او گردون غلامی کرده است
گر برای خاطر جمع ندیمان تراش	نقطهٔ جامی را تراشیدست خامی کرده است

وجه گفتن قطعه این بود که بادشاه حکم کرده بود که هرجا که اسم نقطهٔ جامی باشد نقطهٔ جیمش تراشند و بر سرش نقطه نهند

هجری اصفهانی شمشیرگر بوده سفر ازو بیک شیر بر میزد

در عرق بوی خوش از تاثیر آن رو میشود	هر گلابی کافتابی گشت خوشبو میشود

صاحب اشعار بلند مضمون ساکن اسفراین میر همایون در عنفوان شباب به تبریز شتافته و تقرب سلطان یعقوب یافته ازوست

نشستم تا کمر در خون ز اشک لاله گون خود	تو چون دشمن شدی منهم کمر بستم بخون خود
نمود گوهر سیراب در بنا گوشش	چو شبنمی که کشد برگ گل در آغوشش
نیابی در چمن سروی که من صد بار در پایش	سری ننهادم و نگریستم بر یاد بالایش

آهوی من دلخسته ازان طرهٔ پر خم	تاریست که هر چند گسستم نگسلد از هم

توسن اساس معنی طرازی خواجه هدایت الله رازی مشرف تعطیل سرکار شاه طهماسپ بوده جواب خمسهٔ نظامی گفته مشروط باین شرط که هیچ یکی از ابیات معنی نداشته باشد و اگر احیاناً در واشته باشد بعوض یک بیت یکدندانش بکنند آخر سه دندانش بظرافت کندند و باقی را بعدد ابیات یک اشرفی جائزه دادند از لیلی و مجنون اوست

لیلی ز دریچه بتعلیم	میکرد به فارسی تبسم
تو کیستی و قبله ات کیست	سی و سه کشید غائبش نیست
دندان حبیب دریچه کورست	آئینه کهنه سبی حضورست

از سکندرنامه اوست

اگر عاقلی بخیه بر هو مزن +	بجز بنهم بر لعل آهو مزن
تحمل کن و از در او انه کن +	فراد بر دروازه را نشانه کن
که لعل از تبسم هر باشود +	ابسبر آشیا کهنه حلوا شود

از شیرین و خسرو اوست

منه چون میل سر در پای خشخاش		مکن چون سرمه دان هر نکته را فاش
بیابان وقت گل دروازه دارد		کلید بوریا اندازه دارد +
دم سحر طره هم زنده میل مزن	از هفت پیکر اوست	سائبان بر سر خلیل مزن

حرف اللام الف

لامع از سخن سنجان همدان بوده فقیر از کلامش باین مطلع اکتفا نموده

لامع

و بهر گر آب و رنگ از گفتگو یاقوت خندان را	گریبان چاک بچون گل کند لعل بدخشان را

شاعر فائق حکیم لائق بلخی ست سخندان نیکو بیان بوده و در خدمت سبحانقلیخان بادشاه توران بسر می نموده و یراست

میسر کی شود وصل تو ای آرام جان ما را	که از خویشان تر اینیم تو از بیگانگان ما را
دل و امن ز لفت بکف آرمی ببینید سے	و نیست که در دامن آن شب سحری نیست

معنی پروران منظم ملا لا ادری و ملا لا اعلم سلمها بن ملا فراموشش بن ملا سهوی عدم آبادی اند کم بیاضی باشد که از اشعار شان سواد ندارد اکثرے اشعار ایشان را بنام دیگران می خوانند و بسیارے از ابیات دیگران را بنام ایشان می خوانند و نجات ایشان بر نفخهٔ صور موقوف است

چرا با آتش سوزان نسوختند مرا	بدست ابجو کافر فروختند مرا
بهار آتش روی تو رشک گلزار است	ز برلاق تو سیماب تا تم المبارست
نیست نواره نخل سیر ابست	سایهٔ مجنون عالم آب ست
ای اجل در فراق آمده دلسوزی نیست	من اگر کشتی ام بهتر ازین روزی نیست
اینست اینکه خون دل از یک نظاره سخت است	اینست اینکه در جگر الماس پاره نیست
اگرچه بر دل و جانم جدائیت ستم است	بمرگ من تو اگر شاد میشوی چه غم است
عاشق من و معشوق بکام دگر است	چون غرهٔ شوال که عید رمضان است
خطا از اش داد و جهان رندست	مصحف سفید گشت نشان قیامت است
داد این جامهٔ خوش قطع صفای کرت	بین دامان تو شد نشانهٔ موی کمرت
چناغ مهر و محبت که بسته با من	مرا همیشه بیاد و ترا فراموش است

خوش شد دلم خوب شد این خون شدنی بود
صد شکر که از دست تو بشد چون شدنی بود

گدائی میکند با حسرتی قاصد چه آورد
شه ملک جنون مینی دل من بر سر کوی تو

به پشتش سپر و رکمال قبول
چو مهر نبوت به پشت رسول

روز محشر چو بپرسند که خون تو که ریخت
آه حسرت کشم و سوی تو نظاره کنم

دل داشتیم دادیم جان بود عرض کردیم
چیزیکه یار خواهد صحبت مانداریم

بود همیشه جانم ز سم تو میگند کشی
اینکه مرا نمیکشی من چه گناه کرده ام

خوش آنکه اندر میان دستهای خود کمر سازم
لب خود از لبم هر چند دارد و دهن بوی

بحال من چه قدر شفقت ست نمیدرا
کباب میشود این مرغ گر شراب خورم

ما بین دو عین یار از نون تا میم
بینی الف کشیده بر صفحهٔ سیم

سهی نی غلطم که از کمال اعجاز
انگشت نبی ست ماه را کرده دو نیم

شبانزان وعده چه بر تجه عالم بگذشت
سوی در دیدن و سر باز بدبو از در دن

فلک بجنگ هم افگنده تاجداران را
خروس بازی این پیر را تماشا کن

نقلست پیر مردی خروس میجگانید گفتند آفرین خروس خوب میجگانی
دمی دست بر ریش برد گفت چرا نه خوب بجگانم که ریش در خروسان سپید کرده ام

تو زمن کشیده بردی چه شد کجا فگندی
خبری ز دل ندارم بنشین جواب کن

چه شد آن وفا که تعهد که من نبود دلبودی
ز تو من چه گفته بودم تو بمن چه گفته بودی

حرف الیاء

والی کنعان اشعار مرغوب یوسف مصر معانی سلطان یعقوب بن زون حسن
آفاق قوید از پادشاهان بلند اقتدار بوده راقم از کلامش بیک مطلع اکتفا نموده

کسی که با رخ خوب تو حالتی دارد ‖ ز پادشاهی عالم فراغتی دارد

رمندهٔ غزال صحرای وحشت گزینی شاعر برجسته کلام مولانا یقینی خالی از کیفیت جنونی نبوده فقیر از اشعارش باین یک مطلع اکتفا نموده

تا بکی خواهم بدرد و محنت و غم زیستن ‖ زیستن گر اینچنین باشد نخواهم زیستن

دیباچهٔ دفتر نزاکت آفرینی شاعر عالی مشرب مولانا یقینی ست میکده خوش کلامی بوده و معاصر مولوی جامی اشعار ترکی و فارسی بسیار دارد

فقیر این مطلع ازوسے نگارد

بسمی که دم بهر زد یکنفس توئی ‖ نخلی که بر نخورد ازو هیچکس توئی

سالک مسالک ایجاد مولانا ابو اسحاق سجاد ساکن استراباد معنی سنج نیکو اداست و معاصر

سلطان حسین میرزا و براسته

نخواهم پیش دم دیده بر رخسار یار افتد ‖ چه پیش آید نظر بر روی او بی اختیار افتد

قاری قرآن نکته شماری معاصر مولوی جامی مولانا یاری بغایت شیرین کلام

بوده و صرف اوقات تلاوت قرآن مجید نموده ازوست

کرم بر سر هزار آید بلا شایستهٔ آنم ‖ که هستم بدترین خلق خود را نیک میدانم

شاعر نیکو ادا احمد یار خان یکتا خلوت غزنین و بهکر داشته فقیر این

دو بیت از کلامش نگاشته

سر سرمه آلوده نگاهی که بیاد من آید ‖ که سرشک شفقی از مژه ام طوسی بجهت
بر و سامان چه پری زمین عریست چون سنگ کل ‖ سینه بختم پریشان و زنگارم خانه بر دوشم

مولوی مصرع خوش تلاشی میر یحیی کاشی دارد علی کتب خانه شاهجهان بادشاه

داشته و نامور شاهنامه گردیده هر هفته نظم کرده میگذرانید لعبای خلعت و جائزه سرفراز میگردید روزی داستانی نظم کرده بگذرانید چون باین بیت رسید

سر اجیوبان جگت سنگ بود + که بر شیشهٔ فلک سنگ بود

بادشاه گفت از قافیه هیچ خبر ندارد چون باین معنی بد و گفتند گفت ما گوییم معذوریم و بر همین بیت از نظر بادشاه از اعتبار افتاد من ابیاته

به بوریا نهی پا که از فقیر انست + قدم منه به نیستان که جای شیر انست
ایکه از دست دراز راه فنا ترسی مپرس + بسکه آسانست این ره میتوان خوابیده رفت
بروز درد و غم دوری یار و آشنا بهتر + چو عضوی درد مند افتاد از اعضا جدا بهتر

یعقوب کنعان نیکوبیانی مولانا یوسفی طبیب خراسانی انشا و طب او شهرت تمام دارد راقم یک مطلع از وی می نگارد

میل سامان دارم و از یار دور افتاده ام + من کجا سامان کجا بسیار دور افتاده ام

بعد الحمد که این مجمع احوال و اشعار اولیا و عرفا و منبع اقوال شعرا و ظرفا که از حالات عجیب و مقالات غریب لبریز است حسن اتمام پذیرفت و این زبدة الکوائف و منتخب اللطائف نثار خواطر بلغا و انبساط ضمائر فصحا ست زیب اختتام پذیرفت و بتوقیع قبول آن جناب لطافت شمول سراج کاشانه شریعت و طریقت شمع شبستان حقیقت و معرفت یگانه حضرت جهان پیر و معبود حضرت شاه شرف الدین محمود مد ظله رسید و منظور نظر کیمیا اثر آن ذات ملائک صفات حجت الکاملین برهان الواصلین گردید یقین که تا روز قیام مطلوب و مرغوب خاص و عام گردد

این نسخه چو یافت زیب اتمام + تاریخ شد ستش خجسته انجام

خاتمة الطبع

ثنا بیکران و ستایش فراوان خالقے را زیبا کہ از دو حرف کن نظم
آسمان و زمین بہزاران تزئین آراستہ و نعت متکاثرہ بآن صاحب
عظمت کہ بخطاب یٰسین و طٰہٰ شرف و کرامت یافتہ اما بعد بر ارباب
خبرت و بصیرت مخفی و محتجب مباد کہ درین ایام فرحت انضمام
راحت التیام نسخہ لطافت قرینی در نظم و نثر معانی آفرینے
المسمیٰ بہ تذکرہ حسینی کہ از کلام اولیائے کرام و
قدمائے سابقین مشتمل قد و قامت عروس سخن بسراپا
بحلیۂ نزاکت و حلیۂ بلاغت زیبائی و رعنائی دارد و مولفش
مقبول طبائع کونین میر حسین دوست سنبھلی
در ترکیب و ترتیب این تذکرۂ بلاغت آمیز فصاحت
انگیز داد تالیف دادہ و جان تازہ و روح بے اندازہ
در قالب طالبان سخن و چشم شائقان جادو فن دمیدہ
در مطبع نامی زمان و گرامی دوران فی الاطراف مشہور
جناب منشی نول کشور صاحب بماہ مئی ۱۸۷۵ عیسوے
مطابق شہر ربیع الثانی سنہ ۱۲۹۲ ہجری بمقام لکھنؤ بطبع حسن انطباع
رونق بخش جاودان گردیدہ

تمت